

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2518 - 2544)

สารนิพนธ์
ของ
นางสาวบุญศรี ไฉมศิริ

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

กันยายน 2548

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

327.593073

พ 621 ๓

ธ. 2

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2518-2544).

บทคัดย่อ

ของ

บุณทรี โฉมศิริ

20 ก.พ. 2549

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์

กันยายน 2548

h 282434

บุญทวี โฉมศิริ. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2518-2544)*. สารนิพนธ์
กศ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัยจ.

สารนิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544
โดยศึกษาในด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ การปราบปรามยาเสพติด และวิชาการ

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544
อยู่บนรากฐานของผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกัน แม้ว่าสถานการณ์ของโลกจะเปลี่ยนแปลงไป คือ สงคราม
เวียดนาม และสงครามเย็นยุติลง แต่ทั้งสองประเทศยังคงดำเนินความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยมีปัจจัยในการ
ดำเนินความสัมพันธ์ คือ ความมั่นคง เศรษฐกิจ การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมถึงด้านวิชาการ

การดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศ สหรัฐอเมริกาได้ปรับเปลี่ยนนโยบายการให้ความ
ช่วยเหลือจากการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า เป็นรูปของเงินกู้ และลดความช่วยเหลือไทยในทุกๆ ด้าน
นอกจากนั้น ทั้ง 2 ประเทศยังมีความขัดแย้งทางด้านเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เนื่องจากต่างก็ต้องการรักษา
ผลประโยชน์ของตน

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศไทย คือ ทำให้เกิดการ
พัฒนาและความก้าวหน้าในด้านต่างๆ ได้แก่ เศรษฐกิจ การลงทุน การปราบปรามยาเสพติด และวิชาการ
รวมถึงการพัฒนาของกองทัพไทย อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าว ช่วยให้สหรัฐอเมริกายังคงมีส่วน
กำหนดนโยบายของประเทศไทย ทางด้านการต่างประเทศ และการดำเนินการแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ รวมทั้ง
ทำให้อิทธิพลของวัฒนธรรมอเมริกันแพร่ขยายในสังคมไทย จึงกล่าวได้ว่า การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่าง
ไทยและสหรัฐอเมริกาทำให้เกิดผลทั้งในแง่บวกและทางลบต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ ของไทย

THE RELATIONSHIP BETWEEN THAILAND AND THE UNITED STATES, 1975 – 2001

AN ABSTRACT

BY

BUNTHAREE CHOMSIRI

Presented in partial fulfillment of the requirements

for the Master of Education degree in History

at Srinakharinwirot University

September 2005

Buntharee Chomsiri. (2005). *The relationship between Thailand and the United States, 1975 – 2001*. Master Project, M.Ed. (History). Bangkok. : Graduate School, Srinakharinwirot University. Project Advisor : Asst. Prof. Dr. Wongduen Narasuj.

This thesis studies relationship between Thailand and the United States from 1975 to 2001 in national security, economy, drug control and academic matter.

From the study, it is found that the relationship between Thailand and the United States during this period based on common benefits of both countries. Although the world's situation had changed; that is, the end of the Vietnam War and the Cold War, they still maintained good relation because of the elements of security, economy, prevention and control of drugs, as well as academic advancement.

During this period of relationship, the United States adjusted its aid policy by changing from grant to loan. It also decreased other aids to Thailand in every aspect. Besides, Thailand and the United States had extreme conflicts in economy since each country wanted to protect their own benefits.

Consequently, this relationship brought a great benefit to Thailand. There were development and advance in many areas, such as, economy, investment, drug control and academy, including advance training provided to the Royal Thai Military by the United States Military. However, the relationship partly helped the United States maintain its control over Thailand in policy making regarding foreign affairs and economic problems solving as well as cause expansion of American influence in Thai Society. In conclusion, the relationship between Thailand and the United States effected the development of Thailand in both positive and negative ways.

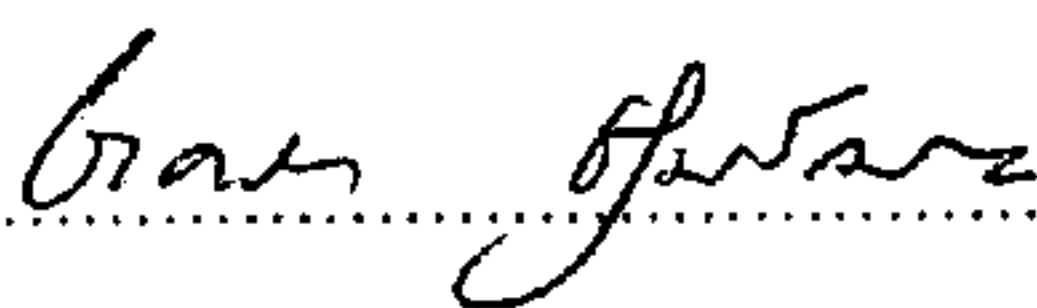
อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ประธานกรรมการบริหารหลักสูตรและคณะกรรมการสอบ ได้พิจารณา
สารนิพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์

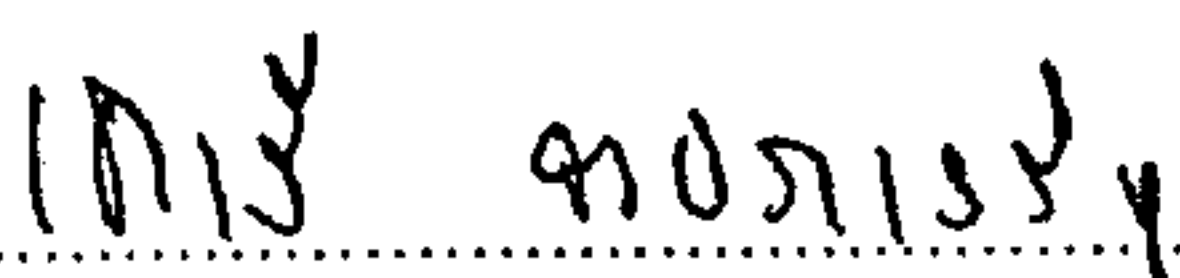
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัจจ์)

ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชاکริต ชุ่มวัฒนะ)

คณะกรรมการสอบ

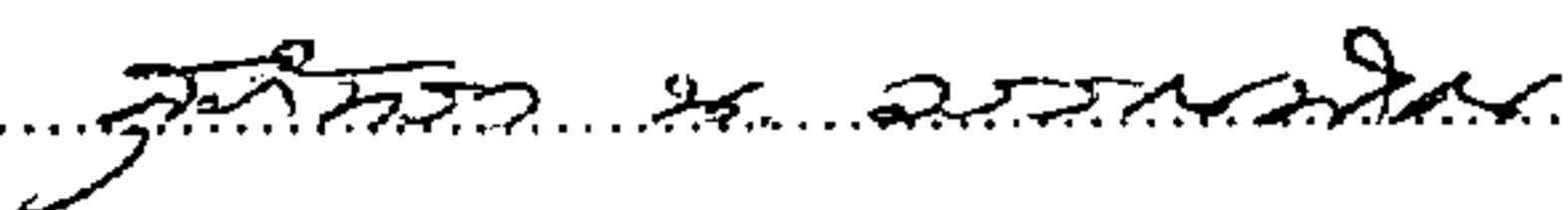
ประธาน

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เชาวลี จงประเสริฐ)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

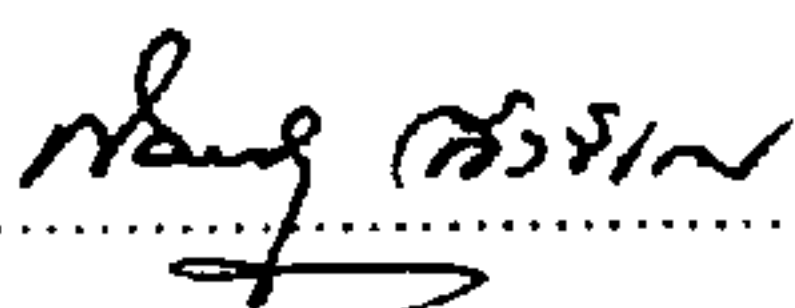
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัจจ์)

กรรมการสอบสารนิพนธ์

(รองศาสตราจารย์ สุภัทรา น. วรรณพิน)

อนุมัติให้สารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

คณบดีคณะสังคมศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กิตติมา สังข์เกษม)

วันที่ ๓๐ กันยายน 2548

ประกาศคุณูปการ

สารนิพนธ์นี้สำเร็จลุล่วงด้วยการดูแลเอาใจใส่และให้ความช่วยเหลืออย่างดียิ่งของคณาจารย์ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วงเดือน นาราสัจจ์ อาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชาศิต ชุ่มวัฒนะ ประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เชาวลิ จงประเสริฐ ประธานกรรมการสอบสารนิพนธ์ รองศาสตราจารย์ สุภัทรา น. วรรณพิน กรรมการสอบสารนิพนธ์ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ มาลินี ประเสริฐธรรม ที่กรุณาและแนะนำให้ออกเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง รวมถึงการแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยการดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ นางเบญจวรรณ โคมศิริ มารดา และ พันเอก (พิเศษ) สันทัต โคมศิริ บิดา ที่ให้การสนับสนุนและให้กำลังใจผู้วิจัยเสมอมา รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาและให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในทุกเรื่อง

สุดท้ายนี้ ขอขอบคุณผู้มีพระคุณทุกท่าน ผู้เป็นแรงบันดาลใจและกำลังใจที่ทำให้ผู้วิจัยได้ทำสารนิพนธ์นี้ สำเร็จได้ด้วยดี

บุญทวี โคมศิริ

สารบัญ

หน้า

บทที่

บทนำ.....	ก
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	จ
จุดมุ่งหมายในการศึกษา.....	ฉ
ความสำคัญของการศึกษา.....	ช
แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า.....	ซ
1 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ก่อน พ.ศ. 2518.....	
ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง (พ.ศ. 2398).....	
สาเหตุของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	1
ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง.....	3
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก่อนการทำสนธิสัญญา.....	
เบาริง.....	5
ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา หลังจากทำสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 -	
สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2487)	
ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาส่งการการทำสนธิสัญญาเบาริง.....	6
ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2.....	
(พ.ศ. 2487) - พ.ศ. 2518.....	
ปัจจัยที่ทำให้มีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงหลัง.....	
สงครามโลก ครั้งที่ 2.....	12
ลักษณะความสัมพันธ์ของไทยกับสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2.....	14
ปัจจัยที่ทำให้มีการลดความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	21
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ก่อน พ.ศ. 2518	23
2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาทางด้านความมั่นคง ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2544.....	
ปัจจัยในการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาส่ง.....	
สงครามเวียดนามสิ้นสุด.....	25

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

หน้า

ลักษณะของการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	27
การขายสินค้าทางทหาร.....	27
การฝึก – ศึกษาทางการทหาร.....	29
การจัดตั้งคลังสะสมยุทธโปกรณ์สำรองอาวุธสงคราม.....	37
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	38
ปัญหาและอุปสรรค.....	44
3 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2544.....	
ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	47
ภาพรวมการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	47
ปัญหาที่ทำให้เกิดอุปสรรคทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	50
มาตรการที่สหรัฐอเมริกาใช้ในการตอบโต้ทางการค้ากับไทย.....	53
ร่างกฎหมายสิ่งทอ	53
รัฐบัญญัติความมั่นคงทางด้านอาหาร.....	54
กฎหมายการค้าของสหรัฐอเมริกา ฉบับ พ.ศ. 2531 และมาตรา 301.....	55
การตัดสิทธิพิเศษทางศุลกากร.....	58
การใช้มาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการห้ามนำเข้าสินค้าบางรายการ.....	60
การกดดันให้เปิดเสรีด้านการเงินและบริการ ผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ.....	62
ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	66
โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเกษตร.....	66
การค้าประกันการลงทุน.....	66
การจัดตั้งหอการค้าไทย – สหรัฐอเมริกา.....	67
โครงการธุรกิจอเมริกันเพื่อประเทศไทย.....	68
โครงการเร่งรัดการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย.....	69
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	
ผลทางด้านบวก.....	70
ผลทางด้านลบ.....	71

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
4 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านวิชาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2544.....	
รูปแบบของความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	73
การช่วยเหลือแบบให้เปล่า.....	73
การให้เงินกู้เพื่อการพัฒนา.....	76
นโยบายการดำเนินความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	77
องค์กรความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	84
การดำเนินความร่วมมือทางวิชาการโดยผ่านหน่วยงานรัฐบาล.....	84
องค์กร และมูลนิธิของเอกชน.....	86
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้านวิชาการ ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	93
5 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านการปราบปรามยาเสพติด ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2544	
องค์กรที่ควบคุมและปราบปรามยาเสพติดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา.....	96
ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านการปราบปรามยาเสพติด.....	101
ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาด้านการป้องกันและ.....	104
ปราบปรามยาเสพติด.....	
บทสรุป.....	107
บรรณานุกรม.....	111
ภาคผนวก	
ตลาดส่งออกสินค้าที่สำคัญของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 - 2544.....	122
สินค้าของไทยที่ส่งออกไปสหรัฐอเมริกา.....	123
สินค้านำเข้าจากสหรัฐอเมริกา มายังประเทศไทย.....	126
ขั้นตอนและการดำเนินการภายใต้มาตรา 301.....	129
U.S. AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT USAID /THAILAND.....	130
มูลค่าความร่วมมือที่ประเทศไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม... แห่งชาติ.....	131
ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์.....	132

บัญชีตาราง

หน้า

ตาราง

1	สรุปความช่วยเหลือทางทหาร ระหว่าง พ.ศ. 2494 – 2517	18
2	การกำหนดพื้นที่การฝึกคอบร้าโกลด์ ระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2544	31
3	สรุปการส่งออกและนำเข้าทางการค้า และดุลการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา....	52
4	ตัวอย่างรายการสินค้าที่ไทยถูกสหรัฐอเมริกากระชับสิทธิพิเศษทางศุลกากร.....	59
5	การค้าประกันการลงทุนที่สหรัฐอเมริกามีแก่ประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2521– 2532.....	67
6	ความช่วยเหลือที่มูลนิธิฟอร์ดให้แก่สถาบันที่สำคัญของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2509 – 2530...	90
7	สรุปนักเรียนไทยที่ศึกษาต่อระดับสูงในประเทศสหรัฐอเมริกา.....	92
8	สรุปความช่วยเหลือด้านยาเสพติดที่สหรัฐอเมริกามีให้แก่ไทย.....	97

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยมี การทำสนธิสัญญาทางไมตรีและการพาณิชย์ขึ้นเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2376 หลังจากนั้นความสัมพันธ์ระหว่าง ทั้ง 2 ประเทศก็พัฒนาเรื่อยมา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา โดยเฉพาะในช่วงสงครามเย็น ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอย่างต่อเนื่องทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและการทหาร ระหว่าง สงครามเวียดนาม พ.ศ. 2499 – 2518 ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและมีผลประโยชน์ด้านความ มั่นคงและเศรษฐกิจร่วมกัน¹ สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือไทยทางด้านการทหาร ในขณะเดียวกันไทยก็ อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาส่งฐานทัพในประเทศไทย เพื่อสนับสนุนการทำสงครามเวียดนาม ทำให้ไทยมีความ ผูกพันทางการเมืองอย่างใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา และผู้นำไทยมักจะปรับตัวตามนโยบายทางการเมืองของ สหรัฐอเมริกาอีกด้วย²

หลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง ความช่วยเหลือทางด้านการเมืองและเศรษฐกิจที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลดลงอย่างมาก สหรัฐอเมริกาต้องการลดความผูกพันกับชาติต่างๆ ในภูมิภาค นี้ตามหลักการนิกสัน (Nixon Doctrine)³ สหรัฐอเมริกาลดความช่วยเหลือแก่ไทยในการต่อต้านลัทธิ คอมมิวนิสต์ รวมทั้งพิจารณาว่าไทยไม่ได้มีผลประโยชน์โดยตรงต่อความมั่นคงในระดับที่สำคัญยิ่งอีกต่อไป⁴ นโยบายของสหรัฐอเมริกาดังกล่าวปรากฏในคำกล่าวของอดีตเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสหรัฐอเมริกา คือ พอล แบล็กเบิร์น (Paul Blackburn) อดีตผู้อำนวยการของสำนักข่าวสารออเมริกัน (USIS) ที่ว่า "ความสัมพันธ์ ระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา ไม่ได้มีระดับขั้นที่พี่น้องอีกต่อไป ดังเช่น ในสงครามเวียดนาม ขณะนี้

สงครามเย็น คือ สภาวะตึงเครียดระหว่างกลุ่มประเทศ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มประเทศเสรีนิยมนำโดยสหรัฐอเมริกา และ กลุ่มประเทศคอมมิวนิสต์ นำโดยสหภาพโซเวียต ซึ่งปรากฏเด่นชัดใน พ.ศ. 2490 (ค.ศ. 1947) เมื่อประธานาธิบดีทรูแมนของ สหรัฐอเมริกาประกาศหลักการทรูแมน (Truman Doctrine) ที่ประกาศต่อต้านการแทรกแซงใดๆ ต่อรัฐบาลที่ชอบธรรมในทวีป ยุโรป โดยเฉพาะกรณีประเทศกรีซและตุรกี สงครามเย็นสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2534 เมื่อสหภาพโซเวียตล่มสลาย

¹มัสแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). *สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย*. แปลโดย เมธี ครอบแก้ว; และ พรายพล คุ่มทรัพย์. หน้า 14.

²ทิพยวรรณ หอมกระหลบ. (2534). *ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะกรณีความ ช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2493-2519*. หน้า 5.

³มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). *สหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อประเทศ ไทย ค.ศ. 1976 ถึงปัจจุบัน*. หน้า 73.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 120.

เรา (สหรัฐอเมริกา) ไม่ได้มีความต้องการท่าน (ไทย)” (The Thai – US relationship is not any more on the brotherly basis as in the time of the Vietnam war when we needed you. Now, we don't need you)¹ และคำพูดของสมาชิกวุฒิสภาอเมริกัน เออร์เนสต์ ฟรีตซ์ โฮลลิงส์ (Ernest Fritz Hollings) ที่ว่า “ไม่ต้องบอกเรา (สหรัฐอเมริกา) ว่าอะไรถูกอะไรผิด เราอาจจะแข็งกร้าวกับท่าน (ไทย) ดังเช่นกับประเทศอื่นๆ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับผลประโยชน์แห่งชาติของเรา ดังนั้นไม่ต้องปลุกอดีตขึ้นมา” (Do not tell us what is right or wrong. We shall be as harsh with you as with anyone else, depending on our national interests. So don't evoke the past)²

อย่างไรก็ตามแม้ว่าสหรัฐอเมริกามีนโยบายลดบทบาทการเป็นผู้นำทางด้านการเมืองในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงอย่างเห็นได้ชัด แต่ไทยและสหรัฐอเมริกายังคงมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน เนื่องจากทั้งสองประเทศเล็งเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับการดำเนินการดำเนินความสัมพันธ์ต่อกัน ซึ่งประกอบด้วยด้านความมั่นคง การค้าและเศรษฐกิจ การปราบปรามยาเสพติด และการพัฒนาทางวิชาการ

สำหรับด้านความมั่นคง สหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญต่อความสัมพันธ์ทางการทหารกับไทยอย่างใกล้ชิด สหรัฐอเมริกาได้ขายอาวุธทันสมัยรวมถึงเครื่องบินเอฟ-16 เอ³ ให้ไทย ทั้งสองประเทศได้ร่วมกันจัดการฝึกร่วมและฝึกผสมทางการทหารภายใต้รหัสคอบร้าโกลด์ (Cobra Gold)⁴ และยังร่วมตกลงกันจัดตั้งคลังสะสมยุทโธปกรณ์สำรองสงครามขึ้นในประเทศไทยใน พ.ศ. 2530⁴ รวมถึงการให้ความช่วยเหลือในการศึกษาพร้อมค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการส่งข้าราชการของกองทัพไทยไปศึกษาหลักสูตรต่างๆ ที่ประเทศสหรัฐอเมริกา ตามโครงการ IMET (International Military Education and Training) ในปีงบประมาณ 2544 ประเทศไทยได้รับงบประมาณทั้งสิ้น 1.85 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵

นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกาให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดแก่ไทยทั้งในด้านวัสดุอุปกรณ์ ความร่วมมือทางวิชาการต่างๆ เช่น การควบคุมพืชเสพติด การปราบปราม

¹Tanat Khoman. (2533, 10 กุมภาพันธ์). Thailand – The United States: Can the past Guide the Future?. สราญรมย์ ฉบับที่ระลึกครบรอบปีที่ 47 : 18.

²แหล่งเดิม.

³มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). เล่มเดิม. หน้า 122.

⁴คอบร้าโกลด์ เป็นการฝึกร่วมรบทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เริ่มขึ้นเมื่อปี 2525 และดำเนินการฝึกต่อเนื่องเป็นประจำทุกปีมาจนถึงปัจจุบัน

⁴สาทิส จันทรมี. (2531-2532). ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกองทัพไทย. หน้า 30.

⁵JUSMAGTHAI. (2546ก). ข้อมูลด้านฝึกศึกษาระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ยาเสพติด การป้องกันยาเสพติด และการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และขยายความร่วมมือเรื่อยมา จะเห็นได้จากเงินช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง' โดยใน พ.ศ. 2520 มีมูลค่า 1,110,652 เหรียญสหรัฐ² และใน พ.ศ. 2544 มีมูลค่าถึง 2,955,000 เหรียญสหรัฐ³

สำหรับทางด้านเศรษฐกิจ ทั้งสองฝ่ายต่างพิจารณาผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของตนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อไทยเริ่มเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2528 จำนวน 9,582.1 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้อัตราขาดดุลการค้าของสหรัฐอเมริกาต่อไทยสูงขึ้น⁴ โดยใน พ.ศ. 2544 ไทยได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกามีมูลค่าถึง 272,942.6 ล้านบาท⁵ และเป็นสาเหตุให้สหรัฐอเมริกาเรียกร้องให้ไทยเปิดตลาดสินค้าและบริการให้กับสินค้าอเมริกัน ใน พ.ศ. 2528 สหรัฐอเมริกาออกกฎหมาย Farm Act รวมทั้งกฎหมายคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา โดยนำเรื่องการทบทวนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) มาเป็นเครื่องต่อรอง⁶ นอกจากนี้ยังออกกฎหมาย The Omnibus Trade and Competitive Act ใน พ.ศ. 2531 และมาตรา 301 ซึ่งส่งผลให้มาตรการกีดกันทางการค้าของสหรัฐอเมริกาเข้มงวดมากขึ้น ฝ่ายไทยต้องดำเนินนโยบายทางการค้าแบบผ่อนปรนตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาลดน้อยลง⁸

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาทางวิชาการนั้น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาประกาศนโยบายชัดเจนที่จะเปิดสำนักงานยูเอสเอ (United States Agency for International Development – USAID) ประจำ

¹ อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา : กรณีพัฒนาความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติด ระหว่าง ค.ศ. 1987-1997. หน้า 6

² แหล่งเดิม. หน้า 10.

³ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2545). ความสัมพันธ์ด้านยาเสพติดไทย-สหรัฐอเมริกา. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

⁴ ญาณิน เครือเนตร. (2538). ปัญหาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา เรื่อง ทรัพย์สินทางปัญญา. หน้า 56.

⁵ เกียรติพงศ์ เรืองสุวรรณ. (2538, มกราคม). ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ หลังสงครามเย็น. ศักยภาพ. 2(4) : 13 .

⁶ ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารโดยความร่วมมือของกรมศุลกากร กระทรวงพาณิชย์. (2547). สรุปดุลการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา. (ออนไลน์).

⁷ สหรัฐอเมริกาให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร หรือ Generalized System of Preferences (GSP) กับประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ ทั่วโลก เพื่อส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่ได้รับ GSP โดยให้สิทธิพิเศษเป็นการยกเว้นหรือลดหย่อนภาษ้นำเข้ากับสินค้าบางชนิดที่ผลิต และส่งออกจากประเทศกำลังพัฒนา

⁸ ชัยรัตน์ ศิริวัฒน์. (2533). ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา (ปี 2528-2533). หน้า 236.

⁹ ญาณิน เครือเนตร. (2538). เล่มเดิม. หน้า 118.

ประเทศต่างๆ จำนวน 21 แห่ง รวมทั้งในประเทศไทย ซึ่งปิดเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2538 ส่งผลให้สหรัฐอเมริกา ยุติความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการแก่ประเทศไทย แต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ร่วมกันใน ลักษณะที่เรียกว่า "หุ้นส่วน" (Partnership)¹ อย่างไรก็ตามความร่วมมือของทั้งสองประเทศยังคงมีอยู่ โดย สหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือทางวิชาการผ่านทั้งหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชน หน่วยงานของรัฐบาล ได้แก่ กรมวิเทศสหการ หน่วยจัสแมก (JUSMAG : Joint United States Military Advisory Group) และ กองทุนเพื่อสถาบันคีนันแห่งเอเซีย (KIASia : The Kenan Institute Asia) ในส่วนขององค์กรเอกชนที่สำคัญ ได้แก่ มูลนิธิฟูลไบรท์ (Fullbright Foundation) มูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation) และมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation)

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีส่วนช่วยให้กองทัพไทยมีความเข้มแข็ง เนื่องจากการฝึก ร่วมรบคอบร้าโกลด์เป็นประจำทุกปี และยังให้ความช่วยเหลือในการพัฒนากองทัพไทย นอกจากนี้ยังทำให้การ ป้องกันและปราบปรามยาเสพติดของไทยมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพราะสหรัฐอเมริกาให้การสนับสนุนทั้งด้าน งบประมาณและเทคนิคในการปราบปรามยาเสพติดแก่ไทยอย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม การที่สหรัฐอเมริกายุติ การให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการกับไทย ถือเป็นพื้นฐานทำให้ประเทศไทยมีการพัฒนา ด้านเศรษฐกิจและวิชาการอย่างต่อเนื่อง

การศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น มีปรากฏทั้งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และบทความ งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นศึกษาความสัมพันธ์เฉพาะด้าน ไม่ได้ศึกษาถึงภาพรวมของความสัมพันธ์ ของทั้งสองประเทศและผลกระทบจากความสัมพันธ์ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544 ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจ ที่จะศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านต่างๆ ในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งมี ผลกระทบต่อการพัฒนาการทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมไทยในเวลาต่อมา ตลอดจนมีผลต่อการกำหนด นโยบายต่างประเทศของไทยด้วย

¹กรมวิเทศสหการ. (2544). ข้อมูลและนโยบายของแหล่งความร่วมมือกับต่างประเทศ. หน้า 44.

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

1. ญาณิณ เครือเนตร. (2538). ปัญหาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา เรื่อง ทรัพย์สินทางปัญญา. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ได้ศึกษาพบว่า สาเหตุที่ทำให้สหรัฐอเมริกาได้ปรับเปลี่ยนนโยบายทางการค้าต่างประเทศเป็นนโยบายการค้าเสรีเพื่อมุ่งเปิดตลาดประเทศอื่นมากขึ้นนั้น เนื่องจากปัญหาจากปัจจัยภายในและภายนอกประเทศ สหรัฐอเมริกาพยายามกีดกันการค้ากับประเทศต่างๆ เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมในประเทศ และเล็งเห็นถึงความจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการคุ้มครองสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐอเมริกา ส่งผลให้รัฐบาลไทยปรับปรุงและแก้ไขพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาให้ลดน้อยลงหรือหมดไป งานวิจัยเรื่องนี้กำหนดกรอบเวลาศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2535 - 2538

2. ชัยรัตน์ ศิริวัฒน์. (2533). ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา (ปี 2528-2533). วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการระหว่างประเทศและการทูต. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ได้ศึกษาพบว่า ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี 2528 -2533 เริ่มต้นจากการที่สหรัฐออกกฎหมายว่า ด้วยความมั่นคงด้านอาหาร (The Food Security Act, 1985) ซึ่งมีผลบังคับใช้ 5 ปี ตั้งแต่ 15 เมษายน 2529-2533 ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา สหรัฐอเมริกา ยังได้เพิ่มความกดดันไทยให้แก้ไขกฎหมายต่างๆ เพื่อคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา ได้แก่ สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะมาตรา 301 และมาตรา 201

3. ถาวร รัตนาวะดี. (2531). บทบาทสหรัฐในเอเชียแปซิฟิกและตะวันออกกลางที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย (ในห้วง 2531 - 2535). เอกสารวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ได้ศึกษาพบว่า นโยบายต่างประเทศของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก และตะวันออกกลาง จะมุ่งต่อผลประโยชน์แห่งประเทศเป็นหลัก คือ ปกป้องผลประโยชน์ไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งได้เปรียบและคำนึงถึงผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

4. ทิพย์วรรณ หอมกระหลบ. (2534). ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ: การศึกษาเฉพาะกรณีความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2493-2519. ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. ได้ศึกษาพบว่า ความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้กับไทยในช่วง พ.ศ. 2493-2519 เป็นไปเพื่อการป้องกันและปราบปรามคอมมิวนิสต์เป็นสำคัญ ความช่วยเหลือทางด้านอื่น ๆ เป็นเหตุผลรองลงไป อย่างไรก็ตาม ความช่วยเหลือที่ไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกา ก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศไทย คือเกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ มี

การลงทุนด้านอุตสาหกรรม และเกิดการหมุนเวียนของเงินตราต่างประเทศ แต่ในเวลาเดียวกันก็ทำให้ไทยถูกแทรกแซงทางการเมือง การกำหนดนโยบายต่างประเทศ ตลอดจนเกิดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ อันได้แก่ ปัญหาค่าครองชีพ ปัญหาเรื่องภาษีอากร ปัญหาเด็กนอกสมรส และปัญหาสังคมอื่น ๆ

5. มนุ วงษ์ยุติธรรม. (2530). *สหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ศึกษานโยบายต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ค.ศ. 1976 ถึงปัจจุบัน*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ได้ศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาดังแต่ พ.ศ. 2518 – 2530 อยู่บนฐานของผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันทางด้านการมั่นคงระหว่างประเทศ และการมีอุดมการณ์ทางด้านระบบการเมืองที่สอดคล้องกัน แต่ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเริ่มมีระดับความสัมพันธ์ที่ไม่คงที่หลังจากการพ่ายแพ้สงครามอินโดจีนของสหรัฐอเมริกาใน พ.ศ. 2518 เนื่องจากนโยบายที่ไม่แน่นอนของสหรัฐอเมริกา ขึ้นอยู่กับว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจของสหรัฐอเมริกาจะพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกว่าส่งผลกระทบต่อพื้นฐานผลประโยชน์แห่งชาติในด้านใดและมีระดับความสำคัญมากหรือน้อยเพียงใด

6. อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). *ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา: กรณีพัฒนาการความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติด ระหว่าง ค.ศ. 1987-1997*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ได้ศึกษาพบว่า ความร่วมมือระหว่างไทย-สหรัฐอเมริกา ในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ระหว่าง ค.ศ. 1987-1997 เกิดจากการปรับเปลี่ยนนโยบายความมั่นคงภายในของสหรัฐอเมริกา คือ มุ่งเน้นการพัฒนาคน และถือว่าปัญหายาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของปัญหาความมั่นคงในประเทศ เพราะเป็นการทำลายคุณภาพของคน จึงต้องการสกัดกั้นการลำเลียงยาเสพติดไม่ให้เข้าประเทศ เช่นเดียวกับประเทศไทยที่ได้ร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในการแก้ไขปัญหายาเสพติด ดังนั้นไทยและสหรัฐอเมริกาจึงมีนโยบายที่สอดคล้องและส่งเสริมกัน ทำให้เกิดความร่วมมือในการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยจัดตั้งองค์กรที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติดร่วมกัน

จุดมุ่งหมายในการศึกษา

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518-2544
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านต่างๆ ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544
3. เพื่อศึกษาผลที่ประเทศไทยได้รับจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544

ความสำคัญของการศึกษา

1. ทำให้ทราบปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544
2. ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านต่างๆ ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544 ในด้านต่างๆ
3. สามารถวิเคราะห์ผลที่ไทยได้รับจากความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544

ขอบเขตของการวิจัย

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ในด้านความมั่นคง การปราบปรามยาเสพติด เศรษฐกิจ และวิชาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นปีที่สงครามเวียดนามยุติลง ถึง พ.ศ. 2544 และสหรัฐอเมริกา ได้รับความสูญเสียจากการก่อการร้ายเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2544

วิธีการดำเนินการศึกษา

ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2518 – 2544 โดยการค้นคว้าข้อมูล ทฤษฎี ได้แก่ งานวิจัย วารสาร และหนังสือ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปศึกษาด้วยวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์ โดยเสนอเป็นพรรณนาวิเคราะห์

แหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1. สำนักหอสมุดแห่งชาติ ท่าวาสุกรี กรุงเทพมหานคร
2. สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
3. สำนักหอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
4. สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5. ห้องสมุด วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร
6. ห้องสมุด กระทรวงการต่างประเทศ
7. กรมการฝึกหัดและผสมทหาร กองบัญชาการทหารสูงสุด
8. กรมวิเทศสหการ กระทรวงการต่างประเทศ
9. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด
10. ศูนย์ข้อมูล กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์

บทที่ 1

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ก่อน พ.ศ. 2518

1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง (พ.ศ. 2398)

ไทยกับสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ต่อกันทั้งทางการค้า ศาสนา และการทูต ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว การดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในขณะนั้น มุ่งเน้นทางการค้าและศาสนาเป็นสำคัญ ต่อมาเมื่อไทยมีนโยบายเปิดประเทศในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั้งสองประเทศจึงเริ่มดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตเพิ่มขึ้นเรื่อยมา

1.1.1 สาเหตุของการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ไทยมีนโยบายต่างประเทศ ที่ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญกับการค้าขายและการเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติตะวันตก เนื่องจากรัฐบาลไทยไม่ต้องการให้พ่อค้าชาวตะวันตกเข้ามาแข่งขันในประเทศ ส่วนการทำสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างกันนั้น รัฐบาลไทยก็หวังเกรงว่าชาติตะวันตกจะเข้ามายุ่งเกี่ยวกับการเมืองภายในประเทศด้วย จะเห็นได้จากข้อความในประชุมพงศาวดารฉบับที่ 55¹ ที่ว่า "อีกประการหนึ่งก็ คือ ไทยพอใจค้าขายกับพวกจีนและแขกมากกว่าฝรั่งมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา เห็นได้จากมีทำเนียบตำแหน่งขุนนางจีนเป็นกรมท่าซ้าย และแขกเป็นกรมท่าขวา ซึ่งทั้งสองชาตินี้อยู่ภายใต้การบังคับควบคุมของไทยอย่างราบคาบ มุ่งแสวงหาประโยชน์ทางการค้าแต่อย่างเดียว"² แต่ต่อมาจากสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องดำเนินความสัมพันธ์กับชาติตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีสาเหตุดังนี้

1.1.1.1 ความหวังเกรงอิทธิพลของอังกฤษ

จากการขยายอิทธิพลของอังกฤษในภูมิภาคเอเชียขณะนั้น ซึ่งเข้ายึดครองอินเดียและมลายู² ทำให้ไทยมีความหวังเกรงอิทธิพลของอังกฤษที่อาจคุกคามอธิปไตยของไทย ประกอบกับอังกฤษรบชนะพม่าครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2367 – 2369) ทำให้อังกฤษสามารถครอบครองบางส่วนของพม่าได้ รัฐบาลไทยจึงจำเป็นต้องตกลงทำสนธิสัญญาเบอร์นี (Burney Treaty) กับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2369 เพื่อรักษาความสัมพันธ์

¹ สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2473). ประชุมพงศาวดารฉบับที่ 55 เรื่องอังกฤษเข้ามาทำสัญญากับไทย.

² ทรงศรี อัจฉอรณ. (2506). การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจ ใน รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 30.

ของทั้งสองประเทศ และส่งเสริมการค้าอันดีต่อกัน รวมถึงปรับความเข้าใจเกี่ยวกับการที่อังกฤษขอรับรองให้ไทยช่วยเหลือในการรบกับพม่า ครั้งที่ 1 ด้วย¹ ผลจากสนธิสัญญาดังกล่าว อังกฤษให้การรับรองอธิปไตยของไทยเหนือรัฐไทบุรี กลันตัน และตรังกานู และยินยอมตามข้อเรียกร้องของรัฐบาลไทย ที่ไม่ให้เจ้าพระยาไทบุรีอาศัยอยู่ในรัฐต่างๆ ตามที่ระบุไว้ในสนธิสัญญาเบอร์นี²

สถานการณ์ดังกล่าวทำให้ไทยจำเป็นต้องทำสนธิสัญญาเบอร์นี และระมัดระวังการดำเนินความสัมพันธ์กับอังกฤษมากยิ่งขึ้น เพราะรัฐบาลไทยไม่ต้องการมีความผูกพันอยู่กับชาติตะวันตกชาติใดชาติหนึ่ง โดยเฉพาะอังกฤษซึ่งเป็นมหาอำนาจที่กำลังขยายอิทธิพลอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น ไทยจึงยอมรับความสัมพันธ์จากสหรัฐอเมริกาเพื่อถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษ

1.1.1.2 ผลประโยชน์ทางการค้าของทั้งสองฝ่าย

สหรัฐอเมริกาเริ่มเข้ามาค้าขายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะบริเวณภาคพื้นทวีป เพราะสหรัฐอเมริกาต้องการเข้ามาค้าขายเครื่องเทศ และไทยก็อุดมไปด้วยสินค้าเครื่องเทศที่สหรัฐอเมริกาต้องการ ประกอบกับรัฐบาลไทยในขณะนั้นต้องการอาวุธปืนจากพ่อค้าชาวตะวันตก ซึ่งพ่อค้าอเมริกันที่เข้ามาค้าขายกับไทย ได้นำอาวุธปืนเข้ามาค้าขายด้วย นอกจากนั้นพ่อค้าอเมริกันยังสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อรัฐบาลไทย ในฐานะพ่อค้าชาติตะวันตกที่ไม่ได้มุ่งแทรกแซงทางการเมือง และรัฐบาลไทยยังสามารถซื้ออาวุธปืนจากพ่อค้าอเมริกันได้ง่าย³ แสดงให้เห็นว่าทั้งสองประเทศมีความต้องการสินค้าของแต่ละฝ่ายซึ่งกันและกัน จึงเริ่มดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าเรื่อยมา

1.1.1.3 นโยบายสนับสนุนการเผยแผ่ศาสนาของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาต้องการเผยแผ่คริสต์ศาสนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในไทย พระมหากษัตริย์ไทย ทรงเปิดกว้างให้มิชชันนารีเข้ามาเผยแผ่คริสต์ศาสนาได้ เพราะนอกจากมิชชันนารีเหล่านี้จะเผยแผ่ศาสนาแล้ว ยังนำวิทยาการใหม่ๆ เข้ามาในไทยด้วย เช่น การแพทย์ การพิมพ์ และการศึกษาในแบบตะวันตก เพื่อช่วยเหลือประชาชนและพัฒนาประเทศไทยให้เจริญยิ่งขึ้น

¹แหล่งเดิม. หน้า 32 - 34.

²วงเดือน นาราสัจจ์. (2518). การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - 2394). หน้า 177.

³แหล่งเดิม. หน้า 170.

1.1.2 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง (Bowring Treaty)

แม้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระมหากษัตริย์ของไทย จะทรงมีพระราชโองบายที่ไม่เห็นประโยชน์จากการค้าและเจริญสัมพันธไมตรีกับตะวันตกเท่าใดนัก แต่จากสาเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ไทยกับสหรัฐอเมริกาดำเนินความสัมพันธ์ต่อกันในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1.1.2.1 การค้า

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในระยะแรกนั้นมีจุดมุ่งหมายทางการค้าเป็นหลัก โดยปรากฏหลักฐานที่แสดงถึงความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา มาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ว่า “เมื่อ พ.ศ. 2362 ผู้สำเร็จราชการอินเดียของอังกฤษได้แต่งพ่อค้าให้เข้ามาสืบการงานถึงกรุงเทพฯ ได้ความออกไปว่า เมื่อ 2 - 3 ปีมา มีเรือฝรั่งชาติอเมริกันบ้าง โปรตุเกสบ้าง อังกฤษบ้าง มาค้าขายถึงกรุงเทพฯ”¹ และปรากฏว่าชาวอเมริกันได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงก่อนสนธิสัญญาเบาริงนั้น ยังเป็นการค้าขนาดเล็ก และยังเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนสินค้า จึงเป็นการค้าที่ไม่สำคัญมากนัก ประกอบกับนโยบายการค้าของไทยยังเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากไทยยังคงรักษาผลประโยชน์ด้านการค้าของประเทศไว้ โดยมีระบบผูกขาดโดยพระคลังสินค้าซึ่งเป็นระบบที่ทำให้พ่อค้าอเมริกันไม่ได้รับผลกำไรเต็มที่อีกด้วย พ่อค้าชาวอเมริกันจึงเข้ามาติดต่อค้าขายน้อยลง และเมื่อพบว่าราคาสินค้าบางอย่าง เช่น น้ำตาลของไทยราคาสูงกว่าในประเทศอื่นๆ ก็ไม่เดินทางเข้ามาค้าขายกับไทยอีกตลอดรัชกาลนี้²

1.1.2.2 ศาสนา

แม้ว่าสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ทางการค้ากับไทยมาตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีชาวอเมริกันมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย³ จนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ปรากฏว่ามีคณะมิชชันนารีอเมริกันกลุ่มแรกที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทย ได้แก่ จาคอบ ทอมลิน (Jacob Tomlin) และคาร์ล ฟรีดริช ออกัสตัส กัตสลาฟ (Carl Frederick Augustus Gutzlaff) เข้ามาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2371⁴ คณะมิชชันนารีชุดนี้ไม่ได้รับคำสั่งจากสมาคมการศาสนาแห่งสหรัฐอเมริกาโดยตรง แต่พิจารณาว่าประเทศไทยเหมาะแก่การเผยแผ่คริสต์ศาสนา

¹ สมเด็จพระบรมราชโองการฯ (2478). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. หน้า 435

² วงเดือน นาราสัจจ์. (2518). เล่มเดิม. หน้า 170.

³ สงวน อึ้งคง. (2504). สัมพันธไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ. หน้า 344.

⁴ หมอ ดี ปี บรัดเลย์. (2468). แปลโดย ป่วน อินทวงศ์ เปรี๊ญ. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุเรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศสยาม. หน้า 3.

จึงได้แจ้งข่าวไปยังสมาคมการศาสนา พร้อมทั้งให้จัดส่งมิชชันนารีเข้ามาสอนศาสนาในประเทศไทย¹ มิชชันนารีอเมริกันรุ่นที่ 2 คือ จอห์น เทเลอร์ โจนส์ (John Taylor Johns) กับภรรยา และ วิลเลียม ดีน (William Dean) ซึ่งเป็นมิชชันนารีบัพติสต์บอร์ด (Baptist Board) ได้เดินทางมาประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2376 และรุ่นที่ 3 เป็นมิชชันนารีอเมริกันบอร์ด คอมมิชชันเนอร์ ฟอร์ โฟเรนส์ (American Board Commissioner for Foreign Missionary: A.D.C.F.M.) ซึ่งมีชาลส์ รอบินสัน (Charles Robinson) กับภรรยา สตีเฟน จอห์นสัน (Stephen Johnson) กับภรรยา และเดเนียล บีช บรัดเลย์ (Daniel Beach Bradley) กับภรรยา มาถึงประเทศไทยเมื่อ พ.ศ. 2378 ภายหลังทั้งสองคณะนี้ได้รวมเป็นคณะเดียวกัน เรียกว่า อเมริกันบอร์ด คอมมิชชัน ฟอร์ โฟเรนส์ มิชชัน²

มิชชันนารีอเมริกันคณะแรกที่เข้ามาทำการสอนศาสนาตั้งแต่ พ.ศ. 2371 ได้ขออนุญาตต่อรัฐบาลไทย เพื่อทำการสอนศาสนาแก่ชาวจีน และชักชวนชาวจีนนับถือศาสนาคริสต์ และแจกจ่ายหนังสือสอนศาสนาแก่ชาวจีน ซึ่งตีพิมพ์มาจากประเทศจีน ทั้งนี้มิชชันนารีได้เรียนภาษาไทย รวมทั้งจ้างชาวจีนและพม่าให้แปลคัมภีร์ไบเบิลจากภาษาจีนมาเป็นภาษาไทย แล้วแจกจ่ายแก่คนไทย พร้อมทั้งแจกยารักษาโรค คนไทยจึงเข้าใจว่ามิชชันนารีเป็นหมอ และได้เรียกมิชชันนารีอเมริกันว่า “หมอ”

การเข้ามาของมิชชันนารีอเมริกันในประเทศไทยนี้ นอกจากมิชชันนารีอเมริกันจะมีจุดมุ่งหมายหลักในการเผยแผ่คริสต์ศาสนาแล้วนั้น มิชชันนารีอเมริกันยังให้ความช่วยเหลือแก่ไทยในด้านต่างๆ ด้วย เช่น การแพทย์ การศึกษา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ ทำให้ไทยกับสหรัฐอเมริกามีความคุ้นเคยและไว้วางใจ และเป็นรากฐานสำคัญในการดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในเวลาต่อมา

1.1.2.3 การทูต

ความสัมพันธ์ทางการค้าและศาสนา ทำให้ทั้งสองประเทศเริ่มดำเนินความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน ใน พ.ศ. 2376 ประธานาธิบดีแอนดรูว์ แจ็กสัน (Andrew Jackson) ของสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2372 – 2380) ได้ส่ง เอ็ดมันด์ โรเบิร์ต (Edmond Roberts) เป็นราชทูตพิเศษผู้มีอำนาจเต็มเชิญอักษรสาส์น และเครื่องราชบรรณาการ เพื่อเจรจาทำสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์กับไทย เอ็ดมันด์ โรเบิร์ต โดยสารเรือรบอเมริกัน ชื่อ พีค็อก (Peacock) ซึ่งมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2376³ ทั้งนี้ เอ็ดมันด์ โรเบิร์ต แสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกามีเจตนาที่จะทำการค้าขายเท่านั้น

การเจรจาทำสนธิสัญญาครั้งนี้ ฝ่ายไทยได้เสนอให้ใช้สนธิสัญญาเบอร์นีที่ทำกับอังกฤษใน พ.ศ. 2369 เป็นบรรทัดฐาน ทำให้พ่อค้าชาวอเมริกันได้รับความสะดวกในเรื่องภาษีและเสรีภาพทางการค้ามาก

¹ หมอ ดี บี บรัดเลย์. (2468). เล่มเดิม. หน้า 2.

² แหล่งเดิม. หน้า 26 - 27.

³ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1. หน้า 127- 128.

ขึ้น เช่น เรือพ่อค้าอเมริกันที่นำสินค้าเข้ามาค้าขายกับไทยต้องเสียค่าธรรมเนียมปากเรือ วาละ 1,700 บาท ถ้าไม่มีสินค้า แต่เข้ามาเพื่อซื้อสินค้าออก วาละ 1,500 บาท หากเรืออเมริกันเข้ามาหาซื้อเสบียงอาหาร ซ่อมแซมเรือ หรือสืบราคาสินค้าไม่ต้องเสียภาษีปากเรือ และหากมีการเปลี่ยนแปลงลดค่าธรรมเนียมปากเรือให้กับประเทศใดแล้ว ไทยต้องลดให้กับพ่อค้าชาวอเมริกันด้วย รวมถึงถ้าต่อไปจะอนุญาตให้ฝรั่งเศสใด ตั้งกงสุลได้ ก็ต้องอนุญาตให้สหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน¹ แต่อย่างไรก็ตาม พ่อค้าอเมริกันไม่ได้รับผลประโยชน์ที่เต็มที่จากการทำสนธิสัญญาฉบับนี้ เนื่องจากระบบการค้าของไทยที่ยังมีการผูกขาดโดยพระคลังสินค้า สหรัฐอเมริกาจึงพยายามหาวิธีที่จะเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาฉบับนี้

จนกระทั่ง พ.ศ. 2393 สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศแรกที่เข้ามาเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาดังกล่าว โดยแต่งตั้งให้ นายโจเซฟ บาลเลสเตอร์ (Joseph Balestier) กงสุลอเมริกันประจำเมืองสิงคโปร์เป็นราชทูตพิเศษ เติญอักษรสาส์นและเครื่องราชบรรณาการเข้ามาทำสัญญาใหม่กับไทย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้จัดการต้อนรับเหมือนต้อนรับทูตอเมริกันครั้งก่อน แต่การเจรจาไม่ประสบความสำเร็จ เพราะโจเซฟ บาลเลสเตอร์ ต้องการถวายสาส์นของประธานาธิบดีต่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยตรง วิธีการเช่นนี้ไม่เป็นไปตามพระราชประเพณีไทย ประกอบกับการใช้ภาษาอังกฤษ โดยมีล่ามเป็นผู้แปลทำให้ความหมายในการสื่อสารคลาดเคลื่อน นอกจากนั้น โจเซฟ บาลเลสเตอร์ เป็นคนที่มีนิสัยขุ่นเคือง และไม่เข้าใจในขนบธรรมเนียมของไทย² จึงทำให้การเข้ามาขอเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาในครั้งนี้ล้มเหลว

1.1.3 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาก่อนการทำสนธิสัญญาเบาริง

ในระยะเริ่มแรกความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เป็นเรื่องของการค้าและการเผยแพร่คริสต์ศาสนาของมิชชันนารีอเมริกัน ที่ไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ต่อมาสหรัฐอเมริกาเมินโยบายขยายการค้าในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้เจริญรุ่งเรือง จึงได้ส่งคณะทูตเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศในภูมิภาคนี้เพื่อเปิดสัมพันธไมตรีทางการค้า และเพื่อช่วยให้พ่อค้าอเมริกันได้รับการปฏิบัติและมีสิทธิเท่าเทียมกับพ่อค้าชาติอื่นที่ได้รับจากรัฐบาลประเทศนั้นๆ เมื่อคณะทูตของสหรัฐอเมริกาชุดแรกเดินทางมาถึงประเทศไทย ใน พ.ศ. 2376 นั้น รัฐบาลไทยได้ให้การต้อนรับคณะทูตชุดนี้อย่างสมเกียรติ และตกลงทำสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีและการพาณิชย์กับสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2376 การทำสนธิสัญญาฉบับนี้แสดงถึงการดำเนินนโยบายต่างประเทศในขณะนั้นว่า รัฐบาลไทยมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองที่จะนำอิทธิพลของสหรัฐอเมริกาเข้า

¹ทิพยวรรณ หอมกระหลบ. (2534). *ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะกรณีความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2493 - 2519*. หน้า 14-15.

²กรมศิลปากร. (2506). *ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 62 เรื่องทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. หน้า 67 - 69.

มาถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษ และหวังผลประโยชน์ทางการค้าจากการทำสนธิสัญญาฉบับนี้ โดยไทยพยายามหลีกเลี่ยงข้อผูกมัดทางการเมืองกับสหรัฐอเมริกา คือการไม่อนุญาตให้สหรัฐอเมริกาจัดตั้งกงสุลในประเทศไทย

รัฐบาลไทยไม่ได้รับผลประโยชน์ทางการค้าจากการทำสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ. 2376 เท่าที่ควร หลังการทำสนธิสัญญาฉบับนี้แล้ว ปรากฏหลักฐานว่ามีเรือของพ่อค้าอเมริกันเข้ามาค้าขายกับไทยเพียงลำเดียว¹ แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยไม่เห็นความสำคัญทางการค้ากับพ่อค้าอเมริกันเท่าใดนัก เห็นได้จากการเดินทางมาเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาทางไมตรีและการพาณิชย์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ฉบับ พ.ศ. 2376 ที่ประสบความล้มเหลว รัฐบาลไทยอ้างว่ามีเหตุเนื่องจากการยาตราที่ไม่ดีของนายโจเซฟ บัลเลสแตียร์ แต่ถ้าพิจารณาแล้วเห็นว่าการดำเนินนโยบายของไทยในขณะนั้นเพียงต้องการเปิดสัมพันธไมตรีกับสหรัฐอเมริกาเพื่อถ่วงดุลอำนาจของอังกฤษในประเทศไทย แต่ขณะเดียวกันรัฐบาลไทยไม่ได้มีความต้องการส่งเสริมสัมพันธไมตรีกับชาติตะวันตกอย่างจริงจังนัก เพราะรัฐบาลไทยยังคงยึดมั่นอยู่กับผลประโยชน์ทางการค้าของประเทศ และไม่ยินยอมปฏิบัติตามข้อผูกมัดในสนธิสัญญา พ.ศ. 2376 พ่อค้าอเมริกันที่เข้ามาติดต่อค้าขายในไทยจึงน้อยลง²

อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกา ได้พยายามส่งผู้แทนเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทย เพื่อดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าขาย และสนับสนุนการดำเนินงานของมิชชันนารีในประเทศไทย ซึ่งกำลังเจริญรุ่งเรืองอยู่ในขณะนั้น การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงก่อนสนธิสัญญาเบาริงดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานที่นำไปสู่การดำเนินความสัมพันธ์ที่แนบแน่นในเวลาต่อมา

1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา หลังจากทำสนธิสัญญาเบาริง พ.ศ. 2398 – สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2487)

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงมีนโยบายเปิดประเทศ เพื่อติดต่อกับนานาประเทศอย่างแท้จริง และจากการที่ไทยและอังกฤษตกลงทำสนธิสัญญาเบาริงใน พ.ศ. 2398 ทำให้นานาประเทศ รวมทั้งสหรัฐอเมริกา กลับเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยเพิ่มมากขึ้น

1.2.1 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาหลังการทำสนธิสัญญาเบาริง

หลังจากไทยและอังกฤษตกลงทำสนธิสัญญาเบาริง เมื่อ พ.ศ. 2398 สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยอีกครั้ง เพื่อขอแก้ไขสนธิสัญญาเมื่อ พ.ศ. 2376 โดยดำเนินความสัมพันธ์ในลักษณะต่างๆ ดังนี้

¹กรมศิลปากร. (2506). *เล่มเดิม*. หน้า 86-87.

²วงเดือน นาราวัจ. (2518). *เล่มเดิม*. หน้า 170.

1.2.1.1 การทูต

เมื่อไทยตกลงทำสนธิสัญญาเบาริงกับอังกฤษแล้ว ประธานาธิบดีแฟรงกลิน เพียซ (Franklin Pierce) แห่งสหรัฐอเมริกา (พ.ศ. 2396 - 2400) ได้ให้เทาว์นเซนด์ แฮริส (Townsend Harris) กงสุลอเมริกันประจำประเทศญี่ปุ่น เดินทางมายังประเทศไทย เพื่อเจรจาสนธิสัญญาฉบับใหม่กับไทย พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้ข้าราชการไทยจัดอาหารไปต้อนรับเรืออเมริกันที่จอดอยู่นอกสันดอนปากแม่น้ำเจ้าพระยา และมีพระบรมราชโองการให้แต่งเรือออกไปรับคณะทูตเข้ามาพัก ณ เรือนต้อนรับที่ปากคลองผดุงกรุงเกษมเมื่อวันที่ 21 เมษายน 2399¹

แฮริสเข้ามาเจรจาขอทำสนธิสัญญาใหม่กับประเทศไทยนั้น เนื่องจากสนธิสัญญาเบาริงระหว่างไทยกับอังกฤษ ใน พ.ศ. 2398 เป็นสนธิสัญญาฉบับแรกที่จำกัดอำนาจอธิปไตยในทางการศาลและทางศุลกากรของไทย สหรัฐอเมริกาจึงถือโอกาสเข้ามาเจรจาเพื่อแก้ไขสนธิสัญญาของเอ็ดมันด์ โรเบิร์ต ที่ทำไว้กับไทย โดยสหรัฐอเมริกาอ้างสิทธิในสนธิสัญญาที่ทำกับอังกฤษเป็นหลัก ไทยและสหรัฐอเมริกาจึงตกลงทำสนธิสัญญาฉบับใหม่ เมื่อ 29 พฤษภาคม 2399² สนธิสัญญาฉบับนี้มีผลให้สหรัฐอเมริกาสามารถตั้งสถานกงสุลอเมริกันที่กรุงเทพฯ โดยสหรัฐอเมริกาได้แต่งตั้งให้หมอ สตีเฟน แมตตูน (Stephen Mattoon) เป็นกงสุลคนแรก³

นอกจากนั้น บุคคลสำคัญของสหรัฐอเมริกา เช่น นายพลยูลิสซิส เอส แกรนต์ (Ulysses S. Grant) อดีตประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ได้มาเยือนไทย เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เมื่อ พ.ศ. 2422⁴ และต่อมาสหรัฐอเมริกาได้ส่ง นายพล จอห์น เอ ฮัลเดอร์มาน (John A. Halderman) มาเป็นทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเป็นคนแรก เมื่อ 1 สิงหาคม 2425⁵ ตามคำแนะนำของนายพลแกรนต์ นับว่าเป็นการให้เกียรติแก่ประเทศไทยอย่างมาก เพราะก่อนหน้านี้ชาวต่างชาติมาตั้งสถานกงสุลและมีกงสุลมาประจำเท่านั้น การแต่งตั้งทูตของสหรัฐอเมริกามาประจำประเทศไทยถือเป็นการให้ความสำคัญแก่ประเทศไทย ทำให้ประเทศอื่นๆ ยึดถือเป็นตัวอย่าง และแต่งตั้งทูตมาประจำในประเทศไทยบ้าง

ใน พ.ศ. 2444 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นว่าไม่มีสำนักงานสถานทูตไทยประจำสหรัฐอเมริกา แต่มีอยู่ที่กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นการลำบากในการติดต่อระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา จึงโปรดฯ ให้จัดตั้งสถานทูตไทยในสหรัฐอเมริกาขึ้น โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอัครราชวรการ

¹ กรมศิลปากร. (2506). เล่มเดิม. หน้า 296.

² เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว. หน้า 491.

³ ขจร สุขพานิช. (2518). ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก. หน้า 284.

⁴ ทิพยวรรณ หอมกระหลบ. (2534). เล่มเดิม. หน้า 168.

⁵ สงวน อึ้งคง. (2504). เล่มเดิม. หน้า 358.

(ภัสดา บุณณสิริ) เป็นทูตไทยคนแรกๆ ที่ไปประจำสหรัฐอเมริกา¹ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาให้มั่นคงถาวรขึ้น

ต่อมาใน พ.ศ. 2446 ไทยเริ่มว่าจ้างที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ชาวอเมริกันซึ่งผู้ที่ได้รับการยกย่องอย่างสูงจากรัฐบาลไทยในฐานะเป็นผู้บุกเบิกและเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาประเทศ ได้แก่ นายเอ็ดเวิร์ด เฮซ สโตรเบล (Edward H. Strobel) นายเจนส์ ไอ เวสเตนการ์ด (Jens I. Westengard) และนายวอลคอต เฮซ พิตกิน (Wolcott H. Pitkin)

รัฐบาลไทยมีความไว้วางใจในการจ้างชาวอเมริกันเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เนื่องจากรัฐบาลไทยมั่นใจว่า รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวกับอำนาจทางการเมืองในประเทศเพราะสหรัฐอเมริกาไม่ได้มีผลประโยชน์ทางการเมืองหรือผลประโยชน์เรื่องดินแดนกับไทย และขณะนั้นชาวอเมริกันส่วนใหญ่ที่เข้ามาค้าขายกับไทย มักเป็นผู้มีอัธยาศัยสุภาพ ไม่ค่อยมีลักษณะในเชิงธุรกิจเหมือนชาวยุโรปและมักจะไม่นับถือว่าตนเหนือกว่าคนเอเชีย² นอกจากนั้นผลงานของมิชชันนารีอเมริกันที่วางรากฐานทางด้านการศึกษา การแพทย์ และการสาธารณสุข ทำให้ไทยมีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ

ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวอเมริกันทำหน้าที่เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ให้ไทยอย่างเต็มที่ ที่ปรึกษาทั้งสามท่านตระหนักดีว่าอังกฤษและฝรั่งเศสพยายามที่จะรุกรานอธิปไตยของไทย ไทยจึงต้องดำเนินนโยบายผ่อนสั้นผ่อนยาวเพื่อผลประโยชน์ของชาติของตน ที่ปรึกษาเหล่านี้จึงได้พยายามแก้ไขปัญหาระหว่างกับอังกฤษและฝรั่งเศสเกี่ยวกับเขตแดนและสิทธิสภาพนอกอาณาเขต

การเจรจาครั้งสำคัญของนายเอ็ดเวิร์ด เฮซ สโตรเบล คือ การลงนามในสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับไทย ใน พ.ศ. 2447 ส่งผลให้ความตึงเครียดของสัมพันธภาพระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ซึ่งเคยรุนแรงมาตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์ปากน้ำ พ.ศ. 2436 ผ่อนคลายลง ตามอนุสัญญาระหว่างไทยกับฝรั่งเศสใน พ.ศ. 2436 นั้น ฝรั่งเศสจะยึดเมืองจันทบุรีไว้จนกว่ารัฐบาลไทยปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของฝรั่งเศส แต่เมื่อรัฐบาลไทยได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขของสัญญา พ.ศ. 2436 แล้ว ฝรั่งเศสก็ยังไม่แสดงท่าทีจะถอนทหารออกจากจันทบุรี และยังคงยึดเมืองจันทบุรีไว้ นอกจากนี้ดินแดนเขต 25 กิโลเมตรฝั่งแม่น้ำโขง และบริเวณเมืองหลวงพระบาง เสียมราชศรีโสภณ ที่กำหนดไว้ให้เป็นเขตปลอดทหาร ก็ถูกฝรั่งเศสเข้ามายึดครองอีกด้วย³

อนึ่ง สโตรเบล ยังช่วยเจรจาในสนธิสัญญากับอังกฤษ พ.ศ. 2451 ที่เสริมสร้างมิตรและความเข้าใจอันดีระหว่างอังกฤษกับไทย ตามข้อตกลงของสนธิสัญญานี้ อังกฤษยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตของคนในบังคับของตน ทั้งที่เป็นชาวเอเชียและชาวยุโรปที่อาศัยอยู่ในไทย เพื่อแลกเปลี่ยนกับดินแดน 4 จังหวัดใน

¹แหล่งเดิม. หน้า 359.

²แถมสุข นุ่มนนท์. (2528). การทูตไทยสมัยรัตนโกสินทร์. หน้า 83.

³สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). The Eagle and the Elephant: Thai-American Relations Since 1833: พื้นความหลังไทย - อเมริกัน ฉบับกาญจนาภิเษก. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 59.

ภาคเหนือของสหพันธรัฐมาเลเชีย คือ ไทรบุรี กลันตัน ตรังกานุ และปลิศ และอังกฤษตกลงให้รัฐบาลไทยกู้เงินสร้างทางรถไฟสายใต้โดยคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 4¹

หลังสมัยพิตกิ้น ตำแหน่งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน ได้เปลี่ยนเป็นที่ปรึกษาราชการประจำกระทรวงการต่างประเทศ เนื่องจากในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453 – 2468) มีการเรียกร้องให้คนไทยที่มีความรู้ความสามารถเข้าทำงานแทนการจ้างชาวต่างประเทศ ประกอบกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่ได้ให้ความสนใจกับการดำเนินงานของที่ปรึกษาราชการแผ่นดินชาวอเมริกันในประเทศไทยเท่าใดนัก เห็นได้จากการยอมให้เปลี่ยนชื่อตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาประจำกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อให้ใกล้เคียงหรือมีฐานะเท่าเทียมกับที่ปรึกษาราชการกระทรวงอื่นๆ ที่ชาวต่างประเทศหลายชาติทำหน้าที่อยู่แล้ว²

ที่ปรึกษาราชการประจำกระทรวงการต่างประเทศชาวอเมริกันที่เข้ามารับราชการกับรัฐบาลไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2460 – 2483 ได้แก่ ดร. เอลดอน อาร์ เจมส์ (Eldon R. James) ดร. ฟรานซิส บี. แซร์ (Francis B. Sayre) คอร์ทนี ครอกเกอร์ (Courtney Crocker) เรมอนด์ บี. สตีเวนส์ (Raymond B. Stevens) และ เฟรดเดอริก อาร์ ดอลเบียร์ (Frederick R. Dolbeare) อำนาจที่ปรึกษาประจำกระทรวงการต่างประเทศลดน้อยไปกว่าที่ปรึกษาราชการแผ่นดินมาก คือ แทนที่จะเกี่ยวข้องกับงานทุกด้าน แต่ถูกจำกัดอยู่ในเฉพาะการเมืองและการติดต่อระหว่างประเทศ

ผลงานที่โดดเด่นของที่ปรึกษาราชการประจำกระทรวงการต่างประเทศ คือ การเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 โดย ดร. เอลดอน อาร์ เจมส์ ซึ่งสามารถตกลงกันได้ด้วยดี เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐบาลไทย เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2463³ โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. เลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตคนในบังคับสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย แต่ยังคงให้กงสุลอเมริกันมีอำนาจถอนคดีไปดำเนินการเองได้ แต่ไม่สามารถถอนคดีไปจากศาลฎีกา ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยมีพระราชอำนาจสูงสุดในการตัดสิน สิทธิถอนคดีนี้สหรัฐอเมริกาไม่มีสิทธิทำได้จนกว่าไทยจะประกาศและบังคับใช้ประมวลกฎหมายตามที่ได้แก้ไขปรับปรุงจนได้มาตรฐานของประเทศตะวันตกแล้ว 5 ปี

2. ให้ยกเลิกภาษีร้อยละสาม และให้ไทยมีเสรีภาพในการตั้งพิกัตอัตราศุลกากรเอง

3. กำหนดสนธิสัญญามีผลบังคับใช้ภายในเวลา 10 ปี

¹ แกมสุข นุ่มนนท์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 88.

² แหล่งเดิม. หน้า 94.

³ ทรงศรี อัจจุรณ. (2506). เล่มเดิม. หน้า 181.

สนธิสัญญาฉบับนี้ ถือว่ามีความสำคัญกับไทย เพราะเป็นการยุติสิทธิสภาพนอกอาณาเขตระหว่างทั้งสองประเทศ และทำให้ไทยมีเสรีภาพเรื่องภาษีศุลกากร และมีอำนาจทางการศาลเหนือคนในบังคับต่างชาติ โดยไม่ต้องเสียสิ่งแลกเปลี่ยนใดๆ และเป็นแนวทางในการขจัดสิทธิสภาพนอกอาณาเขตระหว่างไทยกับประเทศอื่น กล่าวได้ว่า ดร. เอลดอน อาร์ เจมส์ ที่ปรึกษาราชการประจำกระทรวงการต่างประเทศ ได้ทำงานที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งกับไทย และต่อมา ดร. ฟรานซิส บี แชร์¹ สามารถเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญากับประเทศต่างๆ ได้แก่ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ อังกฤษ สเปน โปรตุเกส เดนมาร์ก สวีเดน อิตาลี เบลเยียม และนอร์เวย์ โดยมีสาระสำคัญเช่นเดียวกับสนธิสัญญาที่ไทยตกลงกับสหรัฐอเมริกาได้สำเร็จ²

ตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ที่ปรึกษาชาวอเมริกันได้ปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งมีผลให้ไทยสามารถแก้ไขสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรมกับชาติต่างๆ ได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะเมื่อสหรัฐอเมริกาตกลงทำสนธิสัญญาฉบับใหม่กับไทย เมื่อวันที่ 5 พฤศจิกายน 2479³ สนธิสัญญาฉบับนี้มีผลให้ประเทศไทยได้อิสรภาพในเรื่องอำนาจทางการศาลและการเก็บภาษีอากรเต็มที่ ศาลยุติธรรมของไทยสามารถพิจารณาคดีชาวต่างชาติได้เช่นเดียวกับคนไทย รัฐบาลมีสิทธิเต็มที่ในการเก็บภาษีอากร รวมถึงให้ชาวต่างชาติที่เกิดในประเทศไทยถือสัญชาติไทยได้ สนธิสัญญาฉบับนี้ถือเป็นต้นแบบให้ไทยใช้ในการเจรจาขอแก้ไขสนธิสัญญากับชาติอื่นๆ ในเวลาต่อมา

1.2.1.2 สังคมและเศรษฐกิจ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้เปิดรับอารยธรรมตะวันตกและติดต่อสัมพันธ์กับประเทศตะวันตกอย่างกว้างขวาง มิชชันนารีอเมริกันมีอิทธิพลทางอ้อมในการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เนื่องจากมีส่วนช่วยเหลือราชการด้านการต่างประเทศ จะเห็นได้จากการทำสนธิสัญญาเบาริงระหว่างไทยกับอังกฤษ เมื่อ พ.ศ. 2398 นั้น มิชชันนารีอเมริกันได้เข้าร่วมเจรจาให้กับไทย มิชชันนารีที่ได้รับเชิญให้ร่วมในการเจรจา ได้แก่ นายเจ เอช จันดเล (J. H. Chandler) หมอสมิท (Smith) นายโรเบิร์ต เทลฟอร์ด (Robert Telford) หมอบรัดเลย์ ศาสตราจารย์แมตตูน และนายอัชมอร์ (Ashmore)³ นอกจากนั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดฯ ให้แซมมวล เรโนลด์ เฮาส์ (Samuel Reynolds House) มิชชันนารีอเมริกัน แปลหนังสือและเอกสารราชการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการเมืองหรือวิทยาศาสตร์จากนิตยสารภาษาอังกฤษ และขอให้รายงานข่าวที่พวกมิชชันนารีได้รับจากต่างประเทศ รวมถึงการได้ตอบพระราชสาส์นไป

¹ดร. ฟรานซิส บี แชร์ ได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ เป็น พระยาภักดีนิคมเมื่อ พ.ศ. 2470

²แถมสุข นุ่มนนท์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 100.

³แหล่งเดิม. หน้า 101.

⁴สุพรรณิ กาญจนะฐิติ. (2507). บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. หน้า 216.

ยังประมุขของประเทศต่างๆ เช่น พระราชสาส์นที่มีไปยังพระนางวิกตอเรีย ของอังกฤษ หรือประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา รวมทั้งมิชชันนารีอเมริกันยังได้รับการยกย่องจากรัฐบาลไทยให้วิเคราะห์เหตุการณ์และเป็นที่ปรึกษาการราชการต่างประเทศด้วย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความแน่นแฟ้นมาก พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งคณะทูตไทยไปสหรัฐอเมริกา โดยหมอบรัดเลย์ซึ่งเคยเป็นมิชชันนารีอเมริกันและกงสุลประจำประเทศไทย ต่อจากนายแมตตูน ได้ทำหน้าที่เป็นล่ามให้คณะทูตไทยด้วย¹

มิชชันนารีอเมริกันเป็นผู้เริ่มต้นของการเคลื่อนไหวไปสู่ความเจริญยุคใหม่ของสังคมไทย โดยมิชชันนารีอเมริกันได้นำวิธีดำเนินการใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ เช่น การศึกษา การแพทย์ และการสาธารณสุข มิชชันนารีคนสำคัญที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งในเมืองไทย คือ หมอบรัดเลย์

หมอบรัดเลย์ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำวิธีป้องกันรักษาไข้ทรพิษด้วยวิธีการปลูกฝี และนำวิชาศัลยกรรมเข้ามาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรก พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนพระทัยและได้ส่งหัวหน้าหมอบรัดเลย์ไปเรียนวิธีการแพทย์แบบใหม่กับหมอบรัดเลย์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2385 เป็นต้นมา การปลูกฝีได้รับความสำเร็จขึ้นเป็นลำดับ ผลงานชิ้นสำคัญที่ทำให้หมอบรัดเลย์มีชื่อเสียง คือ งานก่อตั้งโรงพิมพ์ ซึ่งตีพิมพ์หนังสือและออกหนังสือพิมพ์ในเมืองไทยเป็นครั้งแรก หนังสือพิมพ์ฉบับแรกของเมืองไทย ได้แก่ หนังสือบางกอกเรคคอร์ดเดอร์ (Bangkok Recorder) บางกอกกาเล็นดาร์ (Bangkok Calendar) และหนังสืออื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศ ดังปรากฏในความมุ่งหมายที่ตีพิมพ์โฆษณาไว้ในหนังสือพิมพ์บางกอกเรคคอร์ดเดอร์ ว่า

...แลหนังสือนั้นจะจุความที่ว่าด้วยการบ้านเมือง และความรู้รอบตามหนังสือและศิลปศาสตร์วิชาการต่างๆ แลข่าวที่บังเกิดในเมืองนี้ แลเมืองที่ล้อมรอบ และจะคัดเอาข่าวจากหนังสือ จดหมายเหตุที่มีมาแต่เมืองจีน เมืองปัตตาเวีย เมืองสิงคโปร์ เมืองบีแนง เมืองพม่า เมืองบังกะลา เมืองลังกา เมืองบ่าไบ ประเทศยุโรป และประเทศอเมริกา จะคัดเอาข้อความออกจากหนังสือจดหมายเหตุเหล่านี้ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ใดๆ ที่อ่าน เจ้าของบางกอกเรคคอร์ดเดอร์จะเอาใจใส่เพื่อจะให้หนังสือจดหมายเหตุนั้นเป็นของดียั่งยืนมั่นคง เป็นของที่ควรชาวประเทศสยามจะอ่านได้ช่วยให้มีความจำเริญดีขึ้น...²

¹แหล่งเดิม. หน้า 222.

²แหล่งเดิม. หน้า 29.

นอกจากนี้มิชชันนารีอเมริกันได้นำวิธีการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผนใหม่ และได้จัดตั้งโรงเรียนวังหลังขึ้นในกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2418¹ นับเป็นโรงเรียนสำหรับสตรี เพื่อยกระดับสังคมและมาตรฐานการศึกษาของสตรีไทย ต่อมาตามหัวเมืองต่างๆ ได้มีโรงเรียนสำหรับสตรีอีกหลายแห่ง โรงเรียนมิชชันนารีทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคเหล่านี้ เป็นสัญลักษณ์แห่งการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญของไทยยุคใหม่

การที่รัฐบาลไทยทุกสมัยให้การยกย่องและไว้วางใจมิชชันนารีอเมริกันจนได้รับหน้าที่ให้ปฏิบัติราชการเกี่ยวกับต่างประเทศ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า มิชชันนารีอเมริกันไม่ได้พยายามเข้าไปแทรกแซงการเมืองของไทย ความสำเร็จที่ได้รับจากการดำเนินงานของมิชชันนารีอเมริกัน คือ ทำให้ไทยได้รับวิทยาการ ความเจริญ ซึ่งส่งผลให้ไทยเริ่มเปลี่ยนแนวความคิด นโยบาย และทำที่ต่อตะวันตก ทำให้ไทยปรับนโยบายในการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ และสามารถคงความเป็นเอกราชของชาติไว้ได้

นอกจากนั้น จากการทำสนธิสัญญาระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2399 ทำให้ไทยต้องยกเลิกการผูกขาดการค้าทุกประเภท และยอมให้มีการค้าเสรี และยกเลิกวิธีเก็บภาษีปากเรือสำหรับสินค้าขาเข้า โดยเปลี่ยนมาเป็นเก็บอัตราร้อยละ 3² แทน อย่างไรก็ตามในระยะแรกๆ หลังสนธิสัญญา การค้าระหว่างประเทศทั้งสองมีความเจริญก้าวหน้าขึ้น โดยมีบริษัทการค้าอเมริกันตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ เช่น สาขาของบริษัททรัสเซลล์แอนกัมปะนี เป็นต้น แต่ธุรกิจการค้าไม่ได้ดำเนินไปด้วยดีดังที่คาดหวังไว้ เนื่องจากได้มีการเปิดเมืองท่าขึ้นหลายแห่งในประเทศจีน ต่อมาบริษัททรัสเซลล์แอนกัมปะนีก็ปิดกิจการลง และความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองประเทศค่อยๆ ลดลง³

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุด ไทยได้ขอเจรจาแก้ไขสนธิสัญญาฉบับ พ.ศ. 2399 และได้ทำสนธิสัญญาฉบับใหม่กับสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2463 ส่งผลให้ไทยสามารถยกเลิกการเก็บภาษีร้อยละ 3 และมีเสรีภาพในการกำหนดอัตราภาษีศุลกากรเอง สนธิสัญญานี้มีผลบังคับใช้ 10 ปี⁴ ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างทั้งสองประเทศดำเนินเรื่อยมา จนกระทั่งเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงหยุดชะงักลง

1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2487) - พ.ศ. 2518

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2518 ซึ่งเป็นปีที่สงครามเวียดนามยุติลง สัมพันธภาพระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนจากความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการค้า มิชชันนารี และที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน มาเป็นความสัมพันธ์ระดับรัฐบาลต่อรัฐบาล โดยมีผลประโยชน์ทางด้านการเมืองและความมั่นคงเป็นสำคัญ

¹แหล่งเดิม. หน้า 236.

²ทรงศรี อัจฉอรณ. (2506). เล่มเดิม. หน้า 77 - 78.

³สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 35.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 64.

1.3.1 ปัจจัยที่ทำให้มีการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ล้มสลายลง การเมืองโลกแบ่งออกเป็น 2 ค่าย คือ ค่ายโลกเสรีภายใต้การนำของสหรัฐอเมริกา และค่ายคอมมิวนิสต์ซึ่งมีสหภาพโซเวียตเป็นผู้นำ การขยายอำนาจของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่กำลังทวีความรุนแรงขึ้นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ส่งผลต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา

1.3.1.1 การแข่งขันทางการเมืองระหว่างค่ายเสรีประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียตกลายเป็นมหาอำนาจที่มีอิทธิพลมากที่สุด โลกได้แบ่งออกเป็นสองค่าย คือ ฝ่ายประชาธิปไตยนำโดยสหรัฐอเมริกา และฝ่ายคอมมิวนิสต์นำโดยสหภาพโซเวียต สหภาพโซเวียตพยายามขยายอิทธิพลคอมมิวนิสต์ไปทั่วโลก รวมทั้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย สหรัฐอเมริกาเห็นว่าสถานการณ์ดังกล่าวเป็นภัยคุกคามต่อประเทศต่างๆ จึงดำเนินนโยบายการสกัดกั้นคอมมิวนิสต์อย่างจริงจัง โดยได้ประกาศหลักการทรูแมน ใน พ.ศ. 2490 มีสาระสำคัญคือ สกัดกั้นการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ โดยร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตรพร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจด้วย สำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศอินโดจีน ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้าแทรกแซงภูมิภาคนี้ และให้ความสำคัญกับไทยซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญ และมีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์เช่นกัน เนื่องจาก จอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี เคยกล่าวว่า "รัฐบาลจะไม่เป็นซ้ายหรือขวา แต่ส่วนตัวข้าพเจ้าเองนั้นต่อต้านคอมมิวนิสต์" ทำให้ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกามีนโยบายที่สอดคล้องในการที่จะร่วมมือในการต่อต้านคอมมิวนิสต์

นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกามีความเชื่อตามทฤษฎีโดมิโน (Domino Theory) ของ นายจอห์น ฟอสเตอร์ ดัลเลส (John Foster Dulles) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา สมัยประธานาธิบดี ไวท์ ดี ไอเซนฮาวร์ (Dwight D. Eisenhower) ว่า หากประเทศหนึ่งประเทศใดเป็นคอมมิวนิสต์แล้ว จะทำให้ประเทศข้างเคียงเป็นคอมมิวนิสต์เช่นกัน โดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ด้วยเหตุนี้สหรัฐอเมริกาจึงเข้ามามีส่วนร่วมในสงครามเวียดนามอย่างเต็มที่

1.3.1.2. สถานการณ์ความขัดแย้งในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในช่วงสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาให้ความสนใจภูมิภาคเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อจีนเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นคอมมิวนิสต์และประกาศจัดตั้งสาธารณรัฐ

¹Bangkok Post. (1948, 14 April). (อ้างอิงจาก แกมสุข นุ่มนนท์. (2528). เดิมเดิม. หน้า 124.).

ประชาชนจีน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2492¹ รวมทั้งการเกิดสงครามเกาหลี ใน พ.ศ. 2493 และการเคลื่อนไหวของ ขบวนการชาตินิยมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเปิดโอกาสให้ลัทธิคอมมิวนิสต์เข้าแทรกแซงได้ง่าย รัฐบาลไทยถือว่าเหตุการณ์เหล่านี้เป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของไทยอย่างยิ่ง ดังนั้นไทยและสหรัฐอเมริกา จึงร่วมมือกันเพื่อป้องกันการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ในด้านต่างๆ โดยสหรัฐอเมริกาเริ่มให้ความช่วยเหลือ ทางด้านการทหารแก่ไทยอย่างต่อเนื่อง*

1.3.2 ลักษณะความสัมพันธ์ของไทยกับสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นโยบายการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาแก่ประเทศต่างๆ กลายเป็นเครื่องมือในการแสวงหาพันธมิตรที่มีอุดมการณ์ในด้านเสรีประชาธิปไตย สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการเมือง เศรษฐกิจ และการทหารแก่ประเทศที่สหรัฐอเมริกาเห็นว่า มีแนวโน้มต่อต้านลัทธิ คอมมิวนิสต์ สหรัฐอเมริกาเริ่มต้นให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศต่างๆ เพื่อฟื้นฟูความเสียหายจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ทั้งในยุโรปและเอเชีย ในส่วนของประเทศไทยก็ได้รับความช่วยเหลือเช่นเดียวกัน ดังต่อไปนี้

1.3.2.1 การเมือง

การขยายอิทธิพลของลัทธิคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชีย ภายใต้การนำของสหภาพโซเวียตรวม ถึงความขัดแย้งของสงครามเย็นที่กำลังขยายตัวเข้าสู่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนิน นโยบายปิดล้อมคอมมิวนิสต์ และช่วยเหลือพันธมิตรที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน แม้ว่ารัฐบาลไทยระหว่าง สงครามโลกครั้งที่ 2 จำเป็นต้องร่วมมือกับญี่ปุ่น เพื่อป้องกันไม่ให้ญี่ปุ่นยึดครองประเทศไทย แต่ประชาชนและ ผู้นำของไทยอีกหลายคน เช่น นายปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างลับๆ โดยจัดตั้งขบวนการ ได้ดิน “เสรีไทย” เพื่อให้ความร่วมมือกับฝ่ายพันธมิตรทั้งอังกฤษและสหรัฐอเมริกา ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงช่วย ให้ไทยพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามได้สำเร็จและช่วยให้ไทยได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เมื่อ 16 ธันวาคม 2489 ด้วย²

การช่วยให้ประเทศไทยพ้นจากการเป็นประเทศผู้แพ้สงครามนี้ เนื่องจากสหรัฐอเมริกามุ่งหวัง ผลประโยชน์ข้างหน้าว่า หาก ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้จัดตั้งรัฐบาล ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกามี ความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น แต่ต่อมาประเทศไทยประสบปัญหาการเมืองภายในหลายประการ เช่น กรณีสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และเกิดรัฐประหารโดยกลุ่มทหารใน พ.ศ. 2490

¹ แคมสุข นุ่มนนท์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 124.

*ดูตาราง 1 สรุปความช่วยเหลือทางทหาร ระหว่าง พ.ศ. 2494 – 2517 หน้า 18.

² วิลเลียม, แบรดลีย์ แอล; และ จูลีฟ ชินวรโรน. (2539). เส้นทางมหาอำนาจ : เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศที่มีต่อเอเชีย. แปลโดย วริยา ศ. ชินวรโรน. หน้า 270.

ซึ่งมี จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นหัวหน้า สหรัฐอเมริกาจึงให้การยอมรับต่อฐานะของจอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นอย่างมาก ความช่วยเหลือต่างๆ ที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทยในขณะนั้น คือการสนับสนุนให้การปกครองของระบบทหารคงอยู่ต่อไป นโยบายหลักของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับผู้นำประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือ การสนับสนุนรัฐบาลทหาร เพราะรัฐบาลทหาร คือ ผู้ที่ต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแท้จริง¹ ประกอบกับจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีนโยบายฝักใฝ่ตะวันตกอย่างเต็มที่ การดำเนินนโยบายของสหรัฐอเมริกาต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็นดังกล่าว ทำให้ไทยกับสหรัฐอเมริกามีนโยบายที่สอดคล้องกันและร่วมมือต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังขยายอิทธิพลในขณะนั้น

1.3.2.2 การทหาร

ภายหลังฝรั่งเศสแพ้สงครามที่เดียนเบียนฟูในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2497 และการประชุมที่เจนีวาเกี่ยวกับปัญหาอินโดจีน ทำให้เวียดนาม ลาวและกัมพูชา ซึ่งเป็นอาณานิคมของฝรั่งเศสในอินโดจีนได้รับเอกราช โดยเวียดนามถูกแบ่งออกเป็น 2 ส่วนที่เส้นขนาน 17 องศาเหนือ เวียดนามเหนืออยู่ภายใต้การปกครองของโฮจิมินห์ (คอมมิวนิสต์) ส่วนเวียดนามใต้อยู่ภายใต้การปกครองของจักรพรรดิเบ่าได้ (ราชาธิปไตย) สหรัฐอเมริกาจึงเร่งให้ความช่วยเหลือทางการทหาร เศรษฐกิจ และสังคมแก่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อต่อต้านการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ โดยสนับสนุนให้จัดตั้งองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (South East Asia Treaty Organization) หรือ SEATO ลงนามเมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2497 ที่กรุงมะนิลา ประเทศฟิลิปปินส์² มีวัตถุประสงค์เพื่อความร่วมมือด้านความมั่นคงโดยไทยร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาและประเทศกลุ่มโลกเสรีในลักษณะพหุภาคี มีสมาชิกจำนวน 8 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ปากีสถาน ฟิลิปปินส์ และประเทศไทยสาระสำคัญของสนธิสัญญานี้คือ ถ้าประเทศภาคีของสนธิสัญญา ถูกคุกคามไม่ว่าด้วยทางใดๆ ซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อสันติภาพในเขตสนธิสัญญานี้ ประเทศภาคีทั้งหมดต้องปรึกษาหารือกันทันที เพื่อให้ได้รับความเห็นชอบในการใช้มาตรการป้องกันกรรุกรานร่วมกัน³

อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. 2504 เมื่อสงครามกลางเมืองในประเทศลาวทวีความรุนแรงมากขึ้น ผู้นำของไทยไม่มั่นใจการประกันความมั่นคงจากองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเห็นว่าการขยายตัวของลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศลาว อาจกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของไทย รัฐบาลไทย

¹สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทย ศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหาร ยุคหลังสงครามเวียดนาม (ค.ศ. 1975 - 1980). หน้า 10.

²ถาวร รัตนาวะดี. (2531). บทบาทสหรัฐในเอเชียแปซิฟิกและตะวันออกเฉียงใต้ที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย (ในห้วง 2531 - 2535). หน้า 105.

³นิกร พรายแสงเพ็ชร. (2524, เมษายน - มิถุนายน). สหรัฐอเมริกากับความมั่นคงของประเทศไทย. สราญรมย์ ฉบับพิเศษ : 42 - 47.

จึงต้องการให้องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ส่งทหารเข้าช่วยเหลือลาวฝ่ายขวา เพื่อป้องกันการขยายอิทธิพลของลาวฝ่ายซ้ายที่เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งอาจได้รับการสนับสนุนจากเวียดนามเหนือ สมาชิกองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้บางประเทศ เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส ไม่เห็นด้วยกับคำร้องขอของไทย เพราะเกรงว่าจีนและสหภาพโซเวียต อาจถือโอกาสเข้าแทรกแซง และทำให้ความขัดแย้งขยายตัว ความเห็นที่แตกต่างกัน ทำให้องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่สามารถดำเนินการใดๆ ได้' รัฐบาลไทยเห็นว่าการทำความตกลงด้านความมั่นคงร่วมกันในลักษณะพหุภาคี เป็นมาตรการที่ไร้ประสิทธิภาพจึงพยายามเรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาประกันความมั่นคงของประเทศไทยในลักษณะทวิภาคี ซึ่งสอดคล้องกับผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาโดยตรง สหรัฐอเมริกาจึงออกแถลงการณ์ถนัด – รัสก (Thanat – Rusk Communique) เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2505² โดยสหรัฐอเมริกาได้ให้หลักประกันว่าจะสนับสนุนไทยอย่างเต็มที่เมื่อมีการรุกรานจากคอมมิวนิสต์ โดยไม่ต้องรอการอนุมัติอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์จากสมาชิกองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แถลงการณ์ถนัด – รัสก ทำให้รัฐบาลไทยภายใต้การนำของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ มั่นใจในพันธมิตรของสหรัฐอเมริกามากขึ้น และขยายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา โดยสหรัฐอเมริกาส่งทหาร จำนวน 10,000 คน เข้ามาประจำในไทย³ และมีการจัดตั้งกองบัญชาการความช่วยเหลือทางทหารประจำไทยขึ้น (U.S Military Assistance Command Thailand - U.S: MACTHAI) อีกทั้งได้มีการทำความตกลงในการปรับปรุงการส่งกำลังบำรุง นอกจากนั้นความผูกพันของทั้งสองประเทศได้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น เมื่อไทยได้เข้ามีส่วนร่วมสนับสนุนการทำความสงบของสหรัฐอเมริกาในเวียดนาม เครื่องบินจำนวนมากของกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกาเข้ามาประจำการในประเทศไทย*เพื่อตอบโต้ทางทหารกับเวียดนามใต้และในลาว⁴

สหรัฐอเมริกายังได้ประกาศสนับสนุนการต่อต้านการก่อการร้ายในประเทศไทย ใน พ.ศ. 2508 มีการปฏิบัติการสงครามจิตวิทยาเพื่อปิดล้อมการแทรกซึมของลัทธิคอมมิวนิสต์ และเอาชนะใจชาวเขาในแถบชายแดนไทย – พม่า - ลาว รวมทั้งจัดตั้งกองบัญชาการปราบปรามคอมมิวนิสต์ เพื่อประสานงานระหว่างทหาร ตำรวจ และพลเรือนในการต่อต้านการก่อการร้าย และมีการฝึกนักบินไทยโดยนักบินของสหรัฐอเมริกา ตลอดจนฝึกหน่วยปฏิบัติการลุ่มแม่น้ำโขง เพื่อตรวจการณ์บริเวณร่องน้ำดังกล่าวด้วย⁵

¹วิลเลียม, แบรดลีย์ แอล; และ จูลีฟ ชินวอร์ธ. (2539). เล่มเดิม. หน้า 273.

²สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). เล่มเดิม. หน้า 10.

³ถาวร รัตนาวะดี. (2531). เล่มเดิม. หน้า 105.

*สำหรับประเทศไทยสหรัฐอเมริกามีฐานทัพเพื่อใช้ในการปฏิบัติการในขณะนั้น 7 แห่ง ได้แก่ อุดรธานี นครพนม อุบลราชธานี นครราชสีมา ตากสิน อุตะเปา และน้ำพอง

⁴สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). เล่มเดิม. หน้า 11.

⁵แหล่งเดิม.

ในสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร ประเทศไทยได้ร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาโดยส่งทหารกองพันจางอจิก ไปร่วมรบในสงครามเวียดนามเมื่อ พ.ศ. 2510¹ ระหว่าง พ.ศ. 2511 – 2512 ประเทศไทยได้ส่งทหารไปเวียดนามเพิ่มเติม คือ กองพลเสือดำ ประมาณ 11,000 คน² ส่วนทหารสหรัฐอเมริกาที่ประจำอยู่ตามฐานทัพต่างๆ และเข้ามาพักผ่อนหลังปฏิบัติการในเวียดนามก็มีจำนวนหลายหมื่นคน ประมาณกันว่า ระหว่าง พ.ศ. 2510 – 2512 สหรัฐอเมริกาส่งทหารเข้ามาอยู่ในไทย จำนวน 49,000 คน และมีเครื่องบินประจำการอยู่ไม่น้อยกว่า 600 เครื่อง³

นอกจากนั้นการช่วยเหลือทางเทคนิคจากสหรัฐอเมริกา ถือเป็นการช่วยเหลือเพื่อสนองวัตถุประสงค์ด้านความมั่นคง เช่น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาส่งถนนให้กับประเทศไทยในช่วง พ.ศ. 2497 – 2503 เชื่อมกรุงเทพฯ กับพื้นที่ส่วนอื่นๆ ของประเทศ เพื่อให้การลำเลียงกำลังพลจากฐานทัพของสหรัฐอเมริกาไปยังที่ต่างๆ สะดวกและรวดเร็วขึ้น และเพื่อป้องกันภัยจากคอมมิวนิสต์ เช่น ถนนมิตรภาพที่สร้างจากสระบุรีไปยังนครราชสีมา ซึ่งต่อมากลายเป็นเมืองหลักสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นับเป็นการกระจายความเจริญจากเมืองสู่ชนบท โดยเชื่อว่าเมื่อความเจริญไปถึงปัญหาคอมมิวนิสต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือก็จะลดลง และส่งผลให้คอมมิวนิสต์ในประเทศลาวลดลงด้วย นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังให้งบประมาณปรับปรุงการขนส่งทางอากาศและทางรถไฟแก่ประเทศไทยด้วย

ดังนั้น ระหว่าง พ.ศ. 2497 – 2503 การลงทุนของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทยส่วนใหญ่ จึงดำเนินการเพื่อสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางทหาร เช่น การสร้างค่ายทหาร เรดาร์ การสื่อสารและอื่นๆ รวมถึงการก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกในการขนส่ง นับเป็นการเพิ่มโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศหรืออาจเปลี่ยนแปลงสำหรับใช้ประโยชน์ทั่วไปได้ งบประมาณการคมนาคมขนส่งนั้น คิดเป็นจำนวนร้อยละ 46.9 ของความช่วยเหลือทั้งหมดที่สหรัฐอเมริกาให้กับไทยในช่วงระยะเวลาดังกล่าว⁴

สำหรับความช่วยเหลือทางทหารนั้น ไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาในหลายลักษณะ ทั้งการให้เปล่า การขายอาวุธยุทโธปกรณ์ การออกค่าใช้จ่ายร่วมกัน และการให้ยืม เพื่อให้ไทยสามารถป้องกันภัยจากลัทธิคอมมิวนิสต์ ความช่วยเหลือทางทหารนับจาก พ.ศ. 2494 – 2519 คิดเป็นมูลค่ารวมทั้งสิ้น 1,262.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ⁵ รายละเอียดดังตารางแสดงความช่วยเหลือทางทหาร ระหว่าง พ.ศ. 2494 - 2517

¹วิลเลียม, แบรดลีย์ แอล; และ จูลีฟ ชินวาร์โน. (2539). เล่มเดิม. หน้า 274.

²แหล่งเดิม.

³แกมสุข นุ่มนนท์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 93 - 94.

⁴มัสแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย. แปลโดย เมธี ครองแก้ว; และพรายพล คุ่มทรัพย์. หน้า 72.

⁵ถาวร รัตนาวะดี. (2531). เล่มเดิม. หน้า 106.

ตาราง 1 สรุปความช่วยเหลือทางทหาร ระหว่าง พ.ศ. 2494 – 2517

พุทธศักราช	จำนวนเงิน (ล้านดอลลาร์สหรัฐ)
2494	4.5
2495	12
2496	46
2497	39
2498	54
2499	43
2500	26
2501	20
2502	18
2503	24
2504	49
2505	88
2506	71.6
2507	42.9
2508	38.4
2509	44.4
2510	60
2511	75
2512	75
2513	60
2514	59.8
2515	30
2516	35.8
2517	32.4

ที่มา : สาทิส จันทรมณี. (2531 - 2532). ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกองทัพไทย.

1.3.2.3 เศรษฐกิจและสังคม

ก่อนที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะทำความตกลงเพื่อให้ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการแก่ไทย สหรัฐอเมริกาได้ส่งคณะทำงานของกริฟฟิน (Griffin Mission) สัมภาษณ์ภาวะเศรษฐกิจในประเทศไทยระหว่างวันที่ 4 - 12 เมษายน 2493¹ รัฐบาลไทยได้จัดเจ้าหน้าที่เพื่อเป็นคณะกรรมการดำเนินงานและประสานงานกับคณะสำรวจเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาชุดนี้ รวมทั้งได้ให้ความร่วมมือ และอำนวยความสะดวกให้เป็นอย่างดี โดยผ่านกระทรวงการต่างประเทศ

คณะสำรวจเศรษฐกิจของนายกริฟฟิน มีความสนใจในปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรรม การขนส่ง อุตสาหกรรม และการนำเข้าและส่งออกสินค้า และเห็นว่าไทยมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นประเทศผู้ผลิตข้าวส่งออกได้มากที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชีย หลังจากนายกริฟฟินได้เดินทางกลับสหรัฐอเมริกา และรายงานผลการสำรวจในเรื่องนี้แก่รัฐบาลอเมริกัน จากนั้นรัฐบาลไทยได้ติดต่อกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยผ่านทางสถานเอกอัครราชทูตอเมริกันในประเทศไทย และได้บรรลุความตกลงว่าด้วยการร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลแห่งสหรัฐอเมริกา (Economic and Technical Cooperation Agreement between the Government of Thailand and the Government of the United States of America) ลงนามกันเมื่อวันที่ 19 กันยายน 2493 โดย จอมพล ป. พิบูลสงคราม เป็นผู้ลงนามในฐานะผู้แทนรัฐบาลไทย และนายเอ็ดวิน เอฟ. สแตนตัน (Edwin F. Stanton) อดีตเอกอัครราชทูตอเมริกันประจำประเทศไทย ลงนามในฐานะผู้แทนของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้น รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกายังได้ลงนามในความตกลงถึง 3 ฉบับ คือ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2493 ลงนามในความตกลงเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาและวัฒนธรรม (Education and Cultural Exchange Agreement) เดือนกันยายน พ.ศ. 2493 ลงนามในความแตกต่างว่าด้วยความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิทยาการ (Economic and Technical Cooperation Agreement) และเดือนตุลาคม พ.ศ. 2493 ลงนามในความตกลงเกี่ยวกับความช่วยเหลือด้านการป้องกันประเทศ (Mutual Defense Assistance Agreement)²

นอกจากนั้นไทยและสหรัฐอเมริกาได้ร่วมตกลงทำสนธิสัญญาทางไมตรีและความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2509 และให้สัตยาบันต่อกันในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2511³ สนธิสัญญาฉบับนี้มีสาระครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านมิตรภาพ การพาณิชย์ และการเดินเรือ* ผลจากสนธิสัญญาดังกล่าว ทำให้การค้าของทั้งสองประเทศขยายตัวเพิ่มขึ้น

¹วิลเลียม, แบรดลีย์ แอล; และ จูลีฟ ชินวาร์โน. (2539). เล่มเดิม. หน้า 271.

²แหล่งเดิม.

³ถาวร รัตนาวะดี. (2531). เล่มเดิม. หน้า 102.

*ยกเว้น 6 สาขา ได้แก่ การสื่อสาร การขนส่ง การดูแลทรัพย์สินเพื่อประโยชน์ของผู้อื่น การธนาคารที่เกี่ยวกับการรับฝากเงิน การค้าภายในเกี่ยวกับผลิตผลทางการเกษตรพื้นเมือง การแสวงหาผลประโยชน์จากที่ดิน และทรัพยากรธรรมชาติ

สำหรับความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทยในด้านเศรษฐกิจและสังคมนั้น รัฐบาลไทยให้คณะกรรมการพิเศษเกี่ยวกับเศรษฐกิจและวิชาการจากสหรัฐอเมริกา ซึ่งต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น ยูซอม (USOM) ทำหน้าที่กลั่นกรองโครงการต่างๆ ที่รัฐบาลไทยขอไป และรัฐบาลไทยได้ตั้งคณะกรรมการขึ้น คือ คณะกรรมการดำเนินการตามโครงการช่วยเหลือเศรษฐกิจและวิชาการของสหรัฐอเมริกา หรือ ก.ศ.ว.* ประสานงานกับยูซอม เพื่อควบคุมดูแลการดำเนินงานในความตกลงว่าด้วยความร่วมมือและ เศรษฐกิจและทางเทคนิคระหว่างรัฐบาลไทยกับสหรัฐอเมริกา รัฐบาลทั้งสองฝ่ายต่างให้ความร่วมมือช่วยเหลือ ซึ่งกันและกันในทางเศรษฐกิจ โดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้อำนวยความสะดวกช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการแก่ ไทย และไทยมีหน้าที่จัดการต่างๆ เพื่อให้เกิดคุณประโยชน์มากที่สุด

ในสมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม แม้ว่าประเทศไทยยังคงยึดติดกับระบบเศรษฐกิจแบบ ชาตินิยม แต่รัฐบาลไทยได้ออกกฎหมายส่งเสริมการลงทุนของเอกชนและการลงทุนของชาวต่างประเทศใน พ.ศ. 2497 เพื่อยอมรับนโยบายการค้าเสรีของสหรัฐอเมริกา การค้าในระยะดังกล่าวจึงไม่ราบรื่น แต่ สหรัฐอเมริกาก็ไม่ละความพยายามที่จะให้คนอเมริกันมาลงทุนในไทยเพิ่มขึ้นอีก นอกจากนั้นยังได้ทำความตกลงกับประเทศไทยในเรื่องการค้าประกันการลงทุนของอเมริกันใน พ.ศ. 2497 การค้าระหว่างไทยกับ สหรัฐอเมริกาจึงมีแนวโน้มดีขึ้น ครั้นถึงสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้มีการออกกฎหมายส่งเสริมการลงทุนใน พ.ศ. 2503 ซึ่งให้สิทธิพิเศษหลายประการแก่ผู้ลงทุน เช่น อนุญาตให้นำเงินออกนอกประเทศเป็นเงินตรา ต่างประเทศได้ในรูปของกำไร การลดภาษี เป็นต้น

การให้ความช่วยเหลือในด้านเศรษฐกิจและสังคม เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสหรัฐอเมริกา เพราะเมื่อไทยเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาด้วย โดย สหรัฐอเมริกาได้ประโยชน์ทางอ้อมจากการลงทุนและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนให้แก่ประเทศไทย สหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการขยายตัวของเศรษฐกิจ ไทย และให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ พ.ศ. 2493-2519 คิดเป็นมูลค่า รวมทั้งสิ้น 460,487,930.6 ดอลลาร์สหรัฐ¹

สำหรับความช่วยเหลือทางด้านสังคม สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางการศึกษา โดย ส่งเสริมการศึกษาทั้งภายในประเทศและส่งนักศึกษาไทยไปเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัย เพียงเฉพาะทุน พูลโบรท์ที่คัดเลือกคนไทยไปสหรัฐอเมริกาในช่วง พ.ศ. 2493 - 2501 มีผู้ได้รับทุนถึง 306 คน โดยที่ทาง

*ภายหลังประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจและวิชาการจากแหล่งอื่น ๆ เช่น แคนโคล์มโบ สหประชาชาติ และประเทศต่าง ๆ รัฐบาลไทยจึงมีมติเมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน 2497 จัดตั้งองค์การกลางขึ้น เรียกว่า "คณะกรรมการพิจารณาและดำเนินการเกี่ยวกับการช่วยเหลือร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับต่างประเทศ" และให้ชื่อย่อ ว่า ก.ศ.ว. เช่นเดิม ต่อมาเปลี่ยนเป็นกรมวิเทศสหการ สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2515

¹ทิพย์วรรณ หอมกระหลบ. (2534). เล่มเดิม. หน้า 170.

โครงการใช้งบประมาณเฉลี่ยปีละ 200,000 ดอลลาร์สหรัฐฯ¹ นอกจากนี้ สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในการส่งคนไทยไปศึกษาตุงานระหว่าง พ.ศ. 2510 – 2519 เป็นมูลค่า 23,355 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ²

1.3.3 ปัจจัยที่ทำให้มีการลดความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

สถานการณ์ระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นทั้งในระดับโลก และระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ส่งผลกระทบต่อกระดำนการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา โดยมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1.3.3.1. ปัจจัยภายในประเทศของสหรัฐอเมริกา

เมื่อประธานาธิบดีริชาร์ด นิกสัน (Richard M. Nixon) ขึ้นมาเป็นผู้นำสหรัฐอเมริกา ใน พ.ศ. 2512 สหรัฐอเมริกาตระหนักว่กำลังทหารของสหรัฐอเมริกาคงไม่สามารถชนะสงครามในเวียดนาม ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงพยายามดำเนินการให้สงครามอินโดจีนสิ้นสุด เนื่องจากสหรัฐอเมริกาต้องประสบปัญหาและอุปสรรคภายในประเทศ เช่น ขบวนการสิทธิมนุษยชน แรงผลักดันของชาวอเมริกันที่ไม่พอใจร่วมรบของทหารอเมริกันในสงครามเวียดนาม ดังนั้นประธานาธิบดีนิกสัน ได้ประกาศหลักการนิกสัน เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2512 ที่เกาะกวม มีสาระสำคัญว่า สหรัฐอเมริกาจะให้ความช่วยเหลือประเทศพันธมิตรที่ถูกคอมมิวนิสต์รุกรานในด้านเศรษฐกิจและการทหารแต่จะไม่ส่งทหารของตนไปช่วยทำสงครามโดยตรง ประเทศที่ถูกรุกรานต้องจัดหากำลังทหารป้องกันตนเอง ในกรณีสงครามเวียดนาม สหรัฐอเมริกาถอนทหารอเมริกันออกจากเวียดนาม และปล่อยให้เวียดนามเหนือและเวียดนามใต้รบกันเอง โดยสหรัฐอเมริกายังคงให้ความช่วยเหลือด้านอาวุธยุทโธปกรณ์การฝึกทหารแก่ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย³ ต่อมาสหรัฐอเมริกาและเวียดนามเหนือได้เจรจาก็เกี่ยวกับสันติภาพในเวียดนาม และตกลงในแถลงการณ์ร่วมคิสซิงเจอร์ – เลดักโร เมื่อ พ.ศ. 2516 อย่างไรก็ตาม การถอนกำลังของสหรัฐอเมริกาเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์สามารถยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองในเวียดนามได้ กัมพูชา และลาว ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2518

1.3.3.2. การเปลี่ยนแปลงนโยบายการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนแปลงการดำเนินนโยบายต่างประเทศและนโยบายทางการทหาร โดยได้มีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับประเทศคอมมิวนิสต์ คือ ประธานาธิบดีนิกสัน ได้เดินทางไปเจรจากับนายกรัฐมนตรี โจว เอิน ไหล (Zhou En-Lai) และเหมาเจ๋อตง (Mao Zhe Dong) ที่กรุงปักกิ่ง สาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างวันที่ 21 – 28 กุมภาพันธ์ 2514⁴ และได้ร่วมกันประกาศแถลงการณ์เซี่ยงไฮ้ พ.ศ. 2515 ซึ่งมีสาระสำคัญว่า ทั้งสองประเทศจะรักษาสันติภาพในภูมิภาคเอเชียและโลก เพื่อลดความตึงเครียดและ

¹ แคมสุข นุ่มนนท์. (2528). เล่มเดิม. หน้า 129.

² ทิพยวรรณ หอมกระหลบ. (2534). เล่มเดิม. หน้า 170.

³ สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). เล่มเดิม. หน้า 14.

⁴ ถาวร รัตนาวะดี. (2531). เล่มเดิม. หน้า 58 - 59.

ความขัดแย้ง ทั้งนี้ ในขณะนั้นจีนกำลังประสบปัญหากับสหภาพโซเวียตอย่างรุนแรง เนื่องจากความขัดแย้งกัน
ในปัญหาพรมแดน จีนจึงต้องการให้สหรัฐอเมริกาถ่วงดุลอำนาจกับสหภาพโซเวียต

1.3.3.3. ปัญหาการเมืองภายในประเทศของไทย

ประเทศไทยประสบปัญหาทางการเมือง เมื่อนักศึกษา อาจารย์ และปัญญาชน เรียกร้อง
ประชาธิปไตยจนเกิดเหตุการณ์จลาจลในวันที่ 14 ตุลาคม 2516 ส่งผลให้ผู้นำทางทหารและรัฐบาลทหารหมด
อำนาจ มีการเลือกตั้งและจัดตั้งรัฐบาลพลเรือนตามระบอบประชาธิปไตย จนกระทั่งฝ่ายทหารยึดอำนาจ
อีกครั้งในเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ตลอดระยะเวลา 3 ปี ของประชาธิปไตยระหว่าง พ.ศ. 2516 – 2519
ประชาชนและกลุ่มบุคคลทั้งปัญญาชนและนักหนังสือพิมพ์ได้เข้ามามีบทบาทต่อนโยบายต่างประเทศของไทย
เพิ่มมากขึ้น สหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองดังกล่าว โดยเฉพาะ
การจัดตั้งรัฐบาลพลเรือน การที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาดูติดต่อกับฝ่ายทหารซึ่งเป็นรัฐบาลของไทยมาเป็นเวลา
ยาวนาน จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับรัฐบาลพลเรือนไทยในช่วงนี้ไม่ราบรื่น

1.3.3.4. กรณี เรือมายาเกซ

เรือมายาเกซ (Mayaguez) เป็นเรือสินค้าอเมริกันที่ถูกฝ่ายเขมรแดงเข้ายึด เมื่อวันที่ 12
พฤษภาคม 2515¹ ขณะอยู่ในน่านน้ำสากลซึ่งมุ่งหน้าสู่สtraits และห่างจากฝั่งกัมพูชาไม่มากนัก สหรัฐอเมริกา
ได้ส่งหน่วยนาวิกโยธินมาที่ฐานทัพอุตะเกาเพื่อยึดเรือมายาเกซคืน โดยไม่ได้แจ้งหรือขออนุญาตจากรัฐบาล
ไทย ทำให้รัฐบาลพลเรือนภายใต้การนำของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และประชาชนไทยไม่พอใจที่
สหรัฐอเมริกาปฏิบัติการดังกล่าว โดยไม่คำนึงถึงอธิปไตยของไทย นักศึกษาและประชาชนจำนวนมากได้
เดินขบวนประท้วงสหรัฐอเมริกา แม้ว่าสหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จในการยึดเรือมายาเกซคืนได้ แต่
เหตุการณ์เรือมายาเกซนี้ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทยตกต่ำลงและตึงเครียด

สถานการณ์ในอินโดจีนทำให้ประเทศไทยต้องปรับท่าทีมาเป็นการอยู่ร่วมกันโดยสันติกับ
ประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นคอมมิวนิสต์ และสหรัฐอเมริกาจำเป็นต้องลดบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลง
ภายหลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้เจรจากับรัฐบาลไทยเกี่ยวกับการถอนทหารใน
เดือนพฤศจิกายน 2518 แต่แรงกดดันภายในของไทยตลอดจนท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่เพิกเฉยต่อข้อเสนอของ
ไทยเกี่ยวกับหลักการที่เจ้าหน้าที่ทหารของสหรัฐอเมริกาต้องอยู่ภายใต้กฎหมายไทย ทำให้การเจรจาเพื่อหา
ข้อตกลงในการถอนทหารล้มเหลว และไทยได้เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาถอนทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์
ทั้งหมด ต่อมาในวันที่ 20 กรกฎาคม 2519 กำลังทหารของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย ซึ่งเคยมีอยู่เกือบ
50,000 คน ได้ถอนออกไปจนเหลือเพียง 270 คนเท่านั้น²

¹วิลเลียม, แบริดลี แอล; และ จูลีฟ ชินวรโรณ. (2539). เล่มเดิม. หน้า 277.

²แหล่งเดิม.

1.4 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ก่อน พ.ศ. 2518

การที่รัฐบาลทหารของไทยร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิด และมีทหารอเมริกันจำนวนมากในประเทศไทยตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดผลกระทบหลายประการ ทั้งในด้านบวกและด้านลบต่อการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ดังนี้

ด้านการเมือง ความใกล้ชิดระหว่างผู้นำทางทหารของไทยกับสหรัฐอเมริกาทำให้ไม่มีการพัฒนาประชาธิปไตย บางครั้งสหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทกำหนดแนวทางการขึ้นสู่อำนาจของผู้นำไทย หากผู้นำไทยแสดงแนวโน้มไม่เห็นด้วยกับนโยบายสหรัฐอเมริกา เช่น การที่ไทยหันไปมีความสัมพันธ์กับจีน สหรัฐอเมริกาก็จะสนับสนุนผู้นำคนอื่น ๆ ขึ้นมาใช้อำนาจแทน สหรัฐอเมริกามักจะแทรกแซงทางการเมืองโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของตนเป็นสำคัญ นับตั้งแต่การพบปะผู้นำต่างประเทศของไทย การนำกองกำลังทหารอเมริกันเข้ามาตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย ตลอดจนการใช้ฐานทัพในการปฏิบัติการต่อต้านคอมมิวนิสต์ในลาว เขมร และเวียดนาม

ด้านการต่างประเทศ การที่รัฐบาลทหารของไทยผูกพันอย่างใกล้ชิดกับสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยขาดความคล่องตัวในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ แม้ว่าผู้นำไทยจะรู้สึกมั่นคงมากขึ้นที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นพันธมิตรที่ใกล้ชิด แต่ความใกล้ชิดนั้นได้กลายเป็นเงื่อนไขให้พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) วิจารณ์รัฐบาลไทยว่า ไม่เป็นตัวของตัวเอง จึงต้องหาทางโค่นล้ม ประกอบกับจีนและเวียดนามเหนือไม่พอใจที่ไทยยอมให้สหรัฐอเมริกาใช้ฐานทัพ จึงสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยมากขึ้น จนเกิดการปะทะกันด้วยกำลังกับฝ่ายทหารของไทย อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์ได้ขยายเพิ่มขึ้นในทุกๆ ภาค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ด้านเศรษฐกิจและสังคม ความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาในช่วงนี้ ทำให้มีการสร้างถนนยุทธศาสตร์ ตลอดจนเขื่อนผลิตไฟฟ้ามากขึ้น ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญทางเศรษฐกิจ การมีฐานทัพและมีทหารอเมริกันในประเทศไทย ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวและมีการสร้างงานมากขึ้น แต่มักเป็นการขยายในภาคบริการมากกว่าภาคอุตสาหกรรม และมีการบริโภคของฟุ่มเฟือยมากขึ้น ตลอดจนเงินส่วนใหญ่มักหมุนเวียนอยู่ในกลุ่มเล็กๆ ที่ติดต่อกับฝ่ายทหารอเมริกัน ผลพวงทางเศรษฐกิจจึงไม่ตกกับคนส่วนใหญ่ของประเทศ นอกจากนั้น การที่มีทหารอเมริกันและผู้เชี่ยวชาญอเมริกันเข้ามาในไทยเนื่องจากความช่วยเหลือ ทำให้สังคมไทยเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างมาก โดยเฉพาะตามแหล่งฐานทัพ วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมในชนบทค่อยๆ เสื่อมลง มีการหลั่งไหลของคนมาอยู่ในตัวเมือง และเขตฐานทัพมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาสังคมเมืองในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาโสเภณี เด็กกำพร้า ยาเสพติด แหล่งบันเทิงที่ไม่เหมาะสมและแหล่งอบายมุข เป็นต้น

กล่าวได้ว่า ตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว จนถึงสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ในระยะแรกมุ่งเน้นในทางการทูต และการค้าเป็นสำคัญ นอกจากนี้ บทบาทของมิชชันนารีอเมริกันที่สร้างความเจริญนานับการให้แก่ไทย ไม่ว่าจะเป็นทางการศึกษา การแพทย์ การสาธารณสุข และนำวิทยาการสมัยใหม่เข้ามาพัฒนาสังคมไทย ก็ทำให้ไทยเห็นว่า สหรัฐอเมริกาไม่มีจุดมุ่งหมายอื่นใด จึงไว้วางใจจ้างชาวอเมริกันเป็นที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน เพื่อช่วยในการเจรจาสนธิสัญญา และต่อรองกรณีพิพาทระหว่างไทยกับประเทศอื่น แต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดเป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนไป สหรัฐอเมริกากลายเป็นมหาอำนาจและได้พยายามให้ความช่วยเหลือทางด้านการทหาร และเศรษฐกิจแก่ประเทศต่างๆ เพื่อป้องกันการคุกคามของคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงสงครามเวียดนาม ไทยและสหรัฐอเมริกามีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นมากขึ้น เพราะทั้งสหรัฐอเมริกาและไทยต่างเห็นผลประโยชน์ที่สอดคล้องกันในด้านความมั่นคงของประเทศ โดยสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือแก่ไทยด้านความมั่นคง และเศรษฐกิจ เพื่อป้องกันไม่ให้ไทยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของคอมมิวนิสต์ดังเช่นประเทศในอินโดจีน สำหรับสหรัฐอเมริกา การให้ความช่วยเหลือแก่ไทยนี้ ทำให้ได้รับผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่สำคัญยิ่ง เพราะสหรัฐอเมริกาสามารถเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยและใช้ดินแดนของไทยในการปฏิบัติการในสงครามเวียดนามได้ นอกจากนั้น ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทสำคัญในการเมืองของไทย เช่น การขึ้นเป็นผู้นำของรัฐบาลไทย และการดำเนินนโยบายการต่างประเทศกับประเทศเพื่อนบ้าน

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า ในช่วงก่อน พ.ศ. 2518 การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น สหรัฐอเมริกาจะพิจารณาจากผลประโยชน์ที่ตนได้รับเสมอ ทั้งทางด้านการเมือง ความมั่นคง หรือเศรษฐกิจ ดังนั้น ประเทศไทยจึงอยู่ในฐานะผู้รับที่มีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนดและตัดสินใจว่าจะให้ความช่วยเหลือทางด้านทหาร หรือ เศรษฐกิจอย่างไร แต่หลังสงครามเวียดนาม สหรัฐอเมริกามีนโยบายลดบทบาทของตนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะกับประเทศไทยอย่างเห็นได้ชัด ดังนั้น การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในเวลาต่อมา จึงส่งผลต่อพัฒนาการทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ และวิชาการของไทย ซึ่งจะศึกษารายละเอียดในบทต่อไป

บทที่ 2

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านความมั่นคง ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 – 2544

หลังสงครามเวียดนามสิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2518 แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะลดบทบาททางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลงตามหลักการนิคสัน โดยยุติการปฏิบัติการทางทหารในอินโดจีนและถอนกำลังทหารทั้งหมดออกจากบริเวณดังกล่าว รวมถึงการถอนฐานทัพอากาศออกจากประเทศไทยด้วย แต่สหรัฐอเมริกา ยังคงรักษาพันธกรณีในสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับประเทศต่างๆ แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกายังต้องการคงความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงที่ใกล้ชิดกับประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะกับประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง

2.1 ปัจจัยในการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาหลังสงครามเวียดนามสิ้นสุด

หลักการนิคสันทำให้สหรัฐอเมริกาทอนกำลังออกจากภูมิภาคเอเชียและถอนตัวออกจากสงครามเวียดนาม แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังคงดำเนินความสัมพันธ์กับประเทศต่างๆ ในเอเชีย โดยปรับนโยบายให้สอดคล้องกับสถานการณ์ของโลก กล่าวคือ สหรัฐอเมริกายังให้การสนับสนุนต่อรัฐบาลของประเทศที่ไม่ใช่คอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะประเทศไทยในรูปแบบความช่วยเหลือระหว่างประเทศ แม้ว่าความช่วยเหลือเหล่านี้ ไม่เท่ากับในช่วงสงครามเวียดนาม แต่ความช่วยเหลือดังกล่าวก็มีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศไทย ปัจจัยในการดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศในช่วงเวลาดังกล่าว ได้แก่

2.1.1. สถานการณ์ความขัดแย้งในอินโดจีน

แม้ว่าสงครามเวียดนามได้สิ้นสุดลงแล้ว แต่สหรัฐอเมริกายังคงดำเนินนโยบายสกัดกั้นการคุกคามและขยายตัวของคอมมิวนิสต์ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก สหรัฐอเมริกาจึงมุ่งให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ประเทศที่มีอาณาเขตใกล้เคียงและง่ายต่อการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ รวมถึงประเทศที่มีนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ เพื่อขยายแนวป้องกันการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ออกไปจากสหรัฐอเมริกาให้มากที่สุด และป้องกันไม่ให้ประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาอยู่ในอิทธิพลหรือการครอบครองของฝ่ายคอมมิวนิสต์ อันจะเป็นการเพิ่มกำลังให้แก่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ทางอ้อม ประกอบกับไทยยังคงต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน สหรัฐอเมริกาก็ยังคงดำเนินความสัมพันธ์กับไทย เพื่อป้องกันไม่ให้ไทยถูกคุกคามจากประเทศคอมมิวนิสต์ และต้องการให้ประเทศไทยเป็นจุดยุทธศาสตร์ในการป้องกันการแผ่ขยายของคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย

ภายหลังเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เป็นต้นมา ไทยเป็นประเทศที่ติดอันดับในรายงานขององค์กรทางด้านสิทธิมนุษยชน เช่น องค์กรนิรโทษกรรมสากล คณะกรรมการกฎหมายระหว่างประเทศ คณะกรรมการด้านสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติ ในฐานะประเทศที่ละเมิดสิทธิมนุษยชน เป็นต้นว่า การจับกุมนักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรณี 6 ตุลาคม 2519 การจับกุมบุคคลโดยปราศจากการไต่สวน ตามกระบวนการกฎหมายในข้อหาภัยสังคม การจับกุมผู้นำกรรมกรและการให้อำนาจพิเศษแก่นายกรัฐมนตรี ตามมาตรา 21 ในการตัดสินใจโดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาในชั้นศาล¹ และถูกวิจารณ์ในกรณีปัญหาทางด้านสิทธิมนุษยชน ถึงกระนั้นความช่วยเหลือทางการทหารใน พ.ศ. 2519 ไม่ได้ลดลงจาก พ.ศ. 2518 และกลับยิ่งสูงขึ้นด้วย* แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญต่อผลประโยชน์แห่งชาติในด้านความมั่นคงระหว่างประเทศมากกว่าคุณค่าของสิทธิมนุษยชน เนื่องจากสถานการณ์ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เปลี่ยนไป เวียดนามมีศักยภาพด้านการทหารและอาวุธยุทโธปกรณ์สูง โดยได้รับความช่วยเหลือจากสหภาพโซเวียต ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือด้านทหารแก่ไทยเพิ่มขึ้น เพื่อสร้างดุลอำนาจทางทหารและความมั่นคงกับเวียดนาม

ต่อมาสถานการณ์ความขัดแย้งในอินโดจีนได้ขยายตัวมากขึ้น เวียดนามส่งกำลังทหารเข้ามารุกรานกัมพูชา และตั้งรัฐบาลหุ่นของนายเฮงสัมรินขึ้นปกครองกัมพูชา ใน พ.ศ. 2521 ทำให้เกิดสงครามยืดเยื้อระหว่างเวียดนามกับเขมรฝ่ายต่อต้าน และขยายเข้ามาประชิดชายแดนประเทศไทย ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของประเทศไทยเป็นอย่างยิ่ง รัฐบาลไทยจึงดำเนินนโยบายการต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเทศตะวันตก จีน และอาเซียนเพิ่มขึ้น เพื่อหวังให้ประเทศเหล่านี้สนับสนุนไทยในการแก้ไขปัญหา กัมพูชา นอกจากนั้นรัฐบาลไทยได้เรียกร้องให้สหรัฐอเมริกาส่งอาวุธและกระสุนให้แก่ไทย แต่ย่ำว่าประเทศไทยไม่ได้เรียกร้องให้มีการนำกำลังภาคพื้นดินของสหรัฐอเมริกากลับเข้ามาในประเทศไทยอีก² ฉะนั้นไทยและสหรัฐอเมริกาก็กลับมามีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้น สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยเพิ่มขึ้น เพราะถือว่าประเทศไทยเป็นรัฐแนวหน้าของกลุ่มอาเซียนที่เผชิญหน้ากับภัยคุกคามจากเวียดนาม ความช่วยเหลือที่ให้แก่ประเทศไทย จึงเป็นตัวอย่างที่ยืนยันว่าสหรัฐอเมริกาคำนึงถึงความมั่นคงและเสถียรภาพของประเทศไทย

¹มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). สหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ค.ศ. 1976 ถึงปัจจุบัน. หน้า 71.

²ความช่วยเหลือทางทหารใน พ.ศ. 2518 ประมาณ 42.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ และ พ.ศ. 2519 ประมาณ 103.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐ

²แหล่งเดิม. หน้า 75 - 76.

2.1.2. การรักษาผลประโยชน์แห่งชาติของสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาต้องการรักษาผลประโยชน์ของตนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อุดมไปด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่จะสนับสนุนผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกา และยังเป็นภูมิภาคที่มีความสำคัญต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาด้วย การคงความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องเป็นหลักประกันความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับไทย และเป็นรากฐานสำคัญต่อการรักษาความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคนี้ ดังนั้น สหรัฐอเมริกาจึงคงกำลังทหารและดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงต่อไป เพื่อรักษาผลประโยชน์ร่วมกันระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ความร่วมมือด้านความมั่นคงระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกานั้น ถือเป็นแบบอย่างสำคัญของการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นอกจากนั้นสหรัฐอเมริกาดำเนินการพัฒนากองทัพและส่งเสริมเศรษฐกิจภายในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการให้ความช่วยเหลือทางด้านอาวุธยุทโธปกรณ์แก่ประเทศต่างๆ และถือเป็นโอกาสที่สหรัฐอเมริกาก็ได้ระบายอาวุธยุทโธปกรณ์ที่ล้าสมัยให้แก่กองทัพของประเทศที่ได้รับความช่วยเหลือ นโยบายดังกล่าวทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถลดงบประมาณของประเทศน้อยลง นอกจากนี้การให้ความช่วยเหลือทางทหารในรูปของการจัดสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ท่าเรือ ฐานทัพ สนามบิน หรือ ในรูปเครื่องมือเครื่องใช้ จักรกล ยานยนต์ และวัสดุต่างๆ มักมีเงื่อนไขให้จัดหาวัตถุดิบในสหรัฐอเมริกา หรือดำเนินการโดยบริษัทของสหรัฐอเมริกา จำนวนเงินช่วยเหลือต่างประเทศ ส่วนใหญ่จึงมีผลต่อเศรษฐกิจภายในประเทศสหรัฐอเมริกาเองด้วย

2.2 ลักษณะของการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

สถานการณ์ความตึงเครียดทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย ทำให้สหรัฐอเมริกายังคงให้ความช่วยเหลือทางความมั่นคงแก่ไทย เนื่องจากสหรัฐอเมริกาดำเนินการให้กองทัพไทยมีอาวุธเพียงพอต่อการคุกคามของคอมมิวนิสต์และการก่อการร้าย และเพื่อให้กองทัพไทยมีความทันสมัยในฐานะหน่วยป้องกันทางทหาร อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหาภายในประเทศของไทย สหรัฐอเมริกาก็ยังคงยึดถือในพันธกรณีในการป้องกันประเทศไทยตามความตกลงองค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ พ.ศ. 2497 และแถลงการณ์ร่วมถนัด – รัสก์ พ.ศ. 2505 เพราะผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาคือ การสนับสนุนให้เกิดความมีเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย อนึ่งการลดความขัดแย้งในภูมิภาคนี้เป็นการรักษาความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาคือดีที่สุดด้วย ลักษณะของการให้ความช่วยเหลือทางความมั่นคงของสหรัฐอเมริกามีต่อประเทศไทย แบ่งได้ ดังนี้

2.2.1. การขายสินค้าทางทหาร (Foreign Military Sale)

หลังจากประธานาธิบดีนิกสัน ประกาศหลักการนิกสัน เมื่อ พ.ศ. 2512 สหรัฐอเมริกาได้แสดงท่าทีอย่างชัดเจนที่จะลดความผูกพันกับชาติต่างๆ ในเอเชีย เกี่ยวกับความขัดแย้งโดยวิธีการใช้กำลังโดยตรง ประกอบกับสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจ สหรัฐอเมริกาจึงพิจารณาว่า การช่วยเหลือทางทหาร

แบบให้เปล่า ได้แก่ การให้อาวุธยุทโธปกรณ์ รถถัง เรือรบ เครื่องบิน อุปกรณ์การฝึก และสิ่งก่อสร้างทางทหาร ต้องเปลี่ยนเป็นการให้สินเชื่อและค้ำประกันการซื้ออาวุธแทน ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงลดความผูกพันทางทหารที่มีแก่ไทยลง ใน พ.ศ. 2518 นับว่าเป็นปีแรกที่ไทยได้รับความช่วยเหลือด้านการทหารในรูปของการขายสินเชื่อแทนในรูปของเงินให้เปล่า¹ และการให้ความช่วยเหลือทางการทหารแบบให้เปล่าได้ถูกระงับตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เป็นต้นมา²

การช่วยเหลือแบบการขายสินเชื่อทางทหาร เป็นข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาขายอาวุธยุทโธปกรณ์บางรายการให้แก่ประเทศที่เคยได้รับการช่วยเหลือทางทหารแบบให้เปล่า การให้ความช่วยเหลือลักษณะนี้เป็นความช่วยเหลือต่างประเทศสำหรับประเทศที่มีพลังทางเศรษฐกิจ และสามารถช่วยตนเองได้แล้ว โดยกระทำได้ทั้งการชำระเงินสด และชำระด้วยสินเชื่อ รัฐบาลของนายธานินทร์ กรัยวิเชียร ได้ประกาศพระราชบัญญัติกู้เงินเพื่อป้องกันประเทศ พ.ศ. 2519 ขึ้น เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2519 และมีการกำหนดวงเงินกู้ไว้ไม่เกินสองหมื่นล้านบาท ต่อมารัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติใหม่ คือพระราชบัญญัติให้อำนาจกระทรวงการคลังกู้เงินจากรัฐบาลต่างประเทศเพื่อจัดซื้อยุทโธปกรณ์ทางทหาร พ.ศ. 2524 ซึ่งกำหนดมูลค่าการกู้เงินตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อรวมกับการกู้เงินเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จะต้องไม่เกินร้อยละ 10 ของงบประมาณรายจ่ายประจำปีนั้น³ สำหรับอัตราดอกเบี้ยที่รัฐบาลต้องจ่ายให้แก่เงินกู้จากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาตามโครงการขายอุปกรณ์ทหารแก่ต่างประเทศนั้น คิดอัตราร้อยละ 8 มาจนถึง พ.ศ. 2522⁴ หลังจากนั้นได้เปลี่ยนมาใช้อัตราดอกเบี้ยลอยตัวตามตลาดในสหรัฐอเมริกา คือ ใช้อัตราดอกเบี้ย Long Term Prime Rate คือ มีอัตราดอกเบี้ยต่ำและมีระยะผ่อนใช้นานระยะยาว⁵

สำหรับการจัดซื้อเครื่องบิน เอฟ – 16 จากสหรัฐอเมริกา* เพื่อนำเข้าประจำการในกองทัพอากาศไทยนั้น อยู่ในโครงการการกู้เงินตามโครงการสินเชื่อเพื่อการขายอาวุธของสหรัฐอเมริกาเช่นกัน เนื่องจากเครื่องบินเอฟ – 16 เป็นเครื่องบินรบที่มีราคาแพงมาก มีมูลค่าลำละประมาณ 27 ล้านดอลลาร์สหรัฐ รวมทั้งอะไหล่สำรอง ซึ่งคิดเป็นเงินไทยประมาณลำละ 756 ล้านบาท กองทัพอากาศได้จัดซื้อจำนวน 16 ลำ ราคาประมาณ 432 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (12,096 ล้านบาท)⁶ โดยยังไม่รวมค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นจากความจำเป็นในการใช้ผู้เชี่ยวชาญพิเศษฝึกทหารไทยให้รู้จักใช้เครื่องบินชนิดนี้ และค่าบำรุงรักษาที่ต้องตามมา

¹มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). เล่มเดิม. หน้า 73.

²ถาวร รัตนาวะดี. (2531). เล่มเดิม. หน้า 119.

³สุรชาติ บำรุงสุข. (2528). เอฟ – 16 กับการเมืองไทย. หน้า 109.

⁴แหล่งเดิม. หน้า 109 – 110.

⁵สุรชาติ บำรุงสุข. (2529). ไทย – สหรัฐ : ความสัมพันธ์ทางทหารยุคเบรม – เรแกน. หน้า 7.

*ปัจจุบันมีเครื่องบิน เอฟ – 16 เอ จำนวน 20 ลำ และ เครื่องบิน เอฟ – 16 บี จำนวน 16 ลำ รวมทั้งหมด 36 ลำ

⁶สุรชาติ บำรุงสุข. (2528). เล่มเดิม. หน้า 110 – 111.

นอกจากนี้ รัฐบาลไทยได้ตกลงซื้อเครื่องบิน F/A-18 จากสหรัฐอเมริกา จำนวน 8 ลำ มูลค่า 392.16 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹ แต่ต่อมาประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศ และมีการประกาศค่าเงินบาทลอยตัวเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2540 ทำให้รัฐบาลไทยไม่สามารถดำเนินโครงการต่อไปได้ ประธานาธิบดีวิลเลียม เจ. คลินตัน (William J. Clinton) ได้ให้การช่วยเหลือโดยซื้อโครงการกลับคืนไป แต่ประเทศไทยได้จ่ายเงินงวดแรกไปประมาณ 74.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ² ซึ่งสหรัฐอเมริกาก็ไม่ได้คืนเงินจำนวนดังกล่าว เนื่องจากสหรัฐอเมริกาถือว่าเงินจำนวนนี้ เป็นส่วนหนึ่งของค่าใช้จ่ายต่างๆ ในโครงการที่ได้จ่ายไปแล้ว เช่น สหรัฐอเมริกาต้องทำการวิจัยและพัฒนา การส่งทีมงานฝ่ายไทยไปประชุมที่สหรัฐอเมริกา และจัดการรับรองเมื่อทางการสหรัฐอเมริกาเดินทางสำรวจสถานที่ในประเทศไทย โครงการ F/A-18 นี้ได้ปิดโครงการเรียบร้อยแล้วเมื่อเดือนธันวาคม 2542

2.2.2. การฝึก – ศึกษาทางการทหาร (Military Education Training)

2.2.2.1. การฝึกร่วมและฝึกผสม

การฝึกร่วมระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกานั้น เป็นหลักประกันว่าเมื่อประเทศไทยถูกรุกรานแล้ว สหรัฐอเมริกาจะส่งกำลังทหารและส่งกำลังบำรุงสนับสนุนกองทัพไทย ซึ่งรายละเอียดการฝึกร่วมของทั้งสองประเทศ มีดังนี้

1. การฝึกร่วมและฝึกผสม หรือ คอบร้าโกลด์

คอบร้าโกลด์ เป็นชื่อรหัสการฝึกร่วมและฝึกผสมระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกา ถือว่าเป็นการฝึกที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เกิดขึ้นจากการให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาตามความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางทหารระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ลงนามเมื่อวันที่ 17 ตุลาคม 2493 ณ กรุงเทพฯ กองทัพไทยเข้าร่วมการฝึกโดยยึดถือนโยบายของกระทรวงกลาโหมในการสนับสนุนมิตรประเทศ เพื่อทำการฝึกและปฏิบัติการต่างๆ ในประเทศไทย คอบร้าโกลด์เป็นการฝึกที่ต่อเนื่องมาจากการฝึกผสมยกพลขึ้นบกระหว่างกองทัพเรือไทยกับกองทัพเรือและนาวิกโยธินสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ พ.ศ. 2499 - 2524 โดยแยกการฝึกในสาขาปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น การฝึกผสมปฏิบัติการผิวน้ำและการปราบเรือดำน้ำ (SEA SIAM) การฝึกผสมยกพลขึ้นบก (PHIBTRAEX) การฝึกผสมสงครามทุ่นระเบิด (MINEX/EODEX) และการฝึกผสมนักทำลายใต้น้ำจู่โจม (UNDER SEAL)

¹สุรชาติ บำรุงสุข. (2541). ไทย สหรัฐ เอฟ – 18. หน้า 87.

²แหล่งเดิม. หน้า 91.

*ความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางทหาร พ.ศ. 2493 ประกอบด้วย ความตกลงว่าด้วยการให้วัสดุและอุปกรณ์การทหารภายใต้โครงการความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางทหาร พ.ศ. 2498 และความตกลงว่าด้วยการจ่ายเงินในการซื้ออุปกรณ์ทางทหารภายใต้โครงการความตกลงว่าด้วยการช่วยเหลือทางทหาร พ.ศ. 2518

ใน พ.ศ. 2525 กองทัพเรือสหรัฐอเมริกา ได้เสนอผ่านนายกรัฐมนตรีและกองบัญชาการทหารสูงสุด ให้มีการฝึกร่วมและการฝึกผสมภายใต้รหัสต่างๆ ดังกล่าว รวมเป็นการฝึกขนาดใหญ่ ใช้ชื่อรหัสว่า "คอบร้าโกลด์ 82" โดยกองทัพเรือเป็นเจ้าภาพจัดการฝึก มีทหารอากาศและหน่วยรบพิเศษเป็นหน่วยรับผิดชอบการจัดการฝึกเป็นครั้งแรก¹ ต่อมาใน พ.ศ. 2529 กองบัญชาการทหารสูงสุด เป็นหน่วยรับผิดชอบการจัดการฝึกในการฝึกคอบร้าโกลด์ 86 และได้กำหนดแนวความคิดในการหมุนเวียนพื้นที่การฝึกไปตามกองทัพภาคต่างๆ

วัตถุประสงค์ของการฝึกร่วมและฝึกผสมคอบร้าโกลด์

1. เพื่อเตรียมความพร้อมรบ และคงขีดความสามารถทางการทหารของกองทัพไทย โดยปฏิบัติการร่วมและฝึกผสมกับกองทัพสหรัฐอเมริกา เพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ด้านความมั่นคงของทั้งสองประเทศ

2. เพื่อพัฒนาระบบและหลักนิยมให้เป็นมาตรฐานเดียวกันในปฏิบัติการฝึกร่วมและฝึกผสมให้พร้อมปฏิบัติการร่วมกับกองกำลังชาติพันธมิตรอื่นๆ ได้เมื่อจำเป็น

3. เพื่อดำรงรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกา

4. เพื่อส่งเสริมการดำเนินการของทหารในการช่วยเหลือประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับ

ยุทธศาสตร์การต่อสู้เบ็ดเสร็จของกองทัพไทย

5. เพื่อพัฒนาขีดความสามารถของกองทัพไทยในการปฏิบัติการรักษาสันติภาพ

การฝึกร่วมและฝึกผสมระหว่างกองทัพไทยและกองทัพสหรัฐอเมริกา เป็นเครื่องมือสำคัญในการแสดงความแน่นแฟ้นทางทหารของทั้งสองประเทศ เพราะความใกล้ชิดทางทหารอย่างที่เคยเป็นมาในอดีตเหมือนสมัยสงครามเวียดนามระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น ไม่หวนกลับมาอีกแล้ว² การฝึกร่วมและฝึกผสมทางทหารของทั้งสองประเทศ จึงเป็นหนทางสำคัญที่จะเปิดโอกาสให้กองทัพของทั้งสองประเทศมีโอกาสปฏิบัติงานร่วมกัน และเรียนรู้ประสบการณ์ที่แตกต่างซึ่งกันและกัน โดยกองทัพสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญและลำดับความเร่งด่วนในการฝึกคอบร้าโกลด์ กองบัญชาการทหารสูงสุดกำหนดให้กรมยุทธการทหารรับผิดชอบดำเนินการฝึก โดยใช้งบประมาณของกองบัญชาการทหารสูงสุดในการวางแผนและอำนวยความสะดวก มีเวลาการฝึกปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 30 วัน ระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนพฤษภาคมของทุกปี พื้นที่การฝึกจะหมุนเวียนไปตามกองทัพภาคและแผนการฝึก

¹สาทิส จันทรมี. (2531 - 2532). ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกองทัพไทย. หน้า 20.

²สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทยศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม ค.ศ. 1975-1980. หน้า 23.

ในปีงบประมาณ 2536 - 2544 (COBRA GOLD 93 – 01) กองบัญชาการทหารสูงสุด และ กองบัญชาการ กองกำลังสหรัฐอเมริกาภาคพื้นแปซิฟิก (USCINPAC) ร่วมตกลงจัดให้มีการฝึกร่วมและฝึกผสม คอบร้าโกลด์ ประกอบด้วยการฝึกของ กองกำลังทางบก ทางเรือ สะเทินน้ำสะเทินบก ทางอากาศ และรบพิเศษ ดังตารางกำหนดพื้นที่การฝึกคอบร้าโกลด์ ระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2544

ตาราง 2 การกำหนดพื้นที่การฝึกคอบร้าโกลด์ ระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2544

พุทธศักราช	ชื่อรหัสการฝึก	พื้นที่การฝึก
2536	คอบร้าโกลด์ 93	กองทัพภาคที่ 3
2537	คอบร้าโกลด์ 94	กองทัพภาคที่ 1
2538	คอบร้าโกลด์ 95	กองทัพภาคที่ 2
2539	คอบร้าโกลด์ 96	กองทัพภาคที่ 4
2540	คอบร้าโกลด์ 97	กองทัพภาคที่ 3
2541	คอบร้าโกลด์ 98	กองทัพภาคที่ 1
2542	คอบร้าโกลด์ 99	กองทัพภาคที่ 2
2543	คอบร้าโกลด์ 2000*	กองทัพภาคที่ 4
2544	คอบร้าโกลด์ 2001	กองทัพภาคที่ 3

ที่มา : กรมยุทธการทหารอากาศ. (2545). *ประวัติความเป็นมา Cobra Gold*. (ออนไลน์).

2. การฝึกการส่งกำลังบำรุงระหว่างไทย – สหรัฐอเมริกา (LOGISTIC EXERCISE)

การฝึกการส่งกำลังบำรุงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา เป็นการฝึกการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับการ โดยจะทำการฝึกในหน้าที่ การส่งกำลัง และการบริการขนส่ง การสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์ การดำเนินการวิธีข้อมูลอัตโนมัติ การบำรุงรักษาเส้นทาง การส่งกำลังบำรุงและการนำเข้า รวมทั้งการป้องกันสงครามชีวเคมี ทางด้านการส่งกำลังบำรุง โดยนำข้อมูล สิ่งอุปกรณ์หลักและสิ่งอุปกรณ์สิ้นเปลืองที่มีอัตราสูญเสีย และอัตราสิ้นเปลืองสูงมาทำการฝึกให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่จริง

*ตั้งแต่การฝึกคอบร้าโกลด์ 2000 เป็นต้นมา การฝึกจะแตกต่างกว่าทุกปีที่ผ่านมา คือจากเดิมที่เป็นการฝึกแบบทวิภาคี คือระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ก็จะเปลี่ยนรูปแบบการฝึกมาเป็นแบบพหุภาคี คือ มีกำลังพลจากกองทัพสิงคโปร์ เข้าร่วมการฝึกครั้งนี้ด้วย

3. การฝึกสื่อสารร่วมและผสม

เริ่มขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2537 เป็นการฝึกระหว่างกองทัพไทย โดยกรมการทหารสื่อสาร กองบัญชาการทหารสูงสุด พร้อมด้วยส่วนราชการอื่นๆ นอกกระทรวงกลาโหมและหน่วยงานรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้องทางด้านการสื่อสารและการโทรคมนาคม ฝึกร่วมกับกองทัพสหรัฐอเมริกา ในลักษณะการฝึกปัญหาที่บังคับการ เพื่อจัดทำระเบียบปฏิบัติประจำและคำแนะนำในการปฏิบัติการสื่อสารร่วมและผสม กองบัญชาการทหารสูงสุดกำหนดให้กรมการทหารสื่อสารรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณของกองบัญชาการทหารสูงสุด ช่วงระยะเวลาการฝึกปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 5 – 7 วัน โดยจัดการฝึกที่กรมการทหารสื่อสาร รหัสการฝึก "COMEX"

นอกจากนี้ ยังมีการฝึกร่วมและฝึกผสมระหว่างกองทัพไทยและกองทัพสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งเป็นเหล่าทัพ* ได้ดังนี้

4. การฝึกร่วมและฝึกผสมระหว่างกองทัพบกไทยและสหรัฐอเมริกา

1. การฝึกปฏิบัติการขนาดเล็กของกองทัพบก

เป็นการฝึกผสมที่หน่วยรบพิเศษของกองทัพบกสหรัฐอเมริกา จัดส่งครูฝึกมาสอนและแลกเปลี่ยนกำลังพลของกองทัพบกในหน่วยกองทัพบก หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษและศูนย์การทหารราบ ในเรื่องการปฏิบัติการทางยุทธวิธีของชุดปฏิบัติการและหน่วยทหารขนาดเล็ก ซึ่งกองทัพบกได้กำหนดให้กองทัพบกทั้ง 4 กองทัพบก หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษ และศูนย์การทหารราบ หมุนเวียนเป็นหน่วยรับผิดชอบดำเนินการฝึก โดยใช้งบประมาณของกองทัพบกช่วงระยะเวลาการฝึกปีละ 2 ถึง 4 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 40 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติและพื้นที่ใกล้เคียงหน่วยที่เข้ารับการฝึก รหัสการฝึก "BADGE TORCH"

2. การฝึกปฏิบัติการจิตวิทยาของกองทัพบก

เป็นการฝึกผสมที่หน่วยปฏิบัติการจิตวิทยาของกองทัพบกไทย ฝึกกับหน่วยปฏิบัติการจิตวิทยาของกองทัพบกสหรัฐอเมริกา ในเรื่องการปฏิบัติการจิตวิทยาทางยุทธวิธีและการช่วยเหลือประชาชน โดยทหาร กองทัพบกกำหนดให้หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษจัดหน่วยจากกองพันปฏิบัติการจิตวิทยาเข้าร่วมการฝึก โดยใช้งบประมาณของกองทัพบก ช่วงระยะเวลาปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 20 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติและพื้นที่ในชนบทหมุนเวียนทั่วประเทศไทย รหัสการฝึก "BADGE TALON"

*เรียบเรียงข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยส่วนบุคคลของ พิสิฐ ภาสานพันธ์. (2539). การฝึกร่วมทางทหารกับความมั่นคงของชาติ. หน้า 16 – 22.

3. การฝึกหน่วยรบพิเศษของกองทัพบก

เป็นการฝึกผสมระหว่างหน่วยรบพิเศษของกองทัพบกไทยและสหรัฐอเมริกา ในการปฏิบัติการรบพิเศษสาขาต่างๆ หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษรับผิดชอบดำเนินการฝึกโดยตรง ใช้งบประมาณของกองทัพบก ช่วงระยะเวลาการฝึกปีละ 2 - 3 ครั้ง หมุนเวียนกับหน่วยรบพิเศษของกองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ตามที่ได้วางแผนร่วมกัน ใช้เวลาช่วงละประมาณ 10 วัน พื้นที่การฝึกปกติและพื้นที่ชนบทตามที่กำหนดกับเหล่าทัพและหมุนเวียนในพื้นที่ทั่วประเทศไทย รหัสการฝึก TEAK TORCH

4. การฝึกปฏิบัติการพิเศษอากาศ - พื้นดิน

เป็นการฝึกผสมที่หน่วยรบพิเศษของกองทัพบกฝึกกับหน่วยปฏิบัติการรบพิเศษของกองทัพอากาศสหรัฐอเมริกา ในเรื่องของการปฏิบัติการทางยุทธวิธีของชุดรบพิเศษภาคพื้นดิน กับชุดปฏิบัติการพิเศษทางอากาศ กองทัพบกกำหนดให้หน่วยบัญชาการสงครามพิเศษรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพบก ช่วงระยะเวลาปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 35 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติ และพื้นที่ใกล้เคียงในการฝึกภาคสนาม รหัสการฝึก BADGE THUNDER

5. การฝึกหน่วยบินทหารบก

เป็นการฝึกผสมระหว่างหน่วยบินทหารบกไทยกับสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการบินขั้นสูง ได้แก่ การบินแนวผิวพื้น การบินกลางคืน ประกอบกล้องช่วยมองเห็นการนำร่องอากาศยานระดับต่ำ การซ่อมบำรุงขั้นหน่วย และการบินเดินทาง กองทัพบกกำหนดให้ศูนย์การบินทหารบกเป็นหน่วยรับผิดชอบในการฝึก ใช้งบประมาณกองทัพบก พื้นที่การฝึกที่รัฐโอกลาโฮมา ประเทศสหรัฐอเมริกา รหัสการฝึก CONUS BALANCE TORCH

5. การฝึกร่วมและฝึกผสมของกองทัพเรือไทยและสหรัฐอเมริกา

1. การฝึกปฏิบัติการผิวน้ำ และปราบเรือดำน้ำ

เป็นการฝึกผสมที่กองเรือและกองบินทหารเรือไทยฝึกกับเรือสหรัฐอเมริกา ในเรื่องของการปฏิบัติการผิวน้ำ การปราบเรือดำน้ำและการใช้อาวุธปล่อยปราบเรือบรรทุกกลางอากาศ กองทัพเรือกำหนดให้กองเรือยุทธการรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลา 5 - 10 วัน พื้นที่การฝึกอ่าวไทย ทะเลจีนใต้ และอันดามัน รหัสการฝึก SEA EAGLE

2. การฝึกนักทำลายใต้น้ำจู่โจม

เป็นการฝึกผสมที่ชุดทำลายใต้น้ำจู่โจมของหน่วยสงครามพิเศษทางเรือฝึกร่วมกับหน่วยรบพิเศษสหรัฐอเมริกา เรื่องการทำสงครามพิเศษทางเรือของหน่วยปฏิบัติการขนาดเล็ก กองทัพเรือกำหนดให้หน่วยสงครามพิเศษทางเรือ กองเรือยุทธการรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาปีละ 2 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 20 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติและพื้นที่ชายฝั่งทะเล รหัสการฝึก UNDERSEAL

3. การฝึกการเฝ้าตรวจทางทะเล

เป็นการฝึกที่กองบินทหารเรือฝึกกับกองทัพเรือสหรัฐอเมริกา ในเรื่องการค้นหาและลาดตระเวน โดยเครื่องบินลาดตระเวนทางทะเล กองทัพเรือรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาปีละ 4 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 4 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติ บริเวณอ่าวไทย และทะเลอันดามัน รหัสการฝึก SEA SURVEX

4. การฝึกปฏิบัติการตามลำน้ำ

เป็นการฝึกผสมที่กองเรือลำน้ำฝึกกับกองเรือสหรัฐอเมริกา ในการลาดตระเวนป้องกันตามลำน้ำ การปฏิบัติการร่วมกันระหว่างเรือปฏิบัติการในลำน้ำกับเฮลิคอปเตอร์ และการปฏิบัติการจิตวิทยาในพื้นที่ กองทัพเรือกำหนดให้กองเรือลำน้ำ กองเรือยุทธการรับผิดชอบการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลาประมาณ 30 วัน พื้นที่การฝึกตามลำน้ำในประเทศ รหัสการฝึก BALANCE TIDE

5. การฝึกการถอดทำลายอมภัณฑ์*

เป็นการฝึกที่เจ้าหน้าที่ถอดทำลายอมภัณฑ์ของกรมสรรพาวุธทหารเรือ ฝึกกับเจ้าหน้าที่ถอดทำลายอมภัณฑ์สหรัฐอเมริกา กองทัพเรือกำหนดให้กรมสรรพาวุธทหารเรือรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาปีละ 1 ครั้ง ใช้เวลา 10 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติ และบริเวณอ่าวไทย รหัสการฝึก EODEX

6. การฝึกหน่วยทหารขนาดเล็กนาวิกโยธิน

เป็นการฝึกผสมระหว่างหน่วยทหารขนาดเล็กนาวิกโยธินไทยกับหน่วยทหารขนาดเล็กนาวิกโยธินสหรัฐอเมริกา ในเรื่องการปฏิบัติทางยุทธวิธีของหน่วยนาวิกโยธิน กองทัพเรือกำหนดให้หน่วยบัญชาการนาวิกโยธินรับผิดชอบดำเนินการฝึก ใช้งบประมาณกองทัพเรือ ระยะเวลาปีละ 2 ครั้ง ใช้เวลาครั้งละประมาณ 30 วัน พื้นที่การฝึกที่ตั้งปกติและจังหวัดชายฝั่งทะเล รหัสการฝึก TITP

7. การฝึกปฏิบัติการทางเรือผ่านน่านน้ำไทย

เป็นการฝึกผสมเมื่อมีกองเรือของกองทัพสหรัฐอเมริกา ผ่านหรือแวะเยี่ยมน่านน้ำไทย ตามการตกลงเป็นครั้งคราว กองทัพเรือกำหนดให้กองเรือยุทธการจัดเรือและเครื่องบินทหารเรือเข้าร่วมการฝึกและรับผิดชอบการฝึก ใช้งบประมาณของกองทัพเรือ ช่วงระยะเวลาประมาณ 2 วัน เมื่อมีกองเรือสหรัฐอเมริกาแวะเยี่ยมตามข้อตกลง รหัสการฝึก CVPASSEX สำหรับหมู่เรือบรรทุกเครื่องบิน และ SUBPASSEX สำหรับเรือดำน้ำและเรือที่มีการจอดพัก

*อมภัณฑ์ หมายถึง วัสดุหรืออุปกรณ์ซึ่งบรรจุด้วยวัตถุระเบิด ดินระเบิด สารไฟโรเทคนิค สารจุดตัวนิวเคลียร์ ชีวะหรือสารเคมีต่าง ๆ เพื่อใช้ในการป้องกัน โจมตี และทำลาย

ใน พ.ศ. 2525 สหรัฐอเมริกา ได้เปลี่ยนชื่อโครงการจาก SATP เป็นโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศ และใน พ.ศ. 2526 สหรัฐอเมริกาได้เพิ่มความช่วยเหลือให้แก่ข้าราชการทหารไทยที่ไปศึกษาในสหรัฐอเมริกา คือ ให้เงินช่วยเหลือทางกิจกรรมทางสังคม เป็นเงินตั้งแต่ 10 – 40 ดอลลาร์สหรัฐ (ขึ้นอยู่กับค่าครองชีพในรัฐที่สถานศึกษาตั้งอยู่) โดยมีเงื่อนไขว่ารัฐบาลไทยต้องคงอัตราค่าใช้จ่ายส่วนตัวที่จ่ายให้ข้าราชการทหารไทยไว้ในอัตราเดิม และไม่ให้นำเงินจำนวนนี้ไปหักออกจากอัตราค่าใช้จ่ายส่วนตัว แผนการใช้งบประมาณของโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศ คือ ในปีงบประมาณ 2536 – 2537 สหรัฐอเมริกาสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนตัวให้แก่ผู้ศึกษาทุกหลักสูตร ต่อมาปีงบประมาณ 2538 สหรัฐอเมริกาสนับสนุนค่าใช้จ่ายส่วนตัวให้แก่ผู้ศึกษาเฉพาะหลักสูตรทั่วไป ยกเว้นหลักสูตรวิชาชีพทหารชั้นสูง (Senior Professional Military Education, PME) และในปีงบประมาณ 2539 สหรัฐอเมริกาสนับสนุนเฉพาะค่าสถานที่ศึกษา

การที่ฝ่ายไทยต้องเป็นฝ่ายออกค่าใช้จ่ายประจำตัวสำหรับทุกหลักสูตรตั้งแต่ปีงบประมาณ 2539 เป็นต้นมา ทำให้รัฐบาลไทยต้องตัดหลักสูตรตามโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศออกเป็นส่วนใหญ่ เพราะไม่สามารถใช้ทุนโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศได้หมด ทำให้ทุนโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศของประเทศไทยในปีต่อๆ ไป ลดลง ดังนั้นผู้แทนกองทัพไทยจึงได้ร่วมหารือเพื่อหาข้อยุติเรื่องค่าใช้จ่ายประจำตัวดังกล่าวสำหรับปีงบประมาณ 2539 และ 2540 ในที่สุดเมื่อ 27 ธันวาคม 2538 ที่ประชุมมีมติให้กองทัพไทยเลือกหนทางปฏิบัติที่ว่า ให้สหรัฐอเมริกาออกค่าใช้จ่ายประจำตัวหลักสูตรวิชาชีพทางทหารชั้นสูง และรัฐบาลไทยออกค่าใช้จ่ายหลักสูตรที่เหลือซึ่งสหรัฐอเมริกาได้อนุมัติหลักการตามข้อเสนอของรัฐบาลไทยแล้ว ดังนั้น ในปีงบประมาณ 2541 – 2544 สหรัฐอเมริกาจึงให้สถานที่ศึกษาพร้อมค่าใช้จ่ายทั้งหมดสำหรับหลักสูตรวิชาชีพทางทหารชั้นสูง

ในแต่ละปี มีเจ้าหน้าที่ทางทหารของไทยได้รับการฝึกอบรมในสหรัฐอเมริกาภายใต้โครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศ และโครงการอื่นๆ จำนวนมาก ทำให้เจ้าหน้าที่ทางทหารสหรัฐอเมริกา รู้จักคุ้นเคยกับทหารไทยในทุกระดับ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2493 มีผู้เข้ารับการศึกษิตตามโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศแล้วทั้งสิ้นประมาณ 21,550 นาย¹ และมีนายทหารหลายท่านดำรงตำแหน่งในระดับสูงของกองทัพไทย สำหรับงบประมาณตามโครงการศึกษาอบรมทางทหารระหว่างประเทศที่สหรัฐอเมริกาให้แก่กองทัพไทยตั้งแต่ ปีงบประมาณ 2538 – 2544 โดยเฉลี่ยปีละ 1.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ทั้งนี้ในปีงบประมาณ 2544 ประเทศไทยได้รับงบประมาณการสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาทั้งสิ้น 1.85 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (ตามแผนที่จะได้รับ 1.58 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) แบ่งเป็น สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม กองบัญชาการทหารสูงสุด

¹JUGMAGTHAI. (2546ข). *สรุปโครงการ Security Program for Thailand*. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ร้อยละ 7.5 กองทัพบก ร้อยละ 35.8 กองทัพเรือ ร้อยละ 22.4 กองทัพอากาศ ร้อยละ 21.8 และพลเรือน ร้อยละ 12.5¹ สถิติผู้เข้ารับการศึกษาในหลักสูตรทางการทหารระดับสูงต่างๆ และผู้สำเร็จการศึกษาตามโครงการ ใน ปีงบประมาณ 2538 และ 2544 คือ 123 นาย และ 1,221 นาย ตามลำดับ²

2.2.3. การจัดตั้งคลังสะสมยุทธโศปกรณ์สำรองอาวุธสงคราม (War Reserve Stock for Allies in Thailand)

เนื่องจากสถานการณ์ในกัมพูชาส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของไทยในหลายด้าน รัฐบาลไทยจึงเริ่มมีนโยบายที่จะให้กองทัพพึ่งตนเองได้³ แต่ประเทศไทยยังขาดแคลนอุตสาหกรรมพื้นฐานต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น อุตสาหกรรมถลุงเหล็ก อุตสาหกรรมผลิตโลหะบางชนิดที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาวุธ ตลอดจนอุปกรณ์ไฟฟ้า และอิเล็กทรอนิกส์ การขาดแคลนอุตสาหกรรมเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ทำให้กองทัพไทยต้องพึ่งพาความช่วยเหลือ ทางด้านทหารของสหรัฐอเมริกาต่อไป ผู้นำทหารไทยจึงยื่นข้อเสนอให้สหรัฐอเมริกาช่วยเหลือในการก่อตั้งคลัง อาวุธสำรองขึ้น เพื่อให้ประเทศไทยมีอาวุธสำรองหากเกิดภาวะฉุกเฉิน ตลอดจนเป็นหลักประกันการสนับสนุน ทางด้านอาวุธของสหรัฐอเมริกาที่มีให้แก่ประเทศไทยด้วย

ภายหลัง ฯพณฯ พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรี เดินทางไปเยือนสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาได้ตกลงในหลักการเพื่อทำความเข้าใจระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในการ สนับสนุนการส่งกำลังบำรุง เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2530³ โดยจัดทำในรูปของบันทึกช่วยจำ ซึ่งสรุปว่าในกรณี จำเป็นรัฐบาลไทยสามารถขอความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาได้ ไม่ว่าจะเป็นในยามปกติ ฉุกเฉิน หรือเมื่อเกิด สงคราม คลังสะสมอาวุธสำรองตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ภายใต้การดูแลของกองทัพภาคที่ 2 ซึ่งมีนาย วิลเลียม เอ. บราวน์ เอกอัครราชทูตอเมริกันประจำประเทศไทย กับ พล.อ.อ.พะเนียง กานตะรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เป็นผู้ลงนาม โดยมีเงื่อนไขข้อตกลงที่สำคัญ คือ คลังอาวุธแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนของไทย และสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้ กิจกรรมใดๆ ที่กระทำเพื่อการตั้งคลังอาวุธ จะได้รับการยกเว้น ภาษี และจะไม่มีภาษีขาเข้ากับวัสดุที่นำมาเก็บที่คลังอาวุธ รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาต้องจ่ายเงิน เริ่มโครงการ 50 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และร่วมกันออกค่าใช้จ่ายในโครงการนี้ตลอดระยะเวลา 5 ปี นอกจากนั้น ห้ามนำเข้าอาวุธปรมาณูและชีปนาวุธเข้ามาเก็บไว้ในคลังอาวุธ ทั้งนี้ก่อนที่ประเทศไทยจะนำอาวุธส่วนที่เป็น ของสหรัฐอเมริกามาใช้ต้องมีการตกลงกันระหว่างนายกรัฐมนตรีของไทยกับประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา

¹แหล่งเดิม.

²แหล่งเดิม.

³จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ว่าให้มีการพัฒนาพึ่งตนเองของกองทัพไทยให้ มากขึ้น โดยการพัฒนาอุตสาหกรรมอาวุธในประเทศให้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ

³มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). เล่มเดิม. หน้า 110.

สำหรับการดูแลรักษาคคลังอาวุธเป็นหน้าที่ของกองทัพไทย ส่วนการตรวจสอบเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สหรัฐอเมริกา อนึ่งสหรัฐอเมริกาต้องแจ้งให้ฝ่ายไทยทราบก่อนที่จะนำอาวุธส่วนของตนที่อยู่ในคลังไป อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญของการจัดตั้งคลังอาวุธนี้ คือ จะไม่ให้มีการตั้งฐานทัพอเมริกันในประเทศไทยอีก'

การดำเนินการของสหรัฐอเมริกาในการจัดตั้งคลังอาวุธสำรอง ทำให้ผู้นำของไทยมีความอุ่นใจมากขึ้น เพราะในขณะนั้นคลังอาวุธสำรองของสหรัฐอเมริกามีอยู่เฉพาะในประเทศสมาชิกนาโต้ และในเกาหลีใต้ ซึ่งถือเป็นประเทศที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ต่อสหรัฐอเมริกาอย่างมาก

การก่อตั้งคลังอาวุธสำรองในไทยแสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญทางด้านยุทธศาสตร์มากขึ้น เพราะเป็นการยืนยันถึงพันธกรณีที่สหรัฐอเมริกามีต่อประเทศไทยและประเทศพันธมิตรในอาเซียน จึงถือได้ว่าความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกายังคงมีความแน่นแฟ้นกันมากขึ้น นับตั้งแต่หลังสงครามเวียดนามเป็นต้นมา นอกจากนี้ทำให้ประเทศไทยต่อสู้กับภัยคุกคามจากคอมมิวนิสต์ได้โดยไม่ต้องอาศัยกำลังจากสหรัฐอเมริกา

2.3 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านความมั่นคง ก่อให้เกิดผลในทางบวกและทางลบกับไทยและสหรัฐอเมริกา ดังนี้

2.3.1 ผลจากดำเนินโครงการขายสินค้าทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

การเรียกร้องของผู้นำทางทหารไทยที่ให้สหรัฐอเมริกาขายเครื่องบินแบบเอฟ - 16 เพื่อนำเข้าประจำการในกองทัพอากาศของไทยนั้น แม้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์และคัดค้านจากประชาชนไทยและชาวอเมริกันจำนวนมาก แต่ในที่สุดสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจขายเครื่องบินเอฟ - 16 ให้แก่ประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกามีท่าทีสนับสนุนความมั่นคงของไทย และประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียน เพราะประเทศสมาชิกของอาเซียนก็มีความต้องการซื้อเครื่องบินเอฟ - 16 จากสหรัฐอเมริกาเช่นกัน และหากทางสหรัฐอเมริกาปฏิเสธคำขอซื้อดังกล่าว ก็ย่อมจะนำไปสู่ความหมางใจระหว่างผู้นำทหารของประเทศอาเซียนกับสหรัฐอเมริกา และอาจหมายถึงการลดอิทธิพลของสหรัฐอเมริกालงได้

นอกจากนั้นสหรัฐอเมริกายังพิจารณาว่า หากบริษัทผู้ผลิตในประเทศสหรัฐอเมริกาส่งขายอาวุธของตนได้ในต่างประเทศ จะเป็นการนำรายได้เข้าประเทศและขยายการว่าจ้างงานภายในประเทศด้วย แต่หากสหรัฐอเมริกาไม่ขายอาวุธดังกล่าว ประเทศอื่นก็จะขายให้แทน ซึ่งจะทำให้สหรัฐอเมริกาสูญเสียผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจอันพึงได้จากการขายอาวุธ

¹สุรชาติ บำรุงสุข. (2529ก). นานาทศนะว่าด้วยคลังอาวุธสำรอง (War Reserve Stockpile). หน้า 63.

ส่วนการรับซื้อโครงการจัดซื้อเครื่องบิน เอฟ – 18 คืบจากประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกา ยังคงมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อไทย เนื่องจากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่ ทำให้ไทยไม่สามารถแบกรับภาระหนี้ทางทหารจากการจัดซื้อเครื่องบินดังกล่าวได้ เพราะการนำเอาเครื่องบินดังกล่าวเข้าประจำการในกองทัพอากาศไทยนั้น กองทัพอากาศต้องใช้งบประมาณอีกมหาศาล เพื่อให้เครื่องบินเอฟ – 18 สามารถปฏิบัติการได้จริง การตัดสินใจซื้อโครงการนี้ จะทำให้กองทัพอากาศต้องล้มละลายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ สถานการณ์เช่นนี้ทำให้ประเทศไทยต้องขอร้องให้สหรัฐอเมริกาช่วยซื้อโครงการดังกล่าวกลับคืน อย่างไรก็ตาม การที่สหรัฐอเมริการับซื้อโครงการเครื่องบินเอฟ – 18 คืบจากประเทศไทยนี้ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะไม่ได้รับผลตอบแทนจากไทย แต่ในเชิงนโยบายเท่ากับเป็นการยืนยันความเป็นพันธมิตรที่แนบแน่นระหว่างประเทศทั้งสอง ดังคำกล่าวของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ในขณะนั้นที่ว่า

...ประเทศไทยกำลังอยู่ในช่วงวิกฤตการณ์ทางการเงินและเศรษฐกิจ ในช่วงเวลาที่เราต้องการความช่วยเหลือเช่นนี้ เรายินดีและขอบคุณในความช่วยเหลือที่ได้รับจากมิตรประเทศ... ประชาชนชาวไทยขอขอบคุณประธานาธิบดีคลินตัน ที่ได้แสดงความห่วงใยต่อวิกฤตการณ์ในประเทศไทย และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขอขอบคุณที่ได้เข้ามามีบทบาทในภูมิภาคนี้อย่างจริงใจ...²

2.3.2 ผลที่ได้รับจากการดำเนินการฝึก - ศึกษาทางทหารระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

เนื่องจากการฝึกระหว่างกองทัพไทยฝึกกับสหรัฐอเมริกา ส่งผลต่อประเทศไทยทั้งด้านบวกและลบ ดังนั้นกองทัพไทยต้องพิจารณาอย่างรอบคอบก่อนที่จะมีการอนุมัติให้จัดการฝึก ซึ่งได้ส่งผลในด้านต่างๆ ดังนี้

2.3.2.1. ด้านการเมือง

การที่กองทัพไทยกับสหรัฐอเมริกาคงให้มีการฝึกร่วมกันได้นั้น แสดงว่าทั้งสองประเทศยังเป็นมิตรที่ดีต่อกันทางด้านการเมือง อย่างไรก็ตาม การฝึกร่วมส่งผลกระทบต่อการเมืองระหว่างประเทศด้วย เนื่องจากในระยะเริ่มแรกที่มีการฝึกร่วมกันมาตั้งแต่ พ.ศ. 2524 รายละเอียดในการจัดการฝึกถูกเก็บไว้เป็นความลับ และเปิดเผยเมื่อใกล้ระยะเวลาฝึกจริง โดยมีการแถลงข่าวพร้อมกันที่กรุงเทพฯ และกรุงวอชิงตัน ดังนั้นเมื่อข่าวการฝึกนี้แพร่ออกไป สหภาพโซเวียต และประเทศในกลุ่มสหภาพโซเวียต จึงพากันโจมตีประเทศไทยว่าเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศเพื่อนบ้านในภูมิภาค ซึ่งกองทัพไทยได้แก้ข้อกล่าวหาว่าเป็นการฝึกปกติ

¹สุชาติ บำรุงสุข. (2541). เล่มเดิม. หน้า 82.

²บทสนทนานายชวน หลีกภัย กับประธานาธิบดีคลินตัน เมื่อ 13 มีนาคม 2541. (2541, 15 มีนาคม).

นอกจากนั้น การฝึกการส่งกำลังบำรุงได้ผลักดันให้รัฐสภาสหรัฐอเมริกาอนุมัติจัดตั้งคลังสิ่งอุปกรณ์สำรองสงครามขึ้นในประเทศไทยเป็นผลสำเร็จ ทำให้รัฐบาลไทยมั่นใจว่า หากมีเหตุฉุกเฉิน ไทยจะไม่ขาดแคลนยุทโธปกรณ์ที่สำคัญและมีราคาแพง นอกจากนี้ ภาพที่เอกอัครราชทูตอเมริกันประจำประเทศไทย หรือผู้บัญชาการทหารสหรัฐอเมริกาประจำภาคพื้นแปซิฟิก และผู้บัญชาการทหารสูงสุดของกองทัพไทย ได้ร่วมในกิจกรรมต่างๆ เช่น พิธีเปิด - ปิด การฝึก การชมการสาธิตต่างๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์อันแนบแน่นของไทยและสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามการฝึกร่วมกับสหรัฐอเมริกามีผลกระทบทางด้านการเมือง ทั้งทางบวกและลบ ดังนี้

ด้านบวก เป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา แม้ว่าประเทศไทยและสหรัฐอเมริกามีปัญหาความขัดแย้งกันในด้านเศรษฐกิจ หรือผลประโยชน์อื่นๆ แต่เมื่อมีการฝึกร่วมและฝึกผสมทางทหาร หรือการปฏิบัติการปราบปรามร่วมกันเกิดขึ้น ทำให้เจ้าหน้าที่ทางทหารส่วนหนึ่งมีความสนิทสนมคุ้นเคยกัน ตั้งแต่กำลังพลระดับล่างไปจนถึงระดับบน ส่งผลให้รัฐบาลมีเครื่องมือ หรือกลไกที่ช่วยสนับสนุนในการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น

ด้านลบ การฝึกร่วมระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาไม่ก่อเกิดต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ที่เป็นประเทศสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ เนื่องจากประเทศต่างๆ มีวัตถุประสงค์หลักในเรื่องการรักษาความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ การเสริมสร้างความมั่นคงและปลอดภัยของประเทศหนึ่ง ย่อมเป็นการคุกคามความมั่นคงของอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้นแต่ละประเทศจึงพยายามกีดกันไม่ให้ประเทศใดมีอำนาจมากเกินไปจนเป็นอันตรายขึ้นในภูมิภาค เมื่อมีการฝึกร่วมระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกา ประเทศเพื่อนบ้านเหล่านั้น ได้แสดงปฏิกิริยากล่าวหาโจมตีประเทศไทย ว่าทำให้การเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางการเมืองกับประเทศนั้นๆ ล่าช้าลง

2.3.2.2. ด้านการทหาร

1. กองทัพไทยมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้า

การที่กองทัพไทยมีการฝึกร่วมกับสหรัฐอเมริกา และมีการประชาสัมพันธ์ไปทั่วโลกนั้น แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้การที่กองทัพของสองประเทศมีการฝึกร่วมกันได้นั้น กองทัพแต่ละประเทศต้องมีกำลังพล และยุทโธปกรณ์ที่มีความทันสมัยใกล้เคียงกัน มิฉะนั้นคงไม่สามารถฝึกร่วมกันได้ นอกจากนี้การใช้ภาษาสื่อสารเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้กำลังพลของไทยได้รับการพัฒนาทักษะด้านภาษาอังกฤษกันมากขึ้น เพราะต้องใช้สื่อสารกันให้รู้เรื่องตั้งแต่ขั้นเตรียมการ ซึ่งเป็นผลประโยชน์อย่างมากต่อกองทัพไทย

กองทัพไทยยังได้รับประโยชน์จากการให้ความช่วยเหลือจากกองทัพสหรัฐอเมริกาอย่างมาก เนื่องจากกองทัพสหรัฐอเมริกาเป็นกองทัพที่ทันสมัยทั้งยุทโธปกรณ์ หลักนิยมและยุทธวิธี ซึ่งมีการพัฒนาอยู่ตลอดเวลา การที่กองทัพไทยได้เข้าร่วมการฝึก ทำให้กำลังทหารไทยสามารถเรียนรู้สิ่งต่างๆ และเกิดการแลกเปลี่ยนการฝึกซึ่งกันและกันก่อนมีการฝึกจริง โดยสหรัฐอเมริกาเป็นผู้สนับสนุนอุปกรณ์การฝึก เช่น ทู่น

ระเบิดบก หุ่นระเบิดน้ำลึก กระสุนปืนเล็ก กระสุนปืนใหญ่ หรืออาวุธจรวดที่มีราคาแพง อย่างไรก็ตาม การฝึก
ร่วมนี้อาจมีประโยชน์สูงสุดต่อกองทัพและต่อประเทศไทย ก็ต่อเมื่อประเทศไทยเกิดสงครามขึ้น และ
สหรัฐอเมริกาปฏิบัติตามพันธกรณีในการให้ความช่วยเหลือ ทั้งกำลังพลและยุทโธปกรณ์

การให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงของสหรัฐอเมริกา ทำให้กองทัพไทยมีระบบเป็น
มาตรฐานเดียวกับของกองทัพสหรัฐอเมริกา และเป็นประโยชน์ต่อกองทัพในภาวะฉุกเฉิน ที่จะสามารถนำ
ระบบอาวุธของสหรัฐอเมริกาเข้ามาใช้ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงพื้นฐานของการฝึกใช้อาวุธใหม่

2. ผลกระทบต่อวงรอบการฝึกของกองทัพไทย

กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ ได้รับทหารใหม่จากการเกณฑ์เข้ามาพร้อมกัน คือ
ในรอบ 1 ปี จะมีทหารใหม่เข้าสู่กรม กอง เป็นจำนวน 2 ผลัด ผลัดแรกในวันที่ 1 พฤษภาคม และผลัดที่ 2 ใน
วันที่ 1 พฤศจิกายน ของทุกปี แต่การฝึกแต่ละเหล่าทัพต่างมีวงรอบการฝึกเบื้องต้น และการฝึกเป็นหน่วย
แตกต่างกันออกไป ดังนั้นการฝึกพร้อมและฝึกผสม ที่ต้องใช้กำลังทหารจำนวนมากจึงกระทบต่อวงรอบการฝึก
ทหารใหม่ โดยเฉพาะกองทัพบก และกองทัพเรือ นอกจากนั้นการฝึกพร้อมและฝึกผสมคอบร้าโกลด์ ซึ่งต้องใช้
ระยะเวลาในการฝึกในขั้นเตรียมการนาน เพื่อให้หน่วยที่เข้ารับการฝึกเตรียมการให้พร้อม ทำให้บางครั้งหน่วย
ทหารเหล่านี้ต้องงดการฝึกตามวงรอบปกติและเปลี่ยนมาเป็นการฝึกเตรียมการแทน อย่างไรก็ตาม การฝึก
เช่นนี้ก่อให้เกิดผลดี คือ ทหารไทยมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ทั้งระดับผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา แม้
ในระยะต้นๆ มีปัญหามาก แต่ภายหลังหน่วยได้ปรับแผนการฝึกตามวงรอบให้สอดคล้องกับการฝึกพร้อมและฝึก
ผสมนี้ได้ ปัญหานี้จึงลดลง

3. ผลกระทบทางด้านงบประมาณการฝึก

การฝึกผสมระหว่างเหล่าทัพนั้นไม่มีผลกระทบมากนัก เนื่องจากเหล่าทัพได้ตั้งงบประมาณไว้
แต่การฝึกพร้อมและฝึกผสมคอบร้าโกลด์นั้น มีผลกระทบมากพอสมควร แต่เดิมกองทัพเรือรับผิดชอบ
โครงการนี้อยู่ และใช้งบประมาณของกองทัพเรือเป็นส่วนใหญ่ โดยกองบัญชาการทหารสูงสุดสนับสนุนงบ
อำนวยการจำนวนหนึ่งซึ่งไม่มากนัก ต่อมาเมื่อกองบัญชาการทหารสูงสุดเข้ารับผิดชอบ การฝึกจึงได้ขยายให้
ใหญ่ขึ้น แต่งบประมาณคงได้รับเท่าเดิม ทำให้ต้องแบ่งงบประมาณจากส่วนกลางของกองบัญชาการทหาร
สูงสุดมาใช้ในด้านนี้ งานด้านการปรับปรุงหรือพัฒนาหน่วยของกองบัญชาการทหารสูงสุด จึงต้องชะลอไว้
เนื่องจากจำกัดด้วยงบประมาณ ต่อมากองบัญชาการทหารสูงสุดได้แก้ปัญหาโดยสั่งการให้เหล่าทัพตั้ง
งบประมาณของตนเองไว้ส่วนหนึ่ง และกองบัญชาการทหารสูงสุดสนับสนุนอีกส่วนหนึ่ง¹

¹พิสิฐ ปาสาณพันธ์. (2539). เล่มเดิม. หน้า 34.

4. ผลกระทบต่อหน่วยและบุคลากรทหาร

การฝึกพร้อมและฝึกผสมนั้น เป็นการรวมบุคลากรของหน่วยต่างๆ ทั้งกองบัญชาการทหารสูงสุด และเหล่าทัพมาตั้งเป็นกองอำนวยการฝึกขึ้น เนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานที่รับผิดชอบงานได้ทั้งหมด หน่วยต่างๆ ที่ต้องส่งเจ้าหน้าที่มาร่วมการฝึก ตั้งแต่ขั้นเตรียมการ จนถึงขั้นการฝึกต้องเสียกำลังพลของตนไปส่วนหนึ่ง กำลังพลเหล่านี้ส่วนใหญ่มีงานประจำ แต่ต้องทำงานทั้งสองอย่างพร้อมๆ กัน จึงทำให้เกิดผลเสียบ้าง คือ หากแรงงานอย่างหนึ่ง งานอีกอย่างหนึ่งจะล่าช้า กำลังพลที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าหน้าที่ฝึกอาจถูกเพ่งเล็งจากผู้บังคับบัญชาได้ว่า สนใจด้านการฝึกมากเกินไปจนละทิ้งงานประจำ หรือหากแรงงานประจำก็ขาดงาน ประชุมวางแผนการฝึก

2.3.3.3. ด้านเศรษฐกิจ

ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจนั้น เป็นผลด้านบวกมากกว่าด้านลบ คือ การที่กองทัพไทย ซึ่งเป็นกองทัพขนาดเล็กได้รับการสนใจจากกองทัพประเทศขนาดใหญ่ คือ สหรัฐอเมริกา ต้องถือว่าประเทศไทยมีความมั่นคงทุกด้าน ซึ่งความมั่นคงนั้นก่อให้เกิดผลดีทางด้านเศรษฐกิจ การลงทุนจากต่างประเทศ ที่จะมองความมั่นคงของประเทศเป็นหลัก ประเทศที่มีกองทัพที่มีการฝึกอย่างสม่ำเสมอแสดงว่าไม่มีสภาพของการสงครามในประเทศนั้น จึงเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดการเข้ามาลงทุนของต่างชาติในประเทศไทยมากขึ้น

นอกจากนี้การฝึกแต่ละครั้งนั้น มีขั้นตอนของการฝึกดำเนินการดังนี้ คือ ขั้นเตรียมการ ขั้นวางแผน ขั้นวางกำลัง ขั้นการฝึก และขั้นการถอนกำลัง และจำนวนเงินที่ทหารสหรัฐอเมริกานำเข้ามาใช้จ่ายในประเทศไทย ประมาณไม่ต่ำกว่า 500 ล้านบาท ต่อการฝึก 1 ครั้ง¹

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยอาจต้องเสียเปรียบหรือขาดดุลทางด้านเศรษฐกิจกับสหรัฐอเมริกา เมื่อกองทัพไทยได้เห็นยุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัยของสหรัฐอเมริกาที่นำเข้ามาฝึกและสาธิตให้แก่ทหารไทย แล้วกองทัพไทยมีความต้องการยุทธโศปกรณ์ชนิดนั้นๆจนต้องสั่งซื้อเข้ามาประจำการในกองทัพไทย

2.3.3.4. ด้านสังคม

การฝึกพร้อมและฝึกผสมระหว่างกองทัพไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น ส่งผลดีต่อสังคมไทยในชนบท โดยเฉพาะพื้นที่การฝึก คือ ในการฝึกทุกครั้งทหารสหรัฐอเมริกามีโครงการช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่การฝึก โครงการดังกล่าวเป็นโครงการที่เป็นรูปธรรม มีการปฏิบัติการช่วยเหลือประชาชนทางการศึกษา การแพทย์ และการสร้างสาธารณูปโภค เช่น การบริจาคอุปกรณ์ทางการศึกษาแก่โรงเรียนในชนบท การขุดเจาะบ่อน้ำตื้น บ่อน้ำบาดาล การจัดทำระบบประปาหมู่บ้าน เป็นต้น โครงการเหล่านี้ทำให้ประชาชนในพื้นที่การฝึกได้รับ

¹แหล่งเดิม. หน้า 29.

ประโยชน์โดยตรง และเป็นการสร้างมิตรไมตรีอย่างยิ่ง ซึ่งทหารสหรัฐอเมริกา รวมถึงรัฐบาลของตนได้เห็นความสำคัญในข้อนี้โดยเพิ่มงบประมาณขึ้นทุกปี ทำให้ประชาชนในพื้นที่ฝัก ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะยากจน และขาดสิ่งอำนวยความสะดวกด้านสาธารณูปโภค ได้รับประโยชน์จากการช่วยเหลือนี้โดยตรง ส่วนการดำเนินการนั้นอยู่ในความดูแลของเจ้าหน้าที่ในกองอำนวยการฝักอยู่ตลอดเวลา โดยเสนอโครงการให้กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ทั้งนี้รัฐบาลไทยได้ประสานงานกับส่วนราชการต่างๆ เช่น ส่วนราชการการศึกษาในจังหวัด สำนักงานการประสานภูมิภาค สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท เป็นต้น จะเห็นได้จากสุนทรพจน์ พิธีมอบอาคารโรงเรียนในโครงการให้ความช่วยเหลือประชาชนและพิธีปิดการฝึกซ้อมคอบร้าโกลด์โรงเรียนขุนไกรพิทยาคม เมื่อ 29 พฤษภาคม 2544

...โรงเรียนมัธยมปลายขุนไกรพิทยาคมมีนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวนทั้งสิ้น 230 คน โรงเรียนจะได้ใช้อาคารเรียนใหม่หลังนี้ ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ทั้งหลังในช่วงของการฝึกคอบร้าโกลด์ เป็นอาคารเรียนเพิ่มอีกแห่งหนึ่ง อาคารเรียนที่สร้างขึ้นใหม่นี้ หมายความว่าโรงเรียนขุนไกรพิทยาคมจะสามารถรับนักเรียนเพิ่มขึ้นอีก 70 คน และสามารถเปิดสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ได้ นอกจากนี้ในวันนี้ เจ้าหน้าที่แพทย์ ทันตแพทย์ และ สัตวแพทย์ทั้งสหรัฐอเมริกาและไทยได้เดินทางมาที่นี่เพื่อให้บริการด้านสุขภาพแก่ชาวบ้านจำนวน 1,000 คน และสัตว์ที่ชาวบ้านเลี้ยงไว้ใช้งานด้วย...

...นี่เป็นเพียงหนึ่งในโครงการให้ความช่วยเหลือทางการแพทย์แก่ประชาชน (MEDCAP) และโครงการก่อสร้าง (ENCAP) ที่ทหารสหรัฐอเมริกาและไทยดำเนินการร่วมกันทั่วทุกภาคของประเทศไทย เป็นเรื่องสำคัญที่เราต้องตอบแทนประชาชนชาวไทยที่อนุญาตให้ทหารของเราทำการฝึกใกล้บ้านเรือนของพวกเขา โครงการให้ความช่วยเหลือเหล่านี้เป็นประโยชน์ทั้งต่อประชาชนและชุมชน นับตั้งแต่คนไม่กี่คนไปจนถึงคนจำนวนหลายพัน ทหารของเราให้บริการทางสุขภาพและทันตกรรมแก่ชาวบ้านทั้งหมู่บ้าน และสร้างอาคารสาธารณะใหม่ๆ ให้ โรงเรียนต่างๆ เช่น โรงเรียนแห่งนี้ เป็นต้น ประชาชนชาวไทยกว่า 10,000 คนได้ประโยชน์จากโครงการเหล่านี้ ไมตรีจิตที่เกิดขึ้นในช่วงสองสามสัปดาห์ที่ผ่านมาจะคงอยู่ต่อไปอีกเป็นเวลานานแม้การฝึกคอบร้าโกลด์จะสิ้นสุดลงแล้วก็ตาม...¹

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2544). สุนทรพจน์ พิธีมอบอาคารโรงเรียนในโครงการให้ความช่วยเหลือประชาชน และพิธีปิดการฝึกซ้อมคอบร้าโกลด์โรงเรียนขุนไกรพิทยาคม เมื่อ 29 พฤษภาคม 2544. (ออนไลน์).

อย่างไรก็ตาม การฝึกคอบร้าโกลด์ เป็นการฝึกขนาดใหญ่ มีการปฏิบัติที่สำคัญ 4 ประการด้วยกัน คือ การปฏิบัติการทางเรือ การปฏิบัติการโจมตีสะเทินน้ำสะเทินบกของกำลังนาวิกโยธิน การปฏิบัติการของกำลังทางบก และการปฏิบัติการของกำลังทางบกและทางอากาศ

การปฏิบัติการเหล่านี้ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่เพื่อให้การฝึกสมจริง ดังนั้น การฝึกจึงกระทบกับประชาชนโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เช่น การฝึกกำลังทางเรือ จะต้องห้ามไม่ให้ชาวประมงเข้าไปในพื้นที่การฝึก ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง การฝึกยกพลขึ้นบกซึ่งหาที่ฝึกได้ลำบากมาก เพราะชายหาดที่เคยฝึกกลายเป็นที่ตั้งรีสอร์ทไปแทบทั้งสิ้น การเคลื่อนย้ายกำลังบนฝั่งของนาวิกโยธินและกำลังทางบกมีขีดจำกัดด้วยเรือกสวนไร่นาของราษฎร การใช้อาวุธจริงก็ทำความเสียหายให้กับพืชผล จนทั้งกองทัพไทยและกองทัพสหรัฐอเมริกาต้องตั้งงบประมาณสำหรับการชดเชยค่าเสียหาย ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในการฝึกอย่างมาก

2.4 ปัญหาและอุปสรรค

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านความมั่นคง ตั้งแต่หลังสิ้นสุดสงครามเวียดนามเป็นต้นมานั้น สหรัฐอเมริกายังคงให้ความช่วยเหลือในการพัฒนากองทัพไทยทั้งในด้านงบประมาณ ยุทโธปกรณ์ และการฝึกศึกษาของกำลังพล ทำให้กองทัพไทยมีความเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม การดำเนินความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศดังกล่าว ก็ไม่ได้ราบรื่นเสมอไป เนื่องจากปัญหาและอุปสรรคดังต่อไปนี้

2.4.1. นโยบายภายในของสหรัฐอเมริกา

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาทางด้านความมั่นคง ทำให้เกิดปัญหาทั้งประเทศผู้ให้ คือ สหรัฐอเมริกา และประเทศผู้รับ คือ ไทย สำหรับปัญหาของสหรัฐอเมริกาคือ ปัญหาการเมืองภายใน เนื่องจากรัฐสภาอเมริกันเป็นผู้อนุมัติงบประมาณในการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย แต่ภายในรัฐสภาก็ประสบปัญหาความขัดแย้งในแนวความคิดระหว่างสมาชิกฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายคัดค้านใน ความช่วยเหลือทางด้านการทหารดังกล่าว สำหรับฝ่ายสนับสนุนการให้ความช่วยเหลือต่อไทย เห็นว่าสหรัฐอเมริกาต้องรักษาความสัมพันธ์กับประเทศไทยและประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และหากสหรัฐอเมริกาไม่ให้ความช่วยเหลือต่อไทย อาจเกิดผลกระทบต่อดุลอำนาจของโลก สำหรับฝ่ายที่คัดค้านการให้ความช่วยเหลือต่อไทยเห็นว่าสหรัฐอเมริกายุบายต่อสู้กับการคุกคามคอมมิวนิสต์หรือการก่อการร้ายในส่วนต่าง ๆ ทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทย ซึ่งสหรัฐอเมริกาต้องใช้งบประมาณจำนวนมหาศาลต่อปฏิบัติการดังกล่าว แต่สหรัฐอเมริกากลับได้ผลประโยชน์เพียงเล็กน้อย

2.4.2. สถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาแก่ไทย ยังก่อให้เกิดสถานการณ์ความตึงเครียดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และก่อให้เกิดการแพร่กระจายของอาวุธที่ไม่ใช่อาวุธนิวเคลียร์ ซึ่งเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพของอาวุธ และส่งผลกระทบต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการแข่งขันกันสะสม

อาวุธ และเสาะแสวงหาอาวุธที่ทันสมัย เพื่อรักษาความมั่นคงของประเทศของตน เช่น ซีปนาวุธ รถถัง ลูกกระเบิด เครื่องบิน เรดาร์ และอุปกรณ์สื่อสารทางทหาร

2.4.3. ปัญหาด้านงบประมาณของรัฐบาลไทย

สหรัฐอเมริกาเปลี่ยนรูปแบบการให้ความช่วยเหลือทางด้านการทหาร จากการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า เป็นในรูปของการขายสินค้าเชื่อทางทหาร ทำให้ประเทศไทยต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดซื้ออาวุธยุทโธปกรณ์ต่างๆ ที่ต้องการ เพราะอาวุธที่สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นลักษณะให้เปล่า และเป็นอาวุธที่ล้าสมัย ซึ่งไม่ได้ใช้งานในกองทัพสหรัฐอเมริกาแล้ว ส่วนอาวุธที่ทันสมัย สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในรูปของการขายหรือการให้สินค้าแทน ซึ่งมีราคาสูง การให้ความช่วยเหลือในรูปของการขายหรือให้สินค้า จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ต้องชะลอการพัฒนาในด้านอื่นๆ เนื่องจากอาวุธที่กองทัพไทยต้องการนั้น จำเป็นต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการจัดซื้อและบำรุงรักษา แทนที่ไทยจะนำงบประมาณดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือทางสังคม เพราะงบประมาณด้านการทหารต้องจ่ายเงินจำนวนมาก ในการจัดซื้อและบำรุงรักษาอาวุธต่างๆ ที่มีราคาสูง

การให้ความช่วยเหลือในลักษณะการให้สินค้าเชื่อทางทหาร ก่อให้เกิดการพึ่งพาระหว่างกองทัพไทยกับกองทัพสหรัฐอเมริกา¹ เพราะแม้ว่าบรรยากาศทางการเมืองของโลกและในภูมิภาคเอเชียเปลี่ยนแปลงไป และบทบาทของสหรัฐอเมริกาลดลงแล้วก็ตาม แต่ประเทศไทยยังคงต้องอาศัยความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เพื่อรักษาความมั่นคงของชาติต่อไป

อย่างไรก็ตาม ความมั่นคงของประเทศไทยนั้น ไม่ได้อยู่ที่ปัจจัยทางทหารเพียงอย่างเดียว การจะรักษาความปลอดภัยของชาติให้มั่นคงต้องอาศัยพลังทางเศรษฐกิจด้วย รวมถึงการกระจายผลการพัฒนาเศรษฐกิจให้มีลักษณะเป็นธรรมต่อระบบสังคมส่วนรวม หากพิจารณาในระยะใดระยะหนึ่งแล้ว ชีตความสามารถในการป้องกันประเทศจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของระบบเศรษฐกิจ แต่ในระยะยาวการเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกันประเทศอาจมีผลกระทบต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เพราะการเพิ่มงบประมาณทางทหารย่อมก่อให้เกิดมูลค่าแห่งการเสียโอกาสต่อระบบเศรษฐกิจ ดังนั้นไทยจึงต้องจัดความเหมาะสมในการใช้งบประมาณด้านความมั่นคงต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ประเทศไทยมีความมั่นคงทั้งทางด้านการทหารและด้านเศรษฐกิจ

¹สุรชาติ บำรุงสุข. (2529). เล่มเดิม. หน้า 95.

กล่าวได้ว่าความสัมพันธ์ทางด้านความมั่นคงระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกานั้น มีความกระชับกลมเกลียวเพิ่มมากขึ้น นับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา เพราะประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาต่างมีผลประโยชน์ด้านความมั่นคงที่สอดคล้องกัน สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือด้านความมั่นคงแก่ประเทศไทย เพราะส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงของสหรัฐอเมริกาเอง คือ เป็นการสร้างแนวป้องกันการคุกคามจากคอมมิวนิสต์ ความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกา ทำให้กองทัพไทยมีมาตรฐานด้านอาวุธและยุทธวิธีทางทหารระดับเดียวกับสหรัฐอเมริกา รวมถึงสามารถใช้อาวุธและติดต่อสื่อสารกับกองกำลังของสหรัฐอเมริกาได้ในยามสงคราม อย่างไรก็ตาม ความช่วยเหลือทางทหารจากสหรัฐอเมริกาไม่ใช่ว่าจะให้เปล่า แต่กลับตอบแทนระบบเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาโดยตรง เนื่องจากทำให้เกิดการขยายตัวของอุตสาหกรรมอาวุธของสหรัฐอเมริกา ขณะเดียวกันที่ทำให้ประเทศไทยต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในแต่ละปี

บทที่ 3

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านเศรษฐกิจ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 - 2544

ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา การค้าของทั้งสองประเทศขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ในระยะแรกสหรัฐอเมริกาเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ากับประเทศไทย แต่หลัง พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา ประเทศไทยกลับเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกา เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง การค้าของทั้งสองประเทศจึงเริ่มมีปัญหา ประกอบกับบรรยากาศการค้าโลกมีการกีดกันทางการค้าเพิ่มสูงขึ้น ทำให้สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาทางการค้าระหว่างประเทศอย่างมาก จึงใช้มาตรการทางด้านเศรษฐกิจต่างๆ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ด้านเศรษฐกิจของตน มาตรการเหล่านั้นได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของโลก โดยเฉพาะประเทศไทยทั้งทางตรงและทางอ้อม อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทั้งสองประเทศจะประสบภาวะตึงเครียดทางการค้าระหว่างประเทศ แต่สหรัฐอเมริกายังคงให้ความร่วมมือในการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศไทยควบคู่ไปด้วย

3.1 ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

3.1.1 ภาพรวมการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาเป็นคู่ค้าและตลาดส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา มุ่งเน้นในเรื่องการค้าระหว่างประเทศเป็นสำคัญ แต่ความสัมพันธ์ดังกล่าวกลับเป็นปัญหาระหว่างกันมากกว่า โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นเรื่องผลประโยชน์ทางการค้า ทำให้การดำเนินความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศมีลักษณะตึงเครียด

3.1.1.1 การส่งออกสินค้าจากไทยไปสหรัฐอเมริกา

การส่งสินค้าออกไปสหรัฐอเมริกานั้น สินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าที่ทำรายได้และมีอัตราการขยายตัวสูงกว่าสินค้าในกลุ่มอื่นๆ สินค้าส่วนใหญ่ที่ประเทศไทยส่งออกไปสหรัฐอเมริกา ได้แก่ แผงวงจรไฟฟ้าและส่วนประกอบอาหารทะเลกระป๋อง อัญมณี ไข่มุก เครื่องประดับ และเสื้อผ้าสำเร็จรูป

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้สหรัฐอเมริกาเป็นตลาดส่งออกอันดับแรกของประเทศไทย* นอกเหนือจากปัจจัยกำลังซื้อในสหรัฐอเมริกาที่มีมากและหลากหลายนั้น คือ สหรัฐอเมริกาได้ให้สิทธิพิเศษศุลกากร (Generalized System of Preferences หรือ GSP) แก่ประเทศไทย ทำให้ไทยได้เปรียบในการ

*ดูรายละเอียดในรายละเอียดในภาคผนวก ก ตารางตลาดส่งออกที่สำคัญของประเทศไทย

แข่งขันกับผู้ผลิตและส่งออกสินค้าชนิดเดียวกันจากประเทศอื่น สหรัฐอเมริกาให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2519 จำนวนรวมกว่า 4,400 รายการ แต่ไทยสามารถส่งสินค้าออกภายใต้สิทธิพิเศษเพียง 1,200 รายการ¹ อาทิเช่น ชุดสายไฟจระเบิด คอมพิวเตอร์ เตาอบไมโครเวฟ เครื่องคำนวณ อิเล็กทรอนิกส์ เครื่องรับส่งโทรสารและดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น แต่การให้สิทธิพิเศษของสหรัฐอเมริกามีข้อจำกัด คือ สหรัฐอเมริกาสามารถตัดสินค้านั้นออกจากรายการสินค้าที่ควรจะได้รับสิทธิพิเศษในปีต่อไปได้ ถ้ามูลค่าสินค้าชนิดหนึ่งชนิดใดที่ส่งไปยังสหรัฐอเมริกามีมูลค่าเกินกว่ามูลค่าสินค้านำเข้าที่สหรัฐอเมริกากำหนดไว้ใน 1 ปี หรือมูลค่าสินค้าชนิดใดส่งไปยังสหรัฐอเมริกาในระหว่างปีปฏิทินมีมูลค่านำเข้าเท่ากันหรือมากกว่าร้อยละ 50 ของมูลค่านำเข้าสหรัฐอเมริกาทั้งปี²

มูลค่าสินค้าส่งออกของไทยไปสหรัฐอเมริกามีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยสินค้าส่งออกที่สำคัญของประเทศไทยที่ส่งออกไปยังสหรัฐอเมริกา ได้แก่ ผลิตภัณฑ์สิ่งทอ แฉงวงจรไฟฟ้าและส่วนประกอบ อาหารทะเลกระป๋อง อัญมณี เพชรพลอยและเครื่องประดับ และชิ้นส่วนคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ขณะที่การส่งออกสินค้าเกษตรและสินค้าประมงมีสัดส่วนลดลง สินค้าเกษตรและสินค้าประมงที่สำคัญ คือ ยางพารา ข้าว และกุ้งสดแช่เย็นหรือแช่แข็ง ซึ่งสินค้าเหล่านี้ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ได้รับสิทธิพิเศษจากสหรัฐอเมริกาเกือบทั้งสิ้น นอกจากนั้นเป็นสินค้าแร่

ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้ระงับสิทธิพิเศษในสินค้าส่งออกของไทยที่มีมูลค่าการส่งออกไปสหรัฐอเมริกาเกินกว่าที่สหรัฐอเมริกาคำหนด การระงับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรของสหรัฐอเมริกา ประกอบกับการใช้มาตรการกีดกันทางการค้าแบบการตั้งกำแพงภาษีศุลกากรของสหรัฐอเมริกา เพื่อช่วยลดปัญหาการขาดดุลการค้าและดุลการชำระเงินในประเทศของตน เช่น การเก็บภาษีตอบโต้การทุ่มตลาด** และการเก็บภาษีตอบโต้การอุดหนุน*** อนึ่งเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกาในขณะนั้นอยู่ในสภาวะชะงักงันทำให้การส่งออกสินค้าของไทยไปยังสหรัฐอเมริกาชะลอตัว เนื่องจากการแข่งขันและการกีดกันทางการค้าเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ส่งออกสินค้าที่เคยได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรไม่สามารถแข่งขันกับผู้ส่งออกรายอื่น รวมถึงต้องสูญเสียตลาดบางส่วนให้กับผู้ส่งออกสินค้าชนิดเดียวกันที่ยังได้สิทธิพิเศษดังกล่าว

¹ญาณิน เครือเนตร. (2538). ปัญหาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา. หน้า 50.

²การค้าระหว่างประเทศของไทย : โครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป. (2537, กันยายน). เศรษฐกิจปริทัศน์. 16 : 2.

**การทุ่มตลาด คือ การที่ต่างประเทศหรือบริษัทดำเนินการประกอบธุรกิจ ทำให้สินค้าที่ส่งไปขายยังอีกประเทศหนึ่ง มีราคาต่ำกว่าความเป็นธรรมหรือขายในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิต หรือขายในราคาที่ต่ำกว่าราคาในประเทศผู้ส่งออกหรือในประเทศที่สาม การทุ่มตลาดนั้น โดยมากจะเน้นการกระทำในบริษัท

***การอุดหนุน คือ การที่รัฐบาลมีมาตรการช่วยเหลือผู้ผลิตทางด้านต้นทุนการผลิต เช่น การลดภาษีนำเข้า การลดหรือยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลในระยะเวลาที่กำหนด การลดค่ากระแสไฟฟ้า หรือ การให้เงินกู้โดยมีอัตราดอกเบี้ยต่ำ

3.1.2 ปัญหาที่ทำให้เกิดอุปสรรคทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา มีผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกันทางด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ แต่การค้าของทั้งสองประเทศ ต้องเผชิญกับปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์อันดีของทั้งสองประเทศ โดยมีปัจจัยดังต่อไปนี้

1. ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศสหรัฐอเมริกา

หลังจากที่สหรัฐอเมริกาต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจถดถอย ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา และรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ขึ้นค่าเงินดอลลาร์ให้สูงขึ้น เพื่อลดปัญหาเงินเฟ้อใน พ.ศ. 2523 – 2528 ค่าเงินดอลลาร์สูงขึ้นถึงร้อยละ 40 เมื่อเปรียบเทียบกับเงินตราสกุลอื่นๆ ส่งผลให้อัตราดอกเบี้ยในสหรัฐอเมริกาสูงขึ้นจากร้อยละ 7.93 ใน พ.ศ. 2521 เป็นร้อยละ 16.38 ใน พ.ศ. 2524 ด้วย¹ ขณะเดียวกัน รัฐบาลมีการขาดดุลงบประมาณเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนต้องกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้ นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกายังประสบปัญหาการขาดดุลการค้า ใน พ.ศ. 2527 สหรัฐอเมริกาขาดดุลการค้ากับประเทศต่างๆ สูงถึง 130 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ² และขาดดุลการค้าเรื่อยมา สถานะของสหรัฐอเมริกาเปลี่ยนจากการเป็นประเทศเจ้าหนี้กลายเป็นลูกหนี้รายใหญ่ที่สุดของโลกนับตั้งแต่ พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา³ ทั้งภาครัฐบาลและเอกชนมีหนี้เพิ่มสูงขึ้น และยังมีการเพิ่มงบประมาณรายจ่ายของประเทศด้านการทหาร ประกอบกับมีการนำเข้าสูงแต่สถานะการออมในประเทศต่ำ ส่งผลให้สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการค้าในระดับโลก รวมถึงการค้ากับประเทศไทยด้วย

2. บรรยากาศการค้าโลก

โครงสร้างทางการค้าของโลก โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว มีประเทศใหม่ๆ ประสบความสำเร็จในการส่งออกหลายประเทศ โดยเฉพาะประเทศในแถบมหาสมุทรแปซิฟิก เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน ฮองกง สิงคโปร์ มาเลเซีย และประเทศไทย ประเทศเหล่านี้ได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้อุตสาหกรรมบางประเภทในสหรัฐอเมริกา เช่น สิ่งทอ รองเท้า เครื่องใช้ไฟฟ้า ประสบกับปัญหาการแข่งขันทั้งในตลาดภายในประเทศและตลาดต่างประเทศ ชาวอเมริกันจึงเรียกร้องความคุ้มครองจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา สาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่อุตสาหกรรมบางประเภทในสหรัฐอเมริกาไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าจากต่างประเทศได้ เพราะความได้เปรียบในการแข่งขันลดลง

¹ปรากฏ อภาศิลป์. (2536, มกราคม – กุมภาพันธ์). กฎหมายการค้าอเมริกัน ผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศไทย. *เพิ่มผลิต*. 32(1) : 33.

²ปัญหาเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่มีผลกระทบทั่วโลก. (2527, กรกฎาคม – 3 สิงหาคม). *เคสลับ*. 1(48) : 24.

³รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2535). *สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550 : ยุทธศาสตร์การพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์* ใน เอกสารทางวิชาการประกอบการสัมมนา เรื่อง ทิศทางเศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2536. หน้า 48.

ถ้าพิจารณาจากประสิทธิภาพในการผลิตของภาคอุตสาหกรรมในสหรัฐอเมริกา เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ พบว่าอัตราการเพิ่มขึ้นของประสิทธิภาพการผลิตโดยเฉลี่ยน้อยกว่าประเทศพัฒนาแล้วหลายประเทศ เช่น ใน พ.ศ. 2503 – 2529 ประสิทธิภาพในการผลิตของสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นในอัตราร้อยละ 3.2 ต่อปี เมื่อเปรียบเทียบกับของญี่ปุ่น ร้อยละ 8 เยอรมันตะวันตก ฝรั่งเศส และอิตาลี ร้อยละ 5 ในช่วงเวลาเดียวกัน¹

นอกจากนั้น การเจริญเติบโตของเศรษฐกิจโลก รวมถึงการขยายตัวทางการค้าระหว่างประเทศที่สูงขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งในตลาดโลก คือ การกีดกันทางการค้า ซึ่งเป็นนโยบายของประเทศต่างๆ ที่มุ่งจำกัดการนำเข้าของสินค้าต่างประเทศ สหรัฐอเมริกาได้ดำเนินนโยบายการกีดกันเช่นกัน เพื่อปกป้องอุตสาหกรรมภายในประเทศ และเรียกร้องให้ประเทศอื่นๆ เปิดตลาดให้แก่สินค้าของสหรัฐอเมริกามากขึ้น สหรัฐอเมริกาเห็นว่าประเทศคู่ค้าหลายประเทศยังเอาเปรียบด้วยการปิดตลาด ปกป้อง และลอกเลียนแบบ ทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนินมาตรการต่างๆ เพื่อตอบโต้ประเทศคู่ค้าที่ดำเนินการค้าที่ไม่เป็นธรรมกับสหรัฐอเมริกามากขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้สินค้าของสหรัฐอเมริกาส่งออกแข่งขันในตลาดโลกได้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. ปัญหาดุลการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ปริมาณการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยสหรัฐอเมริกาได้เปรียบดุลการค้าไทยประมาณ 400 ล้านบาท และเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึง พ.ศ. 2523 ซึ่งเป็นปีที่ไทยเสียเปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกามากที่สุด คือ 15,305.5 ล้านบาท หลังจากนั้นเป็นต้นมาการเสียเปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาเริ่มลดลง ใน พ.ศ. 2528 ประเทศไทยได้ลดค่าเงินบาทถึง 23 บาทต่อ 1 ดอลลาร์สหรัฐ² ทำให้ประเทศไทยเริ่มได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาประมาณ 9,582.1 ล้านบาท และเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้ามาโดยตลอด ใน พ.ศ. 2544 ประเทศไทยได้เปรียบดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกา จำนวนถึง 265,763.9 ล้านบาท ดังตารางต่อไปนี้

¹แหล่งเดิม. หน้า 34.

²แหล่งเดิม.

ตาราง 3 สรุปการส่งออกและนำเข้าทางการค้า และดุลการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

ปี	การส่งออกสินค้าไทยไปสหรัฐอเมริกา (ล้านบาท)	การนำเข้าสินค้าสหรัฐอเมริกามายังไทย (ล้านบาท)	ดุลการค้า (ล้านบาท)
2503	1,202.4	1,603.9	-401.5
2508	833.7	3,014.8	-2,181.1
2513	1,985.5	4,010.8	-2,025.3
2518	4,969.2	9,566.5	-4,597.3
2520	6,938.5	11,570.1	-4,631.6
2521	9,153.5	14,830.9	-5,677.5
2522	12,105.6	22,753.6	-10,648.0
2523	16,833.7	32,139.2	-15,305.5
2524	19,796.6	29,290.5	-9,493.9
2525	20,257.2	26,220.5	-5,963.3
2526	23,121.2	33,111.5	-9,990.3
2527	30,102.2	32,679.1	-2,576.9
2528	38,016.3	28,434.2	9,582.1
2529	41,410.1	34,518.0	6,892.1
2530	55,728.0	41,612.2	14,115.8
2531	161,730.10	69,557.30	92,172.8
2532	111,937.90	74,672.50	37,265.5
2533	133,688.90	92,074.00	41,614.9
2534	154,304.10	101,782.90	52,521.2
2535	185,005.60	121,218.00	63,837.6
2536	202,227.60	136,047.00	66,180.6
2537	239,099.70	162,063.20	77,036.5
2538	250,684.80	211,947.90	38,736.9
2539	253,799.80	228,974.50	24,825.3
2540	354,539.20	267,301.90	87,237.3
2541	500,722.50	249,745.20	250,977.3
2542	479,356.00	243,463.50	235,892.5
2543	591,675.70	293,580.30	298,095.4
2544	584,497.00	318,733.10	265,763.9

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

จากตารางข้างต้น จะเห็นได้ว่า การค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ในช่วงก่อน พ.ศ. 2528 ประเทศไทยเป็นฝ่ายขาดดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกามาตลอด โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2523 ประเทศไทยขาดดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกามากเป็นมูลค่า 15,305.5 ล้านบาท หลังจากนั้นการขาดดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาเริ่มลดลงเป็นลำดับจากมูลค่า 9,493.9 มาเป็น 5,963.4 มาเป็น 9,990.3 และ 2,576.9 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2524 2525 2526 และ 2527 ตามลำดับ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2528 ไทยเริ่มเป็นฝ่ายได้เปรียบดุลการค้าเป็นมูลค่า 9,582.1 ล้านบาท และได้เปรียบดุลมาโดยตลอด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการดำเนินความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาโดยตรง

เนื่องจากสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาทางเศรษฐกิจที่รุนแรง รวมถึงปัญหาการขาดดุลการค้ากับนานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทยที่เพิ่มสูงขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมานั้น รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ใช้มาตรการกีดกันสินค้าเข้าเพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมภายในประเทศ และเรียกร้องประเทศไทยเปิดตลาดสินค้าให้สหรัฐอเมริกามากขึ้น สหรัฐอเมริกาเห็นว่าไทยเอาเปรียบสหรัฐอเมริกา อาทิเช่น การปลอมแปลง การลอกเลียนแบบ การสร้างมาตรการกีดกันสินค้าของสหรัฐอเมริกา การทุ่มตลาดและให้เงินอุดหนุน สหรัฐอเมริกาจึงดำเนินมาตรการตอบโต้ทางการค้าและดำเนินนโยบายการค้าที่เข้มงวดกับไทยมากขึ้น

3.1.3 มาตรการที่สหรัฐอเมริกาใช้ในการตอบโต้ทางการค้ากับประเทศไทย

จากการที่สหรัฐอเมริกาประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และมีสถานะการขาดดุลการค้าที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้รัฐบาลสหรัฐอเมริกานำกฎหมายและมาตรการต่างๆ ที่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ทางด้านการค้าอย่างเข้มงวดมาใช้ เพื่อรักษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตน นโยบายบางประการได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทย การวิเคราะห์ปัญหาทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในบทนี้ จะพิจารณาเฉพาะมาตรการทางการค้าที่สำคัญของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของไทยในด้านเศรษฐกิจดังนี้

1. ร่างกฎหมายสิ่งทอ

เนื่องจากการเพิ่มขึ้นของการส่งออกสินค้าไทยไปยังสหรัฐอเมริกา ในช่วงที่สหรัฐอเมริกา กำลังประสบปัญหาการขาดดุลงบประมาณอย่างมาก ทำให้ประชาชนอเมริกันไม่พอใจตลาดต่างประเทศที่ปิดตลาดสำหรับสินค้าอเมริกัน และกีดกันทางการค้าเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ผลิตสิ่งทอและเสื้อผ้าสำเร็จรูป ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็มีแนวคิดที่จะผลักดันร่างกฎหมายจำกัดสิ่งทอ หรือ กฎหมายเจนกินส์ (Jenkins Bill) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการส่งออกผลิตภัณฑ์สิ่งทอของไทยโดยตรง ทำให้ปริมาณและมูลค่าสิ่งทอที่ไปจำหน่ายยังสหรัฐอเมริกา ต้องลดลงประมาณร้อยละ 50 หรือประมาณ 3,000 ล้านบาท¹ อย่างไรก็ตาม ประธานาธิบดีเรแกน (Ronald Reagan) ได้ใช้สิทธิยับยั้งร่างกฎหมายดังกล่าว ทำให้ไทยและสหรัฐอเมริกา คลายความตึงเครียดทางเศรษฐกิจไปได้ในระดับหนึ่ง

¹อุตสาหกรรมสิ่งทอของไทยจะไปไหนได้? (2528, 10 พฤศจิกายน). สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 32(21). : 26.

2. รัฐบัญญัติความมั่นคงทางด้านอาหาร หรือ ฟาร์มแอคต์ (Farm Act)

ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา บรรยากาศการค้าโลกประสบกับความผันผวน การแข่งขันทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศทวีความรุนแรงมากขึ้น โดยเฉพาะการแข่งขันในตลาดสินค้าเกษตร ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรส่วนใหญ่ขยายตัวเพิ่มเกินความต้องการ เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์การเกษตรและการพัฒนาการเกษตรของรัฐบาลแต่ละประเทศ ทำให้ประเทศที่นำเข้าสินค้าเกษตรกรรมมีการพัฒนาประเทศจนสามารถผลิตอาหารเพียงพอต่อความต้องการภายในประเทศ และมีเหลือส่งออกด้วย¹ ตลาดการส่งออกสินค้าเกษตรบางประเภทของสหรัฐอเมริกาหดตัว ส่งผลต่อเกษตรกรของสหรัฐอเมริกาโดยตรง² ได้แก่ ปัญหาผลผลิตที่มีมากเกินไปเกินความต้องการ ทำให้ส่วนแบ่งตลาดสหรัฐอเมริกากระทบกระเทือน เพราะภาวะการแข่งขันที่รุนแรงของผู้ส่งออกสินค้าเกษตรกรรม และกำลังซื้อของประเทศกำลังพัฒนาที่นำเข้าสินค้าเกษตรกรรมมีน้อยลง ภาคเกษตรกรรมของสหรัฐอเมริกาเกิดภาวะถดถอย เนื่องจากรายได้ของเกษตรกรน้อยลง และส่งผลต่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของชาติ

รัฐบาลสหรัฐอเมริกามีนโยบายขยายการส่งออกสินค้าเกษตรของตน และหามาตรการกำหนดกฎเกณฑ์ทางการค้าอย่างเข้มงวด โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อลดแรงกดดันจากกลุ่มเกษตรกรภายในประเทศ ดังนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงร่างกฎหมายที่มีลักษณะกีดกันทางการค้า คือ รัฐบัญญัติความมั่นคงทางด้านอาหาร ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อประเทศไทย เนื่องจากสินค้าเกษตรเป็นสินค้าส่งออกหลักของประเทศไทย

กฎหมายฟาร์มแอคต์ มีผลบังคับใช้ระหว่าง พ.ศ. 2528 – 2533 เป็นกฎหมายต่อเนื่องจากกฎหมายว่าด้วยอาหารและการเกษตร พ.ศ. 2524 (Food and Agricultural Act of 1981) วัตถุประสงค์ของการออกกฎหมายฟาร์มแอคต์เพื่อลดภาระของรัฐบาลที่ต้องเก็บสต็อกข้าวเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยการลดราคาประกันการผลิตลงให้ใกล้เคียงกับราคาตลาดและลดพื้นที่เพาะปลูก ในขณะเดียวกันได้ส่งเสริมการส่งออกโดยออกมาตรการเสริมต่างๆ เพื่อให้การส่งออกข้าวของสหรัฐอเมริกาสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ ซึ่งเป็นการลดสต็อกของรัฐบาล และเพื่อแย่งตลาดข้าวของสหรัฐอเมริกาที่เสียไปคืนมา

รัฐบัญญัติฟาร์มแอคต์ส่งผลกระทบต่อการค้าของประเทศไทยโดยตรง เนื่องจากสหรัฐอเมริกาสามารถระบายข้าวในสต็อกประมาณ 1.13 ล้านตัน ใน พ.ศ. 2529³ ข้าวจำนวนนี้นำไปขายใน

¹ มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). สหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ค.ศ. 1976 ถึงปัจจุบัน. หน้า 113.

² วาริณี แยมบุญเรือง. (2528, 1 – 15 สิงหาคม). สหรัฐฯ กับการค้าสินค้าเกษตรกรรม ใครใหญ่ใครอยู่. สรุปข่าวธุรกิจ ธนาคารกสิกรไทย. : 41 – 45.

³ ปราการ อาภาศิลป์. (2536, มกราคม – กุมภาพันธ์). เล่มเดิม. : 39.

ตลาดโลก โดยได้รับการอุดหนุนจากองค์กรของรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เท่ากับส่วนต่างระหว่างราคารับจำนำ กับราคาข้าวในตลาดโลก เพิ่มความสามารถในการแข่งขันของสหรัฐอเมริกาในตลาดโลกสูงขึ้น ทำให้ประเทศไทยเสียตลาดข้าวในยุโรปและตะวันออกกลางให้กับสหรัฐอเมริกา ภายหลัง พ.ศ. 2530 สต็อกข้าวของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาถูกระบายจนหมด และราคาข้าวในตลาดโลกเริ่มสูงขึ้น ดังนั้นการอุดหนุนการส่งออกข้าว ผ่านกฎหมายฟาร์มแอคต์จึงลดลง¹

3. กฎหมายการค้าของสหรัฐอเมริกา ฉบับ พ.ศ. 2531 และมาตรา 301

เนื่องจากสหรัฐอเมริกาประสบภาวะการณ์ขาดดุลการค้าระหว่างประเทศเพิ่มสูงขึ้น และความขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศได้ขยายขอบเขตเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นและประชาคมยุโรป โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ สหรัฐอเมริกาเห็นว่าประเทศเหล่านั้นมีนโยบายทางการค้าที่ไม่เป็นธรรม รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็ออกกฎหมายการค้าฉบับ พ.ศ. 2531 (The Omnibus Trade and Competitive Act, 1988) ซึ่งมีผลบังคับใช้ เมื่อวันที่ 23 สิงหาคม 2531² เพื่อป้องกันการเอาเปรียบทางเศรษฐกิจจากประเทศต่างๆ และทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถตอบโต้การกีดกันทางการค้าได้อย่างสะดวกและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้มาตรา 301* กฎหมายดังกล่าวส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทยอย่างมาก เพราะสหรัฐอเมริกานำมาใช้ตอบโต้ประเทศไทยในกรณีทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property)**

ภายใต้มาตรา 301 สหรัฐอเมริกาได้ระบุประเทศที่พร้อมถูกตอบโต้ทางการค้า โดยจัดทำบัญชีทางการค้าระหว่างประเทศขึ้น 2 บัญชี คือ บัญชีรายชื่อประเทศที่ต้องจับตามอง (Watch List หรือ WL) และบัญชีรายชื่อประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษ (Priority Watch List หรือ PWL) วันที่ 25 พฤษภาคม 2532 สหรัฐอเมริกาประกาศรายชื่อประเทศที่ถูกจับตามองเป็นพิเศษ 8 ประเทศ ได้แก่ บราซิล จีน อินเดีย สาธารณรัฐเกาหลี เม็กซิโก ซาอุดีอาระเบีย ไต้หวันและประเทศไทย³ สหรัฐอเมริกาให้เหตุผลว่าประเทศไทยไม่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างมีประสิทธิภาพและเพียงพอ รวมทั้งเรียกร้องให้ประเทศไทยเจรจากับสหรัฐอเมริกาในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การปรับปรุงการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรสำหรับสิ่งประดิษฐ์ทุกประเภท โดยให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ของสินค้าสหรัฐอเมริกาอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงคอมพิวเตอร์

¹แหล่งเดิม.

²ญาณิน เครือเนตร. (2538). เล่มเดิม. หน้า 15.

³รายละเอียดในภาคผนวก ง ขั้นตอนและการดำเนินการภายใต้มาตรา 301

**ทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานอันเกิดจากความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ และมีคุณค่า สามารถนำมาใช้ในการผลิตเชิงพาณิชย์ที่ก่อให้เกิดรายได้อย่างมหาศาล ซึ่งจูงใจให้เกิดการลอกเลียนแบบได้ง่าย ดังนั้นจึงควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายในฐานะที่เป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ได้แก่ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า

³แหล่งเดิม. หน้า 62 – 63.

ซอฟต์แวร์ด้วย นอกจากนี้ประเทศไทยต้องปรับปรุงการให้ความคุ้มครองเครื่องหมายการค้าของสินค้าแก่ต่างชาติ และสนับสนุนการเจรจาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาในการประชุมแกตต์รอบอุรุกวัย*

เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2536 กลุ่มผลประโยชน์ในสหรัฐอเมริกา ประกอบด้วย สมาคมจัดจำหน่ายภาพยนตร์ สมาคมผู้จัดพิมพ์แห่งสหรัฐอเมริกา สมาคมผู้ผลิตอุปกรณ์ธุรกิจและคอมพิวเตอร์ สมาคมเทคโนโลยีข้อมูลแห่งสหรัฐอเมริกา สมาคมภาพยนตร์แห่งสหรัฐอเมริกา และ Business Software Alliance (BSA) ยื่นเรื่องร้องเรียนต่อรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ให้จัดการกับปัญหาละเมิดลิขสิทธิ์ใน 7 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยด้วย¹ ทำให้ไทยต้องส่งผู้แทนการค้าไปสหรัฐอเมริกาเพื่อเจรจาปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะประเด็นสิทธิบัตรยา ลิขสิทธิ์เทป และวิดีโอ

นับตั้งแต่ พ.ศ. 2536 สหรัฐอเมริกาประกาศให้ไทยเป็นประเทศที่พร้อมจะถูกลดภาษีทางการค้าทันที โดยไม่ต้องสอบสวนเพิ่มเติมหรือสอบสวนใหม่ ทำให้กระทรวงพาณิชย์ของไทยดำเนินการปราบปรามผู้ละเมิดลิขสิทธิ์วิดีโอเทป เทปและแผ่นเสียงอย่างจริงจัง โดยแก้ไขกฎหมาย 3 ฉบับ คือ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค เป็นผู้ดูแลและออกประกาศให้เทปเพลง วิดีโอ และซีดี เป็นสินค้าที่ต้องติดฉลากพระราชบัญญัติควบคุมกิจการเทปและวัสดุโทรทัศน์ พ.ศ. 2530 ซึ่งการอนุญาตการผ่านเซ็นเซอร์จะต้องแสดงหลักฐานว่าเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ของประเทศที่เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์โดยตรง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการรับเซ็นเซอร์จะประสานงานกับกรมทรัพย์สินทางปัญญาและพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ กรมตำรวจเป็นผู้ดำเนินการจับกุมผู้ต้องหาในคดีเซ็นเซอร์ และแจ้งต่อกรมทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้สามารถใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ดำเนินการด้านกฎหมายกับผู้ละเมิดได้เพิ่มเติมด้วย²

ในระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2538 รัฐบาลไทยดำเนินการแก้ไขปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาได้ในระดับที่สหรัฐอเมริกาพอใจ โดยตำรวจจับกุมผู้กระทำผิดทั้งสิ้น 5,756 ราย และยึดสินค้า

* ข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยอัตราภาษีศุลกากรและการค้า (General Agreement on Tariffs and Trade) หรือ แกตต์ (GATT) เป็นสนธิสัญญาพหุภาคีทางการค้าระหว่างประเทศ เริ่มก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2491 สมาชิกก่อตั้ง 23 ประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้การค้าของโลกดำเนินไปอย่างเสรีและบนพื้นฐานที่มั่นคง ซึ่งจะส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจและการพัฒนา และการกินดีอยู่ดีของประชากรทั่วโลก แกตต์ได้รับการยกฐานะจากเดิม ซึ่งเป็นเพียงข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ ให้เป็นองค์การการค้าโลก ซึ่งเป็นองค์การระดับเดียวกับธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หลังเสร็จสิ้นการเจรจาอุรุกวัย ใน พ.ศ. 2538

¹ การดำเนินการของไทยและสหรัฐฯ เกี่ยวกับปัญหาการค้า. (2536, เมษายน). สยามจดหมายเหตุ. 18(15). :

² ญาณิน เครือเนตร. (2538). เล่มเดิม. หน้า 68 - 69.

จำนวน 2.6 ล้านชิ้น ที่จะเมิดกฎหมายของไทยว่าด้วยลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร และการเซ็นเซอร์¹ ทำให้สหรัฐอเมริกาประกาศถอนไทยออกจากบัญชีรายชื่อประเทศที่ต้องจับตามองอย่างใกล้ชิดภายใต้มาตราพิเศษ 301 (Special 301 Priority Watch List) เป็นประเทศที่ต้องจับตามอง (Watch List)² ต่อมาในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2538 รัฐบาลไทยประกาศใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ สหรัฐอเมริกาจึงคืน GSP ให้ประเทศไทยสำหรับสินค้า 11 ประเภท จากทั้งหมด 16 ประเภท ซึ่งสหรัฐอเมริกาเพิกถอน GSP ไปเมื่อวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2532 โดยอ้างว่าประเทศไทยไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ³

อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกายังคงไม่ถอดถอนไทยออกจากบัญชีรายชื่อประเทศที่ถูกจับตามอง ภายใต้มาตราซูเปอร์ (Super 301) โดยสหรัฐอเมริกาแจ้งแก่กรมทรัพย์สินทางปัญญา ใน พ.ศ. 2540 ว่า

...แม้ไทยจะพยายามอย่างยิ่งในการส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่การบังคับใช้กฎหมายทรัพย์สินทางปัญญายังมีข้อบกพร่องอยู่มาก และการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่คนของสหรัฐอเมริกายังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ สหรัฐอเมริกาเห็นว่าไทยยังไม่ได้จัดเตรียมทรัพยากรที่จำเป็นในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาคopyrightในการใช้กฎหมายอย่างเพียงพอ และการที่ไทยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบเรื่อง การบังคับใช้กฎหมายหลายหน่วยงานจำเป็นต้องให้ความสำคัญในการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างผู้วางนโยบายเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่กรมทรัพย์สินทางปัญญา ณ จุดนำเข้าและส่งออก สหรัฐอเมริกาต้องการเห็นความคืบหน้าในการที่ประเทศไทยมีนโยบายในการใช้ทรัพยากรต่างๆ การบังคับใช้กฎหมาย รวมถึงการแก้ไขปัญหาของหน่วยงานในระดับปฏิบัติงานมากขึ้น...⁴

การที่สหรัฐอเมริกาไม่พอใจการปราบปรามสินค้าละเมิดลิขสิทธิ์ ทำให้รัฐบาลไทยต้องเร่งปราบปรามให้ถึงแหล่งผลิตมากขึ้น รวมทั้งรัฐบาลไทยต้องทำตามข้อเสนอของสหรัฐอเมริกาที่ให้ไทยกำหนด

¹พอใจ เงินดี. (2543). บทบาททางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ในสมัยประธานาธิบดีคลินตัน. หน้า 196.

²สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). *The Eagle and the Elephant: Thai-American Relations Since 1833: พื้นความหลังไทย - อเมริกัน ฉบับกาญจนาภิเษก*. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 156.

³ความคืบหน้าเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการค้าไทย - สหรัฐฯ. สยามจดหมายเหตุ. (2538, มกราคม - กุมภาพันธ์). หน้า 123

⁴สหรัฐฯ ไม่ปลดไทยจาก WL เหตุบังคับใช้ กม. ยังไร้ผล. (2540, 21 สิงหาคม). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 5.

แผนปฏิบัติการ ให้มีผลเป็นรูปธรรมอย่างเร่งด่วน และมีความชัดเจนในทางปฏิบัติ เพื่อแสดงให้เห็นให้สหรัฐอเมริกาเห็นว่า ไทยไม่ได้หย่อนสมรรถภาพในการปราบปรามตามที่สหรัฐอเมริการะบุ และผลักดันให้สหรัฐอเมริกาปลดไทยออกจากบัญชีรายชื่อประเทศที่ถูกจับตามอง

4. การตัดสินสิทธิพิเศษทางศุลกากร

จากการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและการพัฒนาครั้งที่ 2 (United Nations Conference on Trade and Development : UNCTAD II) เมื่อ พ.ศ. 2511 ทำให้เกิดสิทธิพิเศษทางศุลกากร หรือ GSP* ซึ่งเป็นระบบการลดหรือยกเว้นภาษีศุลกากรของประเทศพัฒนาแล้วให้แก่ประเทศกำลังพัฒนา แต่ในทางปฏิบัติประเทศผู้ให้ได้วางหลักเกณฑ์และเงื่อนไขเพื่อผลประโยชน์ในสิทธิพิเศษทางศุลกากรของตนไว้แล้ว อาทิเช่น ประเทศกำลังพัฒนาจะต้องทำกิจกรรมการค้าบางอย่างเสียก่อน จึงได้รับสิทธิพิเศษนี้ การสร้างเงื่อนไขนี้ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนสำหรับประเทศที่จะได้รับสิทธิพิเศษ และสร้างอำนาจการต่อรองทางการค้าแก่ประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษ เงื่อนไขดังกล่าวจึงกลายเป็นผลประโยชน์ต่อประเทศผู้ให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร

สำหรับสหรัฐอเมริกาได้กำหนดในรัฐบัญญัติการค้าและภาษีศุลกากรฉบับ พ.ศ. 2527 (trade and Tariff Act of 1984) ตามมาตรา 502 (b) และ (c)¹ ได้ระบุไว้ว่า ประเทศที่จะได้รับสิทธิพิเศษทางศุลกากรต้องให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐอเมริกาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ และเปิดตลาดให้กับสินค้าและการลงทุนที่มาจากสหรัฐอเมริกา รวมถึงลดมาตรการส่งเสริมการลงทุนที่บิดเบือนการค้า เช่น การสนับสนุนการลงทุนเพื่อการส่งออก และให้สิทธิความคุ้มครองแรงงานอันเป็นที่ยอมรับของนานาชาติ

¹สหรัฐอเมริกาเริ่มโครงการสิทธิพิเศษทางศุลกากร มาตั้งแต่ พ.ศ. 2519 ซึ่งระยะเวลาโครงการแบ่งได้ ดังนี้

โครงการที่ 1 : 1 มกราคม 2519 – 3 มกราคม 2528

โครงการที่ 2 : 4 มกราคม 2528 – 3 กรกฎาคม 2536

ต่ออายุครั้งที่ 1 : 4 กรกฎาคม 2536 – 30 กันยายน 2537

ต่ออายุครั้งที่ 2 : 1 ตุลาคม 2537 - 30 กรกฎาคม 2538

โครงการที่ 3 : 31 กรกฎาคม 2538 – 31 พฤษภาคม 2540

ต่ออายุครั้งที่ 1 : 1 มิถุนายน 2540 – 30 มิถุนายน 2541

ต่ออายุครั้งที่ 2 : 1 กรกฎาคม 2541 - 30 มิถุนายน 2542

ต่ออายุครั้งที่ 3 : 1 กรกฎาคม 2542 – 30 กันยายน 2544

ต่ออายุครั้งที่ 4 : 1 ตุลาคม 2544 – 31 ธันวาคม 2549

¹ปรากฏ อาภาศิริป. (2536, มกราคม – กุมภาพันธ์). เล่มเดิม. : 41

นอกจากนี้ รัฐบาลยุติการค้าและภาษีศุลกากรฉบับ พ.ศ. 2527 ยังให้อำนาจแก่ผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกา (U.S. Trade Representative หรือ USTR)* ในการพิจารณาการทบทวนการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากรแก่ประเทศกำลังพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นการลดหรือเพิ่มประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางศุลกากร หากประเทศผู้รับไม่ปฏิบัติเงื่อนไขนี้ จะเป็นการเพิ่มอำนาจต่อรองของผู้แทนการค้าในการเจรจาการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร

นอกจากการสร้างเงื่อนไขเกี่ยวกับความสามารถในการแข่งขันของสินค้าประเทศกำลังพัฒนาในตลาดสหรัฐอเมริกาแล้ว เมื่อเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2534 สหรัฐอเมริกาได้ระงับการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากรแก่สินค้าไทย 16 รายการ ตามอำนาจของกฎหมายการค้าฉบับ พ.ศ. 2531 ซึ่งเป็นการกดดันทางอ้อมต่อประเทศไทยในกรณีปัญหาการลอกเลียนสิทธิบัตรยาและลิขสิทธิ์เทปเพลง วิดีโอ แม้ว่าสหรัฐอเมริกาได้ประกาศให้สิทธิพิเศษทางศุลกากรแก่สินค้าไทยอีก 59 รายการ แต่ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีการส่งออกไปสหรัฐอเมริกาน้อยมากหรือแทบไม่มีเลย ในขณะที่สินค้า 16 รายการที่ถูกระงับสิทธิส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่มีแนวโน้มที่ดีในตลาดสหรัฐอเมริกา¹ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 ตัวอย่างรายการสินค้าที่ไทยถูกสหรัฐอเมริการะงับสิทธิพิเศษทางศุลกากร

ลำดับ	สินค้า	วันที่ถูกระงับสิทธิ
1	ของที่ประกอบด้วยอัญมณีที่มีค่าและกึ่งมีค่า มีมูลค่าไม่เกิน 40 ดอลลาร์สหรัฐฯ	1 กรกฎาคม 2531
2	ของที่ประกอบด้วยอัญมณีที่มีค่าและกึ่งมีค่า มีมูลค่าเกิน 40 ดอลลาร์สหรัฐฯ	1 กรกฎาคม 2531
3	กระเบื้องปูพื้นและผนัง	1 กรกฎาคม 2532
4	ปลาทูน่า และปลาสดที่ปรุงแต่งแล้วไม่บรรจุในภาชนะอัดลม	1 กรกฎาคม 2538
5	เครื่องถ่ายสำเนาเอกสารโดยใช้แสง	1 กรกฎาคม 2538
6	เครื่องรูปพรรณอื่นๆ ทำด้วยโลหะเงิน มีมูลค่าเกิน 18 ดอลลาร์สหรัฐฯ	1 กรกฎาคม 2540
7	เตาอบไมโครเวฟ	1 กรกฎาคม 2540

ที่มา : กองสิทธิประโยชน์ทางการค้า กรมการค้าต่างประเทศ

ผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกา มีอำนาจในการกำหนดว่า การกระทำของประเทศคู่ค้าใดบ้างที่ไม่เป็นธรรมและสามารถตัดสินใจเลือกมาตรการตอบโต้ทางการค้าแก่ประเทศคู่ค้านั้นด้วย โดยที่ประธานาธิบดี มีอำนาจเพียงการให้ทิศทางของนโยบายอย่างกว้างๆ

¹แหล่งเดิม.

ใน พ.ศ. 2533 ประเทศไทยส่งออกสินค้าภายใต้ระบบสิทธิพิเศษทางศุลกากรไปสหรัฐอเมริกา มูลค่ารวม 1,226.64 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพิ่มขึ้นจาก พ.ศ. 2532 ถึงร้อยละ 22.3¹ โดยประเทศไทยเป็นประเทศที่ได้รับผลประโยชน์จากสิทธิพิเศษทางศุลกากร มากเป็นลำดับ 3 ในตลาดสหรัฐอเมริกา รองมาจากเม็กซิโก และมาเลเซีย การระงับสิทธิพิเศษทางศุลกากรในสินค้า 16 รายการ เป็นสัญญาณที่สำคัญว่า หากประเทศไทยไม่ยอมปฏิบัติตามคำเรียกร้องของสหรัฐอเมริกา ในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา สหรัฐอเมริกาอาจตอบโต้อย่างรุนแรงมากขึ้น ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร ภายใต้คณะผู้แทนการค้าของสหรัฐอเมริกาจะทบทวนการให้สิทธิพิเศษเป็นรายประเทศและรายสินค้าประจำปี

อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยได้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยออกร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขใหม่ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2537 สหรัฐอเมริกาจึงพิจารณาปลดประเทศไทยออกจากบัญชีประเทศถูกจับตามองเป็นพิเศษ นอกจากนั้นสหรัฐอเมริกา ยังได้ทบทวนการคืนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรในรายการสินค้าส่งออกของไทย 16 รายการ สินค้าดังกล่าวมีมูลค่าประมาณ 20,000 ล้านบาท ซึ่งถูกระงับสิทธิตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา² นอกจากนี้ประเทศไทยขอให้สหรัฐอเมริกาพิจารณาคืนสิทธิพิเศษอีก 10 รายการที่ได้ถูกระงับสิทธิตั้งแต่ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา³ เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังเห็นว่าประเทศไทยไม่ให้ความคุ้มครองทางด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ ทั้งนี้หากสหรัฐอเมริกาคืนสิทธิพิเศษให้ประเทศไทยแล้วก็จะทำให้ไทยได้รับประโยชน์ด้านการส่งสินค้าของไทยไปขายในสหรัฐอเมริกามากขึ้น

5. การใช้มาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในการห้ามนำเข้าสินค้าบางรายการ

สหรัฐอเมริกาได้มีการใช้เหตุผลหรือข้ออ้างทางสิ่งแวดล้อม และสิทธิมนุษยชน เพื่อกฎหมายต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อการส่งออกของไทย เช่น

Public Law 101 – 162

กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 21 พฤศจิกายน 2532 ซึ่งในมาตรา 609 ของกฎหมายดังกล่าว ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการคุ้มครองเต่าทะเล สาระสำคัญ คือ กำหนดห้ามนำกุ้งทะเล และผลิตภัณฑ์จากกุ้งทะเลที่ถูกจับมาด้วยการใช้เทคโนโลยีทางการประมงที่เป็นอันตรายต่อการอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเล และเมื่อวันที่ 5 กุมภาพันธ์ 2533 กระทรวงพาณิชย์สหรัฐอเมริกาประกาศรายชื่อประเทศที่มีการจับสัตว์น้ำทะเลที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองเต่าทะเล รวม 120 ประเทศ รวมทั้งประเทศไทยด้วย⁴

¹แหล่งเดิม.

²ญาณิน เครือเนตร. (2538). เด่มเดิม. หน้า 84.

³ไทยพินัยทางการค้า สหรัฐฯ ปลด “พีตบลิวแอล” แกรมรับปากจะคืนจีเอสพี. (2537, 22 – 28 พฤศจิกายน).

ข่าวพาณิชย์. 45 : 12

⁴สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน. (2537). รายงานนโยบายและกฎหมายการค้าของสหรัฐฯ.

ดังนั้น กรมประมงและกระทรวงพาณิชย์ของประเทศไทย จึงร่วมมือกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยชี้แจงกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาว่า

...ประเทศไทยเป็นภาคีผู้ลงนามในอนุสัญญาอนุรักษ์พันธุ์สัตว์และพืชที่ใกล้สูญพันธุ์ ได้มีการดำเนินการคุ้มครองและอนุรักษ์พันธุ์เต่าทะเลของประเทศไทย เช่น ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่องห้ามไม่ให้ทำการประมงเต่าทะเลทุกชนิด รวมทั้งไข่ของสัตว์น้ำดังกล่าว ลงวันที่ 14 เมษายน 2490 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2496 และ ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2528 และประกาศกระทรวงพาณิชย์ เรื่องการสงวนสินค้าออกไปนอกราชอาณาจักร ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2523) โดยให้ซากเต่า 6 ชนิด เป็นสินค้าที่ต้องขออนุญาตส่งออกนอกราชอาณาจักร รวมถึงการจัดตั้งโครงการในพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ในการอนุรักษ์เต่าทะเลที่เกาะมัน ตำบลกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา โดยทำการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับชีวประวัติของเต่าทะเลชนิดต่างๆ ในอ่าวไทย เพื่อการอนุรักษ์เพิ่มพันธุ์เต่าทะเลในธรรมชาติ...

ดังนั้น เมื่อวันที่ 8 พฤษภาคม 2539 ประเทศไทยจึงถูกถอนออกจากบัญชีรายชื่อประเทศที่สหรัฐอเมริกาห้ามนำเข้ากุ้ง หลังจากแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยดำเนินโครงการอนุรักษ์เต่าทะเลอย่างต่อเนื่อง และการทำประมงกุ้งของไทยใช้เครื่องมือแยกเต่าทะเลอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ผู้ส่งออกไทยต้องแนบแบบฟอร์มการส่งออกกุ้งที่ออกโดยรัฐบาลของสหรัฐอเมริกา แต่กระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐอเมริกายังคงต้องทบทวนการรับรองในทุกๆ ปี เพื่อตรวจสอบโครงการคุ้มครองเต่าทะเลของประเทศไทยให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง²

สหรัฐอเมริกาคือตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย การห้ามนำเข้ากุ้งจึงส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจไทย อย่างไรก็ตาม สหรัฐอเมริกาไม่ได้ห้ามนำเข้ากุ้งเลี้ยง แต่มีแนวโน้มว่าไทยอาจได้รับผลกระทบเพราะองค์การพัฒนาเอกชนสหรัฐอเมริกา คือ Mangrove Action Project พยายามผลักดันรัฐบาลสหรัฐอเมริกาส่งออกกฎหมายอนุรักษ์ป่าชายเลน ซึ่งหากเป็นผลสำเร็จ การเลี้ยงกุ้งกุลาดำของไทยอาจส่งผลกระทบต่อในการทำลายป่าชายเลน อาจทำให้ไทยไม่สามารถส่งออกกุ้งไปยังสหรัฐอเมริกาได้

¹แหล่งเดิม. หน้า 19 - 20.

²พอใจ เงินดี. (2543). เล่มเดิม. หน้า 199.

³รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2539, 6 กันยายน). กุ้งไทยกับการคุ้มครองพันธุ์เต่าทะเล. ผู้จัดการ. หน้า 5.

การห้ามนำเข้าปลาแซลมอน

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ขอความร่วมมือจากรัฐบาลไทยในฐานะที่เป็นผู้ลงนามในอนุสัญญากฎหมายทะเล (United Nation Convention on the Law of the SEA: UNCLS) ให้ระงับการนำเข้าปลาแซลมอนจากไต้หวันทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยอ้างว่าการจับปลาแซลมอนของเรือประมงไต้หวัน ขัดต่ออนุสัญญาว่าด้วยการประมงในมหาสมุทรแปซิฟิกตอนเหนือ (International Pacific Fisheries Countries: INPEC)¹ หากประเทศไทยไม่ดำเนินการตามคำขอ สหรัฐอเมริกาอาจใช้มาตรการกีดกันการนำเข้าปลาทุ่นำกระป๋อง โดยกระทรวงพาณิชย์ได้มอบให้สมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูปควบคุมดูแลสมาชิกให้ร่วมมือในเรื่องนี้ อย่างไรก็ตามประเทศไทยไม่ได้รับซื้อสินค้าจากแหล่งที่จับปลาโดยผิดกฎหมายดังกล่าว

กฎหมาย Marine Mammal Protection Act Amendment of 1988

ภายใต้ Marine Mammal Protection Act ใน พ.ศ. 2531 สหรัฐอเมริกาห้ามนำเข้าปลาทุ่นำกระป๋องจากประเทศที่จับปลาด้วยอวนล้อม ซึ่งเป็นอันตรายต่อปลาโลมาในเขตร้อนบริเวณมหาสมุทรแปซิฟิกตะวันออก ได้แก่ เม็กซิโก เอกวาดอร์ และเวเนซุเอลา รวมถึงประเทศที่สามที่นำเข้าปลาทุ่นำ และผลิตภัณฑ์จากประเทศดังกล่าว ถ้าไม่ปฏิบัติตามจะไม่อนุญาตให้ส่งสินค้าปลาทุ่นำ เข้าไปจำหน่ายในสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยไม่มีการรับซื้อปลาทุ่นำจากประเทศที่ถูกระบุว่าจับปลาโดยไม่ถูกวิธี กระทรวงพาณิชย์ได้ออกประกาศว่าด้วย การนำเข้าสินค้าเข้าในราชอาณาจักร (ฉบับที่ 89) พ.ศ. 2535 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2535 ให้ปลาทุ่นำชนิดครีบน้ำเงิน และผลิตภัณฑ์เป็นสินค้าควบคุม² ต่อมาสหรัฐอเมริกาได้ยกเลิกการห้ามนำเข้าปลาทุ่นำชนิดครีบน้ำเงินและผลิตภัณฑ์จากประเทศไทย โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 11 มีนาคม 2535³

6. การกดดันให้เปิดเสรีด้านการเงินและบริการ ผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ

วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและการเงินในประเทศไทย ส่งผลให้ประเทศไทยต้องประกาศใช้ระบบอัตราแลกเปลี่ยนลอยตัวของไทยเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 นอกจากนี้ ประเทศไทยยังประสบปัญหาเงินเฟ้อและขาดดุลบัญชีเดินสะพัด ทำให้ไทยต้องขอรับความช่วยเหลือด้านการเงินและวิชาการจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund: IMF) เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2540 จำนวน 1.72 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐ⁴ เพื่อชดเชยเงินสำรองระหว่างประเทศ ทุนสำรองระหว่างประเทศในเดือน

¹สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน. (2537). เล่มเดิม. หน้า 21.

²แหล่งเดิม.

³แหล่งเดิม. หน้า 22.

⁴พอใจ เงินดี. (2543). เล่มเดิม. หน้า 202.

พฤษภาคม พ.ศ. 2540 เหลือเพียง 33.3 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ ลดลง 4 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ จากในเดือนเมษายน พ.ศ. 2540¹

เงื่อนไขที่ประเทศไทยตกลงกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งมีสหรัฐอเมริกาเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ คือ เปิดทางให้ต่างประเทศเข้ามาถือหุ้นในสถาบันการเงินมากขึ้น ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบอย่างมาก โดยเฉพาะกับสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นการเปิดทางให้สถาบันการเงินต่างประเทศ เข้ามาดำเนินธุรกิจในประเทศไทยได้เช่นเดียวกับคนในท้องถิ่น ก่อนหน้านั้นสหรัฐอเมริกาพยายามเรียกร้องให้ประเทศในกลุ่มอาเซียน รวมทั้งประเทศไทยเปิดเสรีการเงินให้มากขึ้น แต่ประเทศไทยใช้เวทีขององค์การการค้าโลก (World Trade Organization – WTO) ในการเจรจาต่อรอง โดยยอมให้เปิดเสรีอย่างเป็นขั้นตอน แต่ตามกรอบที่ไทยตกลงกับกองทุนการเงินระหว่างประเทศในการเปิดเสรีทางการเงินให้กับต่างชาติเป็นเวลา 10 ปีนั้น เท่ากับว่าสหรัฐอเมริกาไม่ต้องเจรจากับไทยในองค์การการค้าโลกอีก²

สหรัฐอเมริกาใช้ประโยชน์จากวิกฤตการณ์ทางการเงินของประเทศไทย เป็นข้ออ้างถึงความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องเปิดเสรีในภาคการเงินและบริการให้เร็วขึ้น นายลอว์เรนซ์ ซัมเมอร์ (Lawrence Summers) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสหรัฐอเมริกาแจ้งต่อสภาองเกรส เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2540 ว่า

...สหรัฐอเมริกาสันับสนุนข้อตกลงเปิดเสรีในภาคบริการและการเงินขององค์การการค้าโลก การที่เงินสกุลต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีค่าลดลง ทำให้สหรัฐอเมริกามีความต้องการที่จะทำให้ระบบการเงินของโลกแข็งแกร่งและเปิดเสรีมากขึ้น วิกฤตการณ์การเงินในประเทศไทยเกิดจากการผสมผสานนโยบายเศรษฐกิจที่ไม่เหมาะสม เช่น นโยบายการเงินที่เป็นอิสระ อัตราแลกเปลี่ยนแบบคงที่ และปัญหาการขาดดุลบัญชีเดินสะพัดจำนวนมาก ประกอบกับองค์กรที่มีหน้าที่กำกับดูแลหย่อนสมรรถภาพ สภาพดังกล่าวทำให้ธนาคารมีอิสระในการให้สินเชื่อ ยอดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้อาจมีถึงร้อยละ 20 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ...³

¹แหล่งเดิม.

²ไทยเสียไฟการเงินสหรัฐฯ หลัง IMF เข้า. (2541, 1 – 2 มกราคม). ผู้จัดการ. หน้า 4.

³สหรัฐฯ กวาดประโยชน์หลังไทยจำนนไอเอ็มเอฟ. (2540, 14 สิงหาคม). ผู้จัดการ. หน้า 11.

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ประเทศไทยเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตการณ์ทางการเงิน สหรัฐอเมริกาไม่ได้มีส่วนร่วมในการช่วยเหลือทางการเงินแก่ประเทศไทยโดยตรง นอกจากช่วยทางอ้อมผ่าน กองทุนการเงินระหว่างประเทศที่ตนเป็นสมาชิกอยู่ ขณะเดียวกันก็พยายามกดดันให้ประเทศไทยเปิดเสรีทางการเงิน หลังจากประเทศไทยตกลงรับความช่วยเหลือจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในปลายเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2540 นายทิม ไกเนอร์ (Tim Geitner) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลังสหรัฐอเมริกา และนายเจฟฟรีย์ ลัง (Jeffrey Lang) ผู้แทนสำนักงานการค้าสหรัฐอเมริกาได้เดินทางมาประเทศไทยเพื่อหารือกับ ดร.ทง พิทยะ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง เมื่อวันที่ 24 – 25 สิงหาคม พ.ศ. 2540 เรื่องการเปิดเสรีทางการเงินของประเทศไทย' นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำกรุงเทพฯ ได้เข้าพบ นายวุฒิชัย พงษ์ประสิทธิ์ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2540 โดยมีวัตถุประสงค์ให้กระทรวงการคลังยืนยันว่าจะดำเนินการอย่างจริงจังในการสร้างความก้าวหน้าของแผนการเปิดเสรีภาคบริการ² สหรัฐอเมริกาต้องการให้ไทยเปิดเสรีภาคบริการครอบคลุมทั้งตลาดเงิน ตลาดทุน และตลาดประกันภัย รวมทั้งขยายสัดส่วนการเข้าถึงหุ้นของชาวต่างชาติในกิจการธนาคารพาณิชย์ เพิ่มขึ้น เพราะสหรัฐอเมริกาไม่ต้องการเพียงเข้ามาจัดตั้งกิจการในฐานะสำนักงานตัวแทนในประเทศไทยเท่านั้น แต่ต้องการเข้ามาในลักษณะของสาขาเต็มรูปแบบ และต้องไม่มีข้อจำกัดในการประกอบธุรกิจเพื่อแข่งขันกับธนาคารพาณิชย์ของไทย อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยชี้แจงว่าการเปิดเสรีเต็มรูปแบบตามที่สหรัฐอเมริกาเรียกร้อง คงเป็นไปได้ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่³

ต่อมาในการเยือนสหรัฐอเมริกาของนายธารินทร์ นิมมานเหมินทร์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังของไทย ซึ่งได้พบกับนายโรเบิร์ต รูบิน (Robert Rubin) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลังสหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 21 มกราคม พ.ศ. 2541 นั้น⁴ นายรูบินแถลงว่า ประเทศสหรัฐอเมริกาและไทยเห็นพ้องกันว่า การแก้ปัญหาเศรษฐกิจของไทยควรมุ่งเน้นที่การฟื้นฟูความเชื่อมั่นของนักลงทุน โดยดำเนินนโยบายตามที่ได้ตกลงไว้กับกองทุนการเงินระหว่างประเทศอย่างเคร่งครัดและสหรัฐอเมริกายังคงสนับสนุนการฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทยผ่านสถาบันการเงินระหว่างประเทศ อย่างไรก็ตาม คำแถลงดังกล่าวไม่ได้กล่าวถึงการให้ความช่วยเหลือด้านการเงินทั้งทางภาครัฐบาลและภาคเอกชนแก่ประเทศไทยโดยตรง รวมทั้งไม่ได้ระบุการพิจารณา ทบทวนเงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งมากับเงินกู้จำนวน 1.72 หมื่นล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือความพยายามที่จะเลื่อนกำหนดชำระหนี้ต่างประเทศ ทั้งๆ ที่ธนาคารของสหรัฐอเมริกาอยู่ในฐานะเจ้าหนี้ การที่สหรัฐอเมริกาไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยโดยตรง แสดงให้เห็นว่าสหรัฐอเมริกาให้ความสำคัญ

¹พอใจ เงินดี. (2543). เล่มเดิม. หน้า 204.

²แหล่งเดิม.

³สหรัฐฯ กดดันรอบใหม่ให้ไทยเปิดเสรีการเงิน. (2540, 17 กันยายน). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 1.

⁴พอใจ เงินดี. (2543). เล่มเดิม. หน้า 205.

กับประเทศไทยในระดับที่ต่ำมาก แต่ก็ยังคงใช้กองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นเครื่องมือในการรักษาผลประโยชน์ของตนเองไว้ ข้อบังคับของกฎหมายระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลไทยไม่สามารถเลือกปฏิบัติได้ เงื่อนไขของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องรับประกันหนี้ของสถาบันการเงินในประเทศ และเป็นการโอนหนี้จากภาคเอกชนให้เป็นหนี้ของรัฐบาล จึงเท่ากับว่าธนาคารสหรัฐอเมริกาได้รับประโยชน์ไปด้วย โดยที่สหรัฐอเมริกาไม่ช่วยให้เงินกู้แก่ประเทศไทยเลย

นอกจากนี้ผลตอบแทนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมทางเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกา คือ สามารถผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ทุนต่างประเทศเข้ามามีบทบาทขึ้นในระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย ตลอดจนสามารถทำให้รัฐบาลยอมขายรัฐวิสาหกิจหลักๆ ของประเทศให้แก่ต่างชาติ ซึ่งล้วนแต่เป็นรัฐวิสาหกิจที่สามารถทำรายได้ให้แก่ประเทศ โดยได้มีกำหนดไว้ในแนวทางดำเนินนโยบายเศรษฐกิจของไทย ในจดหมายแสดงเจตจำนงฉบับที่ 3 ว่า

...ให้มีการแปรรูปบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) ภายใน พ.ศ. 2541 โดยเริ่มจากการหาผู้ร่วมทุนโดยตรงจากต่างประเทศ ส่วนหนี้ที่เหลือจะขายสำหรับภายในประเทศ และให้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจด้านพลังงาน คือ การไฟฟ้า ภายใน พ.ศ. 2541 เป็นบริษัทเอกชน และให้ขายหุ้นในบริษัทบางจากปิโตรเลียม ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2541 เป็นต้นมา โดยมีเป้าหมายในการแปรรูปการปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยภายใน พ.ศ. 2542 และให้แก้ไขพระราชบัญญัติองค์การโทรศัพท์ และให้แปรรูปเป็นบริษัทจำกัด และแปรรูปรัฐวิสาหกิจใน พ.ศ. 2542 เช่นกัน...¹

ดังนั้น ภายหลังจากการฟื้นตัวของระบบเศรษฐกิจในประเทศไทยแล้ว กิจกรรมต่างๆ ด้านเศรษฐกิจภายในประเทศกลับเป็นของต่างชาติมากขึ้น ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นทิศทางของการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยว่า คงเป็นลักษณะการร่วมทุนและการยึดครองของบริษัทต่างชาติมากขึ้น

¹สุรชาติ บำรุงสุข. (2541). ไทย สหรัฐ เอฟ – 18 ข้อคิดเห็นเพื่อการซื้ออาวุธ. หน้า 82 - 83.

3.2 ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

ภายหลังสงครามเวียดนาม สหรัฐอเมริกายังคงให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจแก่ประเทศไทย โดยให้ความสำคัญต่อภาคเอกชนและนโยบายการพัฒนา¹ สหรัฐอเมริกาจึงเร่งดำเนินความร่วมมือในการแก้ปัญหาประสิทธิภาพในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย รวมถึงส่งเสริมและผลักดันให้ภาคเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศเข้ามาลงทุนภายในประเทศ เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย โครงการความร่วมมือทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาที่สำคัญ มีดังนี้

3.2.1 โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเกษตร

โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการเกษตร (Agricultural Technology Transfer) ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ลงนามเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2527 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตโดยการนำเข้า และวิจัยค้นคว้าหาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และส่งเสริมเทคโนโลยีให้แก่เกษตรกรและเอกชนผู้ส่งออก เพื่อให้มีการปรับปรุงประสิทธิภาพทางการผลิต ยกกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้าส่งออกให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ และสามารถแข่งขันกับตลาดโลกได้ และเพื่อเพิ่มผลผลิตสินค้าเกษตรให้มีประสิทธิภาพในการผลิตสูง เพื่อทดแทนการนำเข้า โดยใน พ.ศ. 2527 สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือมูลค่า 500,000 ดอลลาร์สหรัฐ² ต่อมากระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รับแผนการให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่าภายใต้โครงการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาการเกษตรประจำปี 2536/2537 เป็นจำนวน 24,855,750 บาท³

3.2.2 การค้ำประกันการลงทุน

รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาได้มีหนังสือแลกเปลี่ยนเมื่อวันที่ 1 กันยายน 2497 และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม 2508 ตกลงเรื่องการค้ำประกันการลงทุนของเอกชนอเมริกันในประเทศไทย⁴ มีสาระสำคัญว่ากิจการหรือโครงการใดที่รัฐบาลไทยให้ความเห็นชอบค้ำประกันการลงทุนของเอกชนอเมริกัน และหากเอกชนอเมริกันผู้ลงทุนประกอบการได้รับความเสียหายโดยการกระทำของรัฐบาลไทย

¹มัสแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย. แปลโดย เมธี ครองแก้ว, และพรายพล คุ่มทรัพย์. หน้า 296.

²ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2527). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2527. หน้า 2.

³กรมวิเทศสหการ. (2537). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา. เอกสารแนบ 2.

⁴กรมวิเทศสหการ. (2535ข). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา. หน้า 1.

รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ลงทุนชาวอเมริกันและรับช่วงสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายคืนจากรัฐบาลไทย ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว กรมวิเทศสหการได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ประสานงานระหว่างสถานทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย และหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องกับการให้ความเห็นชอบ คือ ธนาคารแห่งประเทศไทย กระทรวงการคลังหรือสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน การค้าประกันการลงทุนที่สหรัฐอเมริกามีแก่ประเทศไทย โดยผ่านกรมวิเทศสหการ ระหว่าง พ.ศ. 2521– 2532 ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 การค้าประกันการลงทุนที่สหรัฐอเมริกามีแก่ประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2521– 2532

พุทธศักราช	จำนวน (ดอลลาร์สหรัฐ)
2521	1,167,772
2522	2,000,000
2524	366,110,000
2525	5,370,000
2526	3,335,000
2527	25,670,000
2528	110,695,000
2529	12,860,000
2530	14,572,351
2531	5,109,573
2532	36,735,000

ที่มา กอง 1 ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา กรมวิเทศสหการ ใน รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ระหว่าง ปีงบประมาณ 2521 – 2532.

3.2.3 การจัดตั้งหอการค้าไทย – สหรัฐอเมริกา

หอการค้าไทย – สหรัฐอเมริกา (American – Thai Chamber of Commerce) จัดตั้งเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2499 ซึ่งในขณะนั้นประกอบด้วยบริษัทของสหรัฐอเมริกา 8 แห่ง และชาวอเมริกันประมาณ 60 คน ต่อมาใน พ.ศ. 2539 หอการค้าอเมริกันแห่งประเทศไทย ประกอบด้วยบริษัทกว่า 600 แห่ง¹ และองค์การที่ไม่

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 163.

แสวงหากำไร ตลอดจนผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ โดยมีเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยเป็นประธานกิตติมศักดิ์ ภารกิจของหอการค้าอเมริกัน คือ สนองตอบความต้องการของวงการธุรกิจสหรัฐอเมริกา ด้วยการให้สมาชิกมีส่วนในการส่งเสริมเป้าหมายของตนทั้งในระยะยาวและระยะสั้น พร้อมกับช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยในเวลาเดียวกัน

หอการค้าอเมริกันเป็นสถานที่ติดต่อและแลกเปลี่ยนสำหรับคนในวงการธุรกิจอเมริกัน รวมทั้งเป็นแหล่งข้อมูลและความร่วมมือที่มีค่า สมาชิกของหอการค้าอเมริกันจะได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์จากสิ่งพิมพ์ต่างๆ เช่น จดหมายข่าวรายเดือนของหอการค้าอเมริกัน และนิตยสารธุรกิจไทย – อเมริกัน มีการเชิญสมาชิกเข้าร่วมสัมมนา และฟังการบรรยายสรุป โดยผู้บรรยายหลากหลายสาขา เนื่องจากหอการค้าอเมริกันเป็นสมาชิกสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย จึงมีสิทธิ์ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจและการพาณิชย์ และสามารถติดต่อกับกระทรวงต่างๆ ของรัฐบาลไทย นอกจากคณะกรรมการบริหารแล้ว หอการค้าอเมริกันยังประกอบไปด้วยคณะกรรมการอีกกว่า 20 คณะ ดูแลด้านการปฏิบัติงานและด้านสังคมขององค์กร

นอกจากนั้น หอการค้าอเมริกันยังมีภารกิจในการให้ข้อมูลและสร้างอำนาจให้แก่สมาชิกด้วย เช่น การคอยสังเกตการณ์จัดเก็บภาษีและกฎหมายที่มีผลต่อผลประโยชน์ของสมาชิก การสำรวจทัศนคติของสมาชิกทุก 6 เดือนในประเด็นต่างๆ กว่า 40 เรื่องเกี่ยวกับการทำธุรกิจในประเทศไทย และการจัดการให้สมาชิกได้เข้าเยี่ยมชมสภาหอการค้าเพื่อแจ้งให้สภานิติบัญญัติได้ทราบถึงสถานการณ์เศรษฐกิจของไทยในปัจจุบันด้วย'

3.2.4 โครงการธุรกิจอเมริกันเพื่อประเทศไทย (American Corporations for Thailand: ACT)

โครงการดังกล่าวจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2541 ภายใต้การดูแลของสถาบันคีนันแห่งเอเซีย โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน และ ดร. เฮนรี คิสซิงเจอร์ (Henry A. Kissinger) อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ดำรงตำแหน่งประธานโครงการร่วมกัน² มีวัตถุประสงค์ให้โครงการนี้เป็นสื่อแสดงถึงมิตรไมตรีของนักธุรกิจอเมริกันในประเทศไทยที่ต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟูและสร้างความเชื่อมั่นให้กับระบบเศรษฐกิจของไทยด้วยการสนับสนุนทางการเงิน เพื่อพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานไทย รวมถึงฝึกทักษะผู้ว่างงาน และผู้พิการให้มีงานทำ

ระหว่าง พ.ศ. 2541 – 2544 มีคนไทยจำนวนถึง 17,000 คน³ ได้รับการฝึกอบรมภายใต้โครงการดังกล่าว ซึ่งผู้เข้ารับการอบรมส่วนใหญ่เป็นผู้ว่างงานจากการประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และผู้มีงานทำแต่ต้องการเพิ่มทักษะฝีมือ รวมถึงนักเรียนและนักศึกษา

¹แหล่งเดิม. หน้า 164.

²สถาบันคีนันแห่งเอเซีย. (2543). รายงานกิจกรรมประจำปี 2543. หน้า 1.

³KIAsia. (2000). *American Corporations for Thailand (ACT)*. (Online).

3.2.5 โครงการเร่งรัดการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทย

ใน พ.ศ. 2542 สถาบันคีนันแห่งเอเซีย ได้รับเลือกให้เป็นผู้จัดการโครงการเร่งรัดการฟื้นฟูเศรษฐกิจสำหรับประเทศไทย ซึ่งนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นประธานคณะกรรมการบริหารโครงการ โดยมีวัตถุประสงค์ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทยภายใต้การสนับสนุนด้านการเงินจากองค์การยูเสด¹ และได้เริ่มดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจ และโครงการเหล่านี้ดำเนินการสนับสนุนด้านเงินทุนและจัดหาผู้เชี่ยวชาญที่มีทักษะเหมาะสมเพื่อช่วยให้การดำเนินงานเหล่านั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่องและประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง

ต่อมาใน พ.ศ. 2543 สถาบันคีนัน ได้เริ่มโครงการภายใต้โครงการเร่งรัดการฟื้นฟูเศรษฐกิจอีก 3 โครงการ เพื่อพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย โครงการเหล่านี้ดำเนินงานทางด้านต่างๆ ได้แก่ การพัฒนามาตรฐานแรงงานไทย การพัฒนาการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา และการยกระดับความสามารถในการแข่งขันของไทย ได้แก่

1. โครงการองค์กรสนับสนุนธุรกิจ

โครงการองค์กรสนับสนุนธุรกิจ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาตลาดเงินและตลาดทุนให้มีความโปร่งใสและการปฏิบัติงานที่ดีขึ้นของภาคธุรกิจ รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ใน พ.ศ. 2543 โครงการองค์กรสนับสนุนธุรกิจได้ให้การสนับสนุนโครงการซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศไทยในเชิงยั่งยืนกว่า 20 โครงการ และได้ตกลงทำพันธสัญญากับ 11 โครงการ ซึ่งเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 300,000.00 ดอลลาร์สหรัฐ²

โครงการองค์กรสนับสนุนธุรกิจใช้รูปแบบความร่วมมือเชิงพันธมิตรระหว่างองค์กรของไทย และสหรัฐอเมริกา โดยนำความรู้และรูปแบบการปฏิบัติงานที่ดีขององค์กรพันธมิตรในประเทศสหรัฐอเมริกามาถ่ายทอดให้แก่องค์กรสนับสนุนธุรกิจหลักของประเทศไทย เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์เชิงยั่งยืนระหว่างองค์กรซึ่งจะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทย

2. โครงการบริหารศาลล้มละลายกลาง

สถาบันการล้มละลายแห่งสหรัฐอเมริกา (American Bankruptcy Institute) ได้ให้ความช่วยเหลือเชิงเทคนิคและการฝึกอบรมแก่ศาลล้มละลายกลางซึ่งเป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อเพิ่มขีดความสามารถแก่ศาลล้มละลายกลางในการจัดการดำเนินคดีล้มละลายของธุรกิจที่ล่าช้า โดยรับการสนับสนุนจากธนาคารโลก และโครงการองค์กรสนับสนุนธุรกิจ คณะของสมาชิกระดับสูงจากสถาบันการล้มละลายของสหรัฐอเมริกา ซึ่งคณะหน่วยงานผู้พิพากษาศาลล้มละลายของสำนักงานศาลแห่งสหรัฐอเมริกาได้เดินทางมาให้คำแนะนำเชิงปฏิบัติการแก่ศาลล้มละลายกลางของไทย การเดินทางมานี้เป็น

¹สถาบันคีนันแห่งเอเซีย. (2543). เล่มเดิม. หน้า 1.

²แหล่งเดิม. หน้า 8.

ชั้นแรกของการให้ความช่วยเหลือระบบการจัดการของศาลล้มละลายกลางให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดการกับคดีมากขึ้น¹

3. การศึกษาเปรียบเทียบนโยบายทางภาษีการลงทุนและการออมของประเทศไทย

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทยได้ทำการศึกษาดูตรวจสอบผลกระทบของโครงสร้างทางภาษีของตลาดทุนและตลาดการเงินของประเทศไทยทั้งในเชิงบริหารและเศรษฐศาสตร์ โดยความช่วยเหลือจากคณะบริหารธุรกิจคีนัน โครงการดังกล่าวอยู่ภายใต้ความดูแลของสำนักงานคณะกรรมการหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทย โดยนำบทเรียนจากสหรัฐอเมริกาและประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ มาเปรียบเทียบ โดยจะเน้นที่ผลกระทบของภาษีเงินได้ กำไรจากการขายตราสารทางการเงิน และสิทธิพิเศษทางภาษีสำหรับกองทุนรวม โครงการศึกษาดังกล่าวนี้อันได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ใน พ.ศ. 2544

3.3 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

การดำเนินความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ได้ส่งผลกระทบกับประเทศไทยโดยตรง ทั้งในด้านบวกและด้านลบ ดังนี้

3.3.1 ผลทางด้านบวก

การค้าระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยประเทศสหรัฐอเมริกาถือเป็นตลาดส่งออกที่สำคัญอันดับหนึ่งของประเทศไทย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ทั้งนี้รัฐบาลไทยมีการปรับปรุงและแก้ไขพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกา ได้แก่ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ได้มีการปรับปรุงแก้ไขและมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 30 กันยายน 2535 พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ. 2534 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2535 และพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ฉบับใหม่ พ.ศ. 2537 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2538² แสดงให้เห็นว่ารัฐบาลไทยพยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาให้ลดน้อยลง เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางเศรษฐกิจขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การออกกฎหมายลิขสิทธิ์ทางด้านคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ถือว่าเป็นประโยชน์กับประเทศไทย เป็นการสร้างกำลังใจให้กับผู้พัฒนาคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ และได้รับผลตอบแทนจากความคิดของตน ผู้พัฒนาคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ในประเทศ จะเกิดความมั่นใจและกล้าลงทุนพัฒนาคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ใหม่ๆ หรือการพัฒนาปรับปรุงคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ที่มีอยู่แล้วให้มีประสิทธิภาพการใช้งานเพิ่มขึ้นกว่าเดิม และสามารถช่วยให้อุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ในประเทศไทยสามารถเกิดขึ้นได้อีกด้วย รวมทั้งทำให้ธุรกิจและอุตสาหกรรมซอฟต์แวร์ในประเทศไทยขยายตัวมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการสร้างรายได้และงานให้คนไทยด้วย

¹แหล่งเดิม.

²ญาณิน เครือเนตร. (2538). เล่มเดิม. หน้า 85.

นอกจากนี้ คอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ใหม่ๆ ยังขยายตลาดเข้ามาในประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากเจ้าของลิขสิทธิ์มั่นใจว่า ประเทศไทยให้การคุ้มครองคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ตามกฎหมาย ทำให้ผู้ใช้สามารถเลือกซื้อซอฟต์แวร์ได้ถูกต้องตามวัตถุประสงค์มากยิ่งขึ้น การแข่งขันนำซอฟต์แวร์ใหม่ๆ เข้ามามาก ทำให้ต้นทุนในการจัดซื้อซอฟต์แวร์ถูกลงด้วย รวมทั้งราคาซอฟต์แวร์ด้วย

รัฐบาลไทยได้ประโยชน์ในด้านการพัฒนาศักยภาพเพื่อแข่งขันในทางการค้าระหว่างประเทศด้วย อันจะส่งผลให้ประชาชนในประเทศมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในที่สุด อีกทั้งยังทำให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ตามข้อตกลงทางการค้าระหว่างประเทศ เพื่อให้ได้มาตรฐานการค้าระดับเดียวกันกับประเทศคู่ค้าอื่นๆ ในตลาดโลกเสรีอีกด้วย

3.3.2 ผลทางด้านลบ

แม้ว่าสหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในการพัฒนาเศรษฐกิจ และทำให้ปริมาณการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจของทั้งสองประเทศก็ส่งผลทางด้านลบแก่ประเทศไทย ดังนี้

การส่งออกของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาขาดดุลการค้ากับไทยอย่างต่อเนื่อง สหรัฐอเมริกาจึงดำเนินนโยบายในการตอบโต้ทางการค้ากับประเทศไทยมากขึ้น โดยนำกฎหมายและมาตรการต่างๆ เพื่อตอบโต้สินค้าของไทย โดยเฉพาะกฎหมายการค้าฉบับ พ.ศ. 2531 ของสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีลักษณะครอบคลุมในทุกด้าน ได้แก่ ด้านการค้า การบริการ การลงทุน การโทรคมนาคม ทรัพย์สินทางปัญญา แรงงาน การขนส่งทางทะเลและทางอากาศ นอกจากนี้ยังได้ระบุให้อำนาจแก่ประธานาธิบดี รวมทั้งหน่วยงานของรัฐบาลในการดำเนินการต่างๆ โดยกำหนดระยะเวลาการดำเนินการไว้ชัดเจน

กฎหมายการค้าของสหรัฐอเมริกา ได้เพิ่มเงื่อนไขที่ทำให้สหรัฐอเมริกาสามารถดำเนินการตอบโต้ประเทศคู่ค้าที่มีการปฏิบัติทางการค้าที่สหรัฐอเมริกาเห็นว่าไม่เป็นธรรมไว้อย่างกว้างขวาง ทำให้ประเทศไทยถูกตอบโต้มากขึ้น ทั้งนี้ การโอนอำนาจในการตอบโต้ในกรณีการปฏิบัติทางการค้าที่ไม่เป็นธรรมจากประธานาธิบดีให้ผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกา เพื่อแยกการดำเนินการทางการค้าออกจากความสัมพันธ์ทางด้านการทหารและการต่างประเทศ ทำให้การดำเนินการตอบโต้กระทำได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในประเทศสหรัฐอเมริการ้องเรียนขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลให้มีการควบคุมการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศที่เข้ามาแข่งขัน และมีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมภายในประเทศ ทำให้ประเทศไทยส่งออกสินค้าไปสู่ตลาดสหรัฐอเมริกาได้น้อยลง

ปัญหาการว่างงาน สหรัฐอเมริกากล่าวหาให้ผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริการะบุชื่อประเทศที่ไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ทั้งด้านลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า เพื่อดำเนินการสอบสวนและให้ถือเป็นการค้าที่ไม่เป็นธรรม โดยดำเนินการตอบโต้ด้วยการยกเลิกการนำเข้าสินค้าจากประเทศนั้นๆ หรือเรียกrogate เสียหายได้ ส่งผลให้ประเทศไทยถูกดำเนินการตอบโต้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตาม หากสหรัฐอเมริกาดำเนินการการค้าตามมาตรา 301 กับประเทศไทยในกรณีการละเมิดทรัพย์สินทาง

ปัญญา ด้วยวิธีการขึ้นภาษีการนำเข้าสินค้าเท่าตัวแทนการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแล้วย่อมจะส่งผลกระทบต่อสินค้าออกและแรงงานของไทย เพราะสินค้าที่เข้าขายถูกจัดอันดับให้อยู่ในรายการที่ต้องถูกตอบโต้ เช่น อัญมณี และเครื่องประดับ อาหารกระป๋อง แผงวงจรไฟฟ้า และรองเท้า เป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก' หากสหรัฐอเมริกาหันไปซื้อสินค้าจากประเทศอื่นแล้ว ไทยต้องประสบปัญหาคนว่างงานด้วย

การเปิดเสรีทางการลงทุนจากต่างชาติ เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2540 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาไม่ได้ให้ความสนใจต่อวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจครั้งนี้มากนัก โดยปฏิเสธการมีส่วนร่วมในข้อเสนอให้ระดมทุน 17.2 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อใช้ในการฟื้นฟูเศรษฐกิจของไทย² อย่างไรก็ตาม แม้ว่าสหรัฐอเมริกาจะมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ไขวิกฤตเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศก็ตาม แต่ภายใต้เงื่อนไขการกู้เงินเพื่อกอบกู้เศรษฐกิจจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ก็ถือเป็นการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจในระดับรัฐบาล โดยเฉพาะการผลักดันให้ไทยต้องดำเนินนโยบายเปิดเสรีทางการค้า การลงทุน การบริการ และการเงินในทุกด้าน และเป็นการลดบทบาทของรัฐบาล รวมทั้งการถ่ายโอนกิจการของรัฐเป็นของเอกชน เป็นการเร่งรัดให้เศรษฐกิจของไทยเปิดเสรีต่อบริษัทข้ามชาติ และให้บริษัทขนาดใหญ่ของต่างประเทศเข้ามาทำการค้าและลงทุนในประเทศไทยได้สะดวกและไม่ มีข้อจำกัดใดๆ นอกจากนี้การที่รัฐบาลไทยทำหนังสือแสดงเจตน์จำนงขอรับความช่วยเหลือดังกล่าว ทำให้สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศในการกำหนดบทบาทในกระบวนการนิติบัญญัติของไทย คือ กำหนดระยะเวลาการเปิดเสรีทางการลงทุน และการดำเนินการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ บางแห่งของประเทศไทย

กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาดังแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาดำเนินนโยบายทางการค้าระหว่างประเทศในลักษณะนโยบายการค้าเสรีที่มุ่งเปิดตลาดต่างประเทศมากขึ้น และนโยบายกีดกันทางการค้า เพื่อคุ้มครองการค้าของสหรัฐอเมริกาทั้งภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรมในประเทศ สหรัฐอเมริกากล่าวหาว่าไทยไม่ให้ความคุ้มครองสิทธิทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ทำให้สหรัฐอเมริกาสูญเสียรายได้มาก ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงได้นำกฎหมายการค้าฉบับ พ.ศ. 2531 และมาตรา 301 มาใช้ตอบโต้ทางการค้ากับประเทศไทย หากประเทศไทยไม่ยอมปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกา ทำให้ไทยต้องปรับเปลี่ยนนโยบายการค้า ให้มีลักษณะผ่อนปรนและประนีประนอมต่อข้อเรียกร้องของสหรัฐอเมริกามากขึ้น โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ

¹ คาสสหรัฐอเมริกาจะตอบโต้ไทยด้วยการขึ้นภาษีเท่าตัว. (2536, 20 – 26 เมษายน). ผู้ส่งออก : 17

² อุทฤษฎี ปัทมานันท์. (2544). การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสหรัฐอเมริกาต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจไทย 1960 และ 1990. หน้า 21.

บทที่ 4

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านวิชาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 - 2544

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศไทยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2493 โดยสหรัฐอเมริกามีนโยบายมุ่งเน้นให้ประเทศไทยเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาเศรษฐกิจและวิชาการทั่วประเทศ การให้ความร่วมมือของสหรัฐอเมริกาส่งส่วนใหญ่เป็นความร่วมมือแบบให้เปล่า

ความร่วมมือของสหรัฐอเมริกาทางเศรษฐกิจและวิชาการ บริหารงานโดยสำนักงานเพื่อพัฒนาการระหว่างประเทศ (U.S. Agency for International Development – USAID) ซึ่งขึ้นอยู่กับกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ในระยะแรกสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในลักษณะการให้งบประมาณเพื่อพัฒนาวิชาการด้านการเกษตร และสาธารณสุข ต่อมาได้ให้ความช่วยเหลือทางด้านคมนาคม และการขนส่ง เพื่อเป็นปัจจัยทางด้านการทหารและการเมือง แม้ว่าหลังจากสงครามเวียดนามจะสิ้นสุดลงแล้ว แต่สหรัฐอเมริกายังคงให้ความร่วมมือทางวิชาการในลักษณะผูกพันกับประเทศไทยต่อไป

4.1 รูปแบบของความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

รูปแบบของความร่วมมือระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ความร่วมมือในลักษณะของการให้เปล่า (Grant) และความร่วมมือในลักษณะให้เงินกู้เพื่อการพัฒนา (Loan) ซึ่งความช่วยเหลือแบบให้เปล่า มักจะเป็นในรูปของผู้เชี่ยวชาญ (Technicians) ทุนการศึกษาดูงาน (Training) และวัสดุอุปกรณ์ (Commodities) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้ประเทศด้อยพัฒนาได้มีโอกาสใช้ความรู้และวิชาการต่างๆ ที่ทันสมัยเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ สำหรับความช่วยเหลือในรูปเงินกู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศกำลังพัฒนา สามารถดำเนินการพัฒนาได้รวดเร็วยิ่งขึ้น โดยอาศัยเงินกู้จากต่างประเทศในระยะยาว อัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งทำให้ประเทศไทยมีปริมาณการสะสมทุนเพิ่มมากขึ้น

4.1.1 การช่วยเหลือแบบให้เปล่า (Grant) ยังแยกย่อยได้ดังนี้

ผู้เชี่ยวชาญและอาสาสมัคร

ความช่วยเหลือด้านผู้เชี่ยวชาญและอาสาสมัครนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของการทำงาน ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง บุคคลของประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือส่งเข้ามาเพื่อเป็นที่ปรึกษาตามโครงการพัฒนาเศรษฐกิจต่างๆ ให้คำแนะนำในการฝึกอบรมและถ่ายทอดความรู้ เทคโนโลยีแก่ประเทศกำลังพัฒนา การปฏิบัติงานของ

ผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาในฐานะเป็นที่ปรึกษาจะปฏิบัติงานตามโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด คือ หากผู้เชี่ยวชาญคนใดปฏิบัติงานในประเทศผู้รับความช่วยเหลือเกิน 1 ปี ถือว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญระยะยาวทั้งสิ้น¹

นอกจากนั้น หากแบ่งตามรูปแบบของงานจะประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญตามโครงการและ
ผู้เชี่ยวชาญนอกโครงการ* ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับประเทศที่ขอรับความช่วยเหลือด้วย ว่าต้องการผู้เชี่ยวชาญในรูปแบบใด ประเทศที่ให้ความช่วยเหลืออาจจัดส่งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาปฏิบัติงานใน 3 ลักษณะ คือ

1. ผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาปฏิบัติงาน เป็นคณะ (Group Experts) ได้แก่ การจัดส่งผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาทำการวิจัยพร้อมกันหลายๆ คน
2. ผู้เชี่ยวชาญในรูปบริษัทคู่สัญญา (Contract Experts) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่ประเทศผู้ให้ความช่วยเหลือทำสัญญาว่าจ้างบริษัทเอกชน ให้เข้ามาดำเนินการแทนบริษัทที่รับจ้าง ก็จะส่งวิศวกรหรือพนักงานของตนเข้ามาดำเนินการ เช่น งานเกี่ยวกับการสำรวจและออกแบบ
3. ผู้เชี่ยวชาญเดี่ยว (Individual Expert) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญที่เข้ามาปฏิบัติงานโดยเอกเทศหรือเป็นเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่ได้รับมอบหมายให้มาปฏิบัติงานช่วยเหลือ

สำหรับอาสาสมัคร คือ บุคคลที่มีความรู้ความสามารถระดับกลาง สำเร็จการศึกษาชั้นวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย ซึ่งออกปฏิบัติงานสนับสนุนโครงการให้ความช่วยเหลือเพื่อสนองความต้องการของประเทศกำลังพัฒนา ประเทศไทยได้รับความร่วมมือจากอาสาสมัครอเมริกันจากหน่วยสันติภาพสหรัฐอเมริกา (US. Peace Corps) ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 เพื่อช่วยปฏิบัติงานให้แก่หน่วยราชการและองค์กรเอกชนของไทย อาสาสมัครอเมริกันมีระยะเวลาปฏิบัติงานคนละ 2 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2505 - 2526 มีอาสาสมัครชาวอเมริกันกว่า 3,000 คน มาปฏิบัติงานในฐานะอาสาสมัครสันติภาพอเมริกันในประเทศไทย และใน พ.ศ. 2526 มีจำนวน 178 คน² ส่วนใหญ่อาสาสมัครจะเน้นปฏิบัติงานในพื้นที่ที่ยากจน โดยช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุข สิ่งแวดล้อม และการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ภายใต้ข้อตกลง Participating Agency Service Agreement (PASA) สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือแก่ Peace Corps ประเทศไทย ตามโครงการ Small

¹ทิพวรรณ หอมกระหลบ. (2534). *ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ : การศึกษาเฉพาะกรณีความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2493 - 2519*. หน้า 63.

*ความช่วยเหลือตามโครงการ หมายถึง โครงการที่มีส่วนราชการต้องจัดทำขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ การดำเนินการ มีกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุด รัฐบาลไทยจะจัดสรรงบประมาณ หรือเจ้าหน้าที่สมทบ และจะต้องเป็นโครงการที่ปรากฏในรูปบริการผู้เชี่ยวชาญทุนการศึกษา อบรมดูงาน วัสดุอุปกรณ์ โครงการที่สมบูรณ์จะต้องระบุนความช่วยเหลือครบทุกประเภทดังกล่าว ส่วนความช่วยเหลือที่ไม่เป็นโครงการ จะเป็นเพียงส่วนปลีกย่อย เช่น ขอผู้เชี่ยวชาญ หรือวัสดุอุปกรณ์

²ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา กรมวิเทศสหการ. (2526). *รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2526*. หน้า 2.

Project Assistance เพื่อสนับสนุนการจัดทำกิจกรรมขนาดเล็กด้านการเกษตร การพัฒนาชนบทและ
โภชนาการ รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาแบบผสมผสานเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และสนองนโยบายรัฐบาลไทย
ใน พ.ศ. 2539 อาสาสมัครอเมริกันปฏิบัติงานอยู่ในประเทศไทยจำนวน 96 คน¹

ทุนการศึกษาฝึกอบรม / อบรม (Training)

ความช่วยเหลือเกี่ยวกับทุนการศึกษา ฝึกอบรมและงานนั้น วัตถุประสงค์ของประเทศที่ให้ความช่วยเหลือก็เพื่อส่งเสริมเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ ของประเทศกำลังพัฒนา ได้มีโอกาสแสวงหาความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ สามารถที่จะนำมาปรับปรุงพัฒนาประเทศให้ดีขึ้น ในระยะแรกผู้ที่ได้รับทุนการศึกษา ฝึกอบรมและงาน ทั้งของรัฐบาลและมูลนิธิเอกชน จะต้องไปศึกษาในประเทศที่เป็นประเทศอื่นๆ ได้ รวมทั้งได้ขยายการให้ทุนลักษณะประจำ (Regular Course) เป็นการให้ทุนตามความต้องการของประเทศกำลังพัฒนาทั่วไป ซึ่งอาจอยู่ในรูปของบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้ ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของประเทศผู้รับทุนด้วยว่าจะจัดสรรทุนที่ได้รับจากต่างประเทศมาใช้ในการพัฒนาประเทศตามลำดับความสำคัญอย่างไร

ดังนั้นการให้ความช่วยเหลือด้านทุนการศึกษาและฝึกอบรม ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เพื่อสนับสนุนให้ประชากรของประเทศไทยได้รับความรู้ทางวิชาการต่างๆ สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาระบบการศึกษาทั้งในระดับต้นและระดับสูง รวมถึงการสนับสนุนการจัดตั้งสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) และสถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (Asian Institute of Technology: AIT) นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกายังได้ให้ความช่วยเหลือในลักษณะทุนศึกษาและฝึกอบรมในสหรัฐฯ แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมาก ใน พ.ศ. 2494 สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในด้านทุนศึกษาและฝึกอบรมในสหรัฐฯ แก่ประเทศไทยจำนวน 14 ทุน และเพิ่มเป็น 77 ทุน ใน พ.ศ. 2495 และใน พ.ศ. 2538 สหรัฐอเมริกา ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย รวมประมาณ 21,500 ทุน²

วัสดุอุปกรณ์ (Commodities)

วัสดุอุปกรณ์ เป็นส่วนหนึ่งของความช่วยเหลือจากต่างประเทศ สำหรับโครงการที่จำเป็นต้องมีเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ ประกอบควบคู่ไปกับการให้ผู้เชี่ยวชาญ มิฉะนั้นแล้วอาจทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินไปจนบรรลุเป้าหมายได้ หรือโครงการใดที่ได้วัสดุอุปกรณ์มา แต่เจ้าหน้าที่ประเทศที่รับความช่วยเหลือขาดทักษะในการใช้วัสดุอุปกรณ์นั้น ผู้เชี่ยวชาญที่มาช่วยเหลือก็จะให้คำแนะนำวิธีการใช้วัสดุอุปกรณ์ หรือเครื่องมือต่างๆ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่แรงงานตามโครงการนั้นๆ

¹กรมวิเทศสหการ. (2539). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2539. หน้า 2.

²หทัยชนก ศิริวัฒนกุล. (2545). บทเรียนจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการจากต่างประเทศ.

เงินช่วยเหลือ (Capital Assistance)

ความช่วยเหลือรูปแบบนี้ ประเทศที่ให้ความช่วยเหลือ มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศผู้รับความช่วยเหลือสามารถแก้ปัญหาในการพัฒนาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ช่วยเหลือในด้านเงินทุน การลงทุนระยะยาว หรือให้ในลักษณะเงินทุนอุดหนุนเพื่อการวิจัย การจัดตั้งกองทุนหมุนเวียน ซึ่งอาจจะให้ทั้งในรูปการให้เปล่าและการให้กู้ก็ได้ ทั้งนี้เพื่อช่วยเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจในประเทศกำลังพัฒนาให้บรรลุเป้าหมาย

แม้ว่าในช่วง พ.ศ. 2518 – 2519 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้พิจารณาจะงดให้ความช่วยเหลือในรูปให้เปล่าแก่ประเทศไทย แต่อย่างไรก็ตาม ปรากฏว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตัดสินใจคงการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังต้องการให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาประเทศไทย เพื่อป้องกันการคุกคามจากคอมมิวนิสต์และสถานการณ์ความขัดแย้งในอินโดจีนอยู่ ดังนั้นความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาจึงเพิ่มขึ้นนับตั้งแต่ พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา¹

ความช่วยเหลือที่ประเทศไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกาในปีงบประมาณ 2522 เมื่อเปรียบเทียบกับความช่วยเหลือในปีงบประมาณ 2521 นั้น สหรัฐอเมริกาเพิ่มความช่วยเหลือในด้านเงินให้เปล่ามากขึ้น โดยในปีงบประมาณ 2522 สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือแบบให้เปล่า จำนวน 12.6 ล้านดอลลาร์สหรัฐ² มากกว่าปีงบประมาณ 2521 ซึ่งมีจำนวน 5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ² นอกจากนี้ปีงบประมาณ 2522 สหรัฐอเมริกาได้เพิ่มความช่วยเหลือในด้านการพัฒนาการเกษตร เช่น โครงการด้าน Rainfed Agriculture ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และด้านการพัฒนาพลังงานทดแทน ซึ่งเป็นโครงการใหม่ที่เป็นประโยชน์แก่ความเป็นอยู่ของประชากรไทย เพื่อพัฒนาการเกษตรในชนบทให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมรวมถึงการพัฒนาด้านการสาธารณสุข ซึ่งเป็นโครงการที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง

4.1.2 การให้เงินกู้เพื่อการพัฒนา

วัตถุประสงค์ในการให้ความช่วยเหลือในด้านเงินกู้ เพื่อช่วยเหลือโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่ประเทศกำลังพัฒนาไม่สามารถดำเนินงานได้เองอย่างรวดเร็ว เพราะมีงบประมาณหรือเงินตราต่างประเทศจำนวนจำกัด ความช่วยเหลือประเภทนี้ เป็นการกู้เงินระยะยาว อัตราดอกเบี้ยต่ำ โดยประเทศที่กู้เงินจะได้รับประโยชน์คือ ทำให้ปริมาณการสะสมทุนในประเทศเพิ่มขึ้นในอัตราที่รวดเร็ว และเป็นโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มผลผลิต สามารถหารายได้เลี้ยงกิจการได้อย่างเพียงพอที่จะชำระหนี้คืนพร้อมดอกเบี้ย ในระยะเวลาที่กำหนดไว้ตามสัญญา

¹ กองการร่วมมือกับต่างประเทศ กอง 1 กรมวิเทศสหการ. (2522). คำชี้แจงประกอบกรขอปรับตำแหน่งของฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา. หน้า 9.

² แหล่งเดิม.

สหรัฐอเมริกาให้ความร่วมมือในการพัฒนาทางวิชาการของประเทศไทย โดยมีนโยบายให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย มุ่งเน้นความช่วยเหลือโครงการที่กำจัดความยากจนในชนบท ปรับปรุงสุขภาพอนามัยในชนบทให้ดีขึ้น และควบคุมการเพิ่มจำนวนประชากร โดยเป็นลักษณะการให้เงินช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในการดำเนินการโครงการต่างๆ ผสมกับการให้ความช่วยเหลือในรูปของเงินกู้ เช่น รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาได้มีการลงนามร่วมกันในสัญญาเงินกู้ภายใต้ปีงบประมาณ 2522 ในโครงการ Land Settlement ของกรมประชาสัมพันธ์ เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2522 และโครงการ Anti – Malaria ของกรมควบคุมโรคติดต่อ เมื่อวันที่ 29 สิงหาคม 2522 โครงการละ 4 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ¹ รวมถึงโครงการพัฒนาประสิทธิภาพการวางแผนตำบลและอำเภอ โดยมีการลงนามในสัญญาเงินกู้ จำนวน 5.9 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2524² เป็นต้น

สถานการณ์การให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาลดลงเป็นลำดับ นับตั้งแต่สหรัฐอเมริกาประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจและการขาดดุลการชำระเงินดุล สหรัฐอเมริกาจึงออกนโยบายเพื่อจำกัดงบประมาณของประเทศ ซึ่งมีผลกระทบอย่างสูงสำหรับงบประมาณความช่วยเหลือในลักษณะเงินกู้ อย่างไรก็ตาม องค์การพัฒนาระหว่างประเทศแห่งสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยได้ระบุว่าสำหรับประเทศไทยนั้นระดับความช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาของโครงการทั่วไปประจำปีจะคงที่ในระดับ 15 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ³ แต่โครงการความร่วมมือระหว่างทั้งสองประเทศที่สำคัญจะดำเนินการให้เงินช่วยเหลือโดยไม่มีเงินกู้เข้ามาผสม

4.2 นโยบายการดำเนินความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

สหรัฐอเมริกาถือว่าประเทศไทยพัฒนาประเทศในขั้นของการก้าวหน้าเข้าสู่ประเทศที่มีรายได้ในระดับปานกลาง และยังเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะเดียวกันสถานการณ์ทางการเมืองระหว่างประเทศลดความขัดแย้งลง เนื่องจากการล่มสลายของสหภาพโซเวียต ซึ่งถือเป็นการยุติสงครามเย็น สหรัฐอเมริกาจึงเปลี่ยนนโยบายในการให้ความช่วยเหลือเป็นรูปแบบที่ให้ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน โดยมีกระทรวงและหน่วยงานของรัฐบาลเข้ามามีบทบาทสำคัญในการวางแผนงาน การบริหารโครงการและการเงิน

¹แหล่งเดิม.

²ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2524). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ ปีงบประมาณ 2524. หน้า 1.

³กรมวิเทศสหการ. (2535). โครงการ US – Thai Development Partnership. หน้า 1.

การพัฒนาสู่ความร่วมมือในแบบหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (Partnership)

รูปแบบความร่วมมือทางวิชาการระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ได้มีพัฒนาการให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เดิมเป็นรูปแบบความร่วมมือที่เคยดำเนินการในแบบทวิภาคี โดยมีรูปแบบหลักในการดำเนินงานด้านโครงการ ผู้เชี่ยวชาญ ทุน และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นผู้รับแต่ฝ่ายเดียว แนวโน้มดังกล่าวได้เปลี่ยนไป และเกิดความร่วมมือแบบใหม่ๆ เพิ่มขึ้น แนวโน้มที่สำคัญ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความร่วมมือในลักษณะของโครงการหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา (US -Thai Development Partnership Project – USTDP) ซึ่งเป็นความร่วมมือที่เน้นความทัดเทียมระหว่างประเทศผู้ให้กับผู้รับ โดยสหรัฐอเมริกาเห็นว่าไทยมีการพัฒนาประเทศที่ประสบความสำเร็จ โดยจัดอยู่ในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก้าวหน้า (Advance Developing Countries - ADC)¹ ประกอบกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาประสบกับปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศ และมีนโยบายให้ความสำคัญกับภูมิภาคยุโรปตะวันออกเพิ่มขึ้น² ความร่วมมือในลักษณะของหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

1. ความร่วมมือในกรอบทวิภาคี

กรมวิเทศสหการร่วมกับองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาทดลองพัฒนารูปแบบความร่วมมือที่เสมอภาคเท่าเทียมกันระหว่างประเทศไทยกับประเทศสหรัฐอเมริกา ในลักษณะของโครงการหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา โดยรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกาจะดำเนินการและรับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองในลักษณะหุ้นส่วน ซึ่งอาศัยการสนับสนุนด้านการเงินขั้นต่ำ³ และได้ขยายความร่วมมือในด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะงานที่เกี่ยวข้องกับด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี การสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม ดังนี้

ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

สหรัฐอเมริกาได้ขยายความร่วมมือกับไทยในด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการพลังงานเพิ่มขึ้น เพื่อให้ประเทศไทยพัฒนาสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชากร รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริการ่วมกันลงนามข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Agreement on Cooperation in Science and Technology) เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2527³ โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

¹ กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาก้าวหน้า (Advance Developing Countries - ADC) ไม่ใช่ นิก (Newly Industrializing Country – NIC) หรือประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่ ADC อยู่ในระดับการพัฒนาที่ต่ำกว่า NIC

² กรมวิเทศสหการ. (2535). *โครงการ US – Thai Development Partnership*. หน้า 2.

³ กรมวิเทศสหการ. (2542). 36 ปี กรมวิเทศสหการ. หน้า 114.

³ ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2527). *รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2527*. หน้า 4.

1. เพื่อพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศ ทั้งเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการส่งออก โดยแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ ด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ด้านเทคโนโลยีวัสดุพื้นฐาน และด้านเทคโนโลยีอิเล็กทรอนิกส์
2. เพื่อพัฒนาระบบการให้บริการเทคโนโลยีภายในประเทศ ได้แก่ การสนับสนุนห้องปฏิบัติการทดสอบมาตรฐานและควบคุมคุณภาพทั้งภาครัฐบาลและเอกชน
3. เพื่อจัดตั้งศูนย์บริการข้อมูลด้านเทคโนโลยี และจัดตั้งศูนย์บริการวิเคราะห์และแก้ไขปัญหา ด้านเทคโนโลยีในอุตสาหกรรมไทย
4. เพื่อพัฒนากำลังคนและองค์กร โดยประสานงานระหว่างภาครัฐบาลและเอกชน
5. เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อเชื่อมโยงงานอุตสาหกรรมภาคเอกชนให้ประสานกับงานของภาครัฐบาล..

ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงนโยบายความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจ วิชาการ และพลังงาน มาเป็นความร่วมมือด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างจริงจัง และได้ลงนามในความร่วมมือภายใต้โครงการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา (Science and Technology for Development) และเมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2528 สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือภายใต้ข้อตกลงดังกล่าวแก่กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มูลค่า 8.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ¹ ต่อมาใน พ.ศ. 2531 และ พ.ศ. 2532 ได้ให้ความช่วยเหลือภายใต้โครงการดังกล่าว จำนวน 704,638 ดอลลาร์สหรัฐ และ 518,700 ดอลลาร์สหรัฐ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเหตุการณ์ไม่สงบในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2534 สหรัฐอเมริกาได้ระงับความช่วยเหลือในโครงการดังกล่าว หลังจากนั้นสหรัฐอเมริกาได้กลับมาให้ความช่วยเหลืออีกครั้ง ใน พ.ศ. 2536 โดยให้ความช่วยเหลือ จำนวน 914,000 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อมาสำนักพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ ได้กำหนดแผนการดำเนินงาน เป็นเงินช่วยเหลือรวมจำนวน 1,398,854 ดอลลาร์สหรัฐ² ความร่วมมือนี้ได้ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างหน่วยงานราชการต่างๆ มหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัยสถาบันภาคเอกชน และบริษัทต่างๆ ของทั้งสองประเทศ

¹ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2528). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2528. หน้า 3.

²ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2538). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา. เอกสารแนบ.

การวิจัยโรคเอดส์

ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา โรคเอดส์แพร่ขยายอย่างรวดเร็วในประเทศไทย และมีจำนวนผู้ป่วยโรคเอดส์เพิ่มขึ้นเรื่อยมา ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาจึงร่วมมือกันในการวิจัยโรคเอดส์ โดยศูนย์ควบคุมและป้องกันโรคของสหรัฐอเมริกา (Centers for Disease Control and Prevention – CDC) ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขของไทยทำการวิจัยเพื่อหาทางป้องกันโรคเอดส์

ต่อมาใน พ.ศ. 2534 สถาบันสาธารณสุขแห่งชาติ (National Institute of Health) ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองเบเธสดา (Bethesda) รัฐแมริแลนด์ (Maryland) สหรัฐอเมริกา ได้มอบทุนให้มหาวิทยาลัยจอห์นส์ ฮอปกินส์ (Johns Hopkins University) และมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด (Harvard University) ดำเนินโครงการวิจัยเรื่องโรคเอดส์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่¹ นอกจากนั้น รัฐบาลไทยได้ตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ขึ้น คณะกรรมการดังกล่าวได้เริ่มการรณรงค์ต่อต้านภัยเอดส์ขึ้นทั่วประเทศ โดยร่วมมือกับองค์กรเอกชน โรงเรียน กระทรวง สถานีวิทยุและโทรทัศน์

นอกจากนั้น ใน พ.ศ. 2535 นายมีชัย วีระไวทยะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ได้อนุมัติให้กรมวิเทศสหการลงนามในข้อตกลงความร่วมมือโครงการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ขององค์การ Family Health International ซึ่งได้รับงบประมาณจาก AID/Washington เพื่อช่วยเหลือกระทรวงสาธารณสุขและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้ดำเนินกิจกรรมป้องกันการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ในประเทศไทย มีกำหนดเวลา 5 ปี มูลค่าความช่วยเหลือปีละประมาณ 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ²

ใน พ.ศ. 2539 ยอดผู้ติดเชื้อเอชไอวีในประเทศไทยมีถึงประมาณ 1 ล้านคน³ กิจกรรมของศูนย์ความร่วมมือการวิจัยโรคเอดส์ ช่วยให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคเอดส์ดีขึ้น และมีการพัฒนาพื้นฐานในการป้องกันและควบคุมการติดเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์ที่ดี การวิจัยในโครงการดังกล่าวเน้นการศึกษาการแพร่เชื้อจากมารดาไปสู่บุตรในครรภ์ รวมถึงการติดเชื้อในกลุ่มหญิงบริการทางเพศ ชายหนุ่ม กลุ่มผู้ติดยาเสพติดที่ใช้เข็มฉีดยา และผู้ป่วยวัณโรค

ต่อมาศูนย์ความร่วมมือการวิจัยโรคเอดส์ได้ทดลองการให้ยา AZT เพื่อลดอัตราของหญิงมีครรภ์ที่แพร่เชื้อไวรัสเอชไอวีไปสู่ทารกกับผู้ป่วยโรคเอดส์ที่โรงพยาบาลศิริราช และโรงพยาบาลราชวิถี ใน พ.ศ. 2539 มีสตรีเข้าร่วมโครงการศึกษา 400 คน⁴ นอกจากนั้น ศูนย์ดังกล่าวยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการ

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 167.

²ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2538). เล่มเดิม. เอกสารแนบ 5.

³สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 167.

⁴แหล่งเดิม.

ติดเชื้อเอชไอวีและวัณโรค ที่โรงพยาบาลบำราศนราดูร และโรงพยาบาลโรคปอดกลาง และที่ศูนย์วิจัยภาคสนาม โดยดำเนินการร่วมกับสถานพยาบาลในจังหวัดเชียงราย เนื่องจากประเทศไทยและประเทศส่วนใหญ่ในโลกกำลังเผชิญกับปัญหาวัณโรคที่กลับมาแพร่ระบาดอีกครั้ง เนื่องจากผู้ที่ติดเชื้อเอชไอวีมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อวัณโรคสูงกว่าบุคคลปกติมาก ต่อมา มีการริเริ่มโครงการศึกษาใหม่ๆ เช่น โครงการศึกษากามโรค ในจังหวัดเชียงราย

ด้านสิ่งแวดล้อม

ความร่วมมือทางด้านสิ่งแวดล้อมถือว่าเป็นเรื่องใหม่ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ทั้งสองประเทศได้ร่วมมือกันเพื่อแก้ไขปัญหาการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมผ่านโครงการการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Management of Natural Resources and Environment – MANRES)

เดิมองค์กรเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ดูแลโครงการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งทำงานร่วมกับรัฐบาลไทยเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เช่น การจัดการด้านทรัพยากรชายฝั่ง และการจัดการด้านสภาวะแวดล้อมทางอุตสาหกรรม¹ ต่อมาสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในการดำเนินกิจกรรมความร่วมมือหรือโครงการความร่วมมือร่วมกัน เมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2533 รัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริการ่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจเรื่องผลประโยชน์ก้ำวหน้าร่วมกันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสิ่งแวดล้อมระดับประเทศ (Memorandum of Understanding: Advancing Mutual in Rapidly Changing International Environmental) โดยมี ฯพณฯ อนุวัฒน์ วรรณพงศ์ศิริ อดีต รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้แทนรัฐบาลไทย และนายโรแนล ดับลิว. โรสเคนส์ (Ronale W. Roskens) ผู้บริหารเอไอดี ผู้แทนรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ร่วมลงนามในบันทึกความเข้าใจดังกล่าว² และร่วมในการจัดหากองทุนและเริ่มโครงการระยะยาวเพื่อการแก้ปัญหาสภาวะแวดล้อมของประเทศไทย โดยรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจัดหาเงินกู้ค่าประกันในวงเงิน 100 ล้านดอลลาร์สหรัฐ³ รวมถึงสนับสนุนโครงการในชนบทประมาณ 10 โครงการ เช่น โรงงานบำบัดน้ำเสียและการประปา นอกจากนี้ยังให้ทุนเป็นจำนวนเงิน 2.2 ล้านดอลลาร์เพิ่มอีกด้วย³ ใน พ.ศ. 2539 หน่วยสันติภาพของสหรัฐอเมริกา ได้ทำงานร่วมกับกรมประมงกระทรวงในหลายโครงการ เช่น การส่งเสริมการคุ้มครองพันธุ์พืช การใช้สารชีวภาพที่ได้จากพืชในท้องถิ่น ตลอดจนการป้องกันมลพิษทางน้ำ

¹ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2537). *Management of Natural Resources and Environment*. หน้า 1.

²กรมวิเทศสหการ. (2535). *โครงการ US – Thai Development Partnership*. หน้า 2.

³สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). *เล่มเดิม*. หน้า 170.

ปัญหาด้านสภาวะแวดล้อมเป็นปัญหาสำคัญของทุกๆ ประเทศในโลก รวมทั้งประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) คือ ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะแวดล้อมอย่างเหมาะสมและระมัดระวังเพื่อสนับสนุนการพัฒนาแบบยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิต ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมจึงเป็นประเด็นที่ทั้งประเทศไทยและสหรัฐอเมริกายังคงให้ความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาต่อไป

2. ความร่วมมือในกรอบไตรภาคี (Trilateral Agreement)

สหรัฐอเมริกาให้ความร่วมมือในงานวิจัยที่จะต้องดำเนินงานร่วมกับต่างประเทศ อาทิเช่น

ประเทศญี่ปุ่น สหรัฐอเมริการ่วมมือกับประเทศญี่ปุ่นให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการเกษตรและชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในระยะเริ่มแรกการดำเนินงานจะเน้นทางด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีทางการเกษตร โดยตั้งศูนย์วิจัยเกษตรขึ้นที่จังหวัดขอนแก่น ส่วนราชการไทยที่รับผิดชอบการดำเนินงานด้านนี้ ได้แก่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และมหาวิทยาลัยขอนแก่น ความร่วมมือดังกล่าวเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2526 โดยสหรัฐอเมริกาส่งนามให้ความช่วยเหลือในรูปเงินให้เปล่า 2 ล้านดอลลาร์สหรัฐ แก่มหาวิทยาลัยขอนแก่นในการดำเนินโครงการ Khon Kaen University Research Development¹ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงและเพื่อสมรรถนะงานวิจัยด้านพัฒนาการเกษตรของมหาวิทยาลัยขอนแก่น

ประเทศศรีลังกา เมื่อวันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2529 ได้มีการลงนามในสัญญาโครงการวิจัยเกี่ยวกับไม้เนื้อแข็ง (Research on Multipurpose Trees) โดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์เป็นหน่วยงานดำเนินการ โครงการนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากการประชุมระดับภูมิภาคขององค์การวิจัยป่าไม้สากล (International Union of Forest Research Organization, IUFRO) ณ ประเทศศรีลังกา ซึ่งเสนอให้ประเทศต่างๆ ในเอเชียส่งเสริมให้เกษตรกรเข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกป่าไม้เนื้อแข็งมากขึ้น อันจะเป็นการลดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมการให้ความช่วยเหลือเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 13 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ให้แก่ประเทศไทย² และประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก

¹ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2526). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ. หน้า 2.

²กรมวิเทศสหการ. (2538). ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความช่วยเหลือที่ให้อุปประเทศไทย : ประเทศสหรัฐอเมริกา.

ประเทศอิสราเอล สหรัฐอเมริกานับสนับสนุนให้ประเทศไทยดำเนินงานวิจัยร่วมกับประเทศอิสราเอล (U.S. – Israel Cooperative Development Research) จำนวน 1 โครงการ และเป็นมูลค่าความช่วยเหลือในส่วนของประเทศไทยของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2530 จำนวน 203,880 ดอลลาร์สหรัฐฯ พ.ศ. 2531 จำนวน 529,405 ดอลลาร์สหรัฐฯ และ พ.ศ. 2532 จำนวน 187,700 ดอลลาร์สหรัฐฯ¹

ประเทศเพื่อนบ้าน การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของความร่วมมือทางวิชาการอย่างเป็นทางการและการขยายการดำเนินงานเพิ่มมากขึ้น ในสมัยนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี พ.ศ. 2534 โดยรัฐบาลไทยมีนโยบายชัดเจนในการส่งเสริมความร่วมมือและความสัมพันธ์ในทุก ๆ ด้านกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลาว กัมพูชา เวียดนาม และพม่า² เนื่องจากประเทศไทยสามารถพัฒนารูปแบบและองค์ประกอบของการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก ในด้านวิชาการ เทคโนโลยีและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รัฐบาลไทยจึงร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการพัฒนาประเทศในภูมิภาคนี้ โดยจัดทำโครงการไตรภาคีหรือในลักษณะหุ้นส่วน (Trilateral Partnership) แต่ละฝ่ายจะมีส่วนสมทบค่าใช้จ่ายตั้งแต่การจัดคณะผู้แทนร่วมวางแผน (Planning mission) เพื่อสำรวจความเป็นไปได้ในประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชีย - แปซิฟิก และกำหนดรูปแบบโครงการในลักษณะการพัฒนาประเทศไทยพร้อมไปกับประเทศในภูมิภาค ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละประเทศ รวมทั้งความถนัดและความเชี่ยวชาญของเจ้าหน้าที่ไทยและสหรัฐอเมริกาเป็นหลัก การดำเนินความร่วมมือทางด้านวิชาการระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาในลักษณะของหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาดังกล่าว ทำให้ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์และความเข้าใจที่ดีต่อกัน

อย่างไรก็ตาม ใน พ.ศ. 2534 กรมวิเทศสหการได้รับแจ้งจากสำนักงานองค์การพัฒนาระหว่างแห่งสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ว่าสหรัฐอเมริกามีความจำเป็นต้องระงับความช่วยเหลือที่ให้กับประเทศไทย* เนื่องจากคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ทำการรัฐประหารล้มล้างรัฐธรรมนูญจากพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534³ โดยรัฐธรรมนูญซึ่งร่างภายใต้อำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติขัดต่อหลักการพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลายประการ และเปิดช่องทางสำหรับการสืบทอดอำนาจของคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ เช่น นายกรัฐมนตรีมาจากคนนอก

¹ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา กรมวิเทศสหการ. (2532). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2531. หน้า 2.

²กรมวิเทศสหการ. (2547). กรมวิเทศสหการกับการดำเนินงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับต่างประเทศ. (ออนไลน์).

³รายละเอียดในภาคผนวก จ

³วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (2543). รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. หน้า 183.

จำนวนวุฒิสมาชิก และอำนาจของวุฒิสภา นอกจากนี้ ยังให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา เป็นต้น การประท้วงรัฐธรรมนูญที่ขาดความเป็นประชาธิปไตยได้นำไปสู่ความตึงเครียดทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพลเอกสุจินดา คราประยูร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2535¹ ทำให้กลุ่มประชาชนผู้เรียกร้องประชาธิปไตย นักศึกษา กลุ่มองค์กรอิสระ และกลุ่มนักธุรกิจ ได้เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีต้องมาจากการเลือกตั้ง ก่อให้เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบและเหตุการณ์นองเลือดขึ้นในประเทศไทย* ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาซึ่งไม่ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ทำให้รัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งต้องสิ้นสุดลง แต่ต่อมาเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2535² สหรัฐอเมริกากลับมาให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยอีกครั้ง เพราะเห็นว่าประเทศไทยสามารถแก้ไขปัญหาทางการเมืองดังกล่าวเรียบร้อยแล้ว**

4.3 องค์การความร่วมมือทางวิชาการระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาดำเนินความร่วมมือทางวิชาการในลักษณะของความร่วมมือโดยผ่านรัฐบาล และดำเนินความร่วมมือโดยผ่านองค์กรและมูลนิธิของเอกชนต่างๆ ดังนี้

4.3.1. การดำเนินความร่วมมือทางวิชาการโดยผ่านหน่วยงานรัฐบาล

1. กรมวิเทศสหการ***

กรมวิเทศสหการ ปฏิบัติภารกิจในนามของรัฐบาลไทย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารเรื่องความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศเป็นสำคัญ

กรมวิเทศสหการเป็นองค์กรกลางในการประสานงานระหว่างองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา กับส่วนราชการของรัฐบาลไทย เช่น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง สำนักงานงบประมาณ สำนักงานคณะกรรมการพลเรือน และหน่วยราชการอื่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาความต้องการในการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา และร่วมจัดทำโครงการและเอกสารเพื่อเสนอของบประมาณความช่วยเหลือดังกล่าว โดยยึดถือตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อเป็นแนวนโยบายการให้ความช่วยเหลือของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาแก่ไทย

¹แหล่งเดิม. หน้า 190.

²เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ระหว่าง 17 - 20 พฤษภาคม 2535

³กรมวิเทศสหการ. (2538). เล่มเดิม. หน้า 1.

**ภายใต้รัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี (23 กันยายน 2535 – 19 พฤษภาคม 2538)

***ปัจจุบัน เปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานความร่วมมือเพื่อการพัฒนาต่างประเทศ ตามพระราชกฤษฎีกาลงวันที่ 17 ตุลาคม 2547

กรมวิเทศสหการประสบความสำเร็จในการบริหารความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ จากการดำเนินนโยบายตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ควบคู่ไปกับนโยบายของประเทศผู้ให้* นอกจากนี้ ยังได้พัฒนารูปแบบความร่วมมือเพื่อให้สามารถสนองตอบต่อความต้องการของประเทศมากยิ่งขึ้น โดยการใช้กลไกต่าง ๆ เช่น การเจรจาในเวทีระหว่างประเทศ การประชุมกับประเทศผู้ให้ความร่วมมือ การใช้ความพยายามในระดับภูมิภาค และอนุภูมิภาค และกลุ่มความร่วมมือทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นผลให้ประเทศไทยได้รับการพัฒนาตรงตามเป้าหมาย

การบริหารความร่วมมือทางวิชาการของกรมวิเทศสหการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศ โดยกรมวิเทศสหการได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากรัฐบาลประเทศต่างๆ องค์การระหว่างประเทศ รวมทั้งองค์การต่างประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน

2. องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา (U.S Agency for International Development - USAID)

องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา หรือ องค์การยูเสด ทำหน้าที่ดูแลความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ โดยสังกัดกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2493 – 2538 องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ให้เงินช่วยเหลือแก่ประเทศไทยเป็น จำนวนกว่า 1.1 พันล้านดอลลาร์สหรัฐฯ เพื่อช่วยเหลือทางด้านเกษตร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การจัดการด้านสภาวะแวดล้อม การพัฒนาชนบท การวางแผนด้านสุขภาพและครอบครัว ตลอดจนการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มีคนไทยกว่า 11,000 คนได้รับการฝึกอบรมที่ประเทศสหรัฐอเมริกา และกว่า 100,000 คน ที่ได้รับการฝึกอบรมในประเทศไทยในด้านต่างๆ นอกจากนั้นยังได้สนับสนุนการก่อตั้งและให้ทุนแก่สถาบันเอกชนแห่งใหม่เพื่อดำเนินงานทางด้านการพัฒนาต่อไป¹

โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา อาทิเช่น ทางหลวงสายมิตรภาพจากกรุงเทพฯ – นครราชสีมา และอุดรธานี และทางหลวงสายพิษณุโลก – หล่มสัก ซึ่งเชื่อมจังหวัดในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้าด้วยกัน เฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือภาคเดียว องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาได้ให้เงินทุนในการสร้างถนนที่ทนทานต่อสภาวะอากาศทุกประเภทระยะยาวถึง 3,000 กิโลเมตร และถนนสายรองอีก 2,500 กิโลเมตร นอกจากนี้ การให้เงินสนับสนุนโครงการวางแผนครอบครัวยังได้มีส่วนทำให้อัตราการเพิ่มประชากรใน 1 ปี ลดลงจากร้อยละ 3 เหลือเพียงร้อยละ 1.3²

*รายละเอียดในภาคผนวก ฉ ความร่วมมือที่ประเทศไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกาในแผนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 161.

²แหล่งเดิม.

นอกจากนี้องค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกายังมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งสำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ และมูลนิธิสถาบันเพื่อการพัฒนาประเทศไทย อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสำนักงานเอไอดีของสหรัฐอเมริกา มีนโยบายปิดองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา จำนวน 21 แห่ง โดยองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทยได้ปิดลงในวันที่ 30 กันยายน 2538¹ นับเป็นการสิ้นสุดการให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือทางการพัฒนาระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

4.3.2 องค์กร และมูลนิธิของเอกชน

1. สถาบันคีนันแห่งเอเชีย (the Kenan Institute Asia – KIA Asia)

สถาบันคีนัน ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2536 เป็นมูลนิธิไทยซึ่งได้รับประกาศเป็นองค์การหรือสถานสาธารณกุศล ลำดับที่ 350 ด้วยเงินกองทุนจัดตั้ง 10.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ² ดำเนินงานภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการ ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา โดยมี ฯพณฯ อานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน

เนื่องจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ปิดองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย ประกอบกับความสำเร็จในการดำเนินงานโครงการหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนาระหว่างรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา กรมวิเทศสหการจึงร่วมหารือกับองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย และสถาบันคีนันแห่งมหาวิทยาลัยนอร์ทแคโรไลนา (University of North Carolina) ในการจัดตั้งกองทุนร่วมกันขึ้น โดยบริจาคเงินฝ่ายละ 3.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ³ รวมทั้งกองทุนเงินทรัสต์เพื่อการกุศล และนายวิลเลียม อาร์ คีนัน จูเนียร์ (William R. Kenan, Jr.) ร่วมสมทบอีก 3.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐ³ เข้ากองทุนเพื่อนำไปใช้อุดหนุนโครงการความร่วมมือที่ดำเนินงานในเชิงธุรกิจ ซึ่งต้องใช้เทคโนโลยีและความรู้ความเชี่ยวชาญจากสหรัฐอเมริกา เพื่อแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาที่สำคัญๆ ของประเทศไทย โดยเน้นการส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาความสัมพันธ์สถาบันการศึกษา บริษัทและองค์กรเอกชน และหน่วยงานของรัฐบาลไทยและสหรัฐอเมริกา รวมทั้งการใช้กลไกภาคเอกชนเพื่อแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาที่สำคัญๆ ต่อไป และได้ร่วมกันลงนามใน Memorandum of Understanding Endowment for Kenan Institute Asia เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2539⁴ วัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถาบันคีนัน มีดังนี้

¹กรมวิเทศสหการ. (มปป.). ความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการไทย – สหรัฐอเมริกา. หน้า 2.

²สถาบันคีนันแห่งเอเชีย. (2543). รายงานกิจกรรมประจำปี 2543. หน้า 1.

³กรมวิเทศสหการ. (มปป.). เด่มเดิม. หน้า 3

⁴แหล่งเดิม.

1. ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษา องค์กรธุรกิจ และหน่วยงานราชการในประเทศสหรัฐอเมริกา และทวีปเอเชีย รวมถึงประเทศไทย
2. สนับสนุนให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาสังคม
3. เกื้อหนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ และทรัพยากรบุคคลในประเทศไทยและทวีปเอเชีย ทั้งวิธีการค้นคว้าวิจัย และวิธีการฝึกอบรม
4. ดำเนินโครงการค้นคว้าวิจัยทางธุรกิจเชิงประยุกต์และโครงการศึกษาต่างๆ
5. สนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในประเทศไทยและเอเชีย โดยร่วมมือกับบุคลากรผู้ทรงคุณวุฒิของมหาวิทยาลัยต่างๆ
6. ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์ทั้งหลายอื่นๆ ทั้งนี้ครอบคลุมกิจกรรมทางด้านวิชาการต่างๆ อาทิ การวิจัยเชิงประยุกต์ การถ่ายทอดเทคโนโลยี การบริหารสิ่งแวดล้อม การเสริมสร้างสาธารณูปโภค การพัฒนาระบบสื่อสารโทรคมนาคม การส่งเสริมการค้าและการลงทุน การพัฒนาทรัพยากรบุคคล การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ และการสาธารณสุข

สถาบันคีนันได้ดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลและการสาธารณสุขหลายโครงการ อาทิเช่น โครงการควบคุมมาลาเรียในชุมชนพื้นที่ชายแดน โครงการศึกษาทางไกล โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาในประเทศไทย โครงการจัดการขยะมูลฝอยติดเชื้อ และโครงการทาร์เก็ต (The Asia Reproductive Health Graduate Education and Training: TARGET) ซึ่งให้การอบรมทางด้านอนามัยการเจริญพันธุ์แก่เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุข เป็นต้น

2. องค์การ CARE

องค์การ CARE International มีชื่อเต็มว่า Cooperative for American Relief Everywhere เป็นองค์การเอกชนต่างประเทศ ที่ดำเนินงานเพื่อช่วยเหลือผู้ยากไร้ ก่อตั้งขึ้นที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อ พ.ศ. 2489 ในระหว่างสงครามโลก เพื่อให้ความช่วยเหลือฟื้นฟู สภาพความเป็นอยู่ของประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม ในระยะแรกเริ่มองค์การนี้ได้ให้ความร่วมมือแก่ประเทศในยุโรป ด้วยการจัดกล่องช่วยชีวิต ประกอบด้วย อาหาร เครื่องอุปโภคที่มีความจำเป็นต่อการยังยืนขั้นพื้นฐาน หรือที่เรียกว่า CARE Packages ไปยังประเทศอังกฤษเมื่อ พ.ศ. 2489 โดยแจกให้กับครอบครัว โรงเรียน โรงพยาบาลตามเมืองต่างๆ ทั้งในเมืองและชนบท¹

¹กรมวิเทศสหการ. (2544). ข้อมูลและนโยบายของแหล่งความร่วมมือกับต่างประเทศ. หน้า 49.

องค์การ CARE มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือประเทศที่ยากจน โดยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่ยากไร้ และผู้ที่ตกเป็นเหยื่อภัยธรรมชาติ และภัยอื่นๆ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือด้านบรรเทาทุกข์ การปฏิสังขรณ์ และการฟื้นฟูในรูปของการให้สินค้าและบริการ รวมถึงมุ่งให้การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทซึ่งมีรายได้ต่ำให้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรมนุษย์ รวมถึงวัสดุอื่นๆ อย่างประหยัด และได้รับผลประโยชน์มากที่สุด นอกจากนั้น ยังมุ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีฐานะยากจน ในด้านการศึกษา การสาธารณสุข และการโภชนาการ

สำหรับประเทศไทย องค์การ CARE เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2522 เพื่อช่วยเหลือผู้อพยพชาวอินโดจีนตามแนวชายแดนไทย – กัมพูชา ต่อมาได้ขยายงานพัฒนาสู่ชุมชนยากไร้ โดยให้ความช่วยเหลือด้านการศึกษาการพัฒนาอาชีพส่งเสริมรายได้ในครัวเรือนการรักษาแหล่งน้ำและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนการรณรงค์ป้องกันและสร้างความเข้าใจในเอ็ดส์ องค์การ CARE ได้ร่วมลงนามในข้อตกลงกับรัฐบาลไทยโดยกรมวิเทศสหการ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2527¹ และได้ขยายระยะเวลาข้อตกลงเป็นลำดับมาตั้งแต่ พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา องค์การ CARE ได้มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศไทยมาโดยตลอด

นอกจากนั้น เพื่อเป็นการสานต่อเจตนารมณ์ในการช่วยเหลือด้านมนุษยชนในประเทศไทย องค์การ CARE จึงได้มีการก่อตั้ง "มูลนิธิรักษ์ไทย" ขึ้น ใน พ.ศ. 2540 เพื่อเป็นองค์กรเอกชนท้องถิ่นที่เข้าใจปัญหา และใกล้ชิดกับเหตุการณ์มากขึ้น สามารถพัฒนาและแก้ไขปัญหามุมชนได้อย่างรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพสูง นอกจากนั้น "มูลนิธิรักษ์ไทย" ยังได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากองค์การ CARE ในด้านความรู้ เทคโนโลยี และเครือข่ายของการติดต่อในโลกโลกาภิวัตน์ ทั้งนี้ มูลนิธิรักษ์ไทย ยังคงยึดมั่นในเจตนารมณ์ของการพัฒนาชุมชนด้วยโอกาสแบบยั่งยืน ช่วยเหลือผู้ยากไร้ให้มีความรู้ สามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนาสังคม ในภายภาคหน้าได้

การดำเนินงานที่สำคัญขององค์การ CARE ในประเทศไทยที่สำคัญ คือ การพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวี และครอบครัว รวมถึงการพัฒนาเด็ก ได้แก่

- โครงการ Kho Wang Rural Resource Formation Project ในพื้นที่อำเภอคือ จังหวัดยโสธร และพื้นที่เขตทุ่งกุลาร้องไห้ มีวัตถุประสงค์เพื่อแนะนำเกษตรกรให้ปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นเป็นทางเลือก เช่น ข้าวโพดฝักอ่อน และถั่วต่างๆ จัดหาน้ำ และจัดหาตลาด
- โครงการชุมชน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแบบผสมผสาน พื้นที่หมู่บ้านในโครงการอนุรักษ์ธรรมชาติ เขตลุ่มแม่น้ำอำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และบางอำเภอของจังหวัดลำพูน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนในเขตโครงการมีอาหารเพียงพอสำหรับการบริโภค

¹แหล่งเดิม. หน้า 50.

การส่งเสริมการเกษตรและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าไม้ในพื้นที่ลุ่มน้ำ เน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการและการทำงานร่วมกับรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชนและชุมชน

- โครงการช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอดส์และครอบครัว พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา และสมุทรปราการ มีวัตถุประสงค์เพื่อลดการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ และช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวี รวมทั้งครอบครัวให้สามารถอยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างปกติสุข และป้องกันการแพร่เชื้อเอดส์ โดยการช่วยเหลือด้านค่ารักษาพยาบาล ฟันฟูสภาพจิตใจ แนะนำอาชีพ จัดฝึกอบรมให้ความรู้เรื่องเอดส์แก่ครู เยาวชน อาสาสมัครในชุมชนผู้ใช้แรงงาน และกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อเอดส์

- The Children Health and Environment Magazine ในพื้นที่จังหวัดทั่วประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตวารสารด้านสิ่งแวดล้อมเผยแพร่แก่เด็กนักเรียนในท้องถิ่น เพื่อให้การศึกษาเฝ้าระวังทัศนคติที่ถูกต้อง ในเรื่องการดูแลสุขภาพ การรู้จักป้องกันตนเองจากยาเสพติดและโรคเอดส์และการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ใน พ.ศ. 2544 องค์กร CARE ประเทศไทยยังคงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสหรัฐอเมริกา เพื่อการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเฉพาะด้านของประเทศไทย คือ สภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรม การแพร่ระบาดของโรคเอดส์ ความยากจน และการอพยพแรงงานจากชนบทและด้านเด็ก และคาดว่าองค์กร CARE จะยังคงให้ความร่วมมือ โดยมีแผนการที่จะขยายเครือข่ายออกไปยังพื้นที่ต่างๆ ของประเทศที่ประสบปัญหาต่อไป

3. มูลนิธิฟอร์ด (Ford Foundation)

มูลนิธิฟอร์ดได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการสาธารณสุข ขณะเดียวกันก็เน้นการแก้ปัญหาป่าไม้ชุมชน ปัญหาสตรีและโรคเอดส์ รวมทั้งให้ทุนแก่หน่วยงานรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และนักวิชาการเพื่อสร้างแบบอย่างในการแก้ประเด็นปัญหาทางกฎหมาย และสนับสนุนให้มีการใช้แนวทางต่างๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคม มูลนิธินี้มุ่งเน้นการเสริมสร้างเครือข่ายองค์กรด้านด้านสตรีและโรคเอดส์ให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ที่หลากหลายในหมู่สมาชิก แล้วกระจายข่าวสารออกสู่ประชาชน นอกจากนี้ยังส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมเพื่อการกุศลของบุคคลและองค์กร รวมทั้งลดอุปสรรคทางกฎหมาย กฎเกณฑ์ต่างๆ ที่มีอยู่ลงด้วย ความช่วยเหลือที่มูลนิธิฟอร์ดให้แก่ประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2509 – 2530 มีดังต่อไปนี้

ตาราง 6 ความช่วยเหลือที่มูลนิธิฟอร์ดให้แก่สถาบันที่สำคัญของประเทศไทย ใน พ.ศ. 2509 – 2530

สถาบันของประเทศไทย	ความช่วยเหลือ (พันดอลลาร์สหรัฐฯ)
สถาบันการบริหารการพัฒนาแห่งชาติ	3,175
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	2,525
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	2,274
สถาบันภาษาอังกฤษส่วนกลาง	1,114
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	752
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	506
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ	468
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	453
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย	412
มหาวิทยาลัยมหิดล	245
สถาบันประชากรศึกษา	197
สยามสมาคม	195
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	53
รวม	12,369

ที่มา : มัลแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย.

หน้า 386.

4. มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ (Rockefeller Foundation)

ผลงานของมูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการสนับสนุนโครงการระยะยาวในด้านการเกษตร การอนามัย ประชากรศาสตร์ และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา มูลนิธิฯ ได้เลือกประเทศไทยเป็นหนึ่งในโครงการพัฒนามหาวิทยาลัย (University Development Program) โดยโครงการนี้ให้การอบรมแก่นักวิชาการ ในการช่วยถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับคุณค่าท้องถิ่นและประสบการณ์ในประเทศไทย เพื่อส่งเสริมการค้นพบวิธีการใหม่ๆ และกระตุ้นการสอนและการวิจัย มีการดำเนินโครงการต่างๆ ในมหาวิทยาลัย

ใน พ.ศ. 2532 มูลนิธิร็อกกีเฟลเลอร์ เน้นโครงการด้านการบริหารการเกษตรและทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งศาสตร์ต่างๆ ที่เกี่ยวกับอนามัย โดยฝ่ายเกษตรของมูลนิธิฯ ได้จัดทำโครงการนานาชาติว่าด้วยเทคโนโลยีชีวภาพของข้าว (International Program on Rice Biotechnology: IPRB) ในประเทศไทย โดย

อาศัยความร่วมมือกับศูนย์วิศวะพันธุกรรมและเทคโนโลยีแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและ สิ่งแวดล้อม โครงการนี้ได้ให้ทุนวิจัยและศึกษาทางเทคโนโลยีชีวภาพข้าว โดยมีสถาบันวิจัยข้าวแห่งประเทศไทย เป็นศูนย์การทดลองเทคโนโลยีใหม่ ซึ่งอาศัยการเปลี่ยน DNA ปรับปรุงพันธุ์ข้าวให้ดีขึ้น นอกจากนี้มูลนิธิฯ ได้ให้เงินสนับสนุนการวิจัยและอบรมเกี่ยวกับเชื้อเอชไอวีและโรคเอดส์ และสนับสนุนเครือข่ายศึกษาการ ระบาดของโรค ซึ่งเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2523 เพื่อช่วยในการศึกษาและบำบัดโรคที่เป็นเฉพาะประชากร กลุ่มต่างๆ¹

5. มูลนิธิการศึกษา ไทย – อเมริกัน (Thailand – United States Education Foundation : TUSEF) หรือ มูลนิธิฟูลไบรท์ (Fullbright Foundation)

มูลนิธิการศึกษา ไทย – อเมริกัน นี้ ถือว่าเป็นสายใยทางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงประเทศไทยกับ สหรัฐอเมริกาเข้าด้วยกันอย่างมั่นคง โครงการฟูลไบรท์ได้ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาระหว่าง สหรัฐอเมริกากับประเทศอื่นๆ ทั่วโลก ตั้งแต่ พ.ศ. 2489 และโครงการฟูลไบรท์เริ่มขึ้นในประเทศไทยเมื่อวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2493² ในรูปของมูลนิธิการศึกษาของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ เป็นการกระตุ้นให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ระหว่างประชาชนของประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย โดย การขยายขอบเขตการแลกเปลี่ยนความรู้และทักษะวิชาชีพด้วยการสร้างความสัมพันธ์ทางการศึกษา

ตั้งแต่ พ.ศ. 2523 มูลนิธิฟูลไบรท์ได้รับมอบหมายให้บริหารทุนฮิวเบิร์ต เอช ฮัมฟรีย์ (Hubert H. Humphrey Fellowship) ซึ่งเป็นทุนเพื่อฝึกงานและศึกษาในสหรัฐอเมริกาโดยไม่มีการรับปริญญา ทั้งนี้มุ่ง สำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพแล้ว เพื่อเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ โดยในแต่ละปีจะมีการให้ทุนนี้ 2 ทุน³

นอกจากนั้น มีนักเรียนไทยได้ไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาที่สหรัฐอเมริกาตามโครงการนี้ ทุกปี ปีละประมาณ 13 คน บางคนได้รับทุนค่าใช้จ่ายทั้งหมด บางคนได้รับบางส่วน และได้เชิญนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิของประเทศไทยปีละ 2 – 3 คน ไปทำการวิจัยหรือบรรยายที่มหาวิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาด้วย ขณะเดียวกันมูลนิธิฟูลไบรท์ก็เชิญศาสตราจารย์อเมริกันมาสอน หรือเป็นที่ปรึกษาที่มหาวิทยาลัยในประเทศไทย นอกจากนี้ ทุกๆ ปีจะมีนักศึกษาอเมริกันระดับปริญญาโทมาทำการวิจัยในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 – 2539 มูลนิธิฟูลไบรท์ได้ให้ทุนแก่นักศึกษาไทยกว่า 1,000 คน ไปศึกษาต่อที่สหรัฐอเมริกา และนักวิชาการ อเมริกันกว่า 300 คน ได้รับทุนมาสอนหรือทำงานวิจัยในเมืองไทย โดยแต่ละปีมีนักศึกษาไทยประมาณ 34 คน ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกาด้วยทุนฟูลไบรท์⁴

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 178.

²แหล่งเดิม. หน้า 181.

³แหล่งเดิม. หน้า 183.

⁴แหล่งเดิม.

อย่างไรก็ตาม นอกเหนือจากทุนของมูลนิธิฟูลไบรท์ ประเทศไทยยังได้รับทุนการศึกษาอื่นๆ จากสหรัฐอเมริกาอีกมาก เช่น ทุนแลกเปลี่ยนนักศึกษา AFS (American Field Service) จำนวนนักเรียนไทยที่ ศึกษาต่อระดับสูงในสหรัฐอเมริกาที่ทำการติดต่อผ่านสถาบันการศึกษานานาชาติ (IIE) และสถาบันการศึกษานานาชาติ ได้บันทึกข้อมูลไว้ดังตารางนักเรียนไทยที่ศึกษาต่อระดับสูงในสหรัฐอเมริกา ดังนี้

ตาราง 7 สรุปนักเรียนไทยที่ศึกษาต่อระดับสูงในประเทศสหรัฐอเมริกา

พุทธศักราช	จำนวน (คน)
2535 – 2536	8,630
2536 – 2537	9,537
2537 – 2538	10,889
2539 – 2540	12,165
2540 – 2541	13,481
2541 – 2542	12,489
2542 – 2543	10,983
2543 – 2544	11,187
2544 – 2545	11,606

ที่มา : Institute of International Education. (2002). *Report on International Education Exchange*.
(online).

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกาและประเทศไทยหลายแห่ง ยังมีโครงการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เช่น มหาวิทยาลัยเซนต์ โอลาฟ (Saint Olaf College) ในรัฐมินนิโซตา (Minnesota) ได้ส่งนักศึกษาซึ่งศึกษาทางด้านภาษา วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ไทยมาศึกษาที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน (University of Wisconsin) ได้เลือกจังหวัดเชียงใหม่เป็นสถานที่ที่จะศึกษาเรื่องไทยคดีศึกษา เป็นเวลาสองภาคการศึกษา และด้านภาษาเป็นเวลาหนึ่งสัปดาห์ในภาคฤดูร้อน สำหรับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนกับมหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกาในสาขาวิชาบริหารธุรกิจสองแห่ง คือ สถาบันวาร์ดันของมหาวิทยาลัยเพนซิลเวเนีย (the Wharton School of the University of Pennsylvania) และมหาวิทยาลัยนอร์ทเวสเทิร์น (Northwestern University) ก่อตั้งสถาบันบัณฑิตบริหารธุรกิจศศินทร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อันเป็นสถาบันที่ได้รับความนิยมอย่างมาก นอกจากนั้นยังมีโครงการอเมริกันศึกษา

ในมหาวิทยาลัยนี้ด้วย โดยใน พ.ศ. 2539 มีนักศึกษา 18 คนจากสถาบันศศินทร์ศึกษาอยู่ในสหรัฐอเมริกา และมีนักศึกษอเมริกัน จำนวน 12 คน ศึกษาอยู่ที่สถาบันศศินทร์¹

4.3 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้านวิชาการ ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

การให้ความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกาแก่ประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ส่วนใหญ่มุ่งเน้นในด้านการพัฒนาประเทศไทย เช่น ความช่วยเหลือในด้านสาธารณสุขและปรับปรุงการศึกษาด้านการแพทย์ แผนงานช่วยเหลือของประเทศไทย จึงออกมาในรูปโครงการเป็นส่วนใหญ่ โดยการช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกามีให้แก่ประเทศไทยแยกออกเป็นความช่วยเหลือด้านเทคนิคทั่วประเทศ การให้ทุนการศึกษา การให้เงินกู้โครงการพัฒนาชนบท การฝึกอบรม และกองทุนช่วยเหลือในลักษณะต่างๆ ซึ่งผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ดังกล่าว ส่งผลต่อประเทศไทย ดังนี้

4.3.1 พัฒนาการด้านวิชาการในประเทศไทย

ในระยะแรก ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือและความร่วมมือในด้านวิชาการจากสหรัฐอเมริกาในรูปแบบของการให้เปล่า และเงินกู้เพื่อการพัฒนา ต่อมาลักษณะความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศปรับเปลี่ยนเป็นการให้ความร่วมมือในแบบหุ้นส่วนเพื่อการพัฒนา ทำให้ประเทศไทยมีส่วนร่วมในการดำเนินการและวางแผนสำหรับการพัฒนาประเทศในด้านต่างๆ ดังนั้นประเทศไทยจึงเปลี่ยนฐานะจากการพึ่งพาต่างชาติมาพึ่งตนเองมากขึ้น จะเห็นได้ว่าจำนวนความช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกามีให้แก่ประเทศไทยลดลง นอกจากนี้ประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบและองค์ประกอบการให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาค ส่งผลให้เกิดการดำเนินความร่วมมือในภูมิภาคนี้ทางด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

4.3.2 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อัตราการเกิดของประชากรไทยลดลงเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนานโยบายด้านประชากร การวางรูปแบบและขยายแผนงานด้านการวางแผนครอบครัวที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น¹ โดยสหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในการจัดหาทางวิชาการและวัสดุอุปกรณ์ให้ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดทิศทางในอนาคตของประเทศในด้านรายได้ของประชากร สภาพะการจ้างงาน สภาพการสาธารณสุขและสภาพแวดล้อม ซึ่งจะเป็นผลในระยะยาวของการพัฒนานโยบายด้านประชากร

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). เล่มเดิม. หน้า 179.

นอกจากนั้น ประชากรไทยยังมีสุขภาพอนามัยดีขึ้น เห็นได้จากอัตราการตายที่ลดลงและอัตราอายุยืนที่เพิ่มขึ้น รวมถึงโรคที่เป็นอันตรายมีน้อยลง กระทรวงสาธารณสุขถือเป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ หน่วยงานหนึ่งในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา การให้ความรู้ทางการแพทย์ การรณรงค์ต่อต้านโรคร้ายแรง การพัฒนาระบบส่งเสริมด้านสาธารณสุข และกระทรวงสาธารณสุข ส่วนใหญ่ได้รับความร่วมมือและความช่วยเหลือจากรัฐบาลและมูลนิธิต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ โครงการสาธารณสุขและการศึกษาก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการขยายบริการทางสังคมและสามารถพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้

4.3.3 ผลกระทบด้านค่านิยมตามแบบสหรัฐอเมริกา

ความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาส่งผลกระทบในทางอ้อมต่อแนวคิด ทักษะคติ และรสนิยมของคนไทย ดังจะเห็นได้ว่า นอกเหนือจากวิชาความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาและฝึกอบรมในสหรัฐอเมริกา ผู้รับทุนชาวไทยซึ่งได้กลับมาปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งที่มีความสำคัญในหน่วยงานราชการต่างๆ ของไทยเหล่านี้ยังได้รับเอาแนวคิด ทักษะคติและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวอเมริกันเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยอีกด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิด ทักษะคติและวัฒนธรรมของแต่ละชาติย่อมมีส่วนดีส่วนเสียแตกต่างกันออกไป การรับเอาแนวคิดหรือการประพฤติปฏิบัติของชาติอื่นมา จึงต้องพิจารณาถึงประโยชน์และประยุต์ใช้ให้เหมาะสมกับการพัฒนาและสอดคล้องกับวัฒนธรรมของประเทศด้วย

นอกจากนั้น การเผยแพร่วัฒนธรรมอเมริกันในสังคมไทย เช่น ในเรื่องการแต่งกาย ซึ่งมีแฟชั่นแปลกๆ ใหม่ๆ เข้ามา รวมทั้งสิ่งบันเทิงต่างๆ และภาพยนตร์ก็ทำให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบที่ไม่เหมาะสมในหมู่วัยรุ่น และไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมไทย เป็นต้นว่า ความฟุ่มเฟือย เงินตรา และวัตถุนิยม ตลอดจนการแสดงความเคารพที่เปลี่ยนไป การแสดงออกทางเพศล้วนเป็นการทำลายวัฒนธรรมทางอ้อม

การหลั่งไหลของวัฒนธรรมอเมริกัน ทำให้นักวิชาการและประชาชนไทยมีแนวความคิดต่อต้านกระแสตะวันตก โดยเฉพาะการต่อต้านสหรัฐอเมริกา ที่มักมองปัญหาสังคมและการเมืองภายในประเทศในเอเชีย ว่า เป็นสังคมที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชน ไม่สอดคล้องกับกฎบัตรของสหประชาชาติ² นับเป็นการตัดสินใจจากมาตรฐานทางการเมืองและสังคมของตน

¹มัลแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). *เล่มเดิม*. หน้า 342.

²อเนก เพิ่มวงศ์เสนีย์. (2540, กันยายน – ธันวาคม). บทบาทและท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียและอาเซียน. *เอเชียปริทัศน์*. 18(3) : 10.

บทที่ 5

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ด้านการปราบปรามยาเสพติด ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 - 2544

สหรัฐอเมริกาเป็นตลาดสินค้ายาเสพติดที่ใหญ่ที่สุดในโลก ส่วนใหญ่เป็นการลักลอบส่งยาเสพติดผ่านมาจากประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะประเทศไทย ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือต่างๆ กับประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อควบคุมและปราบปรามไม่ให้ยาเสพติดเข้าไปยังสหรัฐอเมริกา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านการต่อต้านยาเสพติดเริ่มขึ้น หลังจากที่ทั้งสองประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญาร่วมมือระหว่างกันในด้านการต่อต้านยาเสพติดในเดือนกันยายน พ.ศ. 2515¹ นับแต่นั้นเป็นต้นมาทั้งสองประเทศได้ดำเนินความสัมพันธ์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดอย่างใกล้ชิด

สหรัฐอเมริกามีนโยบายให้ความช่วยเหลือประเทศที่แสดงเจตนารมณ์ในการต่อต้านการปลูกพืชเสพติดและการลักลอบค้ายาเสพติดอย่างจริงจัง ตามอนุสัญญาการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศฉบับแก้ไข พ.ศ. 2504* สหรัฐอเมริกาได้ให้การรับรองสถานะของประเทศไทย ว่าเป็นประเทศที่ให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาอย่างเต็มที่ และปฏิบัติตามอนุสัญญาต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2531** ด้วยดี ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงความพยายามและ

¹สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). *The Eagle and the Elephant: Thai-American Relations Since 1833: พันความหลังไทย - อเมริกัน ฉบับกาญจนาภิเษก*. พิมพ์ครั้งที่ 4. หน้า 167.

*อนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ ค.ศ. 1961 (พ.ศ. 2504) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อควบคุมการใช้ยาเสพติดให้เป็นไปในทางการแพทย์และวิทยาศาสตร์ รวมทั้งป้องกันการลักลอบค้า ปลูก ผลิต และการใช้ยาในทางที่ผิด โดยจำแนกประเภทยาเสพติดออกเป็น 4 ประเภท แต่ละประเภทจะมีมาตรการในการควบคุมแตกต่างกันไป เนื่องจากขอบเขตของอนุสัญญาฯ นี้ค่อนข้างจำกัด จึงได้ปรับแก้ไขเพิ่มเติมขอบเขตการควบคุมให้กว้างยิ่งขึ้น เป็นพิธีสาร พ.ศ. 2515 แก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติด พ.ศ. 2504 ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาเดี่ยวว่าด้วยยาเสพติดให้โทษ เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2504 และได้เป็นภาคีพิธีสาร พ.ศ. 2515 เมื่อวันที่ 9 มกราคม 2518

**อนุสัญญาว่าด้วยการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ค.ศ. 1988 (พ.ศ. 2531) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศต่างๆ ทั่วโลกในการปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดและวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ซึ่งมีความรุนแรงมากขึ้น จำเป็นต้องมีมาตรการพิเศษและมีความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อที่จะแก้ไขปัญหายาเสพติดให้บรรลุผล ประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาฉบับนี้ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2545

ความร่วมมืออย่างจริงจังของรัฐบาลไทยในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของประเทศไทยในสายตาของสหรัฐอเมริกาและนานาชาติด้วย¹

5.1 องค์การที่ควบคุมและปราบปรามยาเสพติดระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา

ในช่วงแรก ความช่วยเหลือด้านยาเสพติดที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทย เน้นในด้านการปราบปรามเป็นหลัก ใน พ.ศ. 2520 สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในด้านการปราบปรามยาเสพติดเป็นจำนวนเงิน 1,110,652 เหรียญสหรัฐ² ต่อมาได้พัฒนาการดำเนินการให้ความช่วยเหลือไปในด้านอื่นๆ คือ ด้านการควบคุมพืชเสพติด ด้านการบำบัดรักษา ด้านการป้องกัน และด้านการบริหาร เนื่องจากสหรัฐอเมริกาเห็นว่า การดำเนินการในด้านปราบปรามเพียงด้านเดียวนั้น ยังไม่สามารถควบคุมหรือแก้ปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดให้บรรลุผลได้ดีเท่าที่ควร สหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ แก่ประเทศไทยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากจำนวนเงินช่วยเหลือที่สหรัฐอเมริกามอบให้แก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังตารางต่อไปนี้

¹อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา : กรณีพัฒนาการความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติด ระหว่าง ค.ศ. 1987-1997. หน้า 5.

²แหล่งเดิม. หน้า 12.

ตาราง 8 สรุปความช่วยเหลือด้านยาเสพติดที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ไทย

ปี	ด้านการปราบปราม	ด้านการควบคุมพืชเสพติด	ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดในระดับภูมิภาค	ด้านการลดอุปสงค์ยาเสพติด	ด้านการบริหารสำนักงาน ป.ป.ส.	รวม (ดอลลาร์สหรัฐฯ)
2520	1,110,652	-	-	-	-	1,110,652
2525	460,000	284,702	445,000	-	50,000	1,239,702
2526	660,000	435,000	-	150,000	90,000	1,335,000
2527	180,000	680,000	-	120,000	150,000	1,130,000
2528	400,000	1,000,000	-	-	-	1,400,000
2529	300,000	1,400,000	-	-	-	1,700,000
2530	1,949,000	1,850,000	-	-	-	3,799,000
2531	1,060,000	2,310,000	-	-	-	3,370,000
2532	1,535,000	1,745,000	-	260,000	-	3,540,000
2533	1,450,000	1,200,000	-	290,000	-	2,940,000
2534	1,900,000	1,200,000	-	300,000	-	3,400,000
2535	1,870,000	1,145,000	-	330,000	-	3,345,000
2536	1,795,000	1,150,000	-	420,000	-	3,365,000
2537	1,500,000	672,000	-	180,000	-	2,352,000
2538	606,350	437,000	-	65,000	-	1,144,350
2539	498,000	410,000	-	90,000	-	998,800
2540	1,050,000	770,000	930,000	250,000	-	3,000,000
2541	880,000	594,050	80,000	100,000	-	1,654,050
2542	1,195,000	750,000	10,000	140,000	-	2,095,000
2543	1,709,000	707,000	3,202,900	334,000	-	5,952,900
2544	1,645,000	770,000	100,000	440,000	-	2,955,000

ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดนั้น มีหน่วยงานกลางในการดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด โดยแบ่งเป็นหน่วยงานของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ดังนี้

หน่วยงานของประเทศไทย

1. สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (ป.ป.ส.)* เป็นหน่วยงานระดับกรม สังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2519 เป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ตลอดจนแสวงหาความร่วมมือทั้งภายในและนอกประเทศ มีส่วนสำคัญในการชี้แนะ ผลักดัน ส่งเสริม และสนับสนุนให้การดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชาติ รวมทั้งเป็นการแก้ไขปัญหาแบบองค์รวม เน้นการกำหนดทิศทาง จัดวางและพัฒนาระบบงานศึกษาและวิจัยเพื่อพัฒนาวิชาการ ข้อมูลและบุคลากร และให้อำนาจในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามให้ได้ผลอย่างมีประสิทธิภาพ

2. กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด (บช.ปส.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการ กรมตำรวจ กระทรวงกลาโหม (ฉบับที่ 18) พ.ศ. 2535 มีหน้าที่ดำเนินการปราบปรามผู้ผลิต ผู้ค้ารายใหญ่ ตลอดจนการให้ความช่วยเหลือ และประสานการดำเนินงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งดำเนินการปราบปรามเพื่อให้การแพร่ระบาดของยาเสพติดภายในประเทศถูกจำกัดอยู่ในระดับที่สามารถควบคุมได้ โดยภารกิจหลักมุ่งเน้นการสืบสวนปราบปรามการกระทำผิดในกลุ่มผู้ผลิต ผู้ลักลอบนำเข้า ผู้ส่งออก และผู้ค้ารายใหญ่ ที่มีการกระทำเป็นขบวนการในลักษณะเป็นอาชญากรรม นอกจากนี้ยังปฏิบัติหน้าที่ในฝ่ายอำนวยการของสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อวางแผนแก้ไขปัญหการแพร่ระบาดของยาเสพติดในระดับพื้นที่¹

หน่วยงานของสหรัฐอเมริกา

1. สำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา หรือ Drug Enforcement Administration (DEA) เป็นหน่วยงานกลางในการปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรม จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2516 มีภารกิจหลักในการปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติดภายในประเทศ และสกัดกั้นไม่ให้ยาเสพติดลักลอบเข้าสู่สหรัฐอเมริกา นอกจากนี้ยังเป็นศูนย์กลางของระบบการข่าวเกี่ยวกับยาเสพติดของประเทศอีกด้วย

* สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ก่อตั้งเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2519

¹ กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด. (2540). เอกสารประกอบการขอรับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกรณีพิเศษ. หน้า 1.

2. สำนักงานเพื่อกิจการและการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศ หรือ Bureau International Narcotics and Law Enforcement Affairs (INL) อยู่ภายใต้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา รับผิดชอบในการควบคุมนโยบายเกี่ยวกับยาเสพติดระหว่างประเทศ การวางแผนและให้การสนับสนุนด้านยาเสพติด สำหรับในประเทศไทย สำนักงานเพื่อกิจการและการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศ ได้จัดตั้งแผนกกิจการยาเสพติดประจำสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกาประจำประเทศไทย

3. สำนักงานงบประมาณความช่วยเหลือป้องกันและปราบปรามยาเสพติด หรือ Narcotics Affairs Section (NAS) ทำหน้าที่ประสานงานและพิจารณาเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือด้านยาเสพติดแก่ประเทศไทย ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านวิชาการ นับตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ได้ให้ความช่วยเหลือด้านการปราบปรามยาเสพติดแก่ประเทศไทยเป็นจำนวนมูลค่ากว่า 76 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และ พ.ศ. 2540 ประเทศไทยได้รับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนเงิน 3,000,000 เหรียญสหรัฐฯ¹ นอกจากนั้นในปีงบประมาณ 2543 สำนักงานงบประมาณความช่วยเหลือป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมีงบประมาณความช่วยเหลือประมาณ 4.3 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ² ซึ่งได้รับเงินงบประมาณจากสำนักงานเพื่อกิจการและการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศ เพื่อให้ความช่วยเหลือรัฐบาลไทยในการเพิ่มสมรรถนะด้านการปราบปรามยาเสพติดของประเทศหลายด้าน

4. สถาบันการฝึกอบรมระหว่างประเทศว่าด้วยการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย หรือ International Law Enforcement Academy (ILEA) ก่อตั้งขึ้นในช่วงปลาย พ.ศ. 2541 เป็นสถาบันความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงความร่วมมือระดับภูมิภาคในการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องการค้ายาเสพติด อาชญากรรมการเงิน และการลักลอบนำคนต่างด้าวเข้าประเทศ ใน พ.ศ. 2541 สหรัฐอเมริกาให้เงินช่วยเหลือจำนวน 4.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ และให้ทุนเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานปีละกว่า 1.5 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ³

5. คณะทำงานเฉพาะกิจร่วมระหว่างหน่วยงาน – เวสต์ หรือ Joint Interagency Force–West–(JIATF– W) เป็นหน่วยทหารเฉพาะกิจ มีสำนักงานอยู่ที่เมืองออลามิดา รัฐแคลิฟอร์เนีย มีหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการปฏิบัติงานต่อต้านยาเสพติดของกองบัญชาการทหารที่สำคัญๆ ทั้งหมด คณะทำงานเฉพาะกิจร่วมระหว่างหน่วยงาน – เวสต์ ดำเนินโครงการฝึกอบรมเร่งรัดสำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจของไทย

¹ อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). เล่มเดิม. หน้า 6

² สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2546). สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา กรุงเทพมหานคร เอกสารข้อเท็จจริงเรื่องความช่วยเหลือด้านยาเสพติด. หน้า 2.

³ แหล่งเดิม. หน้า 4.

6. สำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายศุลกากร หรือ U.S. Customs Attach ทำงานร่วมกับสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา เพื่อดักจับยาเสพติดที่ลักลอบนำออกจากประเทศไทยโดยผ่านทางสนามบินหรือทางไปรษณีย์ ฝ่ายศุลกากรสหรัฐอเมริกาได้ช่วยฝึกอบรมตำรวจไทยเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือตรวจหายาเสพติด ได้นำมาใช้ตามด่านตรวจบนทางหลวงใกล้ชายแดนไทยอย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้มีการตรวจยึดยาเสพติดได้หลายครั้ง

7. สำนักงานสืบสวนกลาง หรือ Federal Bureau of Investigation (FBI) ทำงานร่วมกับสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ผ่านทางสำนักงานผู้ช่วยทูตฝ่ายกฎหมาย (Legal Attach Office) ที่สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา โดยมีหน้าที่ประสานการสอบสวนคดียาเสพติดและอาชญากรรมแบบองค์กรของประเทศไทย ซึ่งมักโยงไปถึงอาชญากรรมอื่นๆ ด้วย เช่น การลักลอบนำคนต่างด้าวเข้าประเทศ การฟอกเงิน การพนันที่ผิดกฎหมาย การฉ้อราษฎร์บังหลวง และอาชญากรรม

8. หน่วยอาสาสมัครอเมริกัน หรือ Peace Corps Volunteers ทำงานในเขตชนบทของประเทศไทย โดยจะสอดแทรกความรู้เรื่องการต่อต้านยาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของการสอนเรื่อง "ทักษะด้านสุขอนามัยและชีวิต" แก่เด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา¹

9. ฝ่ายข่าวและประชาสัมพันธ์ของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา หรือ Embassy's Public Affairs Section (PA) ซึ่งได้ดำเนินโครงการ Professional – in – Residence มาตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เริ่มด้วยการส่งผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจากสหรัฐอเมริกามาอยู่ประเทศไทย เพื่อให้คำปรึกษาแก่กระทรวงยุติธรรมและสำนักงานอัยการสูงสุด นอกจากนี้ ฝ่ายข่าวและประชาสัมพันธ์ยังจัดการประชุมทางไกล (Digital Video Conference) กับผู้เชี่ยวชาญของสหรัฐอเมริกาและจัดสัมมนา ซึ่งจุดมุ่งหมายเพื่อการปฏิรูประบบตุลาการและคดีอาญาในระยะยาว สำหรับการดำเนินคดีกับผู้ต้องหาคดียาเสพติด รวมทั้งให้คำปรึกษาเรื่องต่างๆ อาทิ การต่อรองข้อหาการฟอกเงิน การจัดการคดีอาญา และการส่งผู้ร้ายข้ามแดน

10. แผนกกงสุลของสถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา หรือ Embassy's Consul Section ร่วมมือกับรัฐบาลไทยในการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน ตามสนธิสัญญาการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2534 และมีการส่งผู้ร้ายข้ามแดนระหว่างประเทศทั้งสองมาแล้วทั้งสิ้น 121 ราย และร้อยละ 64 ของจำนวนนี้เกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด²

¹แหล่งเดิม. หน้า 5.

²แหล่งเดิม. หน้า 6.

5.2 ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาในด้านการปราบปรามยาเสพติด

ประเทศไทยกับสหรัฐอเมริการ่วมมือกันควบคุมและปราบปรามยาเสพติด โดยจัดตั้งองค์การระหว่างประเทศเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้ให้ความร่วมมือในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกับสหรัฐอเมริกาทุกด้าน โดยเฉพาะการสกัดกั้นขบวนการลักลอบลำเลียงยาเสพติดผ่านไทยไปยังสหรัฐอเมริกา ทำให้ทั้งสองประเทศสามารถปราบปรามและลดปริมาณของยาเสพติดได้จำนวนมาก นอกจากนี้สหรัฐอเมริกายังให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยในด้านการป้องกันยาเสพติด รวมทั้งการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด

จะเห็นได้ว่า พัฒนาการความร่วมมือในการควบคุมและปราบปรามยาเสพติดของประเทศไทยและสหรัฐอเมริกานั้น เป็นความร่วมมือกันในระดับทวิภาคี โดยเน้นในด้านการป้องกันและปราบปรามการผลิตยาเสพติด เพื่อสกัดกั้นการลักลอบลำเลียงยาเสพติดจากบริเวณสามเหลี่ยมทองคำไปยังตลาดโลก รวมทั้งสหรัฐอเมริกา

ในระยะแรก สำนักงานเพื่อกิจการและการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกา ให้ความช่วยเหลือในด้านการปราบปรามเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาได้พัฒนาความช่วยเหลือให้ครอบคลุมมาตรการ 4 ลักษณะ ดังนี้

5.2.1 การปลูกพืชทดแทนและการพัฒนาชาวไทยภูเขา

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือโครงการปลูกพืชทดแทน และการพัฒนาชาวไทยภูเขาในรูปของเงินสนับสนุนการปฏิบัติงาน อุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติงาน เมล็ดพันธุ์พืชทุนการศึกษา ฝึกอบรม รวมถึงเงินสนับสนุนแก่เกษตรกร

นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกา ให้ความช่วยเหลือรัฐบาลไทยในโครงการควบคุมพืชและทำลายฝิ่น (Crop Control and Opium Eradication) โดยรับผิดชอบค่าใช้จ่ายด้านเบี้ยเลี้ยง น้ำมันรถ และวัสดุอุปกรณ์ให้กับโครงการทำลายพืชเสพติด ประจำปีของกองทัพบกไทย พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการแก่สำนักงานสำรวจพืชของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนกิจกรรมในการออกลาดตระเวนโครงการบริการชุมชนขนาดเล็กในหมู่บ้านผู้ปลูกฝิ่น และการจัดการฝึกอบรมเฉพาะสาขา รวมทั้งเป็นผู้ร่วมบริจาคเงินสมทบทุนโครงการหลวงฯ ซึ่งส่งเสริมการพัฒนาและจัดหาอาชีพเพื่อทดแทนการปลูกฝิ่นในภาคเหนือของประเทศไทย

5.2.2 ด้านการปราบปราม

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือในด้านเครื่องมือ อุปกรณ์ในการปฏิบัติงานและเงินสนับสนุนการจัดฝึกอบรมประชุมสัมมนา ภายใต้โครงการ Narcotics Law Enforcement โดยมอบให้กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กรมศุลกากร และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด นอกจากนี้ ยังให้เงินอุดหนุนค่าใช้จ่ายของรัฐบาลและองค์กรเอกชนไทยในการจัดโครงการฝึกอบรมเพื่อลดปริมาณความต้องการยา

เสพติด โครงการบริการชุมชนต่อต้านยาเสพติดทั่วประเทศ และการสนับสนุนการศึกษาเพื่อป้องกันยาเสพติด ในหมู่บ้านชาวเขาบางหมู่บ้าน รวมถึงให้ทุนช่วยเหลือโครงการขนาดเล็กในระดับชุมชน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือด้านการก่อตั้งระบบระวังภัยระดับประเทศ โดยการนำของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และสถาบันวิจัยสุขภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จะเห็นได้ว่าความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ในการปราบปรามยาเสพติด เกิดขึ้นจากการประสานการทำงานร่วมกันของหน่วยงานทั้งจากประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ทำให้สามารถสกัดกั้นการลักลอบลำเลียงยาเสพติดไปยังสหรัฐอเมริกา ซึ่งสามารถจับกุมนักค้ายาเสพติดได้จำนวนหลายราย ตามโครงการปฏิบัติการร่วมไทย - สหรัฐอเมริกาสำคัญ อาทิเช่น

1. ปฏิบัติการร่วม Operation Global Sea

ใน พ.ศ. 2538 สำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ร่วมกับเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดของรัฐบาลไทย ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ ปากีสถาน และสิงคโปร์ ร่วมมือปฏิบัติการร่วมกันภายใต้รหัส "Operation Global Sea" ส่งผลให้มีการจับกุมกลุ่มนักค้ายาเสพติดชาวแอฟริกัน ที่มีเครือข่ายอยู่ในประเทศต่างๆ ได้ และสามารถจับกุมผู้ต้องหาได้ถึง 33 ราย ใน 5 จุดพร้อมกันทั่วโลก รวมทั้งในประเทศไทย จำนวน 1 คน¹

2. ปฏิบัติการไทเกอร์แทร็ป (Tiger Trap)

รัฐบาลไทยได้ให้ความร่วมมือกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาในการดำเนินการเกี่ยวกับคำร้องขอให้ส่งนักค้ากลุ่มขุนสำ ซึ่งต้องคดีการค้ายาเสพติดไปดำเนินคดีที่สหรัฐอเมริกา ปฏิบัติการไทเกอร์แทร็ปได้ส่งผลต่อขบวนการค้ายาเสพติดโดยตรง เนื่องจากทำให้เครือข่ายการค้าเฮโรอีนของกลุ่มขุนสำขาดตอน แก่นนำสำคัญระดับหัวหน้าขบวนการที่มีเครือข่ายโยงใยเกี่ยวข้องกับการผลิตเฮโรอีนถูกจับหลายคน² นอกจากนั้นสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ได้เข้ามาให้การฝึกอบรมและประชุมให้ความรู้แก่เจ้าหน้าที่ตำรวจไทยมากยิ่งขึ้น เช่น จัดให้มีการอบรมสัมมนาเรื่องแนวทางใหม่ในการปราบปรามยาเสพติด การประชุมปฏิบัติการเรื่องยุทธวิธีสื่อสารเพื่อป้องกัน การใช้ยาเสพติดในทางที่ผิด และการประชุมปฏิบัติการแก่เจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดอาเซียน ในเรื่องมาตรการสืบสวนทางการเงินและการริบทรัพย์ผู้กระทำผิดในคดียาเสพติด พร้อมทั้งให้ความช่วยเหลือด้านวัสดุอุปกรณ์ ที่จะนำมาใช้ในการสืบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ระหว่าง พ.ศ. 2539 – 2542 ปฏิบัติการไทเกอร์แทร็ป ของสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ถือเป็นตัวอย่างหนึ่งที่เด่นชัดของความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา

¹ อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). เล่มเดิม. หน้า 127.

² เปิดเผยเอกสารลับ ป.ป.ส. ทะลวงเครือข่าย ยาบ้า สถานการณ์ถึงขั้นวิกฤต. (2541, 13 สิงหาคม). มติชน.

3. ปฏิบัติการภายใต้ MLAT (Mutual Legal Assistance Treaty)

รัฐบาลไทยได้ออกพระราชบัญญัติความร่วมมือระหว่างประเทศในเรื่องทางอาญาตั้งแต่ พ.ศ. 2535 และแสดงให้เห็นถึงความพยายามที่จะแก้ไขปัญหายาเสพติดในระดับสากล โดยเคารพต่อพันธกรณีกับประชาคมโลก ทำให้ไทยสามารถตกลงทำสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางอาญากับประเทศสหรัฐอเมริกา

5.2.3. ด้านการป้องกัน

สหรัฐอเมริกาให้ความสนับสนุนการดำเนินงานด้านการป้องกันและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติดในรูปของโสตทัศนูปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเงินสนับสนุนสำหรับการประชุมปฏิบัติการ การสัมมนา การรณรงค์ต่อต้านยาเสพติดในภาคต่างๆ ของประเทศ โดยมอบความช่วยเหลือผ่านกระทรวงศึกษาธิการ กรุงเทพมหานคร และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

นอกจากนั้น สหรัฐอเมริกาได้ให้ความช่วยเหลือสถาบันไทยหลายแห่งในการสร้างสมรรถนะเพื่อระบุตัวผู้ลักลอบค้ายาเสพติดรายสำคัญ รวมทั้งให้ความช่วยเหลือด้านการฝึกอบรม อุปกรณ์เครื่องมือ และพัฒนาการประสานงานในโครงการด้านการสืบสวนสอบสวน การข่าว และการพัฒนาระบบฟ้องร้องดำเนินคดี ความ รวมถึงการจัดหายานพาหนะ คอมพิวเตอร์ และอุปกรณ์สื่อสารให้กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ และปรับปรุงระบบฐานข้อมูลกลางด้านยาเสพติดและอาชญากรรมของสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และให้ความช่วยเหลือสำนักงานควบคุมดูแลเรื่องการฟอกเงินที่สร้างขึ้นใหม่ด้วยการจัดโครงการฝึกอบรมในประเทศและจัดหาวัสดุอุปกรณ์รวมทั้งให้การสนับสนุนสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานอัยการสูงสุด และกระบวนการตุลาการไทยในการพัฒนากลไกทางกฎหมายใหม่ๆ เพื่อใช้ควบคุมอาชญากรรมข้ามชาติ โดยมีการปรับปรุงกฎหมายเพื่อรองรับกลไกทางกฎหมายต่างๆ เช่น การดักฟังโทรศัพท์อย่างถูกกฎหมาย การให้ความคุ้มครองพยาน และการส่งตัวผู้ร้ายข้ามแดน

5.2.4 ด้านการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพ

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือการดำเนินงานด้านบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดในรูปของเงินสนับสนุนเพื่อใช้ในการจัดตั้งคลินิกยาเสพติดในกรุงเทพมหานคร (โครงการของกรุงเทพมหานคร) การจัดประชุมสัมมนา และการมอบเงินสนับสนุนให้แก่สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมทั้งโครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำแฉ่ม ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาพื้นที่ที่มีการปลูกฝิ่นและยกระดับการครองชีพของประชาชนในแถบลุ่มแม่น้ำแฉ่ม รวมถึงชาวไทยภูเขาด้วย¹

¹อิริรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). เล่มเดิม. หน้า 126.

5.3 ผลจากการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

การดำเนินความสัมพันธ์ทางด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดกับสหรัฐอเมริกา ทำให้ประเทศไทยได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และเทคนิควิธีการในการสืบสวนเกี่ยวกับยาเสพติด ได้แก่ อุปกรณ์สืบสวนที่ทันสมัย เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล เทคนิคการติดตามคนร้ายหรือผู้ต้องสงสัย ผลจากความร่วมมือระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกา ได้แก่

5.3.1 ความร่วมมือในการควบคุมพืชเสพติด

การนำมาตรการปลูกพืชทดแทนและการพัฒนามาใช้ในการป้องกัน และระงับการปลูกฝิ่นจำเป็นต้องอาศัยเงินและระยะเวลามาก ที่ผ่านมามีประเทศไทยได้รับเงินช่วยเหลือจากฝ่ายกิจการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาตลอด แต่สหรัฐอเมริกามักเร่งรัดให้รัฐบาลไทยใช้มาตรการปราบปรามกลุ่มชาวเขาที่ปลูกฝิ่นอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม รัฐบาลไทยตระหนักดีว่ามาตรการที่จะนำมาใช้ในการป้องกันและระงับการปลูกฝิ่นจำเป็นต้องใช้การพัฒนาเป็นสำคัญ ซึ่งนอกจากเหตุผลในด้านมนุษยธรรมแล้ว รัฐบาลต้องคำนึงถึงเหตุผลในด้านความมั่นคงของประเทศด้วย เพราะหากรัฐบาลใช้ความรุนแรงแก่ชาวไทยภูเขา โดยไม่ได้คำนึงถึงการพัฒนาซึ่งต้องอาศัยเวลาแล้ว กลุ่มชาวเขาที่มีสัญชาติไทยอาจถูกแทรกแซงจากฝ่ายตรงข้ามให้เป็นปฏิปักษ์กับรัฐบาล และนำไปสู่ผลกระทบด้านความมั่นคงของชาติได้¹

5.3.2 ความร่วมมือในการปราบปรามยาเสพติด

ความร่วมมือในการปราบปรามยาเสพติดระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกานั้น เป็นการประสานความร่วมมือในการปฏิบัติการอย่างใกล้ชิดระหว่างองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดของทั้งสองประเทศ คือ สำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด และสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2537 ความร่วมมือระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา ทำให้สามารถทำลายขบวนการค้ายาเสพติดที่ใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านได้หลายราย โดยมีการส่งผู้ค้ายาเสพติดเข้าสู่กระบวนการพิจารณาในสหรัฐอเมริกา ขบวนการค้าที่ถูกจับกุมที่สำคัญได้แก่ ขบวนการชาวจีน และขบวนการชาวแอฟริกันตะวันตก สำหรับชาวจีนนั้น ในเดือนพฤศจิกายน 2539 ได้มีการจับกุม นายลี ยุน ซุง ตัวการสำคัญที่เคยส่งเฮโรอีนจากประเทศไทยไปสหรัฐอเมริกา เป็นจำนวนมากถึง 486 กิโลกรัม² ซึ่งเป็นการลักลอบนำเข้าเฮโรอีนครั้งใหญ่ที่สุดในสถิติการจับกุมและ

¹สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2542). ข้อมูลจากเอกสารรายงานของ ป.ป.ส. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (1988, March). *DRUG ENFORCEMENT ADMINISTRATION*. (Online).

ตรวจยึดของสหรัฐอเมริกาที่ได้บันทึกไว้ ต่อมารัฐบาลไทยได้ส่งตัวไปดำเนินคดียังสหรัฐอเมริกาตาม สนธิสัญญาว่าด้วยการส่งผู้ร้ายข้ามแดน นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ไทยยังสามารถติดตามจับกุมขบวนการของ นาย หลิว เหวิน หมิง ซึ่งเป็นขบวนการที่มีการลักลอบขนยาเสพติดเข้าไปในสหรัฐอเมริกาเป็นอันดับ 3 ได้ด้วย¹

สำหรับนโยบายปราบปรามขบวนการค้ายาเสพติดตามแนวชายแดนไทยนั้น ได้มีการปรับเปลี่ยน นโยบายต่อชนกลุ่มน้อย ทำให้เจ้าหน้าที่ไทยปะทะกับกองกำลังของกลุ่มว่าที่ล่าเลยยาเสพติดด้วยมาตรการ ปราบปรามขั้นเด็ดขาดหลายครั้ง ในปฏิบัติการกวาดล้างตามแนวชายแดนดังกล่าว สำนักงานปราบปราม ยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา เข้ามามีส่วนร่วมและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินการของรัฐบาลไทยอยู่ เสมอ

ความร่วมมือด้านการข่าวที่รัฐบาลไทยได้รับจากสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ถือเป็นอีกรูปแบบหนึ่งของการทำงานร่วมกันของเจ้าหน้าที่ไทยและสหรัฐอเมริกา ซึ่งทำให้มีการแลกเปลี่ยน ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ระหว่างกัน เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ยาเสพติด โดยมีการรวบรวมและนำมา วิเคราะห์ใช้ในการวางแผนการดำเนินงานร่วมกัน เริ่มตั้งแต่ขั้นตอนการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ เลือก หนทางปฏิบัติ จนถึงลงมือปฏิบัติการและติดตามประเมินผล ทั้งนี้ข้อมูลส่วนใหญ่ที่ประเทศไทยได้รับจาก สำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา เป็นรายงานเกี่ยวกับพื้นที่ปลูกยาเสพติด แหล่งผลิต และ ลำเลียง รวมถึงข้อมูลนักการเมืองที่เข้าไปมีส่วนพัวพันกับการค้ายาเสพติด

ดังนั้นการดำเนินมาตรการปราบปรามอย่างจริงจังภายในประเทศ โดยความร่วมมือระหว่างประเทศ ไทยและสหรัฐอเมริกา ส่งผลโดยตรงต่อการสกัดกั้นการลำเลียงยาเสพติดที่ใช้ประเทศไทยเป็นเส้นทางลำเลียง ผ่านออกจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่สหรัฐอเมริกาวางไว้ จากข้อมูลทาง สถิติของสำนักงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา ภายหลังจากที่ได้มีการปราบปรามยาเสพติดกัน อย่างจริงจัง ได้ชี้ให้เห็นว่า การลักลอบลำเลียงยาเสพติดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ลดลงจากเดิม ร้อยละ 80 เป็นร้อยละ 50² ซึ่งนับว่าเป็นผลสำเร็จที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือในการปราบปรามยาเสพติดของ ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา อย่างไรก็ตามขบวนการลักลอบค้ายาเสพติดยังคงมีอยู่ และไม่สามารถจับกุม ปราบปรามได้จนถึงแหล่งผลิตในเขตประเทศพม่า การลำเลียงยาเสพติดออกสู่ตลาดโลกได้หันไปใช้เส้นทางอื่น ที่มีความเสี่ยงน้อยกว่า เช่น ผ่านจีนเข้าสู่ไต้หวันและฮ่องกง หรือจากลาวผ่านกัมพูชาเพื่อออกสู่ทะเลที่ เวียดนาม นอกจากนี้ ยังมีเส้นทางภายในประเทศพม่าเอง ซึ่งลำเลียงไปขายในอินเดียหรือประเทศที่ 3

¹เฮโรอีน: สามเหลี่ยมทองคำค้ำคานานยาเสพติดที่ไม่มีวันตาย. (2540, 8 มิถุนายน). มติชน. หน้า 14.

²พม่าวอนชาวโลกร่วมใจปราบยาเสพติด. (2542, 23 กุมภาพันธ์). มติชน. หน้า 2.

ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาประสบผลสำเร็จจากความร่วมมือด้านการปราบปรามยาเสพติด ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงผลักดันให้ประเทศไทยเป็นผู้นำในอนุภูมิภาคของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการควบคุม ยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ¹ สหรัฐอเมริกามีนโยบายและโครงการเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด สำหรับประเทศไทยในระยะยาว โดยการดำเนินงานของสำนักงานเพื่อกิจการและการปราบปรามยาเสพติด ระหว่างประเทศ ภายใต้การควบคุมของกระทรวงการต่างประเทศ สหรัฐอเมริกา ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้การ ควบคุมและปราบปรามยาเสพติดในประเทศไทยให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และขยายออกไปเป็นวงกว้าง โดย สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือประเทศไทยต่อต้านความรุนแรงของการค้ายาเสพติด และสนับสนุนให้ประเทศ ไทย ร่วมมือกับนานาประเทศ อาทิเช่น การร่วมมือกับประเทศจีน และพม่า ในการควบคุมไม่ให้กลุ่มพ่อค้า ยาเสพติดภายใต้พื้นที่อิทธิพลของว้า ได้รับสารตั้งต้นและสินค้าบริการที่จำเป็นต่างๆ รวมทั้งการร่วมมือกับลาว และกัมพูชาในเรื่องการปราบปรามยาเสพติดข้ามแดน เพื่อเพิ่มความร่วมมือในภูมิภาค

¹สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2545). เล่มเดิม. หน้า 3.

บทสรุป

งานวิจัย เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544 เป็นการศึกษา ค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา ในด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ การปราบปราม ยาเสพติด และวิชาการ ตั้งแต่ พ.ศ. 2518 - 2544 ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับ สหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544 อยู่บนรากฐานของผลประโยชน์แห่งชาติร่วมกัน แม้ว่าสถานการณ์ ของโลกจะเปลี่ยนไป แต่ทั้งสองประเทศยังคงดำเนินความสัมพันธ์อันดีต่อกัน โดยมีปัจจัยในการดำเนิน ความสัมพันธ์ คือ ความมั่นคง เศรษฐกิจ การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด รวมถึงด้านวิชาการ

ภายหลังสงครามเวียดนามยุติลง สหรัฐอเมริกาลดบทบาททางทหารในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ลง โดยยุติปฏิบัติการทางทหารในอินโดจีนและถอนกำลังทหารออกจากบริเวณดังกล่าวทั้งหมด รวมถึงการถอน ฐานทัพอากาศออกจากประเทศไทย แต่สหรัฐอเมริกาก็ยังไม่อาจละทิ้งหรือถอนตัวออกไปจากภูมิภาคนี้ได้ สหรัฐอเมริกายังคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศ เนื่องจากภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความสำคัญต่อ ความมั่นคงและเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกามากขึ้นเรื่อยๆ

นอกจากนั้น การขยายตัวของคอมมิวนิสต์จากสหภาพโซเวียตและจีนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และการส่งกองกำลังทหารของเวียดนามเข้ายึดครองกัมพูชา ใน พ.ศ. 2521 ทำให้สหรัฐอเมริกา พิจารณาบทบาทผลประโยชน์แห่งชาติด้านความมั่นคงระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อีกครั้ง สหรัฐอเมริกาเห็นว่าสถานการณ์เช่นนี้เป็นการคุกคามของอิทธิพลคอมมิวนิสต์ในภูมิภาคเอเชีย ตะวันออกเฉียงใต้และถือว่าประเทศไทยเป็นหน้าด่านในการต่อต้านการขยายอิทธิพลคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน รวมทั้งยังเห็นความสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจและวิชาการของประเทศไทย รวมถึงความร่วมมือใน การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

แม้ว่าสหรัฐอเมริกาได้ยุติการให้ความช่วยเหลือทางทหารแบบให้เปล่าก็ตาม แต่ความสัมพันธ์ ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกามีความใกล้ชิดกันมากยิ่งขึ้น เนื่องจากสหรัฐอเมริกายังให้ความสำคัญของ ประเทศไทยทางด้านยุทธศาสตร์ โดยให้ความช่วยเหลือทางทหารแก่ประเทศไทยในด้านต่างๆ อาทิ การฝึกร่วม และฝึกผสมของทั้งสองประเทศ โดยเฉพาะการฝึกคอบร้าโกลด์ ซึ่งเป็นการฝึกบรุ่มระหว่างทั้งสองประเทศที่ แสดงถึงความเป็นพันธมิตรที่ดีต่อกัน และได้จัดการฝึกเป็นประจำอย่างต่อเนื่องทุกปี รวมทั้งการร่วมจัดตั้งคลัง อาวุธสำรองขึ้นในประเทศไทย โดยไม่มีฐานทัพของสหรัฐอเมริกาดังอยู่ นโยบายดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สหรัฐอเมริกายังคงให้ความสำคัญแก่ประเทศไทยในด้านยุทธศาสตร์ อนึ่งความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงช่วยให้ ประเทศไทยสามารถผ่อนซื้ออาวุธจากสหรัฐอเมริกาได้ในระยะยาว ตลอดจนกองทัพไทยสามารถพัฒนา ศักยภาพ โดยการจัดส่งนายทหารไปฝึกศึกษา และดูงานในโรงเรียนและสถาบันทหารของสหรัฐอเมริกา ทำให้ กองทัพไทยมีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับกองทัพของประเทศอื่นในระดับเดียวกันอีกด้วย

การคงความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ถือเป็นหลักประกัน ความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง รวมถึงเป็นการคงอำนาจทางการเมืองของ สหรัฐอเมริกาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไว้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นการพัฒนาศักยภาพของกองทัพ โดยการดำเนินกิจกรรมด้านการทหารร่วมกันระหว่างทั้งสองประเทศ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนด้านการทหาร หรือการปรึกษาหารือเกี่ยวกับประเด็นปัญหาระดับภูมิภาค ก็ช่วยสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ประเทศไทย และภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

กล่าวได้ว่า ผลประโยชน์ประการสำคัญจากการดำเนินความสัมพันธ์ด้านความมั่นคงระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา คือ ทำให้ประเทศไทยมีกองทัพที่มีกองกำลังเข้มแข็ง ในการต่อสู้กับการคุกคามจาก ภายนอกได้ และสามารถป้องกันความรุนแรงต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย ตลอดจนสนับสนุนให้ กองทัพมีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน อย่างไรก็ตาม การดำเนิน ความสัมพันธ์ดังกล่าว เปิดโอกาสให้สหรัฐอเมริกาแทรกแซงกิจการภายในประเทศไทย และเป็นเครื่องมือ สำคัญในการควบคุมประเทศไทย เช่น การสร้างแรงกดดันทางการเมืองต่างประเทศ การควบคุมทางการเงิน การแทรกแซงทางการเมือง โดยสหรัฐอเมริกาได้สิทธิในการใช้ฐานทัพหรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ดังนั้น ครอบงำที่ประเทศไทยยังขาดแคลนงบประมาณที่จะนำมาใช้จ่ายในการเตรียมความพร้อมของกองทัพอย่าง เพียงพอแล้ว กองทัพไทยก็ยังคงต้องการรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกาต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาเช่นกัน

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาด้านเศรษฐกิจภายหลังการสิ้นสุดสงคราม เวียดนามนั้น สหรัฐอเมริกายังคงให้ความช่วยเหลือในการพัฒนาเศรษฐกิจของไทยต่อไปแต่อยู่ในระดับที่ลดลง ในขณะที่เดียวกันการค้าของทั้งสองประเทศก็ขยายเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาเป็นตลาด ส่งออกสินค้าที่สำคัญของประเทศไทย แต่เนื่องจากปัญหาเศรษฐกิจของโลก ทำให้สหรัฐอเมริกาประสบการ ขาดดุลการค้ากับต่างประเทศอย่างมาก รัฐบาลสหรัฐอเมริกาจึงออกกฎหมายและเพิ่มมาตรการต่างๆ ที่ เข้มงวดในการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อประเทศไทยโดยตรง เป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทย กับสหรัฐอเมริกาทางการค้ามีความตึงเครียด โดยเฉพาะประเด็นเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ที่เป็นปัญหา ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกาอย่างมาก นอกจากนั้นรัฐบาลสหรัฐอเมริกา ได้กำหนดกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะกีดกันทางการค้า และสนับสนุนให้มีการส่งเสริมการส่งออกเพิ่มมากขึ้น กฎหมายและมาตรการทางการค้าของสหรัฐอเมริกาที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศไทยโดยตรง ได้แก่ รัฐบาลยุติฟาร์มแอคต์ กฎหมายการค้าฉบับ พ.ศ. 2531 และมาตรา 301 การใช้มาตรการทางด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อจำกัดการนำเข้าสินค้าจากไทย รวมถึงการตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรที่ให้แก่สินค้าไทยเหล่านี้ล้วน ส่งผลกระทบต่อการค้าและการส่งออกของประเทศไทยโดยตรง ความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของทั้งสองประเทศ ในช่วงนี้จึงเกิดปัญหาความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ

นอกจากนั้น ภายหลังการเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศไทยใน พ.ศ. 2540 สหรัฐอเมริกา แสดงออกอย่างชัดเจนว่าไม่ให้ความช่วยเหลือประเทศไทยโดยตรง แต่ประเทศไทยได้กู้เงินผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ซึ่งสหรัฐอเมริกามีบทบาทอยู่เบื้องหลังในการกำหนดนโยบายการชำระหนี้ของประเทศไทยผ่านกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ส่งผลให้ประเทศไทยต้องเปิดกว้างทางเศรษฐกิจ ด้านการเงิน และการบริการ ให้กับการลงทุนของต่างชาติอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเปิดโอกาสให้ต่างชาติมีส่วนร่วมในการถือหุ้นเพิ่มขึ้น รวมถึงการเร่งการแปรรูปรัฐวิสาหกิจของไทยอีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยพิจารณาว่า กฎหมายหรือมาตรการต่างๆ ของสหรัฐอเมริกา ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจของไทยเท่านั้น เพราะหากเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ในด้านความมั่นคงระหว่างประเทศแล้ว ประเทศไทยถือว่าผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงมีความสำคัญที่สูงกว่า ดังนั้นประเทศไทยจึงดำเนินมาตรการตอบโต้สหรัฐอเมริกาในขอบเขตที่จำกัด อันเป็นการดำเนินแก้ไขปัญหาทางการค้ากับสหรัฐอเมริกา ถือเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจในประเทศของไทยด้วย เนื่องจากการออกกฎหมายหรือมาตรการตามที่สหรัฐอเมริกาเรียกร้องให้ประเทศไทยแก้ไขทางการค้า เช่น ปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา หรือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้น ทำให้รัฐบาลไทยต้องออกกฎหมายและดำเนินมาตรการแก้ไขอย่างจริงจัง ส่งผลให้ประเทศไทยดำเนินการค้าระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นด้วย

ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกาด้านการปราบปรามยาเสพติดนั้น สืบเนื่องจากสถานการณ์ปัญหายาเสพติด ซึ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสหรัฐอเมริกา และปัญหายาเสพติดได้กลายเป็นปัญหาข้ามชาติที่ส่งผลต่อความมั่นคง และกระทบต่อคุณภาพชีวิต รวมทั้งความเป็นอยู่ของชาวอเมริกัน ดังนั้นสหรัฐอเมริกาจึงให้ความช่วยเหลือประเทศไทยในด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพื่อสกัดกั้นการลักลอบลำเลียงยาเสพติดจากบริเวณสามเหลี่ยมทองคำไปยังตลาดโลก รวมถึงการลักลอบลำเลียงยาเสพติดผ่านประเทศไทยไปยังสหรัฐอเมริกาด้วย ทั้งนี้ ประเทศไทยและสหรัฐอเมริกามีความร่วมมือกันแก้ปัญหาค้ายาเสพติดทั้งในระดับทวิภาคีและพหุภาคี โดยทั้งสองประเทศได้ดำเนินความร่วมมือด้านต่างๆ คือ การควบคุมพืชเสพติด การปราบปรามยาเสพติด การป้องกันยาเสพติด และการบำบัดฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด อย่างไรก็ตาม แม้แนวโน้มความช่วยเหลือทางด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทยจะลดน้อยลงตามลำดับ แต่ทั้งสองประเทศยังคงดำเนินการร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวต่อไป

สำหรับความสัมพันธ์ด้านวิชาการนั้น หลังจากสงครามเวียดนามสิ้นสุดลง สหรัฐอเมริกามีแนวโน้มลดความช่วยเหลือทางวิชาการลงอย่างเห็นได้ชัด จนในที่สุดรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ยุติบทบาทการเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่ประเทศไทย โดยการยกเลิกองค์การเพื่อการพัฒนาระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาในประเทศไทย แต่ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศทางวิชาการ ได้พัฒนาเป็นความร่วมมืออย่างเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังต้องอาศัยความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกาเพื่อแก้ปัญหาสำคัญของการพัฒนาประเทศ และปัญหาระหว่างประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการใช้เทคโนโลยีขั้นสูง แม้ว่ากรมวิเทศสหการได้ลด

บทบาทในการขอและจัดสรรงบประมาณที่สหรัฐอเมริกาให้แก่ประเทศไทยในด้านวิชาการ แต่สหรัฐอเมริกา ยังคงให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศไทยผ่านสถาบันคีนันแห่งเอเซีย เพื่อช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจและวิชาการของ ประเทศไทยต่อไป อย่างไรก็ตาม การรับความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมของ ประเทศไทยด้วย คือ ทำให้เกิดการเลียนแบบทางวัฒนธรรมในหมู่วัยรุ่น อาทิเช่น แฟชั่น ค่านิยมทางด้านวัตถุ ฟูมเฟื่อยในหมู่วัยรุ่น รวมถึงทัศนคติเรื่องการมีเพศสัมพันธ์

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2518 – 2544 เป็น ลักษณะพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันมาโดยตลอด เพราะต่างมีผลประโยชน์ร่วมกันทั้งในด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ การปราบปรามยาเสพติด และวิชาการ แม้ว่าความสัมพันธ์บางส่วนเช่นผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ขัดแย้งกัน แต่ทั้งสองประเทศยังมีความจำเป็นต้องรักษาความสัมพันธ์ที่ดีไว้ ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าว ยังคง ดำเนินในลักษณะที่สหรัฐอเมริกามีส่วนร่วมในการวางนโยบายในการดำเนินกิจการต่างๆ ภายในประเทศ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านความมั่นคง เศรษฐกิจ การปราบปรามยาเสพติด และวิชาการ

การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกาก็ทำให้เกิดผลทั้งในแง่บวกและทางลบต่อการ พัฒนาประเทศของไทยด้านต่างๆ ในด้านบวก กองทัพไทยมีความเจริญก้าวหน้า และมีมาตรฐานด้านอาวุธ และยุทธวิธีทางทหารระดับใกล้เคียงกับสหรัฐอเมริกา นอกจากนั้นทำให้ประเทศไทยสามารถแก้ไขปัญหา ยาเสพติดได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านวิชาการอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามจาก การดำเนินความสัมพันธ์ดังกล่าว ประเทศไทยต้องดำเนินนโยบายตามความต้องการของสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะด้านการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ และการต่างประเทศ

ปัจจุบันในสภาวะที่การเมืองโลกเปลี่ยนแปลงไป ผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดที่สำคัญคู่ไปกับผลประโยชน์ทางด้านความมั่นคงระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจอาจ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินนโยบายทางด้านความมั่นคงระหว่างประเทศได้ แม้ว่าปัญหาทางเศรษฐกิจจะเป็น ปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาหนึ่งๆ ก็ตาม ดังนั้นแนวโน้มของความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา จึง ขึ้นอยู่กับการพิจารณาพื้นฐานผลประโยชน์ของชาติทั้งสองประเทศเป็นสำคัญ โดยมีผลประโยชน์แห่งชาติด้าน ความมั่นคงและเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดความสัมพันธ์ อย่างไรก็ตามหลังการเกิดเหตุการณ์วินาศกรรม เมื่อ วันที่ 11 กันยายน 2544 สหรัฐอเมริกาได้ทบทวนบทบาทในการดำเนินความสัมพันธ์กับนานาประเทศใหม่ รวมทั้งกับประเทศไทยด้วย เนื่องจากสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญกับการป้องกันการก่อการร้ายมากขึ้น ดังนั้น การดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐอเมริกาในช่วงที่โลกกำลังประสบกับปัญหาการ แข่งขันทางเศรษฐกิจและการก่อการร้ายสากล จึงอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมและเป็นกรณีที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้า ต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้นที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์

กองการร่วมมือกับต่างประเทศ กอง 1 กรมวิเทศสหการ. (2522). คำชี้แจงประกอบการขอปรับตำแหน่ง
ของฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกา.

กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด. (2540). เอกสารประกอบการขอรับการสนับสนุนงบประมาณเป็นกรณีพิเศษ.

กรมวิเทศสหการ. (2535ก). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา.

_____. (2535ข). โครงการ US – Thai Development Partnership.

_____. (2537). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา.

_____. (2538). ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งความช่วยเหลือที่ให้ต่อประเทศไทย : ประเทศสหรัฐอเมริกา.

_____. (2539). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2539.

_____. (มปพ.) ความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและวิชาการไทย – สหรัฐอเมริกา.

ฝ่ายความร่วมมือกับสหรัฐฯ กรมวิเทศสหการ. (2520). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปี
งบประมาณ 2520.

_____. (2521). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2521.

_____. (2522). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2522.

_____. (2524). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2524.

_____. (2525). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2525.

_____. (2526). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการ.

_____. (2527). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2527.

_____. (2528). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2528.

_____. (2529). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2529.

_____. (2530). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2530.

_____. (2531). รายงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการปีงบประมาณ 2531.

_____. (2532). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา ปีงบประมาณ 2531.

_____. (2537). *Management of Natural Resources and Environment*.

_____. (2538). รายงานความร่วมมือจากสหรัฐอเมริกา.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2542). ข้อมูลจากเอกสารรายงานของ ป.ป.ส.

_____. (2545). ความสัมพันธ์ด้านยาเสพติดไทย – สหรัฐอเมริกา.

_____. (2546). สถานเอกอัครราชทูตสหรัฐอเมริกา กรุงเทพมหานคร เอกสารข้อเท็จจริง
เรื่องความช่วยเหลือด้านยาเสพติด.

สำนักงานพาณิชย์ในต่างประเทศ ณ กรุงวอชิงตัน. (2537). รายงานนโยบายและกฎหมายการค้าของสหรัฐฯ. JUSMAGTHAI. (2546ก). ข้อมูลด้านฝึกศึกษาระหว่างไทย - สหรัฐอเมริกา.
_____. (2546ข). สรุปโครงการ Security Program for Thailand.

เอกสารชั้นต้นที่ตีพิมพ์แล้ว

กรมศิลปากร. (2506). ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 62 เรื่องทูตฝรั่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์.
พระนคร : กรมศิลปากร.
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2473). ประชุมพงศาวดารฉบับที่ 55 เรื่องอังกฤษเข้ามาทำสัญญา
กับไทย. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
_____. (2498). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1.
เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. (2505). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3 เล่ม 1.
_____. (2506). พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ ฉบับหอสมุดแห่งชาติ รัชกาลที่ 3
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.
หมอ ดี บี บรัดเลย์. (2468). แปลโดย ป่วน อินทวงศ์ เปரியญ. ประชุมพงศาวดารภาคที่ 31 จดหมายเหตุ
เรื่องมิชชันนารีอเมริกันเข้ามาประเทศสยาม. ม.ป.ท.

หนังสือ

กรมวิเทศสหการ. (2535). แผนความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจ
และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539). ม.ป.พ.
_____. (2540). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.
_____. (2541). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.
_____. (2542ก). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.
_____. (2542ข). ความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศด้านอุตสาหกรรม. ม.ป.พ.
_____. (2542ค). 36 ปี กรมวิเทศสหการ 23 พฤษภาคม 2542. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การ
สงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
_____. (2543). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.
_____. (2544ก). ข้อมูลและนโยบายแหล่งความร่วมมือกับต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์
คุรุสภา.
_____. (2544ข). ข้อมูลและนโยบายของแหล่งความร่วมมือกับต่างประเทศ. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.
_____. (2544ค). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.

- _____ (2545). รายชื่อโครงการความร่วมมือทางวิชาการกับต่างประเทศ. ม.ป.พ.
- กระทรวงการต่างประเทศ. (2543). การต่างประเทศไทย พ.ศ. 2540-2543: ประมวลผลงานของ
กระทรวงการต่างประเทศในรอบ 3 ปี. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด
(มหาชน).
- กองบัญชาการทหารสูงสุด. (2525). ประวัติกองทัพไทยในรอบ 200 ปี พ.ศ. 2325-2525. กรุงเทพฯ:
กรมแผนที่ทหาร.
- ขจร สุขพานิช. (2518). ข้อมูลประวัติศาสตร์สมัยบางกอก. กรุงเทพฯ: องค์การคำของคุรุสภา
- คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. (2526). 60 ปีแห่งความร่วมมือระหว่างคณะ
แพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลและมูลนิธิโรคกีเฟลเลอร์. กรุงเทพฯ: โรงพยาบาลศิริราช.
- ดิเรก พงศ์มพัฒน์. (2534). ทิศทางการปฏิรูปนโยบายเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 1990. กรุงเทพฯ:
ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์.
- แถมสุข นุ่มนนท์. (2528). การทูตไทยสมัยรัตนโกสินทร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- ทรงศรี อัจฉอรณ. (2519). 123 ปี แห่งมิตรภาพไทย-อเมริกัน. ใน ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐ
อเมริกา. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- ประทุมพร วัชรเสถียร. (2524). สหรัฐอเมริกาในเอเชีย, ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ: เอเชีย.
กรุงเทพฯ: บริษัทสารมวลชน.
- มูลนิธิฟูไลบรท์. (2529). จากการแลกเปลี่ยนความรู้ไปสู่ความเข้าใจที่ดีต่อกัน 36 ปี ของโครงการ
ฟูไลบรท์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- มัสแคต, โรเบิร์ต เจ. (2536). สหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและความมั่นคงในประเทศไทย.
แปลโดย เมธี ครองแก้ว; และพรายพล คุ่มทรัพย์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. (2535). สังคมเศรษฐกิจไทยในทศวรรษ 2550 : ยุทธศาสตร์การพัฒนาในกระแส
โลกาภิวัตน์ ใน เอกสารทางวิชาการประกอบการสัมมนา เรื่อง ทิศทางเศรษฐกิจไทย พ.ศ. 2536.
กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- ลินเด็น, แฟรงค์ วาน เดอ. (2516). นโยบายต่างประเทศของประธานาธิบดีนิกสัน. แปลโดย ดร.สมบัติ
จันทร์วงศ์, ธงชัย วงศ์ชัยสุวรรณ; และฉันทิมา อ่องสุรักษ์. หนังสือแปลชุด "นวัตศิลป์ เล่ม 8".
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- วงศ์ พลนิกร. (2542). นโยบายต่างประเทศที่พึงปรารถนาและแนวความคิดของท่านปรีดี พนมยงค์.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการดำเนินงานฉลอง 100 ปี ชาตกาล นายปรีดี พนมยงค์
รัฐบาลราชอาณาจักรไทย.
- วันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์. (2543). รวมเลือดเนื้อชาติเชื้อไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สารคดี.

วิวัฒน์ มุ่งการดี. (2519). ไทยและสหรัฐอเมริกาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1945-1950). ใน *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.

_____. (2533). นโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกา: โครงสร้างกระบวนการและรูปแบบ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิลเลียม, แบรดลีย์ แอล; และ จูลีฟ ชินวรโรณ. (2539). *เส้นทางมหาอำนาจ : เอกสารด้านนโยบายต่างประเทศที่มีต่อเอเชีย*. แปลโดย วรียา ศ. ชินวรโรณ. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คปไฟ.

เศรษฐสยาม. (2541). *สหรัฐอเมริกา ยุทธศาสตร์ครองความเป็นเจ้า*. ชุดภูมิปัญญา ลำดับที่ 8. กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรศน์ อมรินทร์ พริ้นติ้ง.

ศิริโรตม์ ภาคสุวรรณ. (2536). *ความช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อประเทศโลกที่สามศึกษาเฉพาะกรณีความล้มเหลว*. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

สงวน อึ้งคง. (2504). *สัมพันธ์ไมตรีระหว่างประเทศไทยกับนานาประเทศ*. พระนคร : แพรวพิทยา.

สุรชาติ บำรุงสุข. (2525). *สหรัฐอเมริกากับระบบทหารในประเทศไทยศึกษากรณีความช่วยเหลือด้านการทหารยุคหลังสงครามเวียดนาม ค.ศ. 1975-1980*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.

_____. (2528). *เอฟ – 16 กับการเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันความมั่นคงและนานาชาติ.

_____. (2529ก). *นานาทัศนะว่าด้วยคลังอาวุธสำรอง (War Reserve Stockpile)*. กรุงเทพฯ : สถาบันศึกษาความมั่นคงและนานาชาติ.

_____. (2529ข). *ไทย-สหรัฐความสัมพันธ์ทางทหารยุคเปรม-เรแกน*. กรุงเทพฯ: สถาบันความมั่นคงและนานาชาติ.

_____. (2541). *ไทย สหรัฐ เอฟ – 18 ข้อคิดเห็นเพื่อการซื้ออาวุธ*. กรุงเทพฯ: สถาบันความมั่นคงและนานาชาติ.

เสนีย์ ปราโมช. (2519). *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา*. ใน *ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา*. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.

สมบูรณ์ ศิริประชัย. (2538). มาตรา 301: หัวใจของกฎหมายการค้าสหรัฐอเมริกา ฉบับปี 1988 กับประเทศไทย. ใน *เศรษฐศาสตร์ไม่ยากอย่างที่คิด*. กรุงเทพฯ: นำอักษรการพิมพ์.

สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2540). *The Eagle and the Elephant: Thai-American Relations Since 1833: พื้นความหลังไทย – อเมริกัน ฉบับกาญจนาภิเษก*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : ยูโนเต็ดโปรดักชั่น.

อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์. (2544). *การศึกษาเปรียบเทียบบทบาทสหรัฐอเมริกาต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ไทย 1960 และ 1990*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Bamrungsuk, S. (1985). *United States Foreign Policy and Thai Military Rule 1947 – 1977*.

Bangkok : Duang Kamol.

Neher, Clark D. & Mungkandi, W. (1990). *U.S. – Thailand Relations in a New International Era*.

California : University of California.

Munkandi, W. & Warren, W. (1982). *A Century And A Half of Thai-American Relations*. Bangkok :

Chulalongkorn University.

Ramsay, A. & Mungkandi, W. (1988). *Thailand – U.S. Relations Changing Political, Strategic, and Economic Factors*. California : University of California.

Randolph, Sean R. (1986). *The United States and Thailand Alliance Dynamics, 1950 – 1985*.

California : University of California.

Viraphol, S. (1976). *Direction in Thai Foreign Policy*. Paper No.44. Singapore : Institute of Southeast Asian Studies.

Tanat Khoman. (2533, 10 กุมภาพันธ์). Thailand – The United States: Can the past Guide the Future?. *สราญรมย์ ฉบับที่ระลึกครบรอบปีที่ 47*. : 12-23.

วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

คณิสสร นาวานุเคราะห์. (2545-2546). นโยบายการค้าเสรีของสหรัฐอเมริกา. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.

จันทนา กระแสร์แสน. (2541). นโยบายการค้าเสรีของสหรัฐอเมริกาผ่านกลุ่มเอเปค ปี 1993-1997.

สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

จิราวัลย์ คชฤทธิ์. (2542). WTO กับการใช้มาตรการฝ่ายเดียวเพียงคุ้มครองทรัพยากรร่วมของโลก:

ศึกษากรณีสหรัฐอเมริกาห้ามนำเข้ากุ้งและผลิตภัณฑ์จากกุ้งจากประเทศไทย. วิทยานิพนธ์

นิติศาสตรมหาบัณฑิต (นิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ถ่ายเอกสาร.

ชัยรัตน์ ศิริวัฒน์. (2533). ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา (ปี 2528-

2533). สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ:

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.

- ญาณิณ เครือเนตร. (2538). ปัญหาความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างไทยและสหรัฐอเมริกา เรื่อง ทรัพย์สินทางปัญญา. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ถวัลย์ พลพีชน์. (2513). บทบาทความช่วยเหลือของสหรัฐอเมริกากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ถาวร รัตนาวะดี. (2531). บทบาทสหรัฐในเอเชียแปซิฟิกและตะวันออกกลางที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของไทย (ในห้วง 2531-2535). เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- ทิพย์วรรณ หอมกระหลบ. (2534). ไทยกับความช่วยเหลือของต่างประเทศ: การศึกษาเฉพาะความช่วยเหลือจากสหรัฐอเมริกา พ.ศ. 2493-2519. ปรินูญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ทรงศรี อัจจุรณ. (2506). การแก้ไขสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิสภาพนอกอาณาเขตกับประเทศมหาอำนาจ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- ธีระจวี ฌ ป้อมเพชร. (2531). ปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างสหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ลัทธิกีดกันการค้าในยุค 1980. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- ปรียา ไสธนานนท์. (2530). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการใช้ความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาประเทศไทย. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- พิสิฐ ปาสาณพันธ์. (2539). การมีส่วนร่วมทางทหารกับความมั่นคงของชาติ. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- พอใจ เงินดี. (2543). บทบาททางเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ต่อภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก ในสมัยประธานาธิบดีคลินตัน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- มนู วงษ์ยุติธรรม. (2530). สหรัฐอเมริกากับประเทศไทย: ศึกษานโยบายต่างประเทศสหรัฐอเมริกาต่อประเทศไทย ค.ศ. 1976 ถึงปัจจุบัน. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (การระหว่างประเทศและการทูต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ถ่ายเอกสาร.
- รณจักร สวัสดิเกียรติ. (2540). อาเซียน : แนวโน้มความร่วมมือด้านการทหาร. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.

- วงเดือน นาราสัจจ์. (2518). *การดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยต่อมหาอำนาจตะวันตกในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- วิชัย ยวนางกูร. (2544). *ปัญหาการก่อการร้ายสากลและผลกระทบต่อประเทศไทย*. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- จิวรรณ ณ ป้อมเพชร. (2510). *บทบาทและท่าทีของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อสนธิสัญญาการป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- สมเกียรติ อริยปรัชญา. (2543). *สหรัฐอเมริกาและกลุ่มประเทศอเมริกากับความมั่นคงแห่งชาติของประเทศไทย*. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- สุพรรณ กาญจนฐิติ. (2507). *บทบาทของมิชชันนารีในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุพงษ์ โปษานนท์. (2539). *ประเทศไทยกับปฏิบัติการรักษาสันติภาพของสหประชาชาติ*. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- ลาทิส จันทรมี. (2531-2532). *ความช่วยเหลือทางทหารของสหรัฐอเมริกาที่มีต่อกองทัพไทย*. เอกสารงานวิจัยส่วนบุคคล. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ถ่ายเอกสาร.
- อภิรัฐ พุ่มกุมาร. (2542). *ความสัมพันธ์ไทย-สหรัฐอเมริกา: กรณีพัฒนาความร่วมมือขององค์กรเกี่ยวกับการควบคุมและปราบปรามยาเสพติด ระหว่าง ค.ศ. 1987-1997*. สารนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

บทความและวารสาร

- กฤษฎา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2528, ธันวาคม-2529, มกราคม). *ข้อชี้แนะบางประการของความช่วยเหลือแบบให้เปล่าจากต่างประเทศต่อระบบการศึกษาไทย อดีต ปัจจุบัน และอนาคต*. *การศึกษาแห่งชาติ*. 20(2) : 19-37.
- เกริกไกร จีระแพทย์. (2534, ตุลาคม-ธันวาคม). *มาตรา 301 กฎหมายการค้าสหรัฐเสี่ยงเท่าฟ้าหน้าเท่ากลอง*. *จุฬาลงกรณ์วารสาร*. 4(13) : 27.
- _____. (2537, กันยายน – ธันวาคม). *GATT กับการปรับตัวของไทย*. *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช*. 7(3) : 12.
- เกียรติพงศ์ เรืองสุวรรณ. (2538, มกราคม). *ปัญหาความขัดแย้งทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ หลังสงครามเย็น*. *ศักยภาพ*. 2(4) : 13-14.

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา: ผลกระทบต่อประเทศไทย. (2536, พฤษภาคม). วารสารเศรษฐกิจ
ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 25(5) : 6-7.

การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและผลกระทบต่อประเทศไทย. (2536, 28 มิถุนายน). สยามรัฐ. 44(6) : 9.

การค้าไทย ปี 2538. (2537, ธันวาคม). สถานการณ์เศรษฐกิจ. : 6.

การค้าไทย-สหรัฐฯ : เกมการเจรจาการค้าที่คาดว่าจะยังคงยืดเยื้อ. (2536, 22 สิงหาคม). สยามรัฐ. 44 : 8.

การค้าระหว่างประเทศของไทย : โครงสร้างที่เปลี่ยนแปลงไป. (2537, กันยายน). เศรษฐกิจปริทัศน์. 16 : 2.

การดำเนินการของไทยและสหรัฐฯ เกี่ยวกับปัญหาการค้า. (2536, เมษายน). สยามจดหมายเหตุ. 18(15).
: 409

การฝึกอบรม/ผสม คอบร้าโกลด์ 99 (Cobra Gold 99). (2542, ตุลาคม-พฤศจิกายน). ยุทธโฆษา. 108(1). :
85-94.

การฟื้นตัวของสหรัฐฯ... ผลต่อเศรษฐกิจเอเชีย. (2545, เมษายน). ปราสาทสังขัตตฉบับเศรษฐกิจวิเคราะห์.
ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). 20(4) : 1-14.

การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯกับนโยบายประการต่อประเทศไทย. (2535, พฤศจิกายน). วารสาร
เศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 24(11) : 4.

การส่งออกสินค้าไทยในยุคเศรษฐกิจสหรัฐฯ ชะลอตัว. (2545, มกราคม). ปราสาทสังขัตตฉบับเศรษฐกิจ
วิเคราะห์. ธนาคารกรุงศรีอยุธยา จำกัด (มหาชน). 19(1) : 16-24.

กฎหมายการค้าของสหรัฐฯ มาตรา 301. (2536, ตุลาคม). สรรพากรสาส์น. 40(10) : 59-70.

กฎหมายใหม่ของสหรัฐฯ กระทบต่อการส่งออกของไทยหนัก ชีไทยต้องเร่งปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตเพื่อ
รับการแข่งในรูปแบบใหม่. (ประจำปีกษณหลังพฤศจิกายน 2545). ผู้ส่งออก. 16(367) : 41-44.

เกดตต์กับการปรับตัวของประเทศไทย. (2537, มกราคม). วารสารเศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด.
26(1) : 2.

เกดตต์ - องค์การการค้าโลก. (2538, 10 - 16 มกราคม). ข่าวพาณิชย์. 45(1) : 10.

เกาะรอย "August 31, 1993 List" รองศุภชัยตกลองอะไรกับ USTR. (2536, 26-28 สิงหาคม). ประชาชาติ
ธุรกิจ. : 6.

คาดสหรัฐฯตอบโต้ไทยด้วยการขึ้นภาษีเท่าตัว. (2536, 20-26 เมษายน). ผู้ส่งออก. : 17.

ความคืบหน้าการดำเนินการของสหรัฐฯต่อไทย ภายใต้มาตรา 301. (2536, พฤษภาคม). วารสารเศรษฐกิจ
ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 25 : 13.

ความคืบหน้าเกี่ยวกับการแก้ปัญหาการค้าไทย - สหรัฐฯ. (2538, มกราคม - กุมภาพันธ์). สยามจดหมายเหตุ.
: 123.

คอบร้าโกลด์ 17 ปีแห่งการฝึกอบรมผสมไทย-สหรัฐฯอเมริกา. (2541). เสรีภาพ. 2(41) : 10-15.

คอบร้าโกลด์ (Cobra Gold 01). (2544, เมษายน-กันยายน). วารสารเสนาสนเทศ กองทัพไทย. 11(2) : 1-8.

ชวริน ญาณนนท์. (2536, กรกฎาคม). ไทย-สหรัฐ: สิทธิทรัพย์สินทางปัญญา VS มาตรา 301.

รัฐสภาสาร. 41(7) : 77-78, 82-83.

นิกร พรายแสงเพชร. (2524, เมษายน - มิถุนายน). สหรัฐอเมริกากับความมั่นคงของประเทศไทย.

สราญรมย์ ฉบับพิเศษ : 42-47.

แนวนโยบายการค้าเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในปี 2534-2535. (2534, มกราคม - มีนาคม). วารสารสมาคม

เศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 14(1) : 89-90.

แนวนโยบายเศรษฐกิจคลินตัน: ปัญหาการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา. (2536, เมษายน). รายงาน

เศรษฐกิจ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด. 13(4) : 52-53.

ถนอมศรี ศรีชัยกุล. (2521, ตุลาคม). วิจารณ์ตอบบทความเรื่อง "การแทรกแซงของต่างชาติต่อแพทยศาสตร์

ศึกษามูลนิธิโรคภัยไข้เจ็บกับโรงเรียนแพทย์ไทย และ แพทยศาสตร์ศึกษากับการสาธารณสุข".

แพทยสภาสาร. 7(10) : 676-688.

บทพิสูจน์คู่ปรับการค้าไทย-สหรัฐ มาตรการ ม.301 เชื้อดโกให้ลึงดู. (2536, 17-23 กรกฎาคม). หลักไทย.

12(7) : 23.

บทสนทนานายชวน หลีกภัย กับประธานาธิบดีคลินตัน เมื่อ 13 มีนาคม 2541. (2541, 15 มีนาคม).

มติชน. หน้า 3.

เบื้องหลังสาเหตุการก่อการร้าย คือ ผลประโยชน์ชาติมหาอำนาจ. (2545, พฤศจิกายน). โลกการค้า.

9(81) : 34-36.

ปัญหาเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ที่มีผลกระทบทั่วโลก. (2527, กรกฎาคม - 3 สิงหาคม). เคล็ดลับ. 1(48). : 24.

ปรากฏ อาภาศิริ. กฎหมายการค้าอเมริกัน ผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศไทย. (2536, มกราคม

-กุมภาพันธ์). เพิ่มผลิต. 32(1) : 32-51.

ประเทศไทยกับ GSP โครงการ 4 ของสหรัฐฯ. (2540, เมษายน). ปราสาทสังข์ ฉบับเศรษฐกิจวิเคราะห์.

15(4) : 13-23.

เปิดเผยเอกสารลับ ป.ป.ส. ทะลวงเครือข่ายยาบ้าสถานการณ์ถึงขั้นวิกฤต. (2541, 13 สิงหาคม). มติชน.

หน้า 6.

ไทย-สหรัฐ สิทธิทรัพย์สินทางปัญญา VS มาตรา 301. (2536, กรกฎาคม). รัฐสภาสาร. 41(7) : 77-78.

ไทยพ่ายแพ้ทางการค้า สหรัฐฯ ปลด PWL แคมป์ปากจะคืน GSP. (2537, 22-28 พฤศจิกายน).

ข่าวพาณิชย์. 45(11) : 1-2.

ไทยเสียไฟการเงินสหรัฐฯ หลัง IMF เข้า. (2541, 1 - 2 มกราคม). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 4.

ผลกระทบจากวิกฤตการณ์ในสหรัฐอเมริกาต่อภาคการเกษตรของไทย. (2545, กุมภาพันธ์). วารสาร

ปริทัศน์. 10(2) : 5-9.

เพิ่มพงษ์ เชาวลิต. (2530, มีนาคม – สิงหาคม). สิบปี ของสำนักงาน ป.ป.ส. วารสารสำนักงาน ป.ป.ส. 4(1) : 7 - 8.

พิบูลย์ เจียมอนุกุลกิจ. (2545, กรกฎาคม). กฎหมายการเกษตรสหรัฐฯ 2002 : ผลกระทบและปัญหาต่อการเกษตรไทย. ข่าวเศรษฐกิจการเกษตร. 48(548) : 2-5.

พม่าชวนชาวโลกร่วมใจปราบยาเสพติด. (2542, 23 กุมภาพันธ์). มติชน. หน้า 2.

ยุทธศักดิ์ คณาสวัสดิ์. (2544, พฤศจิกายน). เศรษฐกิจไทยหลังเหตุการณ์ก่อวินาศกรรมในสหรัฐฯ. วารสารส่งเสริมการลงทุน. 12(11) : 27-29.

รังสรรค์ ณะพรพันธุ์. (2539, 6 กันยายน). กุ้งไทยกับการคุ้มครองพันธุ์เต่าทะเล. ผู้จัดการ. หน้า 5.

วรินทร์ หงสกุล. (2544, พฤศจิกายน). ท่องเที่ยวไทยเป็นอย่างไร หลังเหตุวินาศกรรมในสหรัฐอเมริกา. วารสารส่งเสริมการลงทุน. 12(11) : 42-51.

วาริณี แยมบุญเรือง. (2528, 1 – 15 สิงหาคม). สหรัฐฯ กับการค้าสินค้าเกษตรกรรม ใครใหญ่ใครอยู่.

สรุปข่าวธุรกิจ ธนาคารกสิกรไทย. 4(8) : 41 – 45.

วาริณี สังข์รัมย์. (2532, พฤศจิกายน). เงินช่วยเหลือต่างประเทศ. พบโลก. 3 (25) : 40-46.

วิรัช รัตนพงศ์ภิญโญ. (2534, ตุลาคม). ความเป็นไปได้ที่จะพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางทางการเงินในภูมิภาคนี้. บรรษัทบริหารสินทรัพย์. 12(3) : 7-10.

วีระศักดิ์ พุทธะกุล. (2530, 10 กุมภาพันธ์). ทำไมสหรัฐฯ ถึงดูเหมือนจะรังแกไทยทางเศรษฐกิจ? สราญรมย์ ฉบับที่ระลึกครบรอบปีที่ 44. : 37-42

วิเชียร ปริตวงศากร. (2544, มิถุนายน-กรกฎาคม). ผลกระทบจากการถดถอยทางเศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกา. วารสารร่มไทรทอง. 11(1) : 22-25.

สุวิลาห์ เผ่าเหลืองทอง. (2545, มกราคม). วินาศกรรมสหรัฐฯ ผลกระทบต่อธุรกิจอุตสาหกรรมไทย. ไอเอฟซีทีวี. 21(6) : 8-11.

สมิง เก้าเจริญ; และ ประกิต วาทีสาธกิจ. (2521, กรกฎาคม). การแทรกแซงของต่างชาติต่อแพทยศาสตร์ศึกษามูลนิธิโรคกีเฟลเลอร์กับโรงเรียนแพทย์ไทย. แพทยสภาสาร. 7(7) : 419-440.

สหรัฐฯ กดดันรอบใหม่ให้ไทยเปิดเสรีการเงิน. (2540, 17 กันยายน). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 1.

สหรัฐฯ กวาดประโยชน์หลังไทยจํานนไอเอ็มเอฟ. (2540, 14 สิงหาคม). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 11.

สหรัฐฯ ไม่ปลดไทยจาก WL เหตุบังคับใช้ กม. ยังไร้ผล. (2540, 21 สิงหาคม). ผู้จัดการรายวัน. หน้า 5.

สหรัฐอเมริกากับความมั่นคงแห่งชาติ. (2541, เมษายน-มิถุนายน). รัฐสารภิรักษ์. 40(2) : 39-46.

อุตสาหกรรมสิ่งทอของไทยจะไปไหนได้?. (2528, 10 พฤศจิกายน). สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์. 32(21). : 26.

อเนก เพิ่มวงศ์เสนีย์. (2540, กันยายน – ธันวาคม). บทบาทและท่าทีของสหรัฐอเมริกาต่อเอเชียและอาเซียน. เอเชียปริทัศน์. 18(3) : 10.

เฮโรอีน: สามเหลี่ยมทองคำดำดำนยาเสพติดที่ไม่มีวันตาย. (2540, 8 มิถุนายน). มติชน. หน้า 14.

เอกสารการประชุมและรายงานประจำปี

คลังสมอง วปอ. เพื่อสังคม กลุ่มกิจการระหว่างประเทศ. (2546). *เรื่อง บทบาทสหรัฐอเมริกาที่เปลี่ยนแปลงไปประเทศไทยควรดำเนินนโยบายต่างประเทศอย่างไร.*

สถาบันคีนันแห่งเอเซีย. รายงานกิจกรรมประจำปี 2543. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.

แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

กรมวิเทศสหการ. (2547). *กรมวิเทศสหการกับการดำเนินงานความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการกับต่างประเทศ.* (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.dtec.thaigov.net/july.htm>. วันที่สืบค้น 19 มกราคม 2547.

กรมยุทธการทหารอากาศ. (2545). *ประวัติความเป็นมา Cobra Gold.* (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.do.rtaf.mi.th/Exercise/CobraGold.htm>. วันที่สืบค้น 21 ธันวาคม 2545.

หทัยชนก ศิริวัฒนกุล. (2545). *บทเรียนจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจและวิชาการจากต่างประเทศ.* แหล่งที่มา : <http://www.thaigov.go.th/general/org/dtec/hathai.htm>. (online). วันที่สืบค้น 17 มกราคม 2547.

สำนักข่าวสารอเมริกัน. (2544). *สุนทรพจน์ พิธีมอบอาคารโรงเรียนในโครงการให้ความช่วยเหลือประชาชนและพิธีปิดการฝึกซ้อมคอบร้าโกลด์โรงเรียนขุนไกรพิทยาคม เมื่อ 29 พฤษภาคม 2544.* (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://bangkok.usembassy.gov/news/press/2001/032t.htm>. วันที่สืบค้น 14 ธันวาคม 2547.

Bureau of International Narcotics and Law Enforcement Affairs. (1988, March).

DRUG ENFORCEMENT ADMINISTRATION. (Online). Available : http://www.state.gov/www/global/narcotics_law/1997_narc_report/other.html. Retrieved : August 17, 2004.

Institute of International Education. (2002). *Report on International Education Exchange.* (online). Available : http://www.wto.org/english/thewto_e/dg_e/sp_e.htm. Retrieved : 12 December 2002.

KIAsia. (2000). *American Corporations for Thailand (ACT).* (Online). Available : <http://www.kiasia.org/donors/act.html>. Retrieved: 4 February 2004.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

ตารางตลาดส่งออกสินค้าที่สำคัญของประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2531 - 2544

ปี	โลก	อาเซียน	สหภาพยุโรป	ญี่ปุ่น	สหรัฐอเมริกา
2531	807,139.70	97,818.20	176,110.80	128,824.10	161,730.10
2532	516,315.00	62,188.70	104,683.60	87,996.00	111,937.90
2533	589,812.60	70,313.00	133,542.80	101,452.80	133,688.90
2534	725,448.80	90,038.30	157,587.50	131,016.60	154,304.10
2535	824,643.30	113,561.70	169,183.50	144,391.30	185,005.60
2536	940,862.60	165,948.50	163,701.60	159,479.70	202,227.60
2537	1,137,601.60	226,823.20	177,770.40	194,276.20	239,099.70
2538	1,406,310.10	305,660.10	212,203.40	236,099.40	250,684.80
2539	1,411,039.30	305,529.50	224,906.70	237,523.90	253,799.80
2540	1,806,685.40	390,410.20	290,387.10	270,769.50	354,539.20
2541	2,248,089.40	408,963.90	401,156.70	308,394.10	500,722.50
2542	2,214,248.70	411,639.30	371,968.50	312,837.20	479,356.00
2543	2,768,064.80	536,909.70	437,099.60	406,442.20	591,675.70
2544	2,884,703.90	557,801.10	466,433.80	439,830.20	584,497.00

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ภาคผนวก ข

ตารางที่ 1 สินค้าของไทยที่ส่งออกไปสหรัฐอเมริกา ระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2535

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2531	2532	2533	2534	2535
1	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	14,799.80	10,651.90	12,140.10	14,266.60	19,470.60
2	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	10,094.90	9,854.50	12,533.00	13,331.40	16,570.80
3	อัญมณีและเครื่องประดับ	15,900.80	10,053.50	9,986.20	9,753.60	11,537.70
4	อาหารทะเลกระป๋องและ แปรรูป	15,511.80	7,701.30	10,847.10	11,994.30	11,450.60
5	กึ่งสดแช่เย็น แช่แข็ง	3,296.50	3,316.40	3,764.60	7,313.30	9,006.50
6	รองเท้าและชิ้นส่วน	6,574.50	5,755.10	8,218.10	8,090.40	8,751.80
7	แผงวงจรไฟฟ้า	18,098.50	9,679.60	9,683.40	9,550.00	7,972.90
8	เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และ ส่วนประกอบ	172.5	1,109.20	3,020.50	4,682.10	7,908.30
9	เครื่องวีดีโอ เครื่องเสียง อุปกรณ์และส่วนประกอบ	409.7	3,342.20	5,035.60	6,047.80	7,713.80
10	เครื่องโทรสาร โทรพิมพ์ โทรศัพท์และส่วนประกอบ	390.5	1,768.10	3,002.30	4,930.30	6,178.60
รวม 10 รายการ		85,249.60	63,231.90	78,231.00	89,959.60	106,561.80
อื่นๆ		76,480.50	48,706.00	55,458.00	64,344.50	78,443.80
มูลค่ารวม		161,730.10	111,937.90	133,688.90	154,304.10	185,005.60

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ตารางที่ 2 สินค้าของไทยที่ออกไปสหรัฐอเมริการะหว่าง พ.ศ. 2536 – 2540

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2536	2537	2538	2539	2540
1	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	17,677.60	23,791.70	26,068.20	29,765.80	46,735.10
2	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	22,272.70	24,816.20	27,367.70	29,418.10	42,333.10
3	แผงวงจรไฟฟ้า	10,904.40	13,764.30	15,045.40	16,401.70	23,550.30
4	อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป	10,981.20	13,211.70	11,952.20	13,586.80	21,596.30
5	ถุงสดแช่เย็น แช่แข็ง	11,840.60	15,813.20	13,540.90	12,092.60	14,516.20
6	อัญมณีและเครื่องประดับ	12,185.80	12,262.30	11,797.60	11,909.30	13,608.10
7	รองเท้าและชิ้นส่วน	9,328.80	9,850.50	10,212.40	9,238.10	12,873.60
8	เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์และส่วนประกอบ	7,594.50	8,275.80	6,466.70	5,643.80	11,622.30
9	เครื่องวีดีโอ เครื่องเสียง อุปกรณ์และส่วนประกอบ	4,427.80	7,147.20	7,696.70	4,904.20	10,695.10
10	ยางพารา	3,845.10	5,626.90	8,799.90	7,389.70	7,469.20
รวม 10 รายการ		111,058.60	134,559.80	138,947.60	140,350.10	204,999.30
อื่นๆ		91,169.10	104,539.90	111,737.20	113,449.60	149,540.00
มูลค่ารวม		202,227.60	239,099.70	250,684.80	253,799.80	354,539.20

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ตารางที่ 3 สินค้าของไทยที่ส่งออกไปสหรัฐอเมริการะหว่าง พ.ศ. 2540 – 2541

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2540	2541	2542	2543	2544
1	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ	46,735.10	87,830.10	78,852.70	81,394.40	73,125.90
2	เสื้อผ้าสำเร็จรูป	42,333.10	63,063.60	57,468.70	67,713.60	72,082.40
3	อาหารทะเลกระป๋อง และแปรรูป	21,596.30	31,250.80	32,516.30	35,361.30	34,961.40
4	แผงวงจรไฟฟ้า	23,550.30	28,975.60	32,086.70	47,548.90	32,339.70
5	กุ้งสดแช่เย็น แช่แข็ง	14,516.20	20,559.50	19,653.00	29,107.30	27,245.40
6	อัญมณีและ เครื่องประดับ	13,608.10	16,800.30	18,360.10	20,315.10	25,423.00
7	เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์และ ส่วนประกอบ	11,622.30	17,902.60	16,089.40	24,128.40	25,002.50
8	ผลิตภัณฑ์ยาง	6,529.80	10,731.70	8,993.90	13,412.40	15,201.60
9	รองเท้าและชิ้นส่วน	12,873.60	15,026.50	12,459.10	13,291.90	13,673.20
10	เครื่องใช้สำหรับ เดินทาง	6,989.80	10,861.20	11,492.20	12,780.50	13,121.20
รวม 10 รายการ		200,354.60	303,001.70	287,972.20	345,053.70	332,176.40
อื่นๆ		154,184.70	197,720.80	191,383.80	246,622.00	252,320.60
มูลค่ารวม		354,539.20	500,722.50	479,356.00	591,675.70	584,497.00

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ภาคผนวก ค

ตารางที่ 1 สินค้านำเข้าจากสหรัฐอเมริกา มายังประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2531 – 2535

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2531	2532	2533	2534	2535
1	แผงวงจรไฟฟ้า	14,458.90	13,229.60	15,589.90	15,633.70	14,860.10
2	เครื่องปั้น เครื่องร่อน อุปกรณ์การปั้นและ ส่วนประกอบ	10,304.20	271.3	6,169.20	428.6	14,006.60
3	เครื่องจักรกลและ ส่วนประกอบ	4,186.70	5,808.50	7,339.00	10,745.50	12,886.40
4	เคมีภัณฑ์	6,336.90	7,572.70	8,790.10	9,475.00	9,891.40
5	เครื่องจักรไฟฟ้าและ ส่วนประกอบ	3,360.70	5,344.40	6,397.50	7,162.90	9,287.90
6	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์ และส่วนประกอบ	4,269.30	7,310.40	6,952.20	9,799.20	8,660.60
7	ธุรกรรมพิเศษ	5,766.20	4,852.70	2,973.80	4,985.90	6,483.60
8	พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช	1,741.30	2,406.70	2,851.90	3,091.90	4,204.00
9	ด้ายและเส้นใย	2,251.10	2,514.80	3,993.40	3,918.20	3,956.00
10	เครื่องมือ เครื่องใช้ทาง วิทยาศาสตร์ การแพทย์ การ ทดสอบ	1,542.30	1,797.30	2,317.90	2,670.40	2,955.10
รวม 10 รายการ		54,217.60	51,108.50	63,375.10	67,911.40	87,191.70
อื่นๆ		15,339.70	23,564.00	28,699.00	33,871.50	34,026.30
มูลค่ารวม		69,557.30	74,672.50	92,074.00	101,782.90	121,218.00

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ตารางที่ 2 สินค้านำเข้าจากสหรัฐอเมริกา มายังประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2536 – 2540

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2536	2537	2538	2539	2540
1	แผงวงจรไฟฟ้า	21,815.70	28,105.50	35,846.90	36,845.10	43,179.50
2	เครื่องบิน เครื่องร่อน อุปกรณ์การบินและ ส่วนประกอบ	8,770.60	4,006.10	4,229.00	10,608.50	31,989.80
3	เครื่องจักรกลและ ส่วนประกอบ	15,462.70	19,559.80	23,313.20	30,778.70	28,339.10
4	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และ ส่วนประกอบ	11,040.10	16,921.80	23,372.40	18,067.50	23,087.20
5	เครื่องจักรไฟฟ้าและ ส่วนประกอบ	16,119.80	16,259.10	21,774.40	18,394.20	21,167.40
6	เคมีภัณฑ์	10,035.60	13,926.90	16,935.70	16,087.50	19,054.60
7	พืชและผลิตภัณฑ์จาก พืช	4,730.00	4,547.40	7,177.20	10,333.10	11,835.90
8	เครื่องมือ เครื่องใช้ทาง วิทยาศาสตร์ การแพทย์ การทดสอบ	3,777.20	4,983.80	6,112.70	7,505.90	8,412.00
9	ลวดและสายเคเบิล	856.6	1,310.90	2,476.40	3,430.90	5,578.80
10	สื่อบันทึกข้อมูล ภาพ เสียง	77.5	193.7	897.4	6,483.60	5,314.80
รวม 10 รายการ		92,685.80	109,815.00	142,135.40	158,535.10	197,959.20
อื่นๆ		43,361.20	52,248.30	69,812.50	70,439.40	69,342.60
มูลค่ารวม		136,047.00	162,063.20	211,947.90	228,974.50	267,301.90

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ตารางที่ 3 สินค้านำเข้าจากสหรัฐอเมริกา มายังประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2541 - 2544

รายการ		มูลค่า : ล้านบาท				
		2540	2541	2542	2543	2544
1	แผงวงจรไฟฟ้า	43,179.50	45,763.30	51,198.00	92,569.70	74,236.60
2	เครื่องปั้น เครื่องร่อน อุปกรณ์การปั้นและ ส่วนประกอบ	31,989.80	19,039.00	29,900.20	8,072.00	34,682.70
3	เครื่องคอมพิวเตอร์ อุปกรณ์และส่วนประกอบ	23,087.20	15,260.50	18,983.90	27,298.10	30,382.00
4	เคมีภัณฑ์	19,054.60	17,131.80	18,956.90	25,613.00	26,641.50
5	เครื่องจักรกลและ ส่วนประกอบ	28,339.10	24,868.60	16,660.20	22,720.50	24,992.40
6	เครื่องจักรไฟฟ้าและ ส่วนประกอบ	21,167.40	28,979.00	15,558.60	16,391.70	17,046.40
7	พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช	11,835.90	12,446.50	13,504.10	14,047.70	14,245.70
8	เครื่องมือ เครื่องใช้ทาง วิทยาศาสตร์ การแพทย์ การทดสอบ	8,412.00	7,512.90	9,751.30	9,219.00	8,653.10
9	ผลิตภัณฑ์ทำจาก พลาสติก	4,577.00	4,613.80	4,409.60	5,419.70	5,775.90
10	ด้ายและเส้นใย	3,417.60	4,111.30	1,948.90	4,057.20	5,614.30
รวม 10 รายการ		195,060.20	179,726.60	180,871.70	225,408.60	242,270.60
อื่นๆ		72,241.60	70,018.50	62,591.80	68,171.60	76,462.50
มูลค่ารวม		267,301.90	249,745.20	243,463.50	293,580.30	318,733.10

ที่มา: ศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยความร่วมมือของกรมศุลกากร

ภาคผนวก ง

ขั้นตอนและการดำเนินการภายใต้มาตรา 301

ขั้นตอนและการดำเนินการแบ่งออกเป็น 3 กรณี คือ

มาตรา 301 ปกติ หรือ Regular 301 จะนำมาใช้ในกรณีการละเมิดข้อตกลงระหว่างประเทศ ไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ ไม่เปิดตลาดให้กับสินค้าสหรัฐอเมริกา ปฏิเสธการคุ้มครองสิทธิแรงงาน และไม่ให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ โดยเอกชนหรือผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกา เป็นผู้ริเริ่มและใช้เวลาในการตัดสิน 12 เดือน หลังจากเริ่มไต่สวน

มาตรา 301 Special กำหนดให้ผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกา ระบุชื่อประเทศที่ไม่ให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพเป็นประเทศที่พร้อมจะถูกลดข้อได้ทางการค้าทันที ภายในเดือนพฤษภาคมของทุกปี โดยผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกาจะต้องเริ่มไต่สวนภายใน 30 วันหลังจากระบุประเทศที่พร้อมจะถูกลดข้อได้ทางการค้าทันทีและใช้เวลาในการวินิจฉัย 6 เดือน

มาตรา 301 Super กำหนดให้ผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกา ระบุมาตรการกีดกันทางการค้าที่เป็นอุปสรรคและมีผลรุนแรงต่อการส่งออกของสหรัฐอเมริกา (Priority Practices) โดยผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกาจะต้องดำเนินการไต่สวนประเทศนั้นๆ ภายใน 21 วัน หลังจากเสนอรายงานการประเมินผลการค้าแห่งชาติต่อรัฐสภาแล้ว ระยะเวลาการตอบโต้ เมื่อมีมติให้มีการตอบโต้โดยวิธีใดก็ตาม กฎหมายกำหนดให้มีมาตรการการตอบโต้สิ้นสุดลงเมื่อครบสี่ปี อย่างไรก็ตามการตอบโต้อาจจะขยายเวลากว่าสี่ปี หากผู้ร้องขอหรือผู้แทนอุตสาหกรรมที่ได้ประโยชน์จากมาตรการตอบโต้ร้องขอให้ขยาย 60 วันก่อนสิ้นกำหนด 4 ปี

นอกจากนั้น กฎหมายยังให้อำนาจผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกาในการแก้ไขระดับมาตรการตอบโต้ หากต่อมามีภาวการณ์เข้าช้อยกเว้นขึ้น หรือเหตุแห่งการตอบโต้ได้ยุติลงแต่ต้องฟังเสียงและหารือกับอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหรือระดับมาตรการตอบโต้แล้ว ผู้แทนทางการค้าสหรัฐอเมริกาจะต้องรายงานและแจ้งต่อสภาองเกรสต่อไป

ภาคผนวก จ

U.S. AGENCY FOR INTERNATIONAL DEVELOPMENT
USAID /THAILAND

CABLE: USAID THAILAND
Telex: 20327 PROPRTY TH
Fax: (662) 255-3730
Telephone: 255-3650-9

USAIDITHAILAND
Box 47 APO San Francisco
96346-0001
International Address:
USA ID/Thailand
37 Petchburi Soi 15
Bangkok 10400 Thailand.

Mr. Wanchai Sirirattna
Director-General
Department of Technical & Economic Cooperation
Krung Kasem Road
Bangkok
Dear Mr. Wanchai:

This letter provides official notice that, as of February 23, 1991, the U.S. Government has suspended its program of economic assistance to Thailand. This suspension is required by U.S. law when the elected head of government is deposed by a military coup; this requirement is mandatory not discretionary. Suspension in this context means no additional funds may be obligated and any funds which have already have been obligated as of the time of suspension may not be expended. It also means that we are required to immediately commence the process of winding-up program activities; this process must then be completed within eight months of the date of suspension. The U.S. assistance program in Thailand can be resumed after the U.S. President certifies to Congress that a democratically elected government has taken office.

A few exceptions to the suspension requirement exist. They are, however, extremely limited and will preclude "business as usual". We are presently seeking clarification from Washington on these exemptions and will advise you as the issues are clarified and seek your cooperation during this difficult period.

We regret the disruption in the U.S. economic assistance program to Thailand. However, U.S. law provides no alternative course of action.

Sincerely yours,

Thomas H. Reese, III
Mission Director

ภาคผนวก จ

มูลค่าความร่วมมือที่ประเทศไทยได้รับจากสหรัฐอเมริกา
ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม	จำนวน (พันดอลลาร์สหรัฐฯ)
แผนที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)	132,295.4
แผนที่ 2 (2510 – 2514)	197,947.0
แผนที่ 3 (2515 – 2519)	61,360.5
แผนที่ 4 (2520 – 2524)	69,825.2
แผนที่ 5 (2525 – 2529)	98,340.1
แผนที่ 6 (2530 – 2534)	95,747.7
แผนที่ 7 (2535 – 3539)	23,599.4
แผนที่ 8 (2540 – 2541) ปีงบประมาณ 2541	3,876.7

ที่มา : กรมวิเทศสหการ สำนักนายกรัฐมนตรื

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ประวัติย่อผู้ทำสารนิพนธ์

ชื่อ – สกุล	นางสาวบุณทรี โคมศิริ
วันเดือนปีเกิด	21 มีนาคม 2521
สถานที่เกิด	กรุงเทพฯ
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	98 / 278 หมู่บ้านรุ่งเพชร ซอยแจ้งวัฒนะ 10 แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักวิชาการ สถาบันวิจัยจุฬาภรณ์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2538	มัธยมศึกษา โรงเรียนราชินี
พ.ศ. 2541	อักษรศาสตรบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2548	การศึกษามหาบัณฑิต (สาขาวิชาประวัติศาสตร์) มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร